…పురుష స్థితి

…శ్వయుజ, కార్తీకమాసములయందు తూర్పు …శీర్ష, పౌష, మాఘ మాసములయందు దక్షిణ …ల్గున, చైత్ర, వైశాఖమాసములయందు పశ్చిమశిరస్సు …జ్యేష్ఠాషాఢశ్రావణ మాసములయం దుత్తరశిరస్సుగాను ఎడమ ప్రక్కను శయనించుచుండును. కాన అతనిదృష్టి ప్రసరించిన దిక్కునందును పాదములున్న దిక్కునందును, గృహము కట్టకూడదు. ఇది మాసవాస్తు. దినవాస్తు సూర్యోదయం మొదలు పగలు నాలుగుజాముల యందున్న, ఉత్తరదిక్కు మొదలుకొని నాల్గుదిక్కులయందున్న ఎడమప్రక్కను పరుండును. రాత్రియందున్న ఈప్రకారమే పరుండును. అతని శిరము పాదములున్న దిక్కులయందున్ను, చూచుచున్న దిక్కులయందున్ను యిల్లు కట్టరాదు.

గండపురుషస్థితి

గండపురుషుడు కార్తీక, ఆషాఢ, ఫాల్గున, వైశాఖమాసముల యందు ఆకాశమునను, మాఘ భాద్రపద, చైత్ర ఆశ్వయుజమాసములలో పాతాళమునను, జ్యేష్ఠ, శ్రావణ, మార్గశీర్ష, పుష్యమాసములలో భూమియందును ఉండును. రజోదర్శనము ప్రసూతి మొదలగునవి సంభవించినపుడు గండపురుషుడు భూమియం దుండెనేని దోషమధికమగుటచే విశేషశాంతి చేయవలెను. మిగత కాలములలో దోషము సామాన్యము.

స్త్రీ ప్రథమరజస్వల అయిన తిథులు: నక్షత్రములు వాని గుణదోషములు

తిథులు : పాడ్యమియందు మహాపాపినియును, విదియయందు పుత్రవతియును, తదియయందు సౌభాగ్యవతియును, చవితియందు వ్యథితయును, పంచమియందు శుభప్రదురాలును, షష్ఠియందు వికృత సంచారిణియును, సప్తమియందు శుభప్రదురాలును, అష్టమియందు దుష్కృతసంచారిణియును, నవమియందు విశేషకష్టియును, దశమియందు పుత్రవతియును, ఏకాదశియందు శుచి కలదియును, ద్వాదశియందు పరులను దూషించునదియును, త్రయోదశియందు పుత్రవతియును, చతుర్దశియందు కోపనయును, పూర్ణిమామావాస్యలందు దుష్టచారిణి యగును.

నక్షత్రములు : భరణి, ఆశ్లేష, పుబ్బ, పూషా, పూభా యీ నక్షత్రముల ౧-వ పాదము భర్తృనాశనము, ౨-వ పాదము పుత్రనాశనమును, ౩-వ పాదము ధననాశనమును, ౪-వ పాదము అశుభమును కలిగించును. మరియు కృత్తిక, ఆర్ద్ర, పుష, మఘ, జ్యేష్ఠ యీ నక్షత్రములయొక్క ౧-వ పాదము మంగళము కలిగించును. ౧,౨ పాదములైన [illegible] సరకు భోజనము పెట్టవలెను. ౩,౪ పాదములందున్న, ఆది, మంగళ శనివారములందున్న, దుష్టకాలములయందు, దుష్టతిథులయందును దుష్టయోగములయందును రజస్వల అయిన [illegible] శాస్త్రవిధిగా శాంతి చేయవలెను.

పురశ్శుక్రదోషము

నూతన వధువు, గర్భిణీస్త్రీ, శిశువహిత యగు స్త్రీయును శుక్రుడు తూర్పుదిక్కున నున్నపుడు పశ్చిమదిక్కునుంచి వాయవ్య దిక్కునకు ఉత్తరమునకు ఈశాన్యమునకు తూర్పుదిక్కునకు ప్రయాణము చేయకూడదు. పశ్చిమదిక్కునందు శుక్రుడున్నపుడు తూర్పుదిక్కునుంచి ఆగ్నేయమునకు దక్షిణమునకు నైఋతిదిక్కునకు పశ్చిమమునకు వెళ్లకూడదు. ఈపురశ్శుక్రదోషము ఏకగ్రామమందు, దుర్భిక్షమందు, రాజవిద్వరము వచ్చినపుడు, వివాహమునకు తీర్థయాత్రలకు వెళ్లునపుడు దోషముకాదు. భారద్వాజ ఆంగిరస [illegible] అత్రి వత్స కాశ్యప వాసిష్ఠ గోత్రజులవారికి పురశ్శుక్రదోష మెప్పుడును బాధించదు.

గృహప్రవేశ విషయమైన చక్రములు

వృషభచక్రం రవిభాత్		కలశచక్రం రవిభాత్	
3 మృత్యు	౪ అర్థక్షతి	౧ శిరచ్ఛేదం	౪ నిర్ధనం
౪ దుర్దశా	౪ ధాన్యం	౪ ప్రవాసః	౪ గర్భనాశం
౪ స్థైర్యం	3 సంపద	౪ అభయః	3 శ్రియం
3 భ్రమణం	3 పశువృద్ధి	౪ ధాన్యం	3 శోకాయః

పాదచ్ఛాయవలన ప్రొద్దు తెలుసుకొను పద్ధతి

మేషము, కన్య	4	తుల, మీనం,	4
వృషభము, సింహము,	8	వృశ్చికం, కుంభం,	8
మిథునము, కర్కటము,	2	ధనుస్సు, మకరం,	2

సాయనసూర్యుడు ఏరాశిలో నుండునో ఆ రాశి తాలూకు ఈ ధ్రువకములను పాదచ్ఛాయలలో మేషాది 6 రాసులలో కలుపుటయు, తులాది 6 రాసులలో తీసివేయుటయు చేయునప్పటిది భాజక మగును. అదినమందలి దినార్ధము 7 చే గుణించగా వచ్చునది భాజ్యమగును. ఈ భాజ్యమును భాజకముచే భాగించగా లబ్ధము ఘటికలు విఘటికలు అగును. ఇది మధ్యాహ్నములోపల గడచినవియు, మధ్యాహ్నానంతరమందు శేషించినవియు కాగలవు.

తిథివార విశేషములయందు చేయుగూడని పనులు.

సప్తమినాడు, తైలసేవ, నీలవస్త్రధారణ, ఇతరులతో కలహించుట, రాగిపాత్రతో నీరుత్రాగుట చేయకూడదు.

1, 6, 11 ఈ తిథులయందు, తలంటు (అభ్యంగనము) కూడదు.

3, 9, 14 ఈ తిథులయందు, క్షౌరము చేయించుకొనగూడదు.

4, 8, 13 ఈ తిథులయందు, [illegible] మాంసభక్షణ చేయకూడదు.

5, 10, 15, 30 ఈ తిథులయందు, స్త్రీని సేవింపకూడదు.

ఆదివారము అభ్యంగనమున్ను; మంగళవారమున క్షౌరమున్ను; బుధవారమున స్త్రీ సేవయు కూడదు. చిత్త, హస్త, శ్రవణ నక్షత్రములందు తైలమును వదలవలెను. మఘ, కృత్తిక, ఉత్త, ఉషా; ఉభా లందు స్త్రీని సేవించకూడదు. అష్టమినాడు కొబ్బరికాయను, నవమినాడు (సొర) ఆనపకాయను, దశమినాడు పొట్లకాయను, ఏకాదశినాడు అనుములను, ద్వాదశినాడు శెనగలను, త్రయోదశినాడు వంకాయను న్ను భక్షించకూడదు.

శ్రీ బహుధాన్యసంవత్సర ...

శంకుస్థాపనాది ముహూర్తములకు శుభమైన తిథి వార నక్షత్ర...

ముహూర్తముల పేరు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	వి...
శంకుస్థాపనము	౩-౫-౭-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-హ-రే-అనూ-ఉఫ-పుష్య-శ్రీ-పున-ధ-శ-అశ్వి-స్వా	వృ-కర్క-కుం-మీ	చతుర్థశుద్ధి, అష్టమశుద్ధి
గృహప్రవేశము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	రో-మృ-ఉఫ-చిత్త-అనూ-ఉషా-ధ-శత-ఉభా-రే	వృష-సిం-వృశ్చి-కుం-మా-క-ధ-మి	అష్టమ, చతుర్థశుద్ధి
నిషేకము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉఫ-హ-స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్ర-శత-ఉభా	వృ-మి-కర్క-సి-తు-ధను-కుం-మీన	లగ్నశుద్ధి
గర్భాధానము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	రో-ఉఫ-హ-స్వాతి-అనూ-ఉషా-శ్రవ-శత-ఉభా-ధని-మృగ	వృ-మి-క-సిం-తు-ధను-కుంభ	లగ్నశుద్ధి-సప్తమమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పర్వవర్జము
పుంసవనము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్రవ-ధ-శత-ఉభా-రే	మే-ధ-మి-మీ	నవమశుద్ధి-మూడవ మాసము
సీమంతము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	ఆ-మం-గు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అను-మూ-ఉషా-శ్ర-ధ-శ-ఉభా-రే	మే-ధ-మీ	౪-౬-౮-మాసములు-నవమశుద్ధి
జాతకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-ఉభా-ఉషా-స్వా-పున-శ్ర-ధని-శత-అశ్వి-హస్త-పుష్య-అనూ	వృష-తు-మి-క-ధ-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
నామకరణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-స్వా-పున-శ్ర-ధ-శ-హస్త-పుష్య-అనూ	వృ-తు-మి-కన్య-ధను-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
డోలారోహణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-పున-హ-చి-స్వాతి-వి-అనూ	వృ-మి-కర్క-కన్య-తు-ధను-మీ	౧-౩-౫ మాసములు శుభము-అష్టమశుద్ధి
అన్నప్రాశనము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్క-క-తు-ధను-మీ	పురుషులకు-౬-౮-౧౦ మాసములు, స్త్రీలకు ౫-౭-౯-మాసములు, శుభము దశమశుద్ధి, లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట
కర్ణవేధ	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పుష్య-హ-చి-స్వాతి-అనూ-శ్ర-ధ-శ-రే-ఆర్ద్ర-ఉఫ-ఉషా-ఉభా	వృ-మి-కర్క-క-తు-ధను	౬-౮ మాసములయందు శుభము-అష్టమశుద్ధి
కేశఖండనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పున-పుష్య-హ-చి-స్వా-శ్ర-ధ-శ-రేవతి	వృ-మి-కర్క-క-తు-ధ-మీ	ఉత్తరాయణం-పూర్వాహ్ణము
అక్షరస్వీకారము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-హ-చిత్త-అనూ-శ్ర-ధ-రేవతి	మే-కర్క-తు-మ	ఉత్తరాయణం, ౫-వ సం॥ అష్టమశుద్ధి, సూర్యుడు చరస్థిరరాసులయందుండగా
విద్యారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-ఆర్ద్ర-పున-పుష్య-ఆశ్రే-పూఫ-పూషా-పూభా-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల	మే-కర్క-తు-మ	అనధ్యయనములను విడిచి పెట్టవలెను. శాస్త్రవిద్యాభ్యాసమునకు-ఆది-మంగళ వారములు శుభము
ఉపనయనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చి-స్వా-శ్రవ-ధ-శత	పాపగ్రహములు కేంద్రమందు లేకుండునట్టి లగ్నము	అష్టమశుద్ధి-లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పూర్వాహ్ణము

			నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
వివాహము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-మ-స్వా-హ-అనూ-శ్ర-రే-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-మూల	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీన-మే	సప్తమశుద్ధి
కంచుక ధారణము	౨-౩-౫-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హస్త-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తుల-ధ-మకరం	పూర్వాహ్ణమందు శుభము
నవవస్త్ర ధారణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వి-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చిత్త-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ-మకరం	తృతీయశుద్ధి
ప్రయాణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-బు	మృ-అశ్వి-పుష్య-పున-హ-అనూ-శ్ర-మూల-ధ-రే	మే-వృ-కర్కా-తు-ధను-మకరం-మీనం	పంచమశుద్ధి వారశూల-తిథిశూల-నక్షత్రశూలలు గల దిక్కులు వదలిపెట్టవలెను.
గృహారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-మ-గు-శు	అశ్వి-రో-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-అనూ-శ్ర-శత-ధ-రే	కర్కా-వృ-మ-మీ-	తూర్పు-ఈశాన్య-ఉత్తర దిక్కులయందు ఉత్తమము
బీజావాపనము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-హ-చి-స్వా-పున-పుష్యమి-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-మూల-ధ-రే	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తుల-ధను-మీనం	శుభగ్రహదృష్టిగల లగ్నము శుభమైనది
దేవతాప్రతిష్ఠ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	శ్ర-ధ-శ-ఉత్తరాత్రయం-అనూ-పుష్య-హ-చి-రే-మృ-ఆశ్లే-రో	వృ-మ-మి-కన్య-తుల-ధను-మీనం	౮ శుద్ధి ఉత్తరాయణం-పూర్వాహ్ణము శుభము
వృక్షలతాది స్థాపనం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పుష్య-హ-చి-ఉత్తరాత్రయం-అనూ-రే	వృష-కట-కన్యా-తులా-ధను-మీ	౮ శుద్ధి, లగ్నమునకు శుభదృష్టి
ఔషధసేవ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౪	ఆది-గు-శు-సో-బు	అశ్వి-పుష్య-హ-చి-మృ-అనూ-రే-శ్రవ-ధని-శత-స్వా-పున-మూ	మిథు-కన్యా-ధను-మీనం	౭-౮-౧౨ శుద్ధి లగ్నమున శుభులు
వాణిజ్యము	౨-౩-౫-౭	ఆ-గు-శు-సో-బు	అశ్వి-రో-మృ-హ-చి-అనూ-ఉత్తరాత్రయం-పుష్య-రే	వృ-మి-కట-కన్యా-తు-ధను-మీ	౧౧-వ స్థానములు శుద్ధి

ఈ ముహూర్తములకు ఏకవింశతి మహాదోషములు వదలిపెట్టవలెను. పంచకరహితముగ నుండవలెను. చంద్రతారాబలము ఉండవలెను. పాపగ్రహములు అనగా రవి, చంద్ర, కుజ, రాహు, కేతు, క్షీణచంద్ర, పాపయుత బుధులు లగ్నమునకు ౩-౬-౧౧ స్థానముల యందును, శుభగ్రహము లగు గురు, శుక్ర, పూర్ణచంద్రులు, పాపయుతుడు కాని బుధుడు, లగ్నమునకు ౧-౨-౪-౫-౭-౯-౧౦-౧౧ స్థానములయందును ఉండిన శుభము. చంద్రుడు పాపియైనను, శుభుడైనను లగ్నమునం దుండరాదు.

పంచకమును తెలిసికొను పద్ధతి

శుక్లప్రతిపత్తు మొదలు తిథి సంఖ్యయును, ఆదివారము మొదలు వారసంఖ్యయును, అశ్విన్యాదిగా నక్షత్రసంఖ్యయును, మేషాదిగా లగ్న సంఖ్యయును కలిపి, తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము పంచకమనబడును. అందు ౧ మిగిలెనేని మృత్యుపంచకము, ౨ మిగిలెనేని అగ్నిపంచకము, ౪ మిగిలెనేని మృత్యుపంచకము, ౬ మిగిలెనేని చోరపంచకము, ౮ మిగిలెనేని రోగపంచకము. శేషసంఖ్యలు నిష్పంచకములు (శుభమయినవి). మతాంతరము: తిథిసంఖ్య శుక్లపక్షములో శుక్లప్రతిపత్తునుండియు, కృష్ణపక్షములో కృష్ణప్రతిపత్తునుండియు గణించుట గలదు. మార్తాండగ్రంధరీత్యా గతతిథులను లగ్నసంఖ్యను కలిపి తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము ముందుచెప్పిన ప్రకారముగా చూచుకొనుట కూడ గలదు. ధ్రువకము కలుపుట శాస్త్రసమ్మతము కాదు.

అమృతయోగములు

ఆ॥ రో-ఉత్తర-ఉషా-ఉభా-హస్త-రేవతి-శ్రవ-మూల
సో॥ మృగ-స్వాతి-రేవతి-పున-శ్రవ
మం॥ రోహి-మూల-అశ్వి-ఉఫ-ఉషా-ఉభా
బు॥ పూసా-పూఫ-పూభా-కృ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా
గు॥ అశ్వి-పుష్య-స్వా-మ
శు॥ మూ-హ-రే-అనూ-స్వా-ఉఫ-ఉషా-ఉభా
శ॥ మ-స్వా-కృ-రో-శత

మరణయోగములు

ఆ॥ అనూ-జ్యే-మ-విశా-ధని
సో॥ విశా-కృ-మ-పూభా-ఉషా
మం॥ శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూభా
బు॥ ధని-మూల-రే-అశ్వి-హ
గు॥ మ-రో-శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూఫ
శు॥ పుష్య-రో-జ్యే-శ-అశ్వి-మ
శ॥ ఉఫ-హ-చి-ఉషా-పూభా-ఉభా-రే

గౌరీపంచాంగము కాలము ౧-కి గడియలు ౩౹. ఘంట [torn]

పగటిముహూర్తములు

కాలములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	ఉద్యో	రోగం	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	విషం	జ్వరం	అమృ
౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో
౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	అమృ	లాభం	శుభం
౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	విషం	సుఖం	లాభం
౭	అమృ	లాభం	విషం	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	జ్వరం	అమృ	లాభం

రా[torn]

కాలములు	ఆది	సోమ	మంగ[torn]	[torn]	[torn]	శుక్ర	శని
౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	సుఖం	అమృ	విషం
౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	కలహం	కలహం	శుభం
౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	ఉద్యో	శుభం	కలహం
౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	ఉద్యో	విషం	లాభం

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయం దుండునపు డిచ్చెడి గోచారఫలమును తెలియజేయు చక్రము.

గ్రహములు	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨
రవిః	స్థానచలనం	భయం	సంపత్తు	మానభంగం	భయం	శత్రుక్షయం	దేహపీడ	రోగం	భయం	లాభం	ఆరోగ్యం	వ్యయం
చంద్రః	సౌజన్యం	వ్యయం	లాభః	రోగం	కార్యనాశనం	ధనం	లాభః	వ్యయం	వ్యాకులం	లాభం	సుఖం	దుఃఖం
కుజః	ఖేదం	వ్యయం	లాభం	శత్రుపీడ	రిపుభయం	ధనలాభం	కలహం	భయం	వ్యయం	చలనం	లాభం	రోగం
బుధః	బంధనం	లాభం	వ్యయం	శత్రుభయం	దారిద్ర్యం	భూషణం	వ్యసనం	సంతోషం	దుఃఖం	శుభం	సుఖం	వ్యయం
గురుః	గమనం	ధనలాభః	ఆపత్తు	నాశనం	సంపత్	క్లేశం	ఆరోగ్యం	హాని	ధనాగమనం	హాని	సంతోషం	పీడా
శుక్రః	ఆరోగ్యం	భాగ్యం	సౌఖ్యం	సుఖం	పుత్రలాభం	మానహాని	క్లేశం	భయం	ధనలాభం	హాని	సౌఖ్యం	లాభం
శనిః	అఫలం	హాని	సంపత్తు	కుక్షిరోగం	బుభుక్ష	లక్ష్మి	రాజదండం	దుఃఖం	రోగం	జాడ్యం	లాభం	క్లేశం
రాహుః	భయం	కలహం	సౌఖ్యం	మానహాని	ధనవ్యయం	సుఖం	భయం	మృత్యువు	సంతాపం	కలహం	లాభం	హాని
కేతుః	భయం	విరోధం	సుఖం	మానహాని	ధనక్షయం	సుఖం	భీతి	హాని	కలహం	విరోధం	ధనాగమః	హాని

ప్రయాణమునకు

తిథిశూల, వారశూల, నక్షత్రశూల, లగ్నశూలలు

దిక్కులు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు
పూర్వ	౧, ౯	శని, సోమ	జ్యేష్ఠ, ధనిష్ఠ	తుల, కుంభము
ఆగ్నేయము	౩, ౧౧	శని, గురు		మకరము
దక్షిణము	౫, ౧౩	గురు	శ్రవణము, అశ్విని	మీనము, వృశ్చికము
నైరృతము	౪, ౧౨	సోమ, శుక్ర		కర్కాటకము
పశ్చిమ	౬, ౧౪	ఆది, శుక్ర	రోహిణి, పుష్య	ధనుస్సు, సింహము
వాయవ్యము	౭, ౧౫	మం, ఆది		మేషము
ఉత్తరము	౨, ౧౦	బుధ, మం	పూర్వఫల్గుని, హస్త	వృషభము, కన్య
ఈశాన్యము	౮, ౩౦	బుధ		మిథునము

రాహుకాల గుళికకాలములు

సూర్యోదయము 6 ఘంటలకు అయ్యే దినములకు

వారములు	రాహుకాలము మొదలు	రాహుకాలము వరకు	గుళికకాలము మొదలు	గుళికకాలము వరకు
ఆదివారము	4½	6	3	4½
సోమవారము	7½	9	1½	3
మంగళవారము	3	4½	12	1½
బుధవారము	12	1½	10½	12
గురువారము	1½	3	9	10½
శుక్రవారము	10½	12	7½	9
శనివారము	9	10½	6	7½

సూర్యోదయా[illegible]

క్రీ॥ ౧౯౩౩ సం.	తేది	మద్రాసుకు ఉదయం ఘం	మద్రాసుకు ఉదయం ని	మద్రాసుకు అస్తం ఘం	మద్రాసుకు అస్తం ని	బెజవాడకు ఉదయం ఘం	బెజవాడకు ఉదయం ని	బెజవాడకు అస్తం ఘం	బెజవాడకు అస్తం ని
మార్చి	౨౭	౬	౦	౬	౧౦	౬	౨	౬	౧౦
ఏప్రిల్	౬	౫	౫౪	౬	౧౧	౫	౫౫	౬	౧౧
	౧౬	౫	౪౮	౬	౧౨	౫	౫౧	౬	౧౧
	౨౬	౫	౪౨	౬	౧౩	౫	౪౪	౬	౧౪
మే	౧	౫	౪౦	౬	౧౩	౫	౩౮	౬	౧౬
	౧౧	౫	౩౭	౬	౧౫	౫	౩౩	౬	౧౯
	౨౧	౫	౩౫	౬	౧౮	౫	౨౯	౬	౨౩
జూన్	౧	౫	౩౪	౬	౨౧	౫	౨౮	౬	౨౪
	౧౧	౫	౩౫	౬	౨౪	౫	౨౬	౬	౨౬
	౨౧	౫	౩౬	౬	౨౭	౫	౩౦	౬	౩౨
జూలై	౧	౫	౩౯	౬	౨౮	౫	౩౩	౬	౩౩
	౧౧	౫	౪౨	౬	౨౯	౫	౩౬	౬	౩౪
	౨౧	౫	౪౪	౬	౨౮	౫	౩౯	౬	౩౩
	౩౧	౫	౪౭	౬	౨౫	౫	౪౨	౬	౩౦
ఆగష్టు	౧౦	౫	౪౮	౬	౨౨	౫	౪౫	౬	౨౫
	౨౦	౫	౫౦	౬	౧౭	౫	౪౭	౬	౧౯
	౩౦	౫	౫౦	౬	౧౧	౫	౪౯	౬	౧౩
సెప్టెంబరు	౯	౫	౫౦	౬	౪	౫	౪౯	౬	౫
	౧౯	౫	౫౦	౫	౫౬	౫	౫౦	౫	౫౮
	౨౯	౫	౫౧	౫	౪౯	౫	౫౦	౫	౫౦
అక్టోబరు	౯	౫	౫౨	౫	౪౩	౫	౫౩	౫	౪౧
	౧౯	౫	౫౩	౫	౩౭	౫	౫౬	౫	౩౪
	౨౯	౫	౫౫	౫	౩౩	౫	౫౯	౬	౨౯
నవంబరు	౧౨	౬	౦	౫	౨౯	౬	౪	౫	౨౪
	౨౨	౬	౪	౫	౨౯	౬	౮	౫	౨౦
	౩౦	౬	౮	౫	౩౦	౬	౧౪	౫	౨౨
డిసెంబరు	౭	౬	౧౨	౫	౩౨	౬	౨౦	౫	౨౪
	౧౭	౬	౧౮	౫	౩౬	౬	౨౬	౫	౨౮
	౨౭	౬	౨౨	౫	౪౧	౬	౩౨	౫	౩౨
౧౯౩౫									
జనవరి	౭	౬	౨౬	౫	౪౬	౬	౪౪	౫	౩౮
	౧౭	౬	౨౮	౫	౫౨	౬	౪౦	౫	౪౦
	౨౭	౬	౨౮	౫	౫౭	౬	౩౩	౫	౪౯
ఫిబ్రవరి	౫	౬	౨౯	౬	౧	౬	౩౨	౫	౫౬
	౧౫	౬	౨౪	౬	౪	౬	౨౭	౫	౫౮
	౨౫	౬	౨౦	౬	౭	౬	౨౩	౬	౦
మార్చి	౮	౬	౧౩	౬	౯	౬	౧౬	౬	౬
	౧౮	౬	౦	౬	౧౦	౬	౯	౬	౯

ఆనందాది యోగములు

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	యోగములు	ఫలము
అశ్వి	మృ	ఆర్ద్రే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందః	ద్రవ్యలాభము
భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూభా	కాలదండః	విఘ్నము
కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	ధూమ్రాక్షః	హాని
రో	పుష్య	ఉఫ	వి	పూషా	ధ	రే	ప్రజాపతిః	కార్యసిద్ధి
మృ	ఆ	హ	అ	ఉషా	శ	అశ్వి	సౌమ్యః	కార్యసిద్ధి
ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధ్వాంక్షః	విఘ్నము
పున	పూఫ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	ధ్వజః	రాజ్యలాభము
పుష్య	ఉఫ	వి	పూషా	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సః	లక్ష్మీలాభము
ఆర్ద్రే	హ	అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	వజ్రః	కలహము
మ	చి	జ్యే	అభి	పూభా	భ	ఆ	ముద్గరః	మరణము
పూఫ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	ఛత్రం	రాజ్యలాభ
ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రం	కార్యసిద్ధిః
హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆర్ద్రే	మానసః	శ్రీలాభము
చి	జ్యే	అభి	పూభా	భ	ఆ	మ	పద్మం	ఐశ్వర్యము
స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	లంబం	భోజనలాభము
వి	పూషా	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	ఉత్పాతః	ద్రవ్యనాశము
అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	ఆర్ద్రే	హ	మృత్యుః	హాని
జ్యే	అభి	పూభా	భ	ఆ	మ	చి	కాలః	కార్యహాని
మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిద్ధః	కార్యసిద్ధి
పూషా	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	శుభం	శుభకార్యసిద్ధి
ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆర్ద్రే	హ	అనూ	అమృతం	స్త్రీసంతోషము
అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	ముసలం	భోజనహాని
శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	గదా	అశుభము
ధ	రే	రో	పు	ఉ	విశా	పూ	మాతంగః	స్వర్ణలాభము
శ	అశ్వి	మృ	ఆర్ద్రే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసః	క్లేశము
పూభా	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	చరః	దుర్వార్తాశ్రవణము
ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరః	కార్యసిద్ధి
రే	రో	పు	ఉఫ	విశా	పూ	ధ	వర్ధమానః	అతిశయలాభం

N.B ..... ధ్వాంక్ష, వజ్ర, ముద్గర యోగములలో ప్రథమ ౫ ఘడియలున్నూ, పద్మ, లంబములలో ప్రథమ ౪ ఘడియలున్నూ, గదా యోగమందు ప్రథమ ౧ ఘడియయున్నూ, కాల, ముసలములందు ప్రథమ ౨ ఘడియలున్నూ, వదలిన శుభము. రాక్షస, మృత్యు, ఉత్పాతములను సంపూర్ణముగా వదలవలెను.

స్వస్తిశ్రీ బహుధాన్యసం॥ర చైత్రమాసః శాలివాహనశకః ౧౮౬౦ కల్యాది ౫౦౩౯ హూణ 1938 ఫస్లీ ౧౩౪౭

1	౧౯	౨౮	శు॥ప్ర॥ఘ॥ ... శ్వేతవరాహకల్పః చాంద్రమానాబ్దాదిః తైల ... అభ్యంగః నింబకుసుమభక్షణం ప్రపాదానం వసంతనవరాత్రారంభః ... భో౧-౪౦చ౨౯	
2	౨౦	౨౯	ద్వి॥ ... చంద్రోదయః దమనకార్పణం ఉమాశివాగ్ని పూజా భో౧-౩౭చ౩౦ [మత్స్యజయంతీ మాసశివరాత్రివ్రతం సౌభాగ్యశయనవ్రతం భో౧-౨౪చ౧౬	
3	౨౧	౩౦	తృ॥ ... ఉత్తమమన్వాదిః	
4	౨౨	౩౧	చ॥ ... గణపతివ్రతం భో౧-౧౬చ౨౭-౫	
5	౨౩	౧	పం॥ ... పంచమీతిథిః మదనతిథిర్ముఖ్యః కార్యశల్యః భో౧-౭చ౩ [వ్యయం స్కందపూజ భో౧-౦చ౪	
6	౨౪	౨	ష॥ ...	
7	౨౫	౩	స॥ ... అష్టమీతిథిః ఉభయానధ్యాయః అశోక కలికాప్రాశనం మార్కండపూజా భో౦-౫౭చ౫	
8	౨౬	౪	అ॥ ... శ్రీరామనవమిః భో౦-౪౪చ౬ [౦-౩౬చ౭	
9	౨౭	౫	న॥ ... అవమ ధర్మరాజదశమి భో	
10	౨౮	౬	ఏ॥ ... సార్వత్రికాదశీ భో౦-౨౦	
11	౨౯	౭	ద్వా॥ ... మధ్వవైష్ణవైకాదశీ దమనకార్పణం భో౦-౨౯	
12	౩౦	౮	త్ర॥ ... అనంగత్రయోదశీ భో౦-౧౨చ౧౦	
13	౧	౯	చతు॥ ... మేషరవిః ... విషువత్పుణ్యకాలః ఉభయానధ్యాయః సౌరమానాబ్దాదిః శివచతుర్దశీ రవౌ శనౌ భో౦-౪చ౧౧ [భో౪-౧౯చ౧౨	
14	౨	౧౦	○పూ॥ ... అన్వాధానం కామ్యకమన్వాదిః శివదమనోత్సవం	
15	౩	౧౧	కృ॥ప్ర॥ ... భో౪-౧౦చ౧౩	
16	౪	౧౨	ద్వి॥ ... భో౪-౨చ౧౪	
17	౫	౧౩	తృ॥ ... భో౩-౫౩చ౧౫	
18	౬	౧౪	చ॥ ... భో౩-౪౫చ౧౬	
19	౭	౧౫	పం॥ ... [వృషాయనం భో౩-౩౭చ౧౭	
20	౮	౧౬	ష॥ ...	
21	౯	౧౭	స॥ ... భో౩-౧౯చ౧౯ [చ౨౦	
22	౧౦	౧౮	అ॥ ... ఉభయానధ్యాయః భో౩-౧౧	
23	౧౧	౧౯	న॥ ... అవమవిరతిథి శీతలాపూజా ... భో౩-౨చ౨౧	
24	౧౨	౨౦	ద॥ ... దశమీతిథిః ... భో౨-౫౪చ౨౨	
25	౧౩	౨౧	ఏ॥ ... ఏకాదశీతిథిః భో౨-౪౫చ౨౩ [చ౨౪	
26	౧౪	౨౨	ద్వా॥ ... ద్వాదశీతిథి వల్మీకామేకాదశీ భో౨-౩౬	
27	౧౫	౨౩	త్ర॥ ... భో౨-౨౮	
28	౧౬	౨౪	చతు॥ ... చతుర్దశీతిథిః అనధ్యయనం భో౨-౨౦చ౨౬	
29	౧౭	౨౫	అమా॥ ... దర్శతిథిః అన్వాధానం వాజసనేయి పిండ పితృయజ్ఞః ... భో౨-౧౧చ౨౭ [యోగః ... పిండపితృయజ్ఞః నక్షత్రదానం భో౨-౩చ౨౮	
30	౧౮	౨౬	●అమా॥ ...	

1938 ఏప్రిల్ — మీనమాసం — ౧౩౪౭ సఫర్

కుజచారః	రవి-అశ్వినికుజ ...	శుక్రచారః	శని-కృత్తిక ...	
కుజవృ-భరణి ...	౧౦శ-వక్రారంభః	శుక్ర-అశ్వినీ ...	౧౧మంకృత్తిక ...	
౧౦శ-కృత్తిక ...	౧౩మం-పశ్చాదస్తమయః	...	౧౮శు-కృత్తిక ...	
౧౮బు-కృత్తిక ...	బుధమం-అశ్విని వక్రత్యాగః	...	శనిచారః	
...	...	...	...	
...	...	...	...	
బుధచారః	గురుచారః	...	రాహుకేతుచారౌ నస్తః	
...	...	...		

స్వస్తిశ్రీ బహుధాన్యనం॥ వైశాఖమాసః శాలివాహనశకః ౧౮౬౦ కల్యాది ౫౦౩౯ హూణ 1938 ఫస్లీ ౧౩౪౭

తేది			వివరములు
1	౧౯	౨౬	ప్ర॥ [illegible] చంద్రోదయః సమస్తంగః వైశాఖస్నానారంభః [illegible]
2	౨౦	౨౭	ద్వి॥ [illegible] తృతీయా పరశురామజయంతీ [illegible] శ్రీవిద్యారణ్యస్వామ్యారాధనం [illegible]
3	౨౧	౨౮	చ॥ [illegible]
4	౨౨	౩౦	పం॥ [illegible] ప్రారంభః శంకరజయంతీ [illegible]
5	౨౩	౩౧	ష॥ [illegible]
6	౨౪	౧	స॥ [illegible]
7	౨౫	౨	అ॥ [illegible]
8	౨౬	౩	న॥ [illegible] నవమీతిథిః చండికావ్రతం
9	౨౭	౪	ద॥ [illegible]
10	౨౮	౫	ఏ॥ [illegible]
11	౨౯	౬	ద్వా॥ [illegible]
12	౩౦	౭	త్ర॥ [illegible] నృసింహజయంతీ [illegible]
13	౩౧	౮	చతు॥ [illegible]
14	౧	౯	○ పూ॥ [illegible]
15	౨	౧౦	కృ॥ [illegible]
16	౩	౧౧	ద్వి॥ [illegible]
17	౪	౧౨	తృ॥ [illegible]
18	౫	౧౩	చ॥ [illegible]
19	౬	౧౪	పం॥ [illegible]
20	౭	౧౫	ష॥ [illegible]
21	౮	౧౬	స॥ [illegible]
22	౯	౧౭	అ॥ [illegible]
23	౧౦	౧౮	న॥ [illegible]
24	౧౧	౧౯	ద॥ [illegible] హనుమజ్జయంతీ
25	౧౨	౨౦	ఏ॥ [illegible]
26	౧౩	౨౧	ద్వా॥ [illegible]
27	౧౪	౨౨	త్ర॥ [illegible]
28	౧౫	౨౩	చతు॥ [illegible] వటసావిత్రీవ్రతం [illegible]
29	౧౬	౨౪	● అమా॥ [illegible]

కుజచారః [illegible]

బుధచారః [illegible]

గురుచారః [illegible]

శుక్రచారః [illegible]

శనిచారః [illegible]

రాహుకేతుచారః [illegible]

స్వస్తిశ్రీ బహుధాన్యసం॥ జ్యేష్ఠమాసః శాలివాహనశకః ౧౮౬౦ కల్యాది ౫౦౩౯ [illegible] 1938 ఫసలీ ౧౩౪౭

తేది			వివరము
30	౧౭	౨౫	[illegible] ప్రతిపత్తిథిః [illegible] [illegible]
31	౧౮	౨౬	ద్వి॥ [illegible]
1	౧౯	౨౭	తృ॥ [illegible] చతుర్థీ తిథిః [illegible]
2	౨౦	౨౮	చ॥ [illegible]
3	౨౧	౨౯	పం॥ [illegible]
4	౨౨	౩౦	ష॥ [illegible]
5	౨౩	౩౧	స॥ [illegible]
6	౨౪	౧	అ॥ [illegible]
7	౨౫	౨	న॥ [illegible]
8	౨౬	౩	ఏ॥ [illegible]
9	౨౭	౪	ద్వా॥ [illegible]
10	౨౮	౫	త్ర॥ [illegible]
11	౨౯	౬	చ॥ [illegible]
12	౩౦	౭	అమా॥ [illegible]
13	౩౧	౮	శు॥ ప్రతి॥ [illegible]
14	౩౨	౯	ద్వి॥ [illegible]
15	౧	౧౦	ద్వి॥ [illegible]
16	౨	౧౧	తృ॥ [illegible]
17	౩	౧౨	చ॥ [illegible]
18	౪	౧౩	పం॥ [illegible]
19	౫	౧౪	ష॥ [illegible]
20	౬	౧౫	స॥ [illegible]
21	౭	౧౬	అ॥ [illegible]
22	౮	౧౭	న॥ [illegible]
23	౯	౧౮	ద॥ [illegible]
24	౧౦	౧౯	ఏ॥ [illegible]
25	౧౧	౨౦	ద్వా॥ [illegible]
26	౧౨	౨౧	త్ర॥ [illegible]
27	౧౩	౨౨	పౌర్ణ॥ [illegible]

వృషభమాసం ౩౨ రోజులు — మిథునమాసం — 1938 జూన్

సోమవారః [illegible]

బుధవారః [illegible]

గురువారః [illegible]

శుక్రవారః [illegible]

శనివారః [illegible]

1938 సం॥ జూలై — మిథునమాసం ౩౧ — ౧౩౪౭ ఫసలీ

తేది			వివరము
28	౧౪	౨౩	[illegible]
29	౧౫	౨౪	[illegible] చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగోన్నతిః [illegible]
30	౧౬	౨౫	[illegible]
1	౧౭	౨౬	[illegible]
2	౧౮	౨౭	[illegible]
3	౧౯	౨౮	[illegible]
4	౨౦	౨౯	[illegible]
5	౨౧	౩౦	[illegible]
6	౨౨	౩౧	[illegible]
7	౨౩	౧	[illegible]
8	౨౪	౨	[illegible] ద్వాదశీతిథిః సర్వేషాంశయనైకాదశి [illegible]
9	౨౫	౩	[illegible]
10	౨౬	౪	[illegible] అనధ్యయనమ్ [illegible]
11	౨౭	౫	[illegible] చతుర్దశీతిథి [illegible]
12	౨౮	౬	○పూ॥ [illegible] ధానం సింధుస్నానం పవిత్రారోపణం కోకిలావ్రతం వ్యాసపూజా శివశయనవ్రతం భో॥ [illegible]
13	౨౯	౭	[illegible]
14	౩౦	౮	[illegible] అశూన్యశయనవ్రతం [illegible]
15	౩౧	౯	[illegible]
16	౧	౧౦	[illegible] కర్కాటకే రవి [illegible] ప్రభృతి దక్షిణాయనపుణ్యకాలః [illegible] సంకటచతుర్థీ [illegible]

1938 సం॥ జూలై — కర్కాటకమాసం ౩౧ — ౧౩౪౭ ఫసలీ

తేది			వివరము
17	౨	౧౧	[illegible] పంచమీ [illegible]
18	౩	౧౨	[illegible]
19	౪	౧౩	[illegible]
20	౫	౧౪	[illegible]
21	౬	౧౫	[illegible] కౌమారీపూజా [illegible]
22	౭	౧౬	[illegible]
23	౮	౧౭	ఏకా॥ [illegible] అగస్త్యోదయః సర్వేషామేకాదశీ [illegible]
24	౯	౧౮	ద్వా॥ [illegible] ద్వాదశీతిథిః [illegible]
25	౧౦	౧౯	[illegible]
26	౧౧	౨౦	చతు॥ [illegible] దర్శతిథిః సర్వేషామన్వాధానం [illegible]
27	౧౨	౨౧	●అమా॥ [illegible]

కుజచారః [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
బుధచారః	[illegible]	గురుచారః [illegible]	శనిచారః [illegible]
[illegible]	[illegible]	శుక్రచారః	రాహుకేతుచారః
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

తేది			వివరము
28	౧౩	౨౨	[illegible] చంద్రోదయః ఉత్తర [illegible] [illegible]
29	౧౪	౨౩	[illegible] (స్వర్ణగౌరీ) వ్రతం.
30	౧౫	౨౪	[illegible]
31	౧౬	౨౫	[illegible] నాగపంచమీ [illegible]
1	౧౭	౨౬	[illegible] కల్కిజయంతీ [illegible]
2	౧౮	౨౭	[illegible] వ్రతం [illegible]
3	౧౯	౨౮	[illegible] వ్రతం [illegible] వ్రతం [illegible]
4	౨౦	౨౯	[illegible]
5	౨౧	౩౦	[illegible] వరలక్ష్మీవ్రతం [illegible]
6	౨౨	౩౧	[illegible]
7	౨౩	౧	[illegible]
8	౨౪	౨	[illegible]
9	౨౫	౩	[illegible]
10	౨౬	౪	[illegible]
11	౨౭	౫	[illegible]
12	౨౮	౬	[illegible]
13	౨౯	౭	[illegible]
14	౩౦	౮	[illegible] చతుర్థీ తిథిః బహుళాచతుర్థీ [illegible]
15	౩౧	౯	[illegible] పంచమీతిథిః [illegible]
16	౩౨	౧౦	[illegible] సింహసంక్రమణం [illegible] వ్రతం [illegible]
17	౧	౧౧	[illegible] ఉదయప్రభృతి [illegible]
18	౨	౧౨	[illegible] శ్రీకృష్ణజన్మాష్టమీ [illegible]
19	౩	౧౩	[illegible] వైష్ణవానాం శ్రీకృష్ణజయంతీ [illegible]
20	౪	౧౪	[illegible]
21	౫	౧౫	[illegible] ఏకాదశీ [illegible]
22	౬	౧౬	[illegible] ద్వైకాదశీ అఘోరద్వాదశీ [illegible] మాసశివరాత్రిః [illegible]
23	౭	౧౭	[illegible]
24	౮	౧౮	[illegible] అఘోరచతుర్దశీ [illegible]
25	౯	౧౯	[illegible] దర్శతిథిః అన్వాధానం [illegible]

కుజవారః [illegible]

బుధవారః [illegible]

గురువారః [illegible]

శుక్రవారః [illegible]

శనివారః [illegible]

తేది			వివరములు
26	౧౦	౨౦	శు॥ ... తిథిద్వయం ... చంద్రోదయం ... శృంగః ఫలమండలవ్రతం భో ౩-౪౫ [తిథిః ... నీలాంబరదర్శనం ...
27	౧౧	౨౧	[illegible]
28	౧౨	౨౨	[illegible] ... వినాయకచతుర్థీ ... పాదురోపాకర్మ భో ౩-౨౫
29	౧౩	౨౩	[illegible]
30	౧౪	౨౪	[illegible]
31	౧౫	౨౫	[illegible] ... షష్ఠీ ...
1	౧౬	౨౬	[illegible] ... భో ౨-...
2	౧౭	౨౭	[illegible]
3	౧౮	౨౮	[illegible]
4	౧౯	౨౯	[illegible]
5	౨౦	౩౦	[illegible]
6	౨౧	౧	[illegible] ... శ్రవణద్వాదశీ ... భో ౧-...
7	౨౨	౨	[illegible]
8	౨౩	౩	[illegible]
9	౨౪	౪	[illegible] ... ఉమామహేశ్వరవ్రతం ... భో ౧-...
10	౨౫	౫	[illegible]
11	౨౬	౬	[illegible]
12	౨౭	౭	[illegible]
13	౨౮	౮	[illegible]
14	౨౯	౯	[illegible]
15	౩౦	౧౦	[illegible]
16	౩౧	౧౧	[illegible] ... మహాలక్ష్మీవ్రతం భో ౦-...
17	౧	౧౨	[illegible] ... మధ్యాష్టమీ ... వ్యతీపాత ...
18	౨	౧౩	[illegible]
19	౩	౧౪	[illegible]
20	౪	౧౫	[illegible]
21	౫	౧౬	[illegible]
22	౬	౧౭	[illegible] ... మహాలయామావాస్య ...
23	౭	౧౮	[illegible]

ఆదివారం	సోమవారం	గురువారం	శుక్రవారం
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

బుధవారం	శుక్రవారం	శనివారం
[illegible]	[illegible]	రాహుకేతువులు ...

Date			
24	౯	౧౯	[illegible]
25	౯	౨౦	[illegible]
26	౧౦	౨౧	[illegible]
27	౧౧	౨౨	[illegible]
28	౧౨	౨౩	[illegible]
29	౧౩	౨౪	[illegible]
30	౧౪	౨౫	[illegible]
1	౧౫	౨౬	[illegible]
2	౧౬	౨౭	[illegible]
3	౧౭	౨౮	[illegible]
4	౧౮	౨౯	[illegible]
5	౧౯	౩౦	[illegible]
6	౨౦	౧	[illegible]
7	౨౧	౨	[illegible]
8	౨౨	౩	[illegible]
9	౨౩	౪	[illegible]
10	౨౪	౫	[illegible]
11	౨౫	౬	[illegible]
12	౨౬	౭	[illegible]
13	౨౭	౮	[illegible]
14	౨౮	౯	[illegible]
15	౨౯	౧౦	[illegible]
16	౩౦	౧౧	[illegible]
17	౧	౧౨	[illegible]
18	౨	౧౩	[illegible]
19	౩	౧౪	[illegible]
20	౪	౧౫	[illegible]
21	౫	౧౬	[illegible]
22	౬	౧౭	[illegible]
23	౭	౧౮	[illegible]

ఆదివారః			శుక్రవారః	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
బుధవారః		సోమవారః	శనివారః	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

తేది	వివరము
24	శుక్ల॥ ప్రతి [illegible] ద్వితీయాతిథిః వృశ్చికాయనం యోగః చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగః పూర్వశృంగః యమద్వితీయా భగినీ హస్తభోజనం గోవర్ధనపూజా [illegible]
25	ద్వి॥ మంగళ [illegible] తృతీయాతిథిః [illegible]
26	తృ॥ బుధ [illegible] చతుర్థీతిథిః త్రిలోచనగౌరీవ్రతం [illegible] [మార్గశిరవ్రతం [illegible]
27	చ॥ గురు [illegible]
28	పం॥ శుక్ర [illegible] అక్షయధారణం [illegible]
29	ష॥ శని [illegible] పూజా [illegible]
30	స॥ ఆది [illegible]
31	అ॥ సోమ [illegible]
1	న॥ మంగళ [illegible] కృతయుగాదిః విష్ణుత్రిరాత్రవ్రతం [illegible]
2	ద॥ బుధ [illegible] సార్వభౌమవ్రతం [illegible]
3	ఏ॥ గురు [illegible] సర్వేషాం గురువారఉత్థానైకాదశీ తులసీపద్మం, భీష్మపంచకవ్రతే [illegible]
4	ద్వా॥ శుక్ర [illegible]
5	త్ర॥ శని [illegible] [భీష్మపంచకారంభః శుక్రాం
6	చతు॥ ఆది [illegible] వైకుంఠచతుర్దశీ సింధువర్త
7	పూ॥ సోమ [illegible] అన్వాధానం సింధుస్నానం వ్యాసపూజా జ్వాలాతోరణం దక్షసావర్ణికమన్వాదిః చంద్రగ్రహణం [illegible]
8	కృ॥ ప్ర॥ మంగళ [illegible] యోగః కృత్తికాదీపోత్సవః [illegible]
9	ద్వి॥ బుధ [illegible]
10	తృ॥ గురు [illegible] సౌభాగ్యసుందరీవ్రతం [illegible]
11	చ॥ శుక్ర [illegible]
12	పం॥ శని [illegible]
13	ష॥ ఆది [illegible] షష్ఠీతిథిః [illegible]
14	స॥ సోమ [illegible] కాలాష్టమి [illegible]
15	అ॥ మంగళ [illegible] నవమీతిథిః ఇంద్రసావర్ణికమన్వాదిః [illegible] [ప్రవేశపర్యంతం విష్ణుపదపుణ్యకాలః త్రేతాయుగాదిః [illegible]
16	న॥ బుధ [illegible] వృశ్చికరవిః [illegible]
17	ద॥ గురు [illegible] సర్వేషామేకాదశీ [illegible]
18	ఏ॥ శుక్ర [illegible] మధ్వమతఏకాదశీ [illegible]
19	ద్వా॥ శని [illegible] అనూరాధ [illegible]
20	త్ర॥ ఆది [illegible] మాసశివరాత్రిః [illegible]
21	అమా॥ సోమ [illegible] దర్శామావాస్యాధానం పిండపితృయజ్ఞః గౌరీతపోవ్రతం [illegible]

ఆదివారః ... బుధవారః ... గురువారః ... శుక్రవారః ... శనివారః [illegible]

తేది			వివరము
22	౬	౧౯	[illegible]
23	౭	౧౯	[illegible] ధనురయనం చంద్రోదయ॥ [illegible]
24	౯	౨౦	[illegible]
25	౧౦	౨౧	[illegible] కపర్దీశ్వరవ్రతం [illegible]
26	౧౧	౨౨	[illegible]
27	౧౨	౨౩	[illegible] నాగపంచమి [illegible]
28	౧౩	౨౪	[illegible] సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠి చంపాషష్ఠి [illegible] సప్తమి రాత్రి [illegible]
29	౧౪	౨౫	[illegible] సప్తమీతిథి [illegible]
30	౧౫	౨౬	[illegible] కాలభైరవాష్టమి మల్లారిపూజా బుధాష్టమి దుర్గావ్రతం [illegible]
1	౧౬	౨౭	[illegible]
2	౧౭	౨౮	[illegible]
3	౧౮	౨౯	[illegible] సంక్రాంతి [illegible]
4	౧౯	౩౦	[illegible] ధరణీవ్రతం [illegible]
5	౨౦	౧	[illegible] హనుమద్వ్రతం అనంగత్రయోదశి [illegible]
6	౨౧	౨	[illegible] దత్తజయంతి కపర్దీశ్వర చతుర్దశి రాత్రి [illegible]
7	౨౨	౩	[illegible] పూర్ణిమాతిథి॥ అన్వాధానం [illegible]
8	౨౩	౪	[illegible] తిథిద్వయం యోగ॥ [illegible]
9	౨౪	౫	[illegible] తృతీయాతిథి [illegible]
10	౨౫	౬	[illegible]
11	౨౬	౭	[illegible] అవమ రాత్రి పుష్యార్క యోగ॥ [illegible]
12	౨౭	౮	[illegible]
13	౨౮	౯	[illegible]
14	౨౯	౧౦	[illegible]
15	౩౦	౧౧	[illegible]
16	౧	౧౨	[illegible] ధనుర్మాసారంభ॥ [illegible]
17	౨	౧౩	[illegible]
18	౩	౧౪	[illegible] సంక్రాంతి [illegible]
19	౪	౧౫	[illegible] మాసశివరాత్రి [illegible]
20	౫	౧౬	[illegible]
21	౬	౧౭	[illegible] అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞ॥ [illegible]

1938 సం॥ డిసెంబరు

[illegible]

22	౭	౧౯	[illegible] దర్శనం [illegible]
23	౯	౧౯	[illegible] చంద్రోదయః [illegible]
24	౯	౨౦	[illegible]
25	౧౦	౨౧	[illegible]
26	౧౧	౨౨	[illegible]
27	౧౨	౨౩	[illegible]
28	౧౩	౨౪	[illegible]
29	౧౪	౨౫	[illegible]
30	౧౫	౨౬	[illegible]
31	౧౬	౨౭	[illegible]
1	౧౭	౨౮	[illegible] దర్శనం [illegible]
2	౧౮	౨౯	[illegible]
3	౧౯	౩౦	[illegible]
4	౨౦	౧	[illegible]
5	౨౧	౨	[illegible] పూర్ణిమా [illegible]
6	౨౨	౩	[illegible]
7	౨౩	౪	[illegible]
8	౨౪	౫	[illegible]
9	౨౫	౬	[illegible]
10	౨౬	౭	[illegible]
11	౨౭	౮	[illegible]
12	౨౮	౯	[illegible]
13	౨౯	౧౦	[illegible]
14	౧	౧౧	[illegible]
15	౨	౧౨	[illegible]
16	౩	౧౩	[illegible]
17	౪	౧౪	[illegible]
18	౫	౧౫	[illegible]
19	౬	౧౬	[illegible]
20	౭	౧౭	[illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	శుక్రచారః
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

స్వస్తిశ్రీ బహుధాన్యనం॥ మాఘమాస౹ శాలివాహనశక౹ ౧౮౬౦ కల్యాది ౫౦౩౯ హూణ 1938 ఫిబ్రు ౧౯౩౮

తేది			వివరము
21	[illegible]	[illegible]	[illegible] పునర్వసుర్భా॥ యోగః మాఘస్నానారంభః [illegible]
22	[illegible]	[illegible]	[illegible] చంద్రోదయః సమస్తాంగః భూమిబలదర్శనం శుభే [illegible]
23	[illegible]	[illegible]	[illegible]
24	[illegible]	[illegible]	[illegible] సుందరచతుర్థీ సోపపదం [illegible]
25	[illegible]	[illegible]	[illegible] శ్రీపంచమి [illegible]
26	[illegible]	[illegible]	[illegible]
27	[illegible]	[illegible]	[illegible] వైవస్వతమన్వాది౹ రథసప్తమి సోపపదం సూర్యచంద్రగ్రహణం [illegible] ఆకిరిపల్లి శోభనాచలస్వామ్యుత్సవః
28	[illegible]	[illegible]	[illegible] భీష్మాష్టమి [illegible]
29	[illegible]	[illegible]	[illegible] మహానందా నవమి [illegible]
30	[illegible]	[illegible]	[illegible]
31	[illegible]	[illegible]	[illegible] సర్వేషామేకాదశీ తిలపద్మవ్రతం [illegible]
1	[illegible]	[illegible]	[illegible] వరాహద్వాదశీ సోపపదం [illegible]
2	[illegible]	[illegible]	[illegible] వరాహకల్పః [illegible]
3	[illegible]	[illegible]	[illegible] చతుర్దశీతిథిః [illegible]
4	[illegible]	[illegible]	[illegible] పూర్ణిమ [illegible] శుభే [illegible]
5	[illegible]	[illegible]	[illegible] తృతీయాతిథిః [illegible]
6	[illegible]	[illegible]	[illegible]
7	[illegible]	[illegible]	[illegible]
8	[illegible]	[illegible]	[illegible]
9	[illegible]	[illegible]	[illegible]
10	[illegible]	[illegible]	[illegible]
11	[illegible]	[illegible]	[illegible] సీతాష్టమి [illegible]
12	[illegible]	[illegible]	[illegible] కుంభరవిః [illegible] విష్ణుపదపుణ్యకాలః కలియుగాదిః [illegible]
13	[illegible]	[illegible]	[illegible] పునర్వసుర్భా॥ [illegible]
14	[illegible]	[illegible]	[illegible] స్మార్తానాం విజయైకాదశీ ఉపవాస [illegible] మధ్వానాం [illegible]
15	[illegible]	[illegible]	[illegible]
16	[illegible]	[illegible]	[illegible] సావిత్రీకల్పః [illegible]
17	[illegible]	[illegible]	[illegible] మహాశివరాత్రిః [illegible]
18	[illegible]	[illegible]	[illegible] వాజసనేయానాం పిండపితృయజ్ఞః [illegible]
19	[illegible]	[illegible]	[illegible] ప్రతిపత్తిథిః ఆపస్తంబానాం పిండపితృయజ్ఞః సర్వేషామమావాస్యాదానం ద్వాపరయుగాదిః [illegible]

బుధవారః [illegible]

గురువారః [illegible]

శుక్రవారః [illegible]

శనివారః [illegible]

రాహుకేతువారాః [illegible]

1939 సం॥ మార్చి నెల — ఫాల్గుణమాసం

తేది			
20	౯	౧౮	కృ॥పౌపో [illegible] యోగః చంద్రోదయః [illegible]
21	౧౦	౧౯	ద్వి॥మం [illegible] ద్వితీయాతిథిః [illegible] దర్శనం [illegible]
22	౧౧	౨౦	తృ॥బు [illegible] [illegible]
23	౧౨	౨౧	చ॥గు [illegible] [illegible]
24	౧౩	౨౨	పం॥శు [illegible]
25	౧౪	౨౩	ష॥శ [illegible]
26	౧౫	౨౪	స॥ఆ [illegible] తిథిః [illegible] కామద సప్తమీ [illegible]
27	౧౬	౨౫	అ॥సో [illegible] తిథిద్వయం దుర్గావ్రతం
28	౧౭	౨౬	న॥మం [illegible] తిథిః [illegible]
1	౧౮	౨౭	ద॥బు [illegible]
2	౧౯	౨౮	ఏ॥గు [illegible] ద్వాదశీ [illegible]
3	౨౦	౨౯	ద్వా॥శు [illegible] నృసింహద్వాదశీ [illegible]
4	౨౧	౩౦	చ॥శ [illegible] కామదహనం [illegible]
5	౨౨	౩౧	○పూ॥ఆ [illegible] అన్వాధానం హోళికోత్సవః [illegible] పుణ్యకాలః [illegible]
6	౨౩	౧	కృ॥పౌసో [illegible] యోగః వసంతోత్సవః [illegible]
7	౨౪	౨	ద్వి॥మం [illegible]
8	౨౫	౩	తృ॥బు [illegible] గణేశవ్రతం [illegible]
9	౨౬	౪	చ॥గు [illegible]
10	౨౭	౫	పం॥శు [illegible] రంగపంచమీ [illegible]
11	౨౮	౬	ష॥శ [illegible]
12	౨౯	౭	స॥ఆ [illegible]
13	౩౦	౮	అ॥సో [illegible]
14	౧	౯	న॥మం [illegible] పుణ్యకాలః [illegible]
15	౨	౧౦	ద॥బు [illegible]
16	౩	౧౧	ఏ॥గు [illegible] ఏకాదశీ [illegible]
17	౪	౧౨	ద్వా॥శు [illegible]
18	౫	౧౩	త్ర॥శ [illegible]
19	౬	౧౪	చతు॥ఆ [illegible]
20	౭	౧౫	●అమా॥సో [illegible]
21	౮	౧౬	అమా॥మం [illegible]
22	౯	౧౭	స్వస్తిశ్రీ ప్రమాదిసంవత్సర చైత్ర శు॥ ప్రతి॥బు [illegible]

కుజచారః [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	శనిచారః [illegible]
[illegible]	[illegible]	గురుచారః [illegible]	[illegible]	[illegible]
బుధచారః [illegible]	[illegible]	శుక్రచారః [illegible]	[illegible]	[illegible]

ఆంధ్రగ్రంథమాల గ్రంథములు

శ్రీమద్భగవద్గీత

(టీకా తాత్పర్య విశేషార్థ వివరణ సారాంశ సహితము)

కా. నాగేశ్వరరావుగారు

చిరకాలము శ్రమించి టీకా, తాత్పర్య, విశేషార్థ, వివరణ, సారాంశములను స్వీయముగా, స్వోపజ్ఞముగా రచించియున్నారు. అందమైన గ్లేజుకాగితములమీద ముచ్చటగా ముద్రింపబడియున్నది. 550 పుటల గ్రంథము. ఖద్దరుగుడ్డబైండు. గీతాధ్యయనము చేయువారికి మహోపకారకమైన పుస్తకము. వెల రూ. 1-0-0

బసవపురాణము

పాల్కురికి సోమనాథకవి - పరిష్కర్త వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు.

వెల రూ. 2-8-0

ఆంధ్రవాఙ్మయ సూచిక

(ముద్రితాముద్రిత గ్రంథముల పట్టికలు)

వెల రూ. 1-0-0

శతకమంజరి

(భక్తిసంపుటము)

(వృషాధిప; సర్వేశ్వర; దేవకీనందన; రఘువీర; నారాయణ; కాళహస్తీశ్వర; దాశరథి; రామతారక; రంగశాయి; రామచంద్రశతకములు ఇందు గలవు. శతకకవుల చరిత్రలు పీఠికలయందు వివరింపబడినవి.

వెల రూ. 1-8-0

(విడివిడిగా ఒక్కొక్కటి) 0-4-0

శ్రీ మల్లికార్జున

పండితారాధ్యచరిత్ర

(శైవమత ప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము)

ఇందలి పీఠిక కొన్నివందల పేజీలు గలవు. పాల్కురికి సోమనాథకవి రచితము - పరిష్కర్త - డాక్టర్ చిలుకూరి నారాయణరావుగారు.

గీతాబోధ (మహాత్మాగాంధీ) 0-4-0

సబర్మతీ ఆశ్రమ నియమములు

(మహాత్మాగాంధీ) 0-4-0

ప్రార్థనగీతావళి

(శనివారపు సుబ్బారావుగారు) 0-4-0

ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

ఓం

ప్రస్తావన

ఓం నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధజ్ఞానైక మూర్తయే,
నిర్మలాయ ప్రసన్నాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

శ్రీ సచ్చిదానందపరమాత్ముని లీలావిలాసవిలసిత మైన విశ్వమునందు ఒక చాంద్రమానాబ్దము గతించినది. బహుధాన్యసంవత్సరము ప్రారంభమైనది. గత సంవత్సరేతివృత్తమును వ్రాయ సంకల్పించుటగాని, వర్తమాన సంవత్సరఫలమును గుణింపబూనుటగాని దుష్కరము. మహాకాలము అనంతమైన ఈ చిత్రవిచిత్ర మైన ప్రకృతిలీలలను సర్వత్ర ప్రకృతి ప్రత్యక్షముచేయుచున్నది. ఆత్మపరాయణులైన ధీమంతులు సత్యాన్వేషణము ప్రపంచోద్ధరణమునకు వినియోగపఱచుచున్నారు. స్వార్థపరాయణులైన అజ్ఞానులు పరపీడనపరాయణులై ప్రపంచ విలయమునకు వినియోగపడుచున్నారు.

ధర్మాధర్మసంరంభము

ప్రవృత్తియందు ధర్మాధర్మములకును, పరార్థస్వార్థములకును సంరంభము సహజమై ధర్మసంస్థాపనము సంభవ మగుచున్నను యుగలక్షణములను యథార్థముగ గ్రహించుట దుర్లభము. ప్రపంచ మంతయును శాంతిసంకల్పమును జేయుచు మహాసంగ్రామ ప్రయత్నములను చేయుచున్నది. అబిసీనియా, చీనా, స్పెయిను సంగ్రామములు ప్రత్యక్షప్రమాణములు.

శాంతిస్థాపనమున కేర్పడిన నానాజాతి సమితి శాంతిస్థాపనమునకే కాక ధర్మ నిర్ణయమునకును నిరర్థకమైనది. ప్రపంచమునందు ధర్మసందేహము సంభవించినప్పుడెల్లా మహాసామ్రాజ్యములు తమ మతమును చెల్లుబడి చేసుకొనుచున్నవి. కొన్ని సమయములందు ధర్మనిర్ణయములను చేసినను, నిర్ణయములు కాగితముల మీద కలవుగాని క్రియారూపమును తాల్చలేదు. కారణము స్వార్థపరాయణత్వమునందు గల ప్రతిష్ఠ ధర్మమునకు కలుగకున్నది. ఆసన్నముగ నున్న మహాప్రళయమును నివారించుట ఎవరికిని సాధ్యముకాదు. ఇది స్వకర్మానుఫలము. నాయకులు సంగ్రామకర్మల నారాధించుచున్నను ప్రజలు శాంతిని కోరుచున్నారు.

బహుధాన్య సంవత్సరము

సంవత్సరాదిని ప్రజలు శాంతిసంకల్పము చేసి, శాంతిసౌఖ్యములను సాధించుటకు భగవంతుని కోరుట ఆచార మైనది. పంచాంగశ్రవణ మీ సనాతనాచారమును స్మరింపజేయుచున్నది. బహుధాన్య సంవత్సరమునకు శుక్రుడు రాజు, బుధుడు మంత్రి, కుజుడు సేనాధిపతి. పంచాంగము గుణించిన సంగ్రామము ఫలించుటకు ఎంత కాలము పట్టునది దైవాధీనము, కాలగర్భమునందు కలదు. ప్రజ లందరును శాంతిస్థాపనమునకును, సంగ్రామనివారణకును హృదయపూర్వకముగ ప్రార్థనలను చేయుదురుగాక !

గాంధిజీ

గాంధిమహాత్ముడు శాంతిసంరంభమునందు ప్రదర్శించిన అపూర్వమైన సత్యాగ్రహ సాధనమును ప్రజలు మాటలందుగాక సంకల్పమందును, క్రియలయందును చూపుటకు తపస్సును చేయుట ధర్మము. చిరకాల సంవర్ధిత మైన పశుబలారాధనస్థానమును సత్యాగ్రహము ఆక్రమించుటకు చిరకాలాభ్యాసము అవసరము. ఆయుధనిర్మాణ, ధారణ, విక్రయ సాధనములను జీవయాత్రను గడపుచు తన్మూలమున శ్రీమంతులు, బలవంతులు, దురభిమానులు నైన పాశ్చాత్యప్రజలకును వారిప్రవృత్తులకును నిది సులభసాధ్యము కాదు. మాటలయందు జపాను అవలంబించిన చీనాసంగ్రామమును తీవ్రముగ ఖండించుచు, క్రియలయందు జపానుకు ఆయుధములను అమ్ముచున్న యూరపురాజ్యముల నీతి ధర్మవిరుద్ధము. ఇట్టిక్లిష్టపరిస్థితులయందు శాంతిస్థాపనమునకు 35 కోట్ల భారతీయుల ధర్మబలమును శతవిధముల వినియోగించుట తగియున్నది. అపూర్వమైన నిర్బంధములవలన కృశించియున్న భారతీయులకు కర్తవ్యమును నిర్ణయించుటయే అసాధ్యముగ నున్నది. భారతీయభౌతికబలము కృశించినను నిత్యమైన ఆత్మబలము క్షీణింపక అఖండముగ ప్రకాశించుచున్నది. ఆత్మసంస్మరణమును జేసి గాంధిమహాత్మునివలె ప్రజలు ఆత్మశక్తిని నారాధించి తాము తరించి ప్రపంచమును తరింపజేయుటకు పాటుపడుట కర్తవ్యము. గాంధిమహాత్ముడు అపూర్వమైన మహాపురుషుడు. ప్రపంచోద్ధరణమునకు అవతరించిన మహానుభావుడు. కేవలము దైవబలసంపన్నుడైన మాన

వుడు. రాజకీయ, సాంఘిక, మతాదివిషయములయందు ఆయన సత్యాగ్రహసమరసాధనమునను పొందిన విజయములు ధ్యాన, మనన యోగ్యములు. ప్రపంచచరిత్ర మారంభమైనతరువాతను దుర్బలభీతుడొకడు చేయగల్గిన యపూర్వపరివర్తనమును పాశ్చాత్యరాజ్యములు గ్రహించుట భావియోగక్షేమములకు ప్రయోజనకరము. ప్రపంచభావిపరిణామము ఏరూపముదాల్చినను గాంధి మహాత్ముడు బోధించిన అహింసా, ధర్మ, సత్యములు ప్రతిష్ఠను బడయగలవు.

కాంగ్రెసు విజయము

గతించిన సంవత్సరమునందు కాంగ్రెసునకు అఖండము, అపూర్వమునైన విజయముకలిగినది. ఇది సత్యాగ్రహప్రభావము. నిరంకుశప్రభుత్వము నిష్క్రాంతపోయినది. ఆ బాలగోపాలము కాంగ్రెసు పతాకమును, వందేమాతరము గీతములను దేశమునం దంతటను ప్రత్యక్షముచేసినది. ఇది ప్రజాహృదయమునం దంతర్గతమైన పరమోత్సాహమును, ప్రభుత్వ హృదయమందలి భయభ్రాంతులను లోకమునకు ప్రత్యక్షము చేసినది. కాంగ్రెసునాయకులు మంత్రిపదవులను స్వీకరించి కొన్ని రాష్ట్రములందు ప్రభుత్వమును నిర్వహించుచున్నారు. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య స్థాపనమునకు ఇది ప్రథమ సోపానము. ప్రజలు స్వరాజ్య ప్రభుత్వమునందు రంధ్రాన్వేషణమును చేయక సకలవిధముల పోషించుట కర్తవ్యము. కాంగ్రెసుమంత్రుల ధర్మశీలము గతించిన స్వల్పకాలమందే సువ్యక్తమైనది. గతించిన ఇరువదినైదేండ్లయందును దేశమునందు సాంఘిక, రాజకీయ, మతాది సకలవిషయములయందును సంప్రాప్తమైన మహాపరివర్తనము భావ్యభ్యుదయమునకు శుభసూచకముగ నున్నది. ఈ మహాపరివర్తనసిద్ధికి ప్రాణమానధనములను సమర్పించిన త్యాగమూర్తులకు జోహారులు.

ఆంధ్రాభ్యుదయము

౧౯౦౮-కీలక సంవత్సరమున మా మొదటిసంచిక ప్రచురింపబడినది. బహుధాన్య సంవత్సరమునందు ౩౧ వ సంచిక వెలువడు చున్నది. గతించిన ౩౦ ఏండ్లనుండియు ప్రజాహృదయమునందు గల్గిన మహాప్రబోధమును సంవత్సరాదిసంచికలు దిక్సూత్రముగ సూచించుచున్నవి. ఆంధ్రులు సాహిత్య, కళా, మత, సాంఘిక రంగములందు చిరకాలాగతములైన పూర్వాచారములను, నిర్బంధనిర్మాణములను విసర్జించి నవీనమార్గములను అవలంబించిన విధమును కావ్యములు, గీతములు, విమర్శనములు, పరిశోధనలు, చరిత్రాంశములు విశదము చేయుచున్నవి. సాహిత్యమునందు కల్గిన అపారమైన వికాసమును ప్రచురితములైన కావ్యములు, గీతములు విశదము చేయుచున్నవి. నవీనరచనలు ప్రజాదరణమును బడయుచున్నవి. ముప్పదేండ్లకు పూర్వము పరిహాసపాత్రములైన అప్పారావుగారి ముత్యాలసరములు నేడు ప్రజాదరణమునకు పాత్రము లగుచున్నవి. ప్రాతపద్ధతులను క్రొత్తరీతులను ఖండించుట ధీమంతులలక్షణము కాదు. విమర్శనము చేయుటకు సకలజనులును అధికారులు. సంగీతకళయందును ఆంధ్రుల యభినివేశమును గానసభలు, గానకళాశాలలు, పండితసత్కారములును విశదము చేయుచున్నవి. కళారంగమునందు చిత్రకారు లవలంబించిన నూతనవిధానము చిత్రప్రపంచమునందు ప్రశంసలను బడసినది. హరిజనోద్యమము, పునర్వివాహములు విశాలములైన ప్రజాహృదయములను వెల్లడిచేయుచున్నవి. ఆంధ్రులు అస్వతంత్రస్థితియందున్నను స్వయంసహాయమునను రాజకీయరంగమునందును స్వాతంత్ర్య ప్రియత్వమునుగల విధమును సత్యాగ్రహ సమరము విశదము చేసినది. నిరంకుశప్రభుత్వమునందు ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణము సాధ్యము కాకపోయినను స్వరాజ్యప్రభుత్వమునందు సాధ్యముకానున్నది. నూతనసంవత్సరమునకు సరిగ మద్రాసు ఎసెంబ్లీ ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణావశ్యకతను అంగీకరించినది. ప్రజలు చిరకాలమునుండి పాటుపడుచున్న రాష్ట్రనిర్మాణమునకు యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి తీర్మానము కార్యరూపమును దాల్చుటకు ప్రయత్నించుదురుగాక. ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు సకలవిధములపాటుపడి ప్రజాదరణమునకు పాత్రులైన మహాపురుష వీరేశలింగముగారికి జోహారులు.

ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు పాటుపడిన సకల మహాజనులకును కృతజ్ఞతావందనములు. గతసంచికలకును బహుధాన్యసంచికకును ప్రచురణమునందు సహాయము చేసిన మిత్రులకు వందనములు. నా స్వల్పమైన సేవకు ప్రజలు చూపిన గౌరవ ప్రేమాదరణ సత్కారములకు కృతజ్ఞుడను. సచ్చిదానందపరమాత్మ సకలలోకములకును సకలజనులకును శాంతిసౌఖ్యములను ప్రసాదించుగాక!

"బహుధాన్య"

"ప్రేమలత"

మధుమాసమునఁ దీయమామిడిచివు రాని
　　　పంచమశ్రుతిఁ బాట పాడెఁ బికము
కడిమిపూకన్నెఱేకాలు దీరిచి వీచె
　　　గంధాచలమునుండి గాడ్పుఁ గుఱ్ఱ
మందిరోద్యానరమాభూషణములైన
　　　తరులకెల్లను దోహదంబు లెసఁగ
క్రొత్తబట్టలు గట్టుకొని నార్యగృహమేధి
　　　అనుకూలయగు ప్రియురాలితోడఁ
దాపునకు వచ్చె నదిగో స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి
విజయశంఖారావంబు వినఁగనయ్యె
అమ్మ! బహుధాన్య! నీవచ్చునంతఁ దోచెఁ
బ్రాచిమొగమునఁ జైతన్యభాస్కరుండు.

ఆంధ్రపత్రిక బహుధాన్య సంవత్సరాది సంచిక

సవరించుఁగాత దేశములోని పరపతిఁ
గసిమసంగిన ఆర్థికవ్యవస్థఁ
జల్లార్చుఁగాత విశ్వమ్మెల్లఁ గాల్చెడి
స్వార్థాభిలాషల సమరవహ్ని
మాయించుఁగాత "మలోయన్నమా" అంచుఁ
గడగండ్లఁబడువారి కడుపుమంట
చేకూర్చుఁగాత ప్రాచీనస్వారాజ్యాధి
కారంబు మాపుణ్యభారతమున
కార్యవిజ్ఞానలతికల నల్లువెట్టి
ప్రాచ్యదేశనాగరికతారామలక్ష్మి
వింతసత్కారముల గౌరవించుఁగాత
భరతభాగ్యంబు బహుధాన్యవత్సరంబు.

విత్తునకుఁ బుట్టిగా భూమి విఱుఁగఁ బండి
దేశదేశాల రైతు వర్ధిల్లుఁగాక
భారతీయహృదాకాశపథమునందు
వెలుగుఁగాత! చైతన్యపు వేవెలుంగు.

ఆంధ్ర!

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

ఉపనిషన్మీమాంస నోరంత ప్రౌఢుల నవధరించిన పూర్వాంధ్రజాతి,
సీతమ్మ అతికష్టగీతాలు వినలేక అడవులు బట్టిన ఆంధ్రజాతి,
కురుపాండవుల కత్తికోతల భాగధేయముఁ బంచికొన్నట్టి ఆంధ్రజాతి,
యవనధాటీప్రవాహమును బంధించి ఆర్యావర్త మరసిన ఆంధ్రజాతి,

జయవదితిహాస సూత్రభాష్యములు నేడు
శ్రవ్యమొత్తిన ప్రాత తాడంకకవిత
జమువుకోవలసెను నమ్మఁజాలనట్టి
కట్టుకథలట్లు, సహియింపఁగలవె? ఆంధ్ర!

మగధసామ్రాజ్యసీమలు నీసితచ్ఛత్రముక్తాఫలచ్ఛాయ మునుగునాడు,
అలకళింగోపాంతమందు నీ కంఖాణఖురధూళి నెఱసంజె గురియునాడు,
కర్ణాట రాజ్యరంగముల నీకవులను బ్రహ్మరథంబులు పట్టునాడు,
తంజాపురోద్యానకుంజమ్ములందు నీసంగీతమధుధార పొంగునాడు

అతిభయంకర శౌర్యధైర్యప్రసక్తి
రసవశంకర నాగర రాగరక్తి
ఏకమై పాకమై ప్రవహించినట్టి
ఆయఖండప్రభావ మేమాయె? నాంధ్ర!

ప్రాకృతపదమంజరీకంఠముల హాలుఁ డమృతకావ్యప్రసాదములు పంచె,
బౌద్ధసూత్రార్థముల్ ప్రవచించి నాగార్జునుం డహింసాధర్మకాండ నిలిపె,
కన్నడనుడికి వంకలు తీర్చి పంపఁడు తొలకరిరచనకుఁ ద్రోవఁదీసె,
సాహిత్యకలశంబు తూళించి పండితరాజు క్రొంజవుల క్షీరములు నించె,

అన్యభాషల దూరదేశాంతరముల
నుద్ధరించి ప్రకాశించియును, నిజాంధ్ర
జాతి తంతువిచ్ఛేదంబు సలుపలేదు
లేదె నీలోన తత్ప్రతిభాలేశ, మాంధ్ర!

తర్కమహాసముద్రమ్ము నాపోశనంబట్టె అన్నంభట్టుపండితుండు,
యావదాయుర్వేదజీవనీయచికిత్సలు గదించె బసవరా జగదవేత్త,
జందెమ్ము తెగద్రెంచి తోత్రము నెగయించె అనపోతశర్మ దేశాభిమాని,
గోలకొండకిరీటకోటికాంతులు దిద్ది రక్కన్న మాదన్న లపరగురులు,

అఖిలపురుషార్థఫలసిద్ధినందినారు
ఆధిభౌతిక భౌతికాభ్యంగణముల
పైపితామహ మాతామహోపనిధులు
మాయనీయ కాంధ్రులసంప్రదాయ, మాంధ్ర!

నాదధేనువుఁ బిండి నవనీత మందించె త్యాగరాజస్వామి తన్మయుండు,
లీలాతరంగిణీకూల తీర్థానందుఁ డయ్యె నారాయణుఁ డమృతమూర్తి,
శ్రీకృష్ణుకాలిగజ్జెలమ్రోతల లయించెఁ బదముల క్షేత్రయ్యపాటకాఁడు,
కావ్యమాంగల్యరేఖారుచుల్ మెఱుఁగార్చె మల్లినాథ విదగ్ధవల్లభుండు,
సృష్టి నూఁచు సంగీతసాహిత్యకలల
నుగ్గుబాలతోడుతఁ ద్రావి యుమిసి రాంధ్రు;
లా జగన్మోహనాస్త్రము లభ్యసింప
దక్షిణము నుత్తరముఁ జూడఁదగునె? ఆంధ్ర!

విఱిఁగివచ్చిన ప్రాణవిభునకుఁ బసుపిచ్చి వేడినీళ్లను తోడె కోడ లొకతె,
కత్తులతిరునాళ్లఁ గవయవచ్చిన నాథుఁ గొఱకచ్చునుడిఁ దోలె కూఁతు రొకతె,
కులకషులఁ గృశించి కూలనున్న విశాల రాజ్యచక్రముఁ ద్రిప్పె రాణి యొకతె,
కవికోకిలమృదూక్తి నవదరించెను తేనెనుడికారమున ఆడుబడు చొకర్తు,

విమల సాహస సౌకుమార్యములు వెలయ
దిఙ్నితంబంబులందుఁ జిత్రించినారు
తమచరిత్ర విచిత్రపత్రముల నాఁడు
తలఁప వెట్టు లాజాతిచైతన్య, మాంధ్ర!

గడ్డపాఱలు గోగుకాడలవలె ముళ్లు వేసినారఁట కొండవీటిరెడ్లు
తెలివెన్నరాసుల తీరున నల్లకొండలు చీల్చినారట పలనాటిగండ్లు,
శివుఁడు గంగనుబోలెఁ జెరువుగండిప్రవాహ మాపెనా రద్దంకికాపుమగలు,
వాఁటెడేసి శిలాకవాటముల్ గ్రుద్దులఁ గదిపినారఁట తెలంగాణభటులు,
అట్టి బలభద్రమ లీభూమిఁ బుట్టినారు
విజయకన్యక వీరగోఱజముఁ బూయ,

ఆంధ్ర!

ఫులికడుపు చలిచీమలపుట్ట యయ్యె
చూడవోయి ప్రాల్మాలికల్ వీడి ఆంధ్ర!

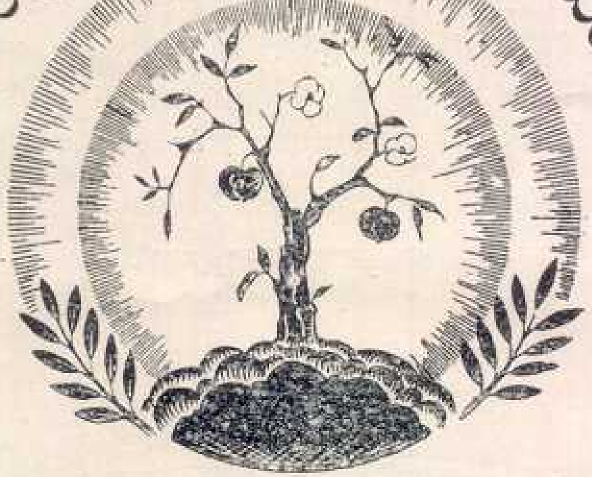
పూజింపరే రెడ్డిరాజులు వీరశృంగారహారమ్ములు కానుక లిచ్చి,
సేవింపరే కమ్మసేనాపతులు శత్రురక్తకుంకుమల నరణ మొసంగి,
వెలయింపరే వెల్మవీరులు బెబ్బులిబిడ్డలై పరసీమ గొడ్డువోవ,
అర్చింపరే బ్రాహ్మణాచార్యు లుభయభాషావ్యవసాయసస్యమ్ము లెత్తి

ఈమహాంధ్ర దేశభగవతీమతల్లి
నాదినుండి సామ్రాజ్యసమాప్తిదాక,
కులముఁ దడివిరె? పొలిమేరగోలఁ బడిరె?
బోయవలె తల్లిపల్లకీ మోయు, మాంధ్ర!

పెనుజడల్ విరబోసికొని తాండవంబాడు ఈర్ష్యాపిశాచి నట్టింటిలోన,
సవతిబిడ్డవిధాన నవయుఁ దల్లితెనుంగు విశ్వవిద్యాలయవీథులందు
దోషశల్యమ్ములే దోఁచు నుత్సాహసంపన్నవ్యసాహిత్యపాలనమున,
పిన్న లూర్ధ్వముఖంబు పెద్ద లధోదృష్టి ఉభయభాగ్యోపాస్తి నుత్తమూపు,

ఈయభావవేదాంత మే మీయఁగలదు,
చావుబ్రదుకులు తేలు నీసంధియందు,
నాదుజాతి నాదేశము నాదుభాష
అను అహంకారదర్శన మందు, మాంధ్ర!

ఆంధ్రసాహిత్యాభ్యుదయము

పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు

తెనుగుబాస జన్మించిన కథముహూర్త మేమో! ఏవిష్వగ్నియశిల్పి అమృతహస్తమునుండి అనురమూర్తియగు ఆంధ్రవాణి అవతరించి నదో అంచనావేయు మహానుభావుడేడీ? ఎన్నియో వాదములు ఉపవాదములు, తోకలు తొండములు బయలుదేరినవి. పుస్తకములు - వ్యాసములు ప్రబలినవిగాని యిదమిత్థమని సత్యమును తేల్చిచూపగల మొనగాడింకను లేడనుటకు చింతనున్నది. ఆధారములును చాల తక్కువ. మనలో జీవచరిత్రలుగాని, స్వీయచరిత్రములుగాని వ్రాయు ఆచార మంతగా లేదు. అది మనము పాశ్చాత్య విజ్ఞానుల సహవాసముచే సంపాదించుకొన్న "తెలివి" అన్నను మనము సిగ్గుపడనక్కర లేదు. మనవారాధ్యాత్మికశక్తి ముదిరినమహనీయులుగదా! తాము చచ్చినయనంతరము తమ్ముగురించి యెవరైన చర్చింతురా? అను తలపే వారికి గలుగలేదు. కేతన లెందరో మల్లన లెందరో కవిసార్వభౌము లెందరో తేరగా చెప్పవా రెవ్వరు? మనవాఙ్మయ మంతయు గందరగోళమే. ఆనోమునకు పొరపాటునకు మనము వారిపై గ్రుడ్డురిమిన ప్రయోజనము లేదు. ఆ యదృష్టవంతు లెన్నడో చల్లగా కన్నులు మూసికొని మూట గట్టినారు.

అయిన, నింతకు మిగులున దేమి? ఆట బొమ్మలవలె మురకుండవలసినదేనా? అది కార్యజ్ఞుల లక్షణము గాదు — మరి సాకుతో తప్పించుకొనవలసిన సోమరయ్యలపని. ఆధారములు లేవే! అని యేడ్చిన కరుణించువా రెవరు? ఉన్నదానితో ఒకరీతిగా సత్యాన్వేషణముచేయుట బుద్ధిమంతుడను తీరిక లక్షణము. ఈదిశకృషులు మునుపే తలపూసినవి. మనకన్న తొలుతనే ప్రతిభావంతులు మేలుకొని పోరాడినారు. వారిలో మన మెన్నటికిని మరువరాని, మఱపునకురాని వారు వీరేశలింగముపంతులుగారు. ఆ తని జతలో పనిచేసినవారును, తరువాత నేయుకాళ్లతో పోరాడినవారును నున్నారు. అయిన నేమి? సత్యప్రియుడనుకీర్తి పంతులుగారికే దక్కినది. "అలికమున అక్షిని దాచినవాడని సోము నన్నను ఒకవేళ నమకున్నను పంతులుగారిని మాత్రము జగచ్చక్షువని ఘోషింతుము. కవుల చరిత్రలను సంగ్రహించుటలోను, వానిని ముద్రించి యొకస్వరూపమిచ్చుటలోను పంతులుగారు పడినకష్టములు ప్రతియాంధ్రుడును స్మరించదగినవి. పోనీ వారుమాత్రము తేల్చిరా? తేల్చు టెటులని? మాడి తీసిపేత గారుగదా అడిగినవెంటనే ఎక్కాలు వచ్చియున్న ఉత్తర మెప్పించుటకు. వారికీ యుండిన యాధారములపై యూహలే. కవుల మనకుమాత్రము, కొన్ని సమస్యలలో నిర్ణయము లేనిచో శంకలే గతియైనవి. కొందరు నన్నయకుముందు వాఙ్మయమే లేదన్నారు. భట్టారకుడు గ్రంథవాఙ్మయము నంతయు గాలించి- శోధించి- యేర్చి కూర్చి-దిద్ది తీర్చి- భాషకు స్వరూపమును ప్రసాదించెనట. మరి కొందరు నన్నయకుముందు వాఙ్మయమే లేదన్నచో-భారత మాకాశమునుండి యూడి పడినదాయని గద్దించుచున్నారు. వేరొకరు శాసనవాఙ్మయము ప్రబంధనిర్మాణక్షమమై యుండలేదని పట్టుపట్టుదురు. కొందరు పగలు రాత్రి కష్టించి ప్రతీతాటియాకులు వెతికి వెలుగుచూపి "యిదిగో ప్రాచీనవాఙ్మయ" మన్నారు. ప్రతివాదులు వీరిని మీరే వ్రాసి ప్రాతిచేరు లతికించినారలెమ్మని వేళాకోళములకు దిగినారు. "పేరులు దాచుకొన వలసిన కర్మ వీరికేమిరా" అనువిచారము వారికి బుట్ట లేదు. కవికు సత్యము మాతిముడిచి ప్రతిజ్ఞలకు దిగి వాఙ్మయ మొక్కయుద్ధరంగ మైనది.

నాకు జూడ సాహిత్యమునే పరమార్థముగా భావించు కడుపుకక్కురితిగల మనము పైన నిలిచి తమాషాగా వీరివివాదముల జూడ వచ్చును. మన ఆనందమున కేమి పరవాలేదు.

ఒకకవి ముందువాడైనను వెనుకవాడైనను మనకు వచ్చుమహాపద లేదని నామనవి. కావలెనని మునిగాళ్లపై యెదురెక్కిన జెప్పలేను గాని లేకున్న మనము కంటియెదుట గనపడు గ్రంథముల జూచియే హెచ్చుతగ్గు లేర్పరింపవచ్చును. వారు వ్రాసినగ్రంథము లెదుట నున్నవి. చేసినపరిశ్రమలనుపమచుచు నేయున్నవి. భావములలోని మేలిమి, రసములలోని పరిణతి వారిగ్రంథములు స్పష్టముగా వివరించుచునేయున్నవి. వానిని జూచియే తరతమ భావమును నిర్ణయించుట తంటాలేనిపని.

"అయిన సాహితికి కాలనిర్ణయమే యక్కరలేదా! ఆనాటి భావములు ప్రవృత్తి నివృత్తులు మొదలగునవి గమనింపకున్న కవి హృదయము బోధపడుననుట నవ్వులాట గాదా! జీవితమునకు కళ ప్రతిబింబమేగదా!" నిజమే. అట్లు వాదించువారిలో నేను నొకడను. కాని అంతమాత్రముననే తూ-చా-దప్పక చావుపుట్టుకలు, వివాహమైన తేదీలు పుత్రోత్పత్తిగలిగిన శుభలగ్నములు వల్లించి మెదడున కంటించవలెననుట న్యాయము గాదుగదా! ఏబదివత్సరములు క్రిందైనను మీఁదైనను మనము పట్టి సాధింపవలసినపని లేదు. ఆయింత స్వల్పకాలములోనే సంఘము గుర్తుపట్టలేనంత పూర్తిగా మార్పుచెందుట గసంభావ్యము. కనుక మనము కవుల కాలనిర్ణయమునుసరించి యలత జెందకుండుట మేలు. వారిచేతులలోనిపని గాదుగదా. ఆలోచించి ముందుచుట్టుటకు మరి మూడవవాడగు ముసలి బ్రహ్మదే.

నన్నెచోడుడు:

ఇంతవరకును- నన్నెచోడుని కాలవిచార మొదుకు దొడుకులలోనే యున్నది. "కవిరాజ శిఖామణిని" "కవిచరిత్రకారుడు" నన్నయకు తరువాతివానిగా నెన్నుకొనెను. మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారును- నడుకుదుటి వీరరాజు పంతులుగారును- నన్నయకు ముందటివాడనియే. నేడు పండిత శ్రీపాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రిగారు తిక్కనకన్నను తరువాతివానిగాఁ దేల్చినారు. ప్రాచీనగ్రంథముల లోని విమర్శల కన్నిటికిని సమాధానము లొసగినారు. సయుక్తికముగ ఖండించినారు. ప్రయోగ విశేషముల బొందుపరచినారు. వీరు తేల్చిన విషయములలో నన్నెచోడుని కుమారసంభవ ముద్భటుని కుమారసంభవమునకు పరివర్తనము గాదనుటయు నొకటి. మనవాఙ్మయమున నున్న గొప్పచిక్కే యిది. ప్రబలాధారములు లేవు. సత్యము తేలదు. ఇంతకన్న నుత్కృష్టములగు ఆధారములు దొరకువరకు మనము లక్ష్మీపతి శాస్త్రిలవారి వాదమునే అంగీకరింపవలసి యుండును. అధిక పరిశ్రమతో కాలవిచారములను, ప్రయోగ విశేషములను, కొన్ని పాఠభేదములను విమర్శించి సత్యము తేల్చిన లక్ష్మీపతి శాస్త్రిలు గారికి ఆంధ్ర యువకుల తరపున పరశ్శత ప్రణామము లర్పించుచున్నాను.

అయిన మనము మొదట సుదాహరింపవలసిన దెవరిని? "విద్యాదయితు" నేనా? న్యాయమే. కాని నాతలంపుమాత్రము నన్నెచోడునే జలకించుచున్నది. కాలవిచార మటులుంతము. అతనిశైలిలో వైలక్షణ్యమున్నది. భావములలో ప్రాచీనత యున్నది. రచనలో దేశీయత యున్నది. కవితాదృష్టి, జాతీయతావాదము ముఖ్యమైనచో నన్నయ నన్నెచోడులలో "కవిరాజ శిఖామణియే" మొదట రావలసినవాడని నామతము. విజ్ఞులు కోపగింపకుందురుగాత. నన్నెచోడునకు కన్నడ వైదుష్యము నరముల కంటినదగుటచే "తెనుగుతన"మంతగా ప్రతిఫలింపలేదని కొందరందురు. కాని ముద్దులుగులుకు తెనుగుపదములు జాతీయములు పొదలయం దందందు నిక్కిచూచు పూమొగ్గలవలె గిరికొనియే యున్నవి. దానిని కొంత పండినట్లు బసవపురాణమున జూడవచ్చును. తావిని పుక్కిటబట్టి గంభీరముగనుండు నిండుమొగ్గలవలె నర్థగౌరవముగల చిన్నిపదములకు, మధురస్వభావ వర్ణనలకు సోమనాథుడు కాణాచి.

పంతులుగారు నన్నెచోడుని కవిత్వమును క్రిందికి లాగిరి. అన్యదేశ్యము లతనికవితలో నెక్కువట. అందుచే కవిత్వమునకు పుష్టి దగ్గి కొరత గల్గినదట. అన్యదేశ్యములు వాడని గ్రంథములు మనభాషలోనే లేవని గట్టిగా జెప్పవచ్చును. మనకవులు "తావి మోవి"- మొదలగున వన్నియు నన్యదేశములే యన్నప్పుడిక నీయరిష్టమునకు తొలగి నిలిచినవా రెవరో మీరే యోచింపుడు. అట్టివానినెల్ల నిషేధించుచు బోయినచో తుదకు మనకు మిగులునది లక్షణకారులు మాత్రమే. అప్పకవి "యన్యదేశ్యములు" ప్రస్ఫుటార్థ రసములు గావని నిరసించెను. అటులే తలచిన అన్యదేశ్యములేనా అపరాధులు? తిక్కననాటి కూడు కంపు చీరలు మొదలగున వీనాడు వాడుకలో కవిబ్రహ్మ వాడిన యర్థములలో నున్నవా? అతనికాలమునాటి భాష పైకాలపు వారి కర్థముగాదని యోచించి ప్రశ్నయడిగి తెలిసికొన్నాడా తిక్కన? ఎల్లకాలము మారని ప్రసిద్ధపదములే కవి వాడవలెనని విధించుట యస్వాభావికమని వేరే చెప్పవలెనా? ఆనాటి కది ప్రసిద్ధార్థము. ఇప్పటికి కాకపోయినంతమాత్రమున కవి శిక్షార్హుడగునా? కవులు తెలిసి గలిగినవారేగదా? ఇతరులు చదివి యానందింపనేగదా గ్రంథములు వ్రాసిరి. అట్టియెడ "పనివక్షి" మారుమూల పదములు వాడినచో ప్రయత్నించి చదువు "మంగలి రంగ డుండ" డని వారికిమాత్రము దెలియదా? ఆయాకాలములలో, ప్రసిద్ధమైన పదములనే వారు వాడుదురు. ఈనాడవి ప్రసిద్ధములు గావని మనము నిందించినచో న్యాయమగునా? నన్నెచోడుడు వాడిన "నాయి", "కండవడము" మొదలగున వన్నియు ఆనాటి సామాన్యవ్యవహారములోనివే. అట్టివానినే యాతడు గ్రహించెను. అట్లుగాకున్న నాతడు తెలుగులో "ప్రబంధము"ను వ్రాసి కన్నడములోని మారుమూలపదము లేల కుప్పతెప్పలుగా నిండించును? అంతటి యభిమానము కర్ణాటముపై నున్న కన్నడగ్రంథమే యొకటి వ్రాయలేకపోయెనా? దేశ్యములకును తెలుగునకును తీరని సంబంధ మున్నది. దేశ్యములను గ్రహించుట తెనుగువారికి చాల పురాతన కాలమునుండియు వికువక వెన్నంటి వచ్చుచుండు నాచారము. అవశ్యకము గూడ. దేశ్యములకుమాత్రము బహిష్కార పత్రము నొసగి సాగనంపినచో సంస్కృతము మనయింటి పిన్నమ్మబిడ్డ గాదుగదా! అట్టియెడ సంస్కృతము వాడుటలో నున్న న్యాయమేమి? పరస్పరసంబంధిభాషాపదములు వాడినచో గలుగు దోషమేమి? ఈ సత్యాగ్రహ మచటనే న్యాయమగును గదా! ప్రస్ఫుటార్థత కంతమెక్కుడ? ఎంత యోచించిన భావముయొక్క లోతును తఱచి చూచి పూడు దెచ్చితినను ధైర్యముగల బుద్ధిమంతు డుండునా? కనుక నన్నెచోడుడు అన్యదేశ్యముల వాడినా డన్నంతమాత్రముననే పెరటిదారిని సాగనంపవలసినది లేదు. అతనికి గొప్పస్థాన మీయవలసినదే!

రాజకవి యాటచేగాబోలు శృంగారము వైపు మనసిడ్చినది. వీరశైవుడైనను మతాభి

మానవులకన్న కళయందు పనురక్తి మెండు. పదియు లకొన్ని పులనుండి చూచినపుడైనను భావకవికి భావము పట్టియున్నను. తాను గావింపబూనినది పరివర్తనము. నన్నచోడుడు కాళిదాసుని యనుకరించుటకు, మెలుకువద్ది యత్నించినాడు. అన్యతీయము ఆ మహా సంభావుని దాకునా దేనికి? "కవిరాజశిఖామణి" కృతార్థుడైన పట్టులు లేకపోలేదు. వ్రాయబూనినది "ప్రబంధ"మైనను సాద్ధయిష్ట లేని వర్ణనములకు దిగలేదు. అంగీకవర్ణన మున్నది కొన్నిచోటుల నెక్కువగనే కూడ కనిపించును. కాని సోమనాథుని తెనుగు కవికి గాదు. చేయబూనినది పరివర్తనము గదా! అంతయు నితనికే పుట్టినట్టుకన్న కొంత విమర్శించుట మంచిది. కాళిదాసుడు సౌందర్యపక్షపాతముతో సందర్భములకు గను నింపని ఘట్టములు లేకపోలేదు.

అసలు శృంగార మన్నచో మనము పండ్లనాడు సహజము. ఆరోపము మనది గాదు. మనదౌర్భాగ్యపు బ్రదుకులలోనే యున్నది. ఏ గ్రంథమునందైనను కావలసిన శృంగార మెక్కువగా కావలసినంతనే పండ్లనాడు మనవిధి. మనకొట్టము, మనగాది, మనగోడ, మన గృహపక్షిపులతో కావ్యమును గొలుచుట కన్న వారి ప్రత్యేకములగు యుగములలో భోగము ననుభవించి సుఖించిన రసికులని దరిపెట్టుకొనుట శాంతికి త్రోవ. ఇతని వర్ణనలు మెలుకువ తీర్చిన పక్షివచ్ఛిత్తులు. అచట సచట నన్నయకాఠిన్యము శబ్దాలంకారములు లేకపోలేదు. అలంకారముల మాటు దగిలినది. కాని ప్రసన్నత గలపట్టు లెక్కువ. మారుమూలపదములకన్న వాడుకలో వడిదిరిగిన మాటలు కొల్లలు. అక్కడెక్కడ ప్రయత్నించి యోచించి పలికేటి భావములు లేకపోలేదు. కాని సులభముగ వర్ణమును పరిపక్వభావములపైననే యూరినికి యెక్కువ. నన్నయ పురాణకవితకు నాయకుడైనట్లు యీ శైలి "కవిరాజశిఖామణి" కావ్యకవితకు మకుటము. కన్న డైనట్లు యీ మదిరియుంటచే తరువాతి గ్రంథములకు లె "తెనుగుదన" మంత గా ముదిరియుండలేదని విన్నవించితినిగదా! బహిరంగస్పష్టియెక్కువ. అంతరిక చిత్రణముగూడ లేకపోలేదు. జడప్రకృతిని వర్ణించుటలో కవికిగల ఆసక్తి మెండు. గ్రంథమంతయు చదివినను ఒకటి రెండు చోటులనే వీరశైవపు వాసనంటి యున్నది. ఇక తక్కినచోటల నంతయు పరిశుద్ధకావ్యోదయమే తప్ప వేరులేదని విన్నవింతును.

నన్నయ :

ఇక చివ్వరగా "విద్యాదయితుని" పరికింతము. నన్నయ రెండుభాషలయందును సంపూర్ణమగు స్వాతంత్ర్యముగల పండితుడు. తన్నుముమగూడ పరిశోధించి యుండునేమో! పుట్టినది శ్రోత్రియకుటుంబము. పట్టినది రాజపురోహితము. వానికి కంటె తెనుగుపూదికన్న మహాభిమానము సంస్కృతముపై యభిమాన మెక్కువ. కావుననే తెనుగున భారతమంత బృహద్గ్రంథమును రచించిన "మహితాత్ముకవిని" కొనవియలమాత్రము మనసుభాషతోనే వ్రాయవలసివచ్చినది. అయిన ఆంధ్రాభిమానము తగ్గినదా? లేదు. అట్లున్న తెనుగున కొకవ్యాకరణమునే యిచ్చియుండునేమోగదా! సంస్కృతమునందే కావ్యములు వ్రాసియుండిన నెవరు గా వినియుందురు? ఇంతకష్టపడి చింతామణిని పుట్టవలసినపనేమి! కొందరు తొలుత చింతామణిని యూహించి దానికి లక్ష్యగ్రంథముగా భారతమును రచించినా రందురు. అట్టిమర్యాద - వారికి మనవాఙ్మయములలో నున్నది. సంస్కృతమున భట్టికావ్యములవంటి, అక్కడనుండి యక్షయము లెన్నియో గలవు. వానికలో వ్యాకరణకవిత్వమే. "కాని క్షేమకావ్యమే యుత్తమకావ్యమ్మయ పైవరుసు అట్టివిమాత్రము కావ్యములుగావా? వాఙ్మయమున కన్నివిభాగము లున్నవేగదా సమగ్రత!" అని కొంద రందురు నిజమే. అట్టిప్రశ్నలకు జాబిపవలసినపద్ధతులు వేరు. అన్నిటికిని కవిత్వమే గతియనుట కది పానివాడి గాదుగదా! మందుకు గావలసినవన్నియు, మంచినీరియు ఇంటనింపజేల్లేడు వానికి పరమ దౌర్భాగ్య చక్రవర్తు లున్నారా? "ఇంతేల నన్నయయే స్వయముగా "జగద్ధితముగ" యని కావ్యమును రచించెద నన్నాడుగాని చింతామణి లక్షణ సమన్వయమునకు గాదు. అట్లున్నచో నా మహామహుడే చెప్పియుండును. అహోబల పండితాదులు భారతమునుండి లక్ష్యముల నుద్ధరించుట భారతమున చింతామణికి సరిపోవులక్ష్యము లుండుట ప్రబలాధారము గాదు. అతడు రచించిన వ్యాకరణమునకు భారతమునుండియే యుదాహరణముల నిచ్చుట, తనునితనుని వారు తలచియుండవచ్చును. అంతమాత్రమునకే నన్నయభట్టుయొక్క హృదయము - లక్ష్యలక్షణములనుమాత్రమే యుద్దేశముగా నుంచుకొని పనిట ప్రారంభనా? ముందటినుండియు వాతని కావ్యసృష్టియేయున్న కావ్యము రక్తికట్టియే యుండెను.

నన్నయకవిత ఫలకేళిమైనది. ఆతని శైలి కావేరివలె గొప్పది. ప్రతిపదమును ముందుకొనిపోవు నావేశముచే తూగాడుచుండును. అందుకే స్థలములు మారిన ట్లంతయు నిలుకడ లేక సాగినది కవిత. తెనుగుపదములకుమారు సంస్కృతపదములే తరచుగా వాడబడుచుండుటచే విమర్శకులని విసిగియున్నది. ప్రసాదగుణము మాత్రము కొంచెము తక్కువ. తిక్కనకవి వరలనే నన్నయయందు లలితమగు సంపూర్ణ మగు కాంతి గనుగొన్నది. ఎక్కువగూడనేమో. అయిననేమి? ఆయువు భాషాసంస్కారణముతో తీరిపోయినది. భావమునన తక్కువేమో యనిపించును. నన్నయకు బాహ్యప్రకృతిని సృష్టించుటలోనున్న యభినివేశము ఆంతరికవృత్తిని తొచ్చిచూపుటలో గానము. చిత్రములు కాలుసేయి కదలనని బొమ్మ బొమ్మలు. తిక్కన కవనములోని జాజ్వల్యమానమగు క్షణక్షణ చంచల ప్రవృత్తి నన్నయయందు జూడలేము. కొందరు దీని వర్ణనానిర్భేదముచే సమర్థింపవచ్చును. ఆవితర్కములకు అంతము లేదు. వారెంతగా చదించినను తిక్కనకన్నను ఒకమెట్టు తక్కువ యని యొప్పుకొనుట విధి. కవిబ్రహ్మ నన్నయను "విద్యానిధి"యని, "విద్యాదయితు"డని, "మహితాత్ము"డనిపొగడియుండుట నన్నయ కళామహత్తునకు వలచిగాదు, పరిగదా తిక్కన నన్నయను పెద్దలకే చెప్పినను మనకు బాధలేదు. హరిద్దరికవిత్వముల చేవ్వరించుటలో సంపూర్ణాధికార మున్నది మనకుగాని వారికి గాదు. ఎవ్వరేమన్నను కాలమున తిక్కనకన్న నన్నయ పెద్దవాడైనను కళావివేకమున చిన్నవాడనియే నాయభిప్రాయము. చెప్పలెల్ల దృశ్యభావవర్ణనలు లేకపోలేదు. కాని అంత లేక కుప్పించిన వృత్తియు లెక్కువ. "జగద్ధితముగ" పురాణమును నిర్మింపదలచిన బ్రాహ్మణునకుచే నవకావ్యమునకు కళాత్మ మివ్వలేదు. సానవంతములకు పట్టులకన్న సారహీనము లెక్కువ లోపము. నిజముగా నన్నయ సందర్భశుద్ధిగల భారతపు ప్రథమాచార్యుడు. శ్రీ వాణిని నన్నయను భారతానుద్దిష్టుడై యుపాసించినవాడని స్పష్టముగా బలుకవచ్చును.

కొందరు శ్రీనాథుని వ్రాతను నన్నెచోడుని కుమారసంభవము మాతృకయందురు. ఏమో; శ్రీనాథుడు కుమారసంభవమును జూచి యుండునేమో చెప్పలేము. కాని పరిశీలించినచో శ్రీనాథునిధారకును నన్నెచోడుని పలుకుబడికిని కొంతభేద మున్నది. ఆ చిన్ని యోసారులు నేను స్వయముగా ననుభవించిన స్థితి. నన్నయసంభాషణలలో "తెనుగుతన" మున్నది. ఒక్కొక్కచోట పరిస్ఫుటముగ హృదయమునుగూడ దాపునున్నది. కాని ధార సంస్కృతపదజటిల మగుటచే చాలచోటుల పాఠకుడు గ్రహింపలేనంత సన్నగిల్లినది. ఇతనికి సంభాషణల కూర్పుటయందు తిక్కనకున్నంత నిపుణత లేదు. తెనుగుజాతి కొకస్వరూపమిచ్చిన మహనీయుడని ప్రశంస్యుడును గాని కథాపాత్రలలో మెలగాడని బరాబరులు నేయు పరమభక్తులను గాను. నన్నయ యరణ్యపర్వమును బూరింపకుండుటకై యెన్నియో గాథలు పుట్టినవి. అం దేదినిజమో, యేది యసత్యమో నిర్ణయించువా రెవరు? ఎట్లయినను భారతమేమో నిలచినది. అదియే మనభాగ్యమే.

భీమన :

నన్నయను దశపుటలలో భీమనను పలుకకపోరాదు. ఇతడు "శాపానుగ్రహదక్షు"డట. అవిరుదముచే మనకు లాభనష్టములు రెండును లేవు. ముందుగానే చచ్చి క్రిమినల్ లాను తప్పించుకొన్నాడని సంతోషపడవలసినదే. భీమన కృతులు వ్రాసియుండెనట - రాఘవపాండవీయమును. సూరన చేకొన్నాడు. నృసింహపురాణ మనియు నేరొక గ్రంథము. అతని చాటువులని చెప్పబడుపద్యములు కొన్ని గలవు. అవి సంస్కృతనిబద్ధములు, వానిచే మనకు ప్రయోజనము లేదు. కాగా భీమన్న మనకు లక్షణకారుడుగా మాత్రము మిగిలినాడు. తెనుగువారమగు మనపాలిటి కాతని చాటుపుట్టుకలు రెండును నొకటియే యైనవి.

పాల్కురికి సోమనాథుడు :

నన్నయకాలమునకు కొంత వెనుకగా తెనుగును వెలయించిన కవినాథుడు నేరొకడున్నాడు. పాల్కురికి సోమనాథుడు. వీరశైవ మగుటచే మతాభిమానముచే శివభక్తుల చరితముల వర్ణింపదొరకొనినాడు. కొంతమంది యీతనికి కథావస్తువు ననుచితమైనది కొరకలే దన్నారు. కాని నాకేమో దానియందు తృప్తిలేదు. మనహృదయములు పరిపక్వతము లైనచో కథావస్తువుపై తప్పు చేయబనిలేదు. పరిమాణము ప్రదర్శించుటలో వివిధభేదము లుండవచ్చును. కాని లలితహృదయముపై పనిచేయునధికార మొకటే. మహాత్ముడగు కార్లైల్ పండితు డేమనుచున్నాడో చూడుడు:

The poet, we imagine, can never have far, to seek for a subject The elements of his art are in him, and around him, on every hand. For him the ideal world, is not remote, from the actual, but, under it, and within it. Nay, he is a Poet, precisely, because, he can discern it, there, where ever, there is a sky above him - and, a world around him, the Poet is in his place

(Essay on Burns - page, 14).

పైని చెప్పిన విషయములు కవికేగాదు. సహృదయుడగు పాఠకునికిని నని నావిశ్వాసము.

నిజముగా "ఆంధ్రజాతీయతను"పోషించిన దెవరు? అనుచర్చయే ప్రధానమైనచో నన్నయకన్నను, సోమనాథుడు తక్కిచేయు యనవచ్చును. అందుకు వీరు కోపించిన లాభము లేదు. సత్య మున్నచోట తల నొగ్గవలసినది మనవిధి. అనుపానీయుని కలయున సంపూర్ణముగ పరిపమగు గుస్తావి "తెనుగుతల్లి" నాట్యమాడినది. అతనియుద్దేశ్యమునసే జాతీయతయున్నది. సంస్కృతభూయిష్ఠరచన సర్వసామాన్యము గాదు జాను తెనుగులకు తగ చాటెట - ఎంత చక్కని యభిప్రాయము! అతడు రచించిన గ్రంథలక్ష లెన్నియో గడచిపోయినవైనను చదువునపుడు నేడు మన కన్నులయెదుట జరిగిన ట్లుండును. నన్నెచోడునికివలె నితనికిని కన్నడవైదుష్యము గొప్పది. కర్ణాటసీమయందే యీతనికి గౌరవ మెక్కువ. మనవాఙ్మయమునకు నన్నకన్న సోమునకే యెక్కువసేవ చేసినా డీయారాధ్యుడు. "జానుతెనుగున" వ్రాసిన దొక కావ్యమైనను అతికిమనుతెనుగులబంటు; తెనుగువారి చెన్నిది. ప్రతిచరణమునను తెనుగుదనము లేనిది తృప్తిలేదు. పదపదమునను భావముండని చోవు లేదు. ధారాళమగు నితని లలితకవిత్వ మేమనుకరించునది. అల్పశబ్దములు "ననల్పార్థరచన గల్పించుట" యితని సాధనయట. భావములును భావవిలాసలే లలితములై చల్లగా జేరి పోవుచుండును. అనవసరమగు అహంకారముతో తోసివేసిన చెప్పలేనుగాని నిజముగా

అమరావతీస్తూపములోని శిల్పము.

సోమనాథుడు ప్రాచీనులలో లెక్కపెట్టదగినవాడు. అనుత్తమమగు నిట్టి గ్రంథమును గడ్డకు దెచ్చి పరిశోధించి తెనుగువారి కందించిన వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ధన్యులు.

సోమనాథుని తరువాత నీయుగమున నంతగా మఱచిపోక సెన్నదగినవారు లేరు. మల్లన శాస్త్రమును బూరించినాడు. తక్కినవారు నీతిని నిండించినారట. ప్రతాపరుద్రుని నీతి రాజనీతి; బద్దెనీతి ప్రజలకు రాష్ట్రమునకు సంబంధించిన సాంఘికనీతి. వారిరువురును కవులనుటకన్న ప్రపంచమెరిగిన విజ్ఞానులనుట మేలుగదా!

తిక్కన సోమయాజి :

ఇంతటితో నన్నయయుగమున తెనుగువాణి మోమరవాల్చినది. నెల్లూరి నెరజాణతనమునకు వలచివచ్చినది గాబోలు. మనుమసిద్ధిరాజునకు మామయైనాడు మాసోమయాజి. లౌకికమును వైదికమును చక్కగా బరిశోధించి "పులుగడిగిన ముత్తెము"వలె మెదడును ప్రకాశవంతముగ జేసికొన్నాడు. బుద్ధిని కేవలము "పెరంబూరు కార్ఖానావలె" గ్రంథములతో నిండించుటయే విజ్ఞానమునకు ఫలము గాదని యెరిగిన మహనీయుడు. మనసును శాంతి చంద్రికలకు నివాసము గావించిన కర్మయోగి. చూచినవెంటనే వస్తువుల అంతరంగ బహిరంగ వృత్తులను గనిపెట్టగలిగిన కవిబ్రహ్మ తిక్కనమహాకవి. ప్రపంచములోని కొరతను గమనించినాడు, తన్నారార్చుకొన్నాడు. మిగిలిన భారతమును బూరించుటకై చేయి గలిపినాడు. దేవాంశసంభూతుడగు కవిబ్రహ్మకసాధ్యమైన దేమున్నది? సంస్కృత భారతమును సమగ్రముగా బరిశోధించినాడు. ఔచిత్యము వీడినచోటుల పెదవి విరిచినాడు. లలితత తగ్గినచోట నవ్వుకొన్నాడు. సర్వాంగ సౌందర్యముగ దానికి తెనుగుభాషలో స్వరూప మివ్వదలచినాడు. నిత్య వ్యవహారములోనున్న పలుకుదనమును జోడించినాడు. "రాజనీతి" యనుమూసలో గరగిపోసినాడు. చదివిన శాస్త్రములను, నేర్చినభాషను నుప్పించవలెనను పేరాసగలవాడు గాడు. సౌందర్య మున్నదా యనియే యాతనిపరీక్ష. అనౌచిత్యములగు పట్టుల వదలి ఆస్థానపతితములను పెంపకముల దగ్గించి రసహీనములగు స్థలములలో హృదయరసమును జిలికి సొట్టపోయిన భావముల నొక్కలు నొక్కి కవితాపిపాసువుల కమృతభాండమును తయారు చేసినాడు. తిక్కన కరుణచే తెనుగుజాతికి "బ్రదుకుపంట" దొరకినది. అతనిసృష్టి బ్రహ్మను జూచి కేకిసలువైచినది. ఆ మహామహుని జన్మభూమి పవిత్రములలో పవిత్రము. అతని నాదరించిన మహనీయుడగు మనుమసిద్ధిజన్మ మహోన్నతములలో మహోన్నతమైనది. తిక్కనభారతమున మనము జూడరానిది లేదు. శబ్దసాధుత్వము గొప్పది. పలుకులపొందిక మహనీయమైనది. ధారానిరర్గళతయా వానకారులో విరిసికొనిపారు నదీజలములకన్నను ద్రుతతమముగ బ్రవహించును. సంభాషణావైచిత్రి మేధావులకు గుణపాఠము నేర్పినది. ఔచిత్యము క్షేమేంద్రుని చెవులు నులిమి చెప్పినది. అతని రసపోషణ తపస్సుల కొజ్జబంతి యైనది. అతని ధ్వనిపుష్టి ఆనందవర్ధనుని హెచ్చరించునది. ఆవేశమా! అమితమైనది. అలంకారనిర్వహణమా! ఆలంకారికులకు గళబద్ధమైనది. వ్యాసునిలోనున్న కత్తిపోటు-రక్తప్రవాహము, వాల్మీకి మృదుమధురవాణిలో దాగియున్న సురభిళోద్యానములు మనోహరశరచ్చంద్రికలు, లలితలవలీలతావిలాస నాట్యభంగిమలు, మలయమందసమీరవిచాలనవాచాలతలు, అప్సరఃకామినీకర్ణపూరములలోని ఘుమఘుమలు - సర్వము భారతమున నిండించినాడు. శాంతిలో పరాకాష్ఠ నందినాడు. భవభూతివలె నిరంతరము ధగధగమండిపోవు ఆవేశి గాడు. కాళిదాసువలె ఖడ్గముల కిణకిణలలో కౌగిలింతలు జూపు శృంగారసౌందర్యసేవకుడు గాడు. సంపూర్ణముగ మనసును అదుపాజ్ఞలలో నుంచుకొన్నవశి. అధ్యాత్మికశక్తితో పరిపూర్ణతనందిన యాత్మశక్తిలో లౌకికముద్రవేసిన మహనీయుడు. ప్రియురాలిహృదయము, తల్లిప్రేమ, స్వామిభక్తుడగు సేవకునిచిత్తవృత్తి, కార్యజ్ఞుని జీవితము, మొరకుపట్టుదల-అది యిది యననేల, సమస్తప్రపంచము నరచేత నాడించిన మహనీయుడు తిక్కనమహర్షి. ఆ ప్రసన్నలలిత గంభీరమగుశైలికి ప్రపంచము తలవంచినది. మధురములను నాతని వర్ణనాసన్నివేశములు కొండలను గరగించినవి. భారతవీరులను తెలుగువీరులు గావించినాడు. ఆర్యావర్తమున కంతటికి కాదు, భారతమున కంతటికి సంబంధించిన రాజపుత్రులను తెలుగువారిగా, మన గోదావరీ తుంగభద్రా ప్రశాంతామలతర భూములలో జీవితమును గడపినవారుగా జిత్రించినాడు. వారిసంభాషణలలో, వారి ప్రవర్తనలలో, వారిభావములలో వారివస్త్రధారణాదులలో తెలుగుతనమును బెంచినాడు. కట్టుకడలకు కళాతత్వ మిచ్చినాడు. తెనుగుజాతి కతడు పెట్టినది భిక్ష. తెనుగుగడ్డ, తెనుగు పురుగున్నచోట - వాటిగర్భకుహరములనుండి తిక్కనార్యుని నామపారాయణము వినవచ్చుచునేయుండగలదు. తిక్కన మహాశయుడే లేకున్నచో మనవాఙ్మయములో ఉండునదియే లేకుండునది. నేడు "తెనుగుభాషలో" లేకుండునదియే లేదు. అతడు కీచకునిపాత్రను జిత్రించుటలో జూపించిననేర్పు, ద్రౌపదీపాత్రరచనమున గావించినకూర్పు, కృష్ణునిపాత్రమున నిర్మించినతీర్పు, దుర్యోధనున కిచ్చినమార్పు, మాతయగు కుంతికి గావించిన చేర్పు, కర్ణునిపాత్రమున పొంగిపొర్లెడు స్వామిభక్తికి ధీరోదాత్తత కొసగినతార్పు తలచి తలచి ధ్యానించదగినవి. తిక్కనను ముందు నిలుపుకొని మన మేవాఙ్మయముతోనైనను పోటీచేయవచ్చును. సంస్కృత సాహిత్యమును గాలించి వెదకినను తిక్కనను వెనుకవేయుమనీషి గలుగలేదని చెప్పధైర్యము నాకున్నది. షేక్స్పియర్ సృష్టించిన నాయికలు మన ద్రౌపదిముందర బలాదూర్. మిల్టన్ మహాకవి 'సైతాను' పాత్రమును సృష్టించిన యసాధారణమగు ప్రజ్ఞకు తల నూపుదుము. కాని అంతకన్న నెన్నోరెట్లధికమగునేర్పు తిక్కనార్యుని కీచకపాత్రమున నున్నది. రసికులలో చక్రవర్తి. పండితులకు ప్రథమాచార్యుడు. వైజ్ఞానికులకు బ్రహ్మర్షి. కర్మయోగులలో జనకుడు. రాజనీతిజ్ఞులలో చాణక్యునకు కుడిచేయి కవి బ్రహ్మ. బ్రహ్మాండమగు భారతమును బూరించునపుడు ఒకచోటనైన అలత, శ్రమ, వేసరిక యున్నదా? దోషైకదృష్టితో రాత్రి బగలు మనజీవితమెల్ల గష్టించి చూచిన నొక్కలోపము నెత్తిచూపగలమా? ఓమహాకవీ! నీవు తెనుగుజాతి కారాధ్యుడవు. మాపున్నెముల నోముపంటవు. మాజీవితముల కమృతమయమూర్తివి. మాశరీరముల చర్మమును జీల్చి నీకు పాదుకలుగా సమర్పింతుము. కవితాప్రపంచరవీ! నీకు నమస్కారము. నీనామము మాజీవితములయం దెప్పుడును మరువకుందుముగాత.

ఎర్రాప్రెగడ :

తిక్కనతరువాత యెర్రాప్రెగ్గడను దలపకపోరాదు గదా! ఇతని సాహితి త్రివేణి:

నన్నయలోని వైదికావేశము, తిక్కనలోని కళామహత్త్వ, విద్యాదయితుని ఆర్యమత సంస్కారము తిక్కనలోని ఆంధ్రజాతీయతయు నైక్యమై శంభుదాసునకు మార్గమునూపినవి. ఇతడు ప్రబంధ పరమేశ్వరుడట. శైలి లలితమైనది. ఔచితిని ప్రధానముగ బాటించినట్లున్నది. వస్తుకవిత మెండు. దేశికవితలో మార్గమును సాగించినాడు. సమాసముల వాడుటలో నన్నయలోని నిరంకుశతగాని, తిక్కనలోనిమృదులతగాని యంతగాబట్టక ఇతనికవిత మూడవ మార్గమున కెక్కి ముదిరినది. నృసింహపురాణమున చాదస్తమునకు జేరిన ఘట్టములు లేకపోలేదు. చల్లగా శరద్రాత్రులలో వెన్నెలలో జదివి యానందింపదగిన కవనము. కవిత్రయమునఁ జేరదగినవాడేననికొందరన్నారు. లేదు. ఇతనిస్థానము చాల తక్కువని కొందరీసడించినారు. నాకు దోచనదేమి? ఆయా సముపసని రచయిత. చల్లగా సాగిపోవువాడు. గొప్ప తీక్ష్ణదృష్టిగాని, గభీరాశయములుగాని నాకు దోచలేదు. మనోహరమగు శయ్య. తెలుగుపదములు నడపినచోట సుఖముగనే యుండుననుటకు సందేహములేదు. కాని పదచాపల్యము మొదలగు గుణములును లేకపోలేదు. నాదృష్టికితడు సామాన్యకవులలో నెన్నదగిన వాడేగాని గొప్పగా చెప్పి యానందించవలసినవాఁడు గాడు. అట్టివాడు కవితాప్రపంచరవి యొకడే! అయిననేమి, మరల నట్టి సకలగుణసంపూర్ణుడు పుట్టనేలేదు. ప్రెగ్గడయు తెలుగువారి కారాధ్యుడే.

నాచన సోమనాథుడు :

తరువాతివాడు నాచన సోముడు. మహామేధావి. తాను తిక్కనశిష్యుడనని చెప్పకొన్నాడు. తిక్కనంతటివాడగుటకు యత్నించినాడు. గమ్యము గొప్పదే. కాని కృతార్థత యెంతవరకు? వీరేశలింగముగారితని నుత్తమోత్తము డన్నారు. "అలికమున నక్షిని డాచిన సర్వజ్ఞు"డని చిన్నయసూరి కీర్తించినాడు. సీతారామాచార్యులవారు సోమనాథుని మిగుల శ్లాఘించినారు. మొన్నమొన్నటివరకు కీతనివిషయమున వివాదములే జరిగినవి. శర్మగారితని "నవీనగుణసనాథ" బిరుదము భాషకేగాని భావములకు జెందరాని దన్నారు. మరికొందరితనిని శ్రీనాథునికన్నను క్రింది కీడ్చినారు. నాకు జూడ నిది యర్థములేనిమాట. ఎఱ్ఱన సోమనలకు భేదమును బాటించుటలో దృష్టిభేదమున్నది. రుచిభేదమున్నది. కాని శ్రీనాథుని కన్నను నాచనసోముడు క్రిందనుట యవిచారమూలకమే. శ్రీనాథునిశైలికి సోముడే యొరవడి. భావములలోను కావలసినంత సామ్యమున్నది. అట్టియెడ శ్రీనాథునికిమాత్రము సంతోషముతో కనకాభిషేక మాచరించి సోమునిపై పినతల్లిమమత యేలనో తెలియకున్నది. ఇక యెఱ్ఱన సోమనలకా? నాదృష్టి కిరువు రొకటే. ఎఱ్ఱనలోని యౌచితీనిర్వహణము సోమునికి లేదు. సోమునికున్న యావేశ మెఱ్ఱనకు తక్కువ. అతనిలలితతయితనికి లేదు. సోమునిలోని నిర్లక్ష్యపు నడక ప్రెగ్గడయెడ గానము. ఇక భావముల విషయమునా? అక్కడనే రుచిభేదము. అది హృదయమును నమ్మినది. కొందరికి కేవలము స్వాప్నికప్రపంచముపై మక్కువ. మరికొందరికి బాహ్యజగత్తును జూచిననే యానందము. కొందరికి లోనికి జొచ్చి యాంతరికతత్త్వమును విమర్శించిననే సంతోషము. వానిలో తరతమభావమును విచారించి తేల్చుట కత్తిపై సామువంటిది. మీరే చెప్పుడు: ముగ్ధ మేలా! మధ్య మేలా? ప్రౌఢ మేలా? పనస మేలా? మామిడి మేలా? కాకర మేలా? చుక్కుడి మేలా? ఇర్వురును నొకటే త్రోవను గైకొనియున్న విచారము న్యాయమగునుగాని రెండువిభిన్నములగు మార్గముల బట్టి యెంతవరకు వాదించుటని? మాకు దాని యందును నానంద మున్నది. దీనియందును రసానుభూతి యున్నది. కాన "నవీనగుణసనాథ బిరుద" మొకభావమునకుమాత్రమే చెందినదని వచించుధైర్యము మాకు లేదు. అతని భావములయందును నూతనత లేకపోలేదు. అవి బాగ లేకనుపోలేదు. ఇక శ్రీనాథునివిషయమా! అతని "పదప్రసిద్ధధారాశుద్ధి" నాచనసోముని భిక్షయే. కాన "కవిసార్వభౌముడు" సోముని కీర్తించి బ్రదుకుట కృతజ్ఞత. నాచనసోమునికవితలో తెనుగువారి భండారము లున్నవి. తెనుగుపలుకుదన మున్నది. నిజముగా సోముడు తిక్కనశిష్యుడే. అయితే ఆంతరికమగు భావసంపదను గుర్తించియుండెనా తిక్కనయంతటివాడయ్యెడివాడే. కాని ప్రయత్నమంతయు సఫలముగనే యుండుట యరుదుగదా! తిక్కనప్రారంభించిన జాతీయతాధర్మము సోమునికాలమునకు భాషకు దిగి భావముల నెరవుగజూచినదనవచ్చును.

పోతన :

ఇక మనకు మిగిలినవాడు పోతనగదా! ఆత డలౌకికుడగు ఋషి. ఆకాశమున విశృంఖలగతి నేగు పక్షులవంటి వాతని భావనలు. అతని తలపులను భావించుటకుగాని, మనన చేయుటకుగాని మా బుద్ధుల కందవు. అది యువకులగు మాలోపమే. పోతనామాత్యుని భావముల నూహించుపుణ్యదినము లికముందు వచ్చునేమో చెప్పలేను. నేడుమాత్ర మాతనికి చేతులెత్తి వందన మాచరింతును. అతనియమకములు, ప్రాసములు శ్రుతియోగ్యములై యుండును. సంస్కృతసమాసముల నడపుటలో నీతని కొక సున్నితమగుమార్గము గలదు. శ్రీనాథుని నాచన సోమనలవంటి ఘట్టనలును, నన్నయ వంటి తీగెసాగును, తిక్కనకువలె విపులభావ సాహచర్యమును లేక అటునిటు తూగాడుచుండును. వాడిన తెలుగులకన్న జొప్పించిన సాంస్కృతికము లెక్కువ. గ్రంథమంతయు లలితముగనే యుండవలెనను మూపు పోతనకు లేదు. కొన్ని చోటుల కావలెనని పనివడి తెచ్చిన పోకడలును గలవు. మధురమగు ధారతో యతిప్రాసలకు త్రెంచి త్రెంచి వాడుట యీతనికి ప్రియమగు పద్ధతి.

శ్రీనాథుడు :.

ఇక కవిసార్వభౌము డగు శ్రీనాథుని దర్శింతము గాక. నాదృష్టికితడు పరిణతినందిన సాధకుడు గాని ఋషి గాడు. ఈ యభిప్రాయ మీతడు క్రమక్రమముగా వ్రాసిన గ్రంథములనున్న భావపరిణతినిబట్టి యూహింపవచ్చును. శాస్త్రముల జదివిన పండితుడు. సభలలో హుంకృతులు సలిపి ఢంకా బజాయించినవీరుడు. అతనికాలములో నున్న హడావుడియు, అతని జీవితమును భావమనన కవకాశ మొసగియుండవనుట సత్యము. నిరంతరము వాదోపవాదములే. దొమ్మరగడమీది యాటలే. ఇంకను శ్రీనాథుడు కొంత సంస్కారి యగుటవల్లనే తన "సొంత యాస్తిని" అంతయో యింతయో నిలుపుకొనగలిగినాడని మనము సంతోషింపవలసి యున్నది. ఇత డయఃపిండమును కాశీఖండమును దెనిగించినాడు. బిరుసుమీసముల కోడెవయసులో నైషధమును తెనిగించినాడట. అయిననేమి యొకటే సమాసము చూడుడు:

గీ. ప్రస్తుతింపంగదగు సముద్భటకఠోర
చటుల గుణటంక్రియాఘన స్తనితఘోష
చాపనీరద భవశరా సారశమిత
బలవదమిత తేజోదవానలుడు నలుడు.

ఇది యాతనిధార. తెనుగుతన మేదీ? పుంజుకొన్న సంస్కృతసమాసములు. నిరంకుశమగు నడక. అంతులేని భాషాస్వాతంత్ర్యము. ధారలో నొకవిధమగు వేగ్రమము గోచరించుచుండలేదా? ఇంటిభాషయగు తెనుగుమీదికన్న సంస్కృతముపై స్వామ్యమును ముద్రించినారు మనకవులు. ఎక్కడ దాకినను సంస్కృతపువాసన, శాస్త్రీయఘోష, భావములలో సుడిసుంతలు. "నానారససాశ్రయము" శ్రీనాథుని ధారాశుద్ధి. నామనసునకేమో శ్రీనాథునియందు ధారాశుద్ధియు గోచరించుట లేదు. ధారయందు శుద్ధియనగా పదములను యతిప్రాసములతో చిక్కుబడక నడపుటయే గాదు. సరిగదా సమగ్రగుణములతో సర్వాలంకార శోభితముగా వెదజల్లుట. యతిప్రాసల విచార మానుషంగికమే. వాటికొరకే కవిత యావిర్భవింప లేదుగదా. నాయభిప్రాయమున ధారాశుద్ధి యిట్టిది:

సీ. "లలితంబులగు మట్టియలచప్పుడింపార
నంచకైవడి నడ నల్లవచ్చి
యొడమేని నెత్తావి సుడియంగఁ బయ్యెద
సగము దూలించి పై మగుడఁ దిగిచి
సోలెడు నెలదీగెలీలఁ గ్రాలుచు వింత
చెలువంబు దలకొనఁ జేరి నిలిచి
తెలిగన్నుగవకు నెచ్చెలియైన లేతన
వ్వొలయంగ సరసంపుఁబలుకుఁ బలికి.
(విరాటప.)

ఈ కవిబ్రహ్మ యపూర్వ పద్యమున నే విషయమున నైనను దప్పుబట్టగల ధీరుడున్నాడేమో చెప్పుడు. "సోలెడు నెలదీగె లీల గ్రాలు"టలో నున్న మధురత యాసన్నివేశమున వేయి యుపమానములు బూరించినను సాధ్యము గాదుగదా! ఎంత భాషాస్వాతంత్ర్య మున్ననేమి? ఒక్కగడుసుదనము పాండిత్యప్రకర్ష యున్నదని యెత్తి చూపగలమా? తిక్కనపద్యమున యతిప్రాసలెంత సరళముగా బరుగిడినవో చూడుడు. పాదథసమునకన్న వేగముగా నుండలేదా? "తెలికన్నుగవకు నెచ్చెలియైన లేతన" వ్వట. భళిరా! ఎంత సుకుమారముగ నవ్వుచున్నది! ఎదుట నిలిచి, తెలుసుకన్నె మాటలాడించుచున్నట్లున్నది, చూడుడు. ఇది యొకటియే గాదు. విసన్నివేశమున నెత్తినను తిక్కన మహాశయుని పలుకుదన మింతే. శాంతిపర్వమునందలి కొన్ని పద్యములఁ జూడుడు:

చ. అలజడిఁబొందగాఁ దగనియట్టిది
ద్రోవది మేరుకల్పులన్
కొడుకుల నల్వురన్ జముఁడుగొన్న-
నలంఘుర జూడనేర్తునే
పుడమి గిరీంద్రపంచకము వొల్చినఁ
బాడరినట్టులున్న య
ప్పడఁతుక యెట్టులోర్చు గృహభారము
నెమ్మది నిర్వహింపగన్.
(శాంతి. ౧-౨౦౨)

చ. వినుము నరేంద్ర విప్రు డలివెన్-
జమదగ్ని సుతుండు శాప మి
చ్చె నమరభర్త వంచనము సేసె
సుతుండని పల్కె గుంతి మా
న్చె నలుక భీష్మునర్థరథుఁ జేసె
యసంచె గలంచె మద్రరా
జనుచితమాడి శౌరి విధియయ్యె
నరుం డనిజంపె గర్ణునిన్.
(శాంతి. ౧-౩౫)

ఈ రెండుపద్యములును శాంతిపర్వములోనివి. మొదటిది రసోదాహరణము. రెండవది శైలికి జూపితిని. "అలజడిఁబొందగాఁ దగనియట్టి" దన్నమాటలో నామెకాలీనత యున్నది. మృదుహృదయ మున్నది. పవిత్రత యున్నది. ఉదాత్తత తలసూపుచున్నది. పైన ధర్మరాజు "లేతమనసు" రసప్రవాహముపై జలపక్షివలె దేలియాడుచున్నది. "మేరుకల్పులన్" అను నుపమానము చక్కనిదై వచ్చిన సుతుల గన్నులయెదుట నిల్పజాలియున్నది. "ఎట్టులోర్చు గృహభారము నెమ్మది నిర్వహింపగన్"—ద్రౌపదీ సౌశీల్యము నిగర్వము మొదలగు గుణము లున్నవి. మొదటిపాదము నందలి వాక్యమునందును, నాలుగవపాదము నందును గల వ్యవహారశుద్ధి యెంతచక్కనిదో లోకమును జదివినవా రెరుగగలరు. ఇక రెండవపద్యము శతపత్రమువంటిది. ఎన్నివాక్యములతో గూడినదో చూడుడు. అగతిభేదమును మలపుటలో జూపినపనితన మనన్య సాధారణమైనది. వానకాలమున, వేయి మెలికెలు దిరిగి లలితగతి దిగజారుసెలయేరువలె పైనుండి క్రిందివరకు నొకవేగతితో మెలికలు తిరిగితిరిగి ప్రవహించినది తిక్కనవాణి. ఆపద్యబంధమునను న్న వ్యవహారశుద్ధి వేయిజన్మములు మరువరానిదిగదా! ఈ రీతి నిన్నిక్రియలను సమగ్రముగా క్రమముదప్పక నచ్చుగొట్టిన కవి నింకొకని జూపగలరా?

ఇక శ్రీనాథునిధారాశుద్ధి యెట్టిదో యించుక బరిశీలింతము. "కవిసార్వభౌముని" ధారాశుద్ధి యనుటకన్న "నెత్తుగడల మేలిమి" యనుట నాకు దోచిన మాట. పద్యము మొదలిడినవెంటనే శరవేగమున బోయి గట్టుదాకుట యాతనియలవాటు. భావముండనీ యుండనీ, సముచితములగు పదము లుండనీ మానీ గ్రిప్పనీ ప్రారంభించిన వృత్తము నేమో ముగించును. అశరవేగము విన్నపుడుమాత్రము హాయి యనిపించును! తల దిప్పి చూచితిమా కవితాలక్షణములు కొరవడియేయుండును. "ఔచిత్యమును బోషించియు భావం బుపలక్షించియు" వ్రాసినసైషధమున గూడ నిటువంటిదోసములు లేకపోలేదు. చూడుడు:

"గమికర్మీకృత నైకనీవృతుడనై గంటిన్ విదర్భంబునన్."

* * *

"సమపీన స్తని నస్తినాస్తి విచికిత్సాహేతు శాతోదరిన్."

పదములధారాశత బాగుగనే యున్నది. అవియును ప్రసిద్ధములే కాని యార్భాట ముండలేదా? ఏమో కొంద రీతని ధారాశుద్ధి చాల గొప్ప దన్నారు. నాదృష్టికిది కేవల మెత్తుగడల మేలిమిమాత్రమేనని వినయమున విన్నవించుచున్నాను. పెద్దనయు నీతని శిష్యుడే. అతనిధారయు శ్రీనాథుని కటాక్షమే కాని యది రసము మొదలగు తక్కిన గుణములచే నింతకన్న గొప్పతనమును ధార సవరించుకొన్నదని నామతము. నన్నయలోనిధార కొంచె మెదిగెనదిగా శ్రీనాథుని యందు గానుపించును. అది యాతని తెనుగు నుడికారముచే గుదురుకొన్న దందును. నిజముగా వాడినచోట శ్రీనాథుని తెలుగులు మధురములే. విచ్చినపూవువలె వెంటనే యర్థమును వెదజల్లుట వాటివాడుక. నాచన సోముని తెనుగులకు గాంభీర్య మెక్కువ. శ్రీనాథునిధారకే స్పష్టత జీవము. ప్రాయశః దీనిని జూచియే గొందరు నాచన సోముని కన్న శ్రీనాథుడు కుడిచేయియని మోసపోయి

రేమో. శ్రీనాథుని "ధారాశుద్ధి" యర్థమగుటకై యొకపద్య ముదాహరింతును. అదియును నాతడు ప్రౌఢతమమని పొగడిన నైషధ గర్భాంతరితమే.

సీ. చిగురుతామరపాకు చివ్వనఁ గనుదోయి
మొనల క్రొవ్వేడిని మునుఁగఁబాఱె
తరుణరంభాగర్భ దళతాళవృంతంబు
పై గాలిసోఁకిన పలుక బాఱె
లలితముక్తాహార సులికాకలాపంబు
ఘ్రాణానిలంబున గందఁబాఱె
కర్ణపూరకలాప కల్హారదళరాజి
యశ్రుధారల నురియంగఁబాఱె.

గీ. దర్ప మొలయ నాలీఢపాదమున నిల్చి
మండలీకృతచాపుఁడై మన్మథుండు
గనలి సవ్యాపసవ్య మార్గములఁ దొడిగి
పువ్వుదూపులు పుంఖానుపుంఖ మేయ.

(నై—119 ప.)

ఇది యాతనిధారాశుద్ధి. మునుగబారు, కందబారు, పలుకబారు మొదలగు క్రియలు చక్కగనేయున్నవి. క్రొత్తక్రొత్త క్రియారూపములు వాడుట, వానిచే మిగిలిన పదములకు శోభ గలిగించుట శ్రీనాథుడు నేర్చిన పనితనము. "చొకళించు-ఒడ్డారించు" మొదలగు నపూర్వ క్రియారూపములు శ్రీనాథుని నుండియే క్రిందివారికి సరఫరా యైనవి. పుట్టినది తెనుగునాట. పెరిగినది తెనుగుగడ్డ. తిరిగినది తెనుగుసీమ యగుటచే వివిధభాగములలోని నుడికారములు సేకరించినాడు. తలచినచోట చిలుక గుంపులవలె వెదజల్లినాడు. ఇంతటను మహామహుడే కవిసార్వభౌముడు.

నా కితని గ్రంథములలో నెల్ల నచ్చునది హారవిలాసము. వయసు పడమటిదెసకు వ్రాలినతరువాత ప్రారంభించిన దగుటచే కాబోలు ప్రాయములోనియుడుకుపోతలు హుంకరింతలు అరపులు ఆర్భాటము లేక చల్లగా చదువుద మనిపించుచున్నది. ఇక తక్కిన గ్రంథము లన్నియు సంస్కృతములోని పండితరాయలను, వేదాంత దేశికులను దలపునకు దెచ్చునేగాని వేరుగాదు. మన మీ సందర్భమున నెత్తిచెప్పవలసిన దీతని పలనాటి చరితము. శ్రీనాథుడా కాలములో పలనాటిచరితమును వ్రాసినాడన్న యాశ్చర్య పడదగినదే. అయిన నేమి? ఈగతిని నడుపుట కాతని కలవాటు లేదు. పద్యములలోనున్న ఆయింత మేలిమియు పలనాటిచరితలో లేదు. వీరుల కందరికిని అలౌకికత యనునొక ధర్మ మతికించబడినది. అయిననేమి వర్ణింపబడినది తెలుగురాజులు, వ్రాసినది తెనుగునాట జరిగిన కథ. అందువలన తెనుగుతనము ప్రతిఫలింపకతప్పినది గాదు. శ్రీనాథు డెన్ని గ్రంథముల వ్రాసినను వ్రాసిన కావ్యములలో హరవిలాసమును, కాశీఖండమున కొంతభాగమును, పలనాటి చరితయును శ్రీనాథుని చిరంజీవిని జేసినవి. "శ్రీనాథుడు" కవిసార్వభౌము డెంతమాత్రమో గాని పలనాటిచరితమునకు మాత్రము సువర్ణాభిషేకము జరుగుట మా భాగ్యమే.

వేమన :

శ్రీనాథునితరువాత ముఖ్యముగా గీర్తింపదగినవాడు వేమనమహర్షి. పుట్టినది కాపుకులము. అనుభవించినది రాజభోగమే. నివృత్తిమార్గము నాశ్రయించినాడు. అందులో మాత్రము సామాన్యమా? ఒడ్డుదాకినాడు. "మొదటబుట్టలేదు-తుదను లేదని" కట్టినగుడ్డను మొలత్రాడుగూడ విసరివేసినాడు. వ్యుత్పత్తిని సాధించినవాడు గాడు. సంస్కారము మాత్రము కావలసినంతకన్న నెక్కువగానున్నది. అదియే ముందై కవితకు నడపినదా కాపుకవిని.

ఇతడు వాడినపదములు, వెదజల్లిన లోకోక్తులు గ్రంథములు చదివి సంపాదించినవి గావు. పదములు దైనికజీవితములోనివి. లోకోక్తులు తెనుగునాట బుట్టి పెరిగినవి. ఆశ్రయించిన దాటవెలది. అందుకు దగిన, చిన్నని పడకములవంటి పదము లేర్చి కూర్చుకొన్నాడు. ఇమ్మ ఓగు మొప్పె పాజుబక్క మొదలగునవి ద్రాక్షఫలముల బోలు తీయనిపదములు. వేముపాలు, చేదువిఱుగు, మాటదెలియు, కులమీడేర్చు, వెఱ్రివాగు, పాట్లుబడు-మొదలగునవి నేటికిని పంటపాలములలో అమాయకులగు రైతులు వాడుచున్న-వాడబోవు పదములే. వేమన మహాకవియొక్క పలుకు పలుకునందును జాతీయత యున్నది. ఇతని యుదాహరణములు పల్లెపడుచుల సిగ్గుతెరల జీల్చి వెడలిన రసబిందువులే. చూడుడు:

౧. "వెఱ్రివాగు బారు వేగ బొర్లి.

౨. ఎలుకతోలు దెచ్చి యేడాది యుతికినా
నలుపు నలుపెగాని తెలుపు గాదు

౩. పాలు పంచదార పాపర పండ్లలో
జాల బోసి వండఁ జవికిరాదు

౪. మేక కుతుక బట్టి మెడచన్ను గుడువగా
నాక లేల మాను నాశగాక

౫. కోతినొనర దెచ్చి కొత్తపుట్టము గట్టి
కొండముచ్చులెల్ల గొలిచినట్లు"

ఒక్కొకసారి వేమనయోగిపలుకు వేయి కత్తులకన్న వాడియైనది.

ఆ. "చెప్పు తినెడికుక్క చెఱకుతీపెరుగునా?
గద్దవంటివాఁడు గజపతి గాడొకో
పసిడి గల్గువాని బానిసకొడుకులు"

మొదలగునవి. ఇతని హాస్యము రమణీయమైనది. తిట్టినను మనసు చివుకుమనిపించని శక్తి యీతని హాస్యములో నున్నది.

ఆ. "ఎద్దుకైనగాని యేడాది దెల్పిన
మాట దెలిసి నడచు మర్మమెరిగి
మొప్పె దెలియలేడు ముప్పదేండ్లకునైన

ఆ. కూనివానిచేత కాసువీసం బిచ్చి
వెంట దిరుగువాడు వెఱ్రివాడు
పిల్లి దిన్న కోడి పిలిచిన పలుకునా

ఆ. ఆలిమాటలు విని యన్నదమ్ముల బాసి
వేఱె పోవువాఁడు వెఱ్రివాడు
కుక్కతోకఁబట్టి గోదావరీదునా

ఆ. ముచ్చు గుడికిఁ బోయి ముడివిప్పనేగాని
పొసగ స్వామి జూచి మ్రొక్కడతడు
కుక్కయిల్లు సొచ్చి కుండలు వెదుకదా

వేమన మహాకవియొక్క తెగువ సాహసము కోపము ప్రతియొకటియు తెలుగువారిదే. నఖశిఖపర్యంతము వేమనయొక్కడే తెనుగువాడని వేయినోళ్లతో నుచ్చరింపవచ్చును. ఇతని దెబ్బ దిననివాడు లేడు. "తెలివిలేనివాడు దేవు డెట్లాయెరా" యని ప్రశ్నించినాడు. మూడు లోకములపై నున్న మూలవిగ్రహమునకును వేమన్న తెనుగుతనపువాసన దాకినది.

"కొంకణంబు పోవ కుక్క సింగము గాదు,
కాసి కరుగఁ బంది గజముగాదు,
వేఱుజాతివాడు విప్రుండుగాడయా"

యని బ్రాహ్మణులను శ్లాఘించినాడు. వేరుచోట "బాపనకులజులు బానిసకొడుకు" లని తనివిదీర దిట్టినాడు. కాపుకులము సర్వశ్లాఘ్య మన్నాడు. ప్రక్కననే మొగమున నీళ్లు దించినాడు. ఒక నియత

ను వ్యవహారము లేదు. దానిచే వాని ను బాధలేదు. అతనిని మేము మతప్రవక్త యనియు, భాష్యకారుడనియు వంచను లక్షించుట లేదు. మరి తియ్యని తేనెలో విషము గలిపి తెనుగువనము వండించిన కవిశిఖామణి. వేదాంతు లేమందురో, వైష్ణవాదు లేరీతి మూతి ముడుచుకొందురో గాని తెనుగువారము మాకుమాత్రము వేమనమూర్తి యింటివేలుపు. అతనిమూర్తి సర్వధా ధ్యానింపదగినది. వేమనపేరు చెప్పినంతటనే గ్రాంథికవాదులు మూతి ముడుచుకొందురేమో? అబ్బతద్దినము మీదికన్న అత్యంతపరమార్థముగదా! పోనీ మాకుమాత్రము మెచ్చే. భావములను జూచి సంతసించు నల్పతృప్తులము మేము. భావసముచితమైన "ధారాళవృత్తిలో" తీగలు సాగకున్నమాట చెప్పినది చెవుల కింపుగా నున్న జాలును. మా మతమున వేమన పేరు మోసిన యాంధ్రమహాకవి.

రాయలయుగము:

ఇక మనము తిన్నగా పరిశోధించి చూడవలసినది రాయలయుగము. కృష్ణరాయని కాలమాంధ్రభాషకు సువర్ణయుగమని చెప్పవచ్చును. పేరు మోసిన యష్టదిగ్గజములు, సరసప్రాదములను నిరర్థకములు రమణీయముగ గానము జేసి జీవితమును జాలించుకొన్నారు. పెద్దనలోని ధారాళత పదములపొందు తెనుగువారము మనమెల్ల నాదరించదగినది. వసుచరిత్రములోని వేటవర్ణనమంతయు—రాయలసీమకాదు-పశ్చిమాంధ్రజనులలోని యాటవిక జీవితమే. అందలి ద్రాక్షాసచ్ఛబ్దములు కొండకోనలు మొదలగున వన్నియు నేటికిని పెనుగొండలోనిలిచి రసికుల నాహ్వానించుచున్నవి.

పారిజాతాపహరణమును వ్రాసిన యరగుప్పకవి నమస్కారార్హుడు. వీరందరికన్న తెలుగువారి విలక్షణతను నిలువబెట్టిన "సాహితీసమరాంగణసార్వభౌముడు" నిరంతరము మన మనసులలో కొనియాడవలసినవాడు.

కృష్ణరాయని యనంతరము తిరుమలరాయనికాలమున కొకసారి "తెనుగుమెరపు" తటుకున మెఱసినది. తరువాత రఘునాథ భూపాలుని కొలువుకూటమున నాంధ్రభారతి కొలువుదీర్చినది. ముద్దుపళని మధురగానములు వినిపించినవి. మొల్ల ముమ్మనే గడచినది. చేమకూర పాకము నవనవమున్నది.

శతకయుగము:

అటుతరువాత శతకయుగ మారంభమైనది. జాతీయతాదృష్టియే ప్రధానముగా జాతి నతో చాల ప్రబంధములకన్నను శతకము లుత్కృష్టము లనవచ్చునేమో? శతకములు బుట్టినవి. దండకాలపదములు బుట్టినవి. శతకములు పామరులకు వేదాంతమును బోధించు దృష్టితో నారంభించిరి. పల్లెపదములు సరసఖండికలు. తెనుగుతనము,ఆంధ్రజీవితము సంపూర్తిగా పల్లెపదములయందు ప్రతిబింబితమైనది. బొబ్బిలికథ బాలనాగమ్మకథ మొదలగునవి ఉత్కృష్టకావ్యము లనుటలో సందేహములేదు. కాని యీ నాటికిని అపదముల సేకరించుటకు ప్రయత్నము జరుగకుండుట విచారావహము. యక్షగానములు మొదలగునవి జాతీయతాచ్ఛాయలను వెదజల్లుచునే యున్నవి. వాటి నన్నిటిని సేకరించవలెను. పల్లెపదముల నన్నిటిని ముద్రించవలెను. ప్రతి మండలములోను పల్లెలలో దిరిగి తెనుగువారి వాడుకలోనున్న జీవచ్ఛందములను పదముల సేకరించి నిఘంటువుల దయారు చేయవలెను. చేయువా రెవరు? చేయుచున్నవారికి వారికి ప్రోత్సాహ మేది? కడుపు నిండినగదా కళారాధన? నేటి మనయాంధ్రజాతి తెనుగువారమని చెప్పుటకు సిగ్గుపడుచున్నది. ఇంగ్లీషువలె తెనుగు రచించదని యుత్తరమొసగిన విద్యార్థికుల కెందరికో నాయనుభవమున జూచియున్నాను. వారొకసారి తమ ప్రాచీనతపై దృష్టి మరలించి చూతురుగా! అదిగో అఖండ సామ్రాజ్యమేలిన రాజరాజ నరేంద్రుడు. అతని యాస్థానకవి నన్నయ. నెల్లూరిపై ప్రతిలకించుడు. కవితాప్రపంచ రవి తిక్కన మహర్షి. నన్నయతో ప్రారంభమైన వైదికావేశము తిక్కననాటికి ఆంధ్రత్వమును స్వీకరించినది. మరల సోమనాథ శ్రీనాథుల యుగముల భావపలయందు మూర్చిల్లి వేమన మహాకవి కవితా సంజీవినిచే లేచి తెప్పరిల ముందుకు సాగినది. రాయల యుగమున నెక్కువవై విజయవిలాసమున సరసవంతమై యక్షగానములలో, పల్లెపదాలలో తలదాచుకొన్నది. నాతోడి యాంధ్రయువకులు, తెనుగు నుజ్జీవింప వాంఛించు కార్యకారులు ప్రాచీనౌన్నత్యము కొక్కసారి మనముల సాధింపకేనిగాని వారి దైక్యతను ధ్యానయముల నుద్దించి కార్యకారులై ఫలసర్వంతము పట్టుదల వీడక ప్రయత్నింపవలె నని ప్రార్థించుచున్నాను.

సీ. రణరక్తబంధురారుణమైన ఖడ్గ తి
క్కనశక్తి గడిచిన కదనభూమి
అమృతాబ్ధ్యను విశ్వాసమైన యానుకవి పో
తనలేఖని ప్రశాంతి గనినచోటు
భాషాకుమారి కబ్బపు పెండ్లియైన
కృష్ణరాజ్యము వెలింగెనతిలక్క
నాహావిదేశ నాకౌనీకవిపులాత్ర
యంబైనదేవపూజాపఠనతావు"

—రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు.

నతి

అడ్డేపల్లి నాగగోపాల రావు

శ్రీసంపన్మణిభూషణాభరణ! లక్ష్మీనాథ! పూజ్యాంధ్రధా
త్రీసామ్రాజ్యరమాధినాయక! యశశ్శ్రీయోఽంగనాసంస్థితాం
కా! సాంద్రోరుగభీర! శిక్షితపరా! కల్యాణధావాళిరా
మా! సాష్టాంగనమస్కృతుల్ గొనుము, దేవా! ఆంధ్రవిష్ణుప్రభూ!

నీనా డాంధ్రకులప్రతిష్ఠ గడియించెన్ వన్నె; చెన్నొందె వి
జ్ఞానప్రౌఢిమ, దోఃప్రతాప మెసగెన్, శబ్దించె నీదిగ్జయ
ధ్యానంబుల్, ఫలియించె తెల్గుల శకస్వామ్యంబు నీచేత; నీ
రానిత్యాగ్రణీ! శాతవాహనమణీ! అర్పింతు పుష్పాంజలిన్.

భాసురభారతార్థములభంగు లెఱుంగని తెల్గువారికిన్
వ్యాసమునిప్రణీతపరమార్థము తెల్లముసేయు నీపవి
త్రాశయమున్ ఫలించెను; కృతార్థుడవైతివి; నీయశమ్ము ది
గ్దేశము నిండిపోయెను; సుధీంద్ర! జోహారులు రాజరాణ్మణీ!

హరిహరబుక్కరాయపరమార్థము: సాయణసృష్టిమైన - యా
గురుతరరాజ్యభారమునకుం దగు దివ, మహానుభావ! నీ
తరము మహాస్త్రరంబు! కవితాసుకళారతి పండె గండపెం
డరపు బహూకృతిప్రకృతి: విద్యనమస్సులు కృష్ణభూపతీ!

ఇతరాంధ్రక్షితిపాలకోత్తముల నంతేఁ బ్రీతిఁ గొండాడి, త
త్ప్రతిభాదోర్బలశేముషీవిజయసౌభాగ్యమ్ము కీర్తించి; సం
స్తుతిపాత్రంబగు వారిగాథల దిశాస్తోమంబు ప్రాకించి - సం
నత మాంధ్రాక్షరమాలికావితతి కాన్కంబెట్టి కేల్మోడ్చెదన్.

తెనుగు వృత్తము - దేశికవిత

ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి

తెనుగుకవులు - తెనుగు సాహిత్యము అని వేరుగాని తత్త్వ మాలోచించగా పెత్తనముగల స్వతత్త్వమును 'చలాయించు' తెనుగుతనము మన పూర్వసారస్వతములో అగపడదు.

ఛందస్సాంప్రదాయములు - అలంకారికసూత్రములు - కవిసమయములు - వ్యాకరణ ధోరణులును, సంస్కృతప్రభవు అస్ఖాగంభీరకంఠస్వరమునకు అడుగుదాటకుండ ఒదిగిపోవలసిన వే.

గీర్వాణి 'అమ్మలగన్న యమ్మ' అయిన కావచ్చు. దానికి 'పసిఫిక్' మహాసముద్రమంత వాఙ్మయ మున్నదన్నచో సత్యము.

సీకు లేనిమాటలను దానినుండి తెచ్చికొనవచ్చును. అందమైన అలంకారములను 'ఎరవు' కూర్చుకొనవచ్చును. తప్పనిసరియైన పారిభాషికపదములను గ్రహించవచ్చును.

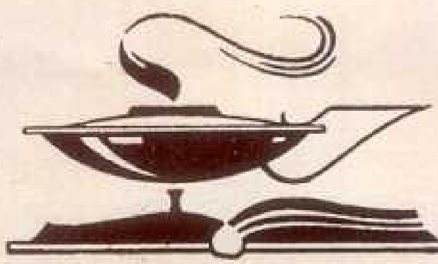
అంజలి అచ్చుతరచనను కొంతవరకు ఆదర్శముగను నిల్పుకొనవచ్చును.

కాని —

నీచక్కని సాంప్రదాయమును - కమ్మనిపలుకుబడిని - విశిష్టమైనభాషామర్యాదను - చవులూర్చు జాతిచ్ఛందస్సులను - నీజన్మహక్కుగా పోరాడి రక్షించుకోవలసిన అవసరము మాత్ర మున్నది.

జీవనదివైన 'నవంనవ' నిత్యవికాసమున కట్టులుచాపు ఆంధ్రికి గీర్వాణి ముదివేషములతో సూత్రించి ఉరిపెట్టుటయును భరించరానిది.

ఆదికవి నన్నభట్టు నాటినుండియును తెనుగుతనము ఒకప్రక్కకు ఒరిగిపోయినది.

అతడు తన శ్రీమహాభారతాంధ్రీకరణమునకు తీసికొన్నది చాలవరకు సంస్కృతకవితావిధానము. కారకము చాలమట్టుకు సంస్కృతీయము. మూడువంతులు భాషయును అదే. ముఖ్యమైన ఛందస్సుగూడ సాంస్కృతికమే.

నన్నయకంటె తిక్కనలో సవేలమైన ఆంధ్రాభిమాన మున్నది. కాని అది మార్గకవితకు కూర్చినంతపుష్టిని దేశికవితకు కూర్చలేదు. ఎఱ్ఱన నన్నయఅడుగుజాడలలో నడచినాడు. సంస్కృతభూయిష్ఠమైన ప్రబంధరచనకు పరమేశ్వరు డైనాడు.

తరువాతికవు లించుమించుగా నందరును అనువైనంత సంస్కృతత్వమును పురస్కరించుకొని, ద్వ్యర్థి-శ్లేష - నిరోష్ఠ్యాదిప్రబంధములను - చతుర్విధ కవిత్వమును పట్టుకొని తమశిష్టత్వమును నిలబెట్టుకొన్నారు.

ఆంధ్రలాక్షణికుల లక్షణగ్రంథాలలోగూడ సంస్కృతభాషయును - సాంప్రదాయములును అక్కర లేనన్ని అకాండతాండవము చేసినవి[1] తెనుగునకు అసహజమైన కర్మణిప్రయోగమును వీరందరును ప్రవేశపెట్టినారు.

శ్రీనాథాది ప్రఖ్యాతాంధ్రకవుల కావ్యములలో కాళిదాసాది కవుల అమూల్యభావము లెన్నో అనువాదరూపముగ ఉన్నవని శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు 'భారతి'లో సోదాహరణముగా నిరూపించినారు.

ఇట్లు నన్నయ్యమొదలు చిన్నయ్యదాక నున్న చాలమందికవులు, లాక్షణికులు, పండితులును దీక్షాబుద్ధితో సంస్కృతకైవల్యమును భజించి దేశికవిత్వమును నాశనము చేసినారు.

కావ్యమునకు స్థూలశరీరరూపమైన ఛందస్సును గ్రహించుటలో చక్కని అనేక జాతియవృత్తములను నిరాకరించి మన పూర్వాంధ్రకవులు తియ్యని తెనుగుకవితకు రూపురుచులు కల్పించినారు.

తెనుగునుడికారమునకు సహజముగా ఒదుగునట్టి తేనెవూటవంటి

---

1. చూ — ౧. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి; ౨. వికృతివివేకము; ౩. కవిశిరోభూషణము; ౪. కావ్యాలంకారసంగ్రహము; ౫. బాలవ్యాకరణరచనా విధానము.

తెనుగువృత్తములనుగూర్చియు, దేశికవిత్వపు ప్రశస్తినిగూర్చియును ఈ వ్యాసములో కొంచెము నివేదింపబోవుచున్నాను.

పూర్వము దేశికవితను అనాదరించుటయేగాక దానిని సాహసముగా తెగడినవారుకూడ నున్నారు.

"ముదివిటులు విటపలంజులు
పదకవితలు—"

అనియును

"ద్విపదకవిత ఉద్దికంత"

అనియును బ్రువ్వదిట్టినారు.

మహానుభావుడు పాల్కురికి సోమనాథారాధ్యుడు తననాటి సారస్వత ప్రవాహమున కెదురీది దేశికవితకు ముఖ్యాంగమైన 'ద్విపద' నాదరించి మనసిపి యనిపించుకొని ద్విపదతో రెండు ఉద్గ్రంథములను రచించినాడు.

నాటిద్విపదయందలి నైచ్యభావము నెదురించి బసవపురాణమున నిట్లు జవాబు చెప్పినాడు.

"ఒప్పదు ద్విపదకావ్యోక్తి వాజనకు"

*   *   *

"ఆరూఢ గద్యపద్యాది ప్రబంధ
పూరిత సంస్కృత భూయిష్ఠరచన
మానుగా సర్వసామాన్యంబు గామి
జానుదెనుగు విశేషము ప్రసన్నతకు.

*   *   *

ఉరుతర గద్యపద్యోక్తులకంటె
సరసమై పరగిన జానుదెనుంగు
చర్చింపగా సర్వసామాన్య మగుట
గూర్చెద ద్విపదలు కోర్కిదైవార.

*   *   *

అల్పాక్షరముల ననల్పార్థరచన
కల్పించుటయు గాదె కవివివేకంబు."

బసవపురాణ పీఠికలో బ్ర. శ్రీ. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు దేశికవితనుగూర్చి యిట్లు వ్రాసినారు.

"మనపూర్వులు పౌరాణికములగు నార్యకథలమీదను సంస్కృతచ్ఛందస్సుమీదను సంస్కృతప్రాయమైన తత్సమభాషమీదను నభిమానముగలవారై దేశీయచ్ఛందస్సులను దేశిరీతివృత్తములను దేశభాషను జిమ్మిక ద్రొక్కిరి. నేడు మనము శ్రీపామరాదుల గేయరచనములని యనాదరముగాఁ జూచు పదరచనముల వరుసలే ద్రవిడభాషలోని ప్రౌఢకావ్యములందలివృత్తములుగా నున్నవి."

సోమనాథుని తరువాత ద్విపద పరమార్థమాధుర్యములను గుర్తించి రంగనాథుడు, గౌరన్న - చిన్నన్న మొదలైనవారు కొద్దిమంది మాత్రమే తద్రచనకు సాహసించినారు.

'కానైతే' శ్రీనాథుడును కల్నాటివీరచరితను ద్విపదలో వ్రాసినాడు. కాని అతనిగీర్వాణపరబుద్ధి అంతకంటె దేశికవితను భజింపనీయలేదు.

నిజమునకు నన్నయకు పూర్వమే చాలా జాతిచ్ఛందస్సులు (ద్విపదాదికము) శాసనములలో ఉన్నవని మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు 'ఉదయినిపత్రిక'లో వ్రాసినారు.

నన్నయమాత్రము తెనుగువృత్తమునకును, దేశికవిత్వమునకును అంతగా ప్రాముఖ్య మివ్వక తన భారతాంధ్రీకరణమును సాగించినాడు. 'అయితే' అతనికి తెనుగభిమానము లేదనము కాని ఆయుగధర్మము తెనుగుసాహిత్యమునకు వెన్నెముకవంటి దేశికవితావృత్తములను ముందుకు రానీయలేదు.

అందుకు కారణము:—అప్పుడు అనగ్రజాతులవారు దేశికవితను ఆదరించువారు. అది అగ్రజాతులకు సరిపడదు.

మొదట శివకవులు దేశికవితకు బాసటగా నిలిచినారు. అది భవికవులకు కంటకప్రాయ మైపోయినది.

మార్గకవులు (భవికవులు) సంస్కృతవృత్తములను శిష్టత్వము కొరకు తీసికొన్నారు. జాతివృత్తములను అక్కడక్కడ వినోదప్రాయముగా వాడినారు. అది వారి 'దయాధర్మభిక్షమే' కాని వీనికి తెనుగుకావ్యములలో స్వత్వము లేదు.

మార్గకవులు తీసికొన్న వృత్తములలో ముఖ్యమైనవి శార్దూలము, మత్తేభము, చంపకము, ఉత్పలము.

సంస్కృత చంపూనాటకములలో శార్దూల విక్రీడితము విపులముగా ప్రయుక్తమైనది. ఇందలి మొదటి మగణములోని తొలిగురువును రెండు లఘువులనుగా జేయ తత్సమముగా మత్తేభము వచ్చినది.

చంపకమును మాఘకవ్యాదులు ప్రయోగించినారు. పూర్వశాసనములలోగూడ ఉన్నది. దీని తొలి నగణమునందలి మొదటిరెండులఘువులను గురువుగా మార్చుటతో, తత్సమముగా ఉత్పలము బయలుదేరినది.

మనకవులు వీనిని కావ్యవృత్తములనుగా తీసికొనుటలో ఔచిత్యము పోయినది.

సంస్కృతపంచకావ్యకవులు రఘువంశాది మహాకావ్యరచనకు అనువుగాను, తమవిపులభావవిన్యాసమునకును, ఇతివృత్తసారస్యమునకును పొందికగాను కుదురునట్టి వంశస్థ - ఉపజాతి - వియోగిన్యాది వృత్తములను తీసికొన్నారు. సర్గాంతమున భిన్నవృత్తములకొఱకు చిత్రవృత్తములను వాడువారు. వాల్మీక్యాదులు అనుష్టుప్పనుమాత్రమే తీసికొని (సర్గాంతమున తప్ప) దివ్యకావ్యములను వెలయించినారు.

పూర్వాంధ్రకవుల కావ్యరచనకు ఆదర్శమైనది సంస్కృతచంపువు. అందు సుదీర్ఘములైన వృత్తములు - వర్ణనలు - కేవల రచనావైచిత్రియును ప్రధానములు. మహాకావ్యనిర్మాణదృష్ట్యా ఈ రచన పరిమితప్రయోజకమును, సంక్షిప్తమును అయి ఉన్నది. కనుకనే కనుపర్తి మార్కండేయశర్మగారు 'భారతి'లో స్మరించిన ఎన్నో సంస్కృతచంపువులు నేటికి నశించిపోయినవి.

శ్రీ మహాభారతరచనకు నన్నయ ఏర్పరుచుకొన్న సంస్కృతవృత్తబాహుళ్యము సమంజసమైనదా యని నా సందేహము. వేదవ్యాసమహర్షి బహుళముగా వాడిన అనుష్టుప్పువంటి పొందికైన చిన్న దేశీయవృత్తమును గ్రహించినచో నన్నయభారతము ఇంకను సర్వసామాన్యమై సులభగ్రాహ్యమై తెలుగుల ప్రత్యేకపుసొత్తుగా నుండియుండును.

పరిశీలించి వ్యాసునిశ్లోకములతో నన్నయపద్యములను కలిపిచూడగా, నన్నయ పెద్దవృత్తమును నడుపుటకు కొన్ని అనవసరపదాలను చేర్చినట్టు తోచుచున్నది. శార్దూలాది వృత్తములకు తెనుగులోని యతిప్రాసబలులును కొంత వ్యర్థపదసంచయమును తెచ్చిపెట్టినవి. మచ్చుకు:

"నవనీతం హృదయం బ్రాహ్మణస్య
వాచి క్షురో నిశిత స్తీక్ష్ణధారః,
తదుభయ మేత ద్విపరీతం క్షత్రియస్య,
వాఙ్నవనీతం హృదయం తీక్ష్ణధారమ్."

"నిండుమనంబు నవ్యనవనీతసమానము పల్కు దారుణాఖండలశస్త్రతుల్యము జగన్నుత విప్రులయందు నిక్కమీ, రెండును రాజులందు విపరీతము కావున విప్రుడోపు నోపండతిశాంతుడయ్యు నరపాలుడు శాపము గ్రమ్మరింపగన్."

వ్యాసునిశ్లోకమునందలి బ్రాహ్మణహృదయ నవనీతాధ్యవసాయమును - వాక్క్షురాధ్యవసాయమును నన్నయ పద్యమున ఉపమానపర్యవసానము నందినవి; అధ్యవసాయమునందలి యందము కొంతకుకొంత పద్యమున తరగినది. మరియు నిండు వాడిదైన క్షురమునకు బదులు ఆఖండలశస్త్రము అత్యతిశయోక్తియై 'ప్రాస' పోటును ఎదుర్కొనుటకు పట్టిన ఆయుధముగా కాన్పించుచున్నది. జగన్నుత యనుసంబుద్ధి యతిభిక్షకొరకని నన్నయభారతభాగ సుపరిచితులకు తెలియు ననుకొందును. ఇది నన్నయ మహాకవీంద్రుని సామర్థ్యమును మలినపరచు విపరీతతర్కమని మతిమంతు లూహించగూడదు.

ఆశ్లోకమునకు నన్నపార్య డొక గీతపద్యమును తీసికొన్నచో నింతకన్న ఎంతయో సూటిగా చెప్పగలిగియుండునని నానమ్మకము. దీనికొరకు సామాన్యపండితు డీగీతపద్యమును వ్రాసెను:

"బ్రాహ్మణునమ్ము వెన్న,
తద్వాక్కు కఱకు
గత్తి యగు; నివ్విపరీత
గతులుగాఁగ,
క్షత్రియుని హృదయమ్ము
కఱకుఁగత్తి,
మాటయును నవనవనీత
మార్దవకము."

ఇప్పట్ల తిక్కన చాల గడసరి. వ్యాసుని యనుష్టుప్పునకు సరియైన కందమును గ్రహించి తనరచనను చాలవరకు తెలుగులసొత్తు చేసినాడు. విశ్వనాథ వెంకటేశ్వర్లుగారు నన్నయ తిక్కనల సౌపర్ణోపాఖ్యాన సందర్భమును తీసికొని తిక్కనకవితాసౌష్ఠవమును 'జయంతి'పత్రికలో సోదాహరణముగా చర్చించినారు.

ఇక తిక్కనతరువాత తక్కిన కవు లందరును తెనుగుతనమును మరచి తమ కావ్యములను ఇంచుమించు సంస్కృతపరములు చేసినారు.

ఎట్లనగా :—

సంస్కృతీయములైన శార్దూలాది వృత్తములను తీసికొన్నప్పుడు సంస్కృతభూయిష్ఠముగా నడపిన రచన మొలచిన ట్లుండును.

నన్నయవృత్తములలో సంస్కృతసమాసము లేనిరచన సాధారణముగా దొరకదు.

భారతాదినున్న "రాజకులైక భూషణుడు", "ఘన దురితాను బంధా"ది పద్యములును, అతని సుప్రసిద్ధ "మదమాతంగ", "శారద రాత్రులు", "వివిధోత్తుంగ తరంగ ఘట్టనా"ది పద్యములును సంస్కృత సమాసలలితములు.

యతి విశ్రాంతిసంజ్ఞక మైనను అక్కడ ఆగకుండ నడపుట ప్రౌఢత్వమైపోయినది. దీనికి ఓజోగుణ[2] ప్రధానరచన ఎక్కువ అనువు.

కమ్మని విడితెనుగుమాటలతో వృత్తమును నడపి రక్తికట్టించుట కష్టము. అట్లని అట్టివారు మన తెనుగుకవులలో లేకపోలేదు. కాని అట్టివి తక్కువ యనియు, సమాసాలింగితవృత్తముల నడక పొందా వీనికి రాదనియు గ్రహించవలయును.

ఇట్టి సంస్కృతవృత్త సంగ్రహణమువలన సంస్కృతభాషకు తప్పనిసరిగా ప్రాముఖ్యమువచ్చినది. పద్యమునుబట్టియు, గ్రహించిన భావమునుబట్టియు మన పూర్వకవులు మూడువంతులు సంస్కృత కవితా విధానమును అనుసరింపవలసినవారైరి. ఇందువలన తెనుగుజాతియుతకు దూరములైన శ్లేష - రూపక - ఉత్ప్రేక్షాది అలంకార ప్రాబల్యమును - అనుప్రాసములు - కారకములు - ప్రయోగములును (కర్మణ్యాది) మన ప్రబంధములలో 'జబర్దస్తీ'గా ప్రవేశించినవి.

శిష్టులందరును సంస్కృతప్రతిబింబరూపమైన సాహిత్యమును సృష్టించుకొన్నందుకు చాల మురిసినారు.

దేశికవిత తెల్లని కమ్మని పాల మీగడవంటిది. దీనికి తియ్యని కలకండవంటి జానుదెనుగుమాట పొందికయే విలక్షణమాధుర్యమునుగూర్చి రసానందమును పోషించును. ఇందులో రూక్షరుచులుగల సంస్కృత కవితావిధానము అపారముగా కలిసినచో దీనిరుచి విరిగిపోవును. కనుక దేశికవితతీరే వేరు.

దీని ననుసరించియే దేశికవులు చక్కని జాతివృత్తములను తీసికొన్నారు. ఇందు ముఖ్యమైనవి రగడభేదములు - ద్విపదలు - గీతములు - ఆటవెలదులు - మొదలైనవి[3]. వీనిలో వేనిపాదములును సుదీర్ఘములై యుండవు. ఉత్తరపాదములతో కలసికొనిపోయి అన్వయక్లేశమును, వ్యర్థపదాడంబరమును కలిగించవు. భావౌన్నత్యము - పలుకుపొందిక - రససిద్ధియులేని కవి కిందులో సమాసముల పులుముడు కంతగా నవకాశ ముండదు.

ఇట్టిసర్వోత్తమమైన కవిత్వము తెనుగుజాతి కన్ను తెరచిననాటి నుండియు పుట్టి నాగరికాడంబర మెరుగని పల్లెజనుల ముగ్ధవాక్కును - భిక్షుకగీతములను - సంస్కృతవాసనకు దూరముగానున్న స్త్రీసారస్వతమును ఆశ్రయించుకొని అనుశ్రుతముగా నేటివరకు కొందరు హృదయమున్నవారి కొరకు నిలచియున్నది.

నేడు మనము భిక్షుకులనోటి వెంటను, కార్మికులవద్దను, స్త్రీలవద్దను విని ఆనందించు చాలపాటలు ద్విపదకు చాలా దగ్గరగ నుండును. కొన్ని పూర్తిగ ద్విపదలే. కొన్ని పాటలు రగడభేదములలో అంతర్భవించును. కొన్ని ప్రత్యేకము పదభేదములు. సోమనాథుడు తనపండితారాధ్యచరిత్రలో స్మరించిన 'తుమ్మెదపదములు - ప్రభాతపదములు - పర్వతపదములు - ఆనందపదములు - నివాళిపదములు - గొబ్బిపదములు - వెన్నెలపదములు మొదలైనవి నన్నయకు పూర్వమునుండియు మన జాతి నిక్షేపసంపదగా దాచుకొన్న నికరమైన దేశికవిత్వము.

ఏనాడు ఎవరు వ్రాసినారో తెలియదుగాని స్త్రీసారస్వతము[4]లోనికెల్ల అతిరసవంతములైన లంకాయాగము, కుశలవకథ, లక్ష్మణదేవర నవ్వు, ఊర్మిళనిద్ర మొదలైన పుస్తకములలోని సహజభావసంపద ఎన్నో ఇను ప్రబంధములలో లేదు.

'లంకాయాగము'లో హనుమంతునితో సీతఅన్న ఒకమాటతో ఆమె కష్టాల చురుకు ప్రత్యక్షమగును.

2. ఓజస్సమాసభూయస్త్వమ్ – ప్రతా॥

3. సీసము 'శీర్షకోథవ మనియు, కందము ఆర్యాగీతినుండి వచ్చిన దనియు కొందరు విమర్శకులు తలచుచున్నారు. అవి ద్రావిడచ్ఛందములేయని కొందరందురు.

4. మన స్త్రీవాఙ్మయమునుగూర్చి ఎవ్వరును సాలంకమమైన పరిశోధన చేసినట్లు కనపడదు. ఇటువంటిదైనను మధురభావరమణీయమై చాలవరకు భ్రష్టమైయున్న స్త్రీవాఙ్మయమును సంస్కరించి, పరిష్కరించి ముద్రించవలసియున్నది.

"దినదిన గండాలు నెయ్యాలతో పోరు,
నానమన్న చెప్పమన్నా!"

'లక్ష్మణ దేవర నవ్వు' లో రాముడు లక్ష్మణుని అనునయించు సందర్భము—

"దీపమ్ములేనిల్లు ఎట్టి దటుపోలు,
ఉదకమ్ములేనికలశ మెట్టి దటుపోలు,
పతిలేని సతిబ్రతుకు ఎట్టి దటుపోలు,
తమ్ముడా! నీవు లేనిపథ యటుపోలు".

ఇందలి యుపమానసౌష్ఠవము గమనింపదగ్గది.

ఒక భిక్షుకగీతములో సీత లవు నోదార్చుచు పలికినపలుకులు నా హృదయముమీద చేసిన గాయము నేటికిని మానలేదు.

"అటుకొండ యిటుకొండ ఆరెంటినడుమ,
నిమ్మంటి నా కొడుక ఏడువకు తండ్రి!
రాళ్లే మిట్టాలు మనకు రాళ్లే బంధువులు,
ఏడిస్తే నిన్నెవ్వ రెత్తుకుంటారు".

ఒక కార్మికునిపాటలోని ఈ చరణము నన్ను లోభపెట్టినది.

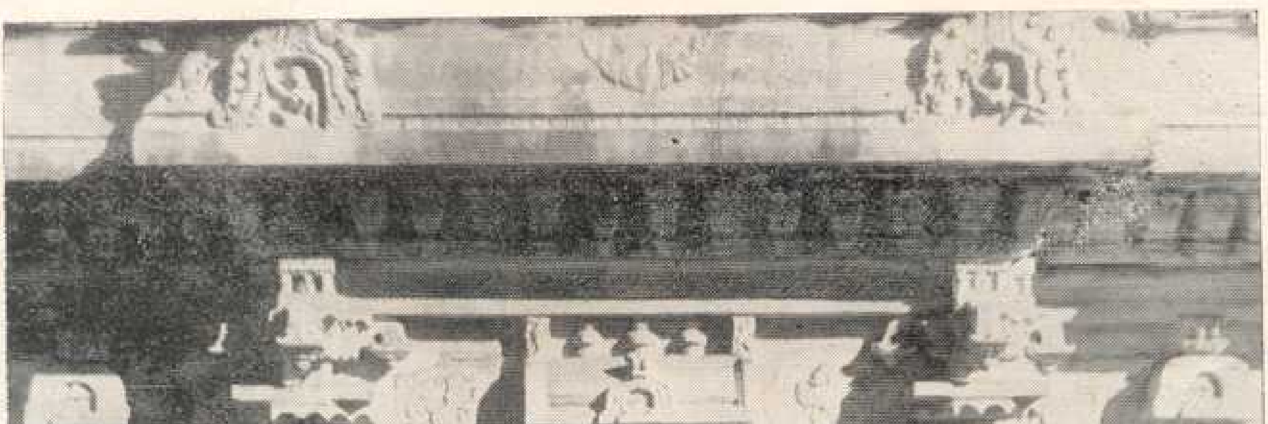
"పాలవర్ష పుణనదు! కలవాడు [illegible]".

వెంకయ్య చంద్రమ్మ పాటలోని చంద్రమ్మమాట—

"తెలిపందమామలో తియ్యపాపక ముంది,
తెచ్చి పెడుదువుగాని రారో వెంకయ్యా
తెచ్చి పెడుదువుగాని రారా!!"

మోహనరంగపాట కథానాయిక పలుకు—

"బలమైన అలలు లేచి
చలియించు సాగరాన
సంగీతమాలకించెదము పదర
చల్ మోహనరంగ—"

పెనుకొండ రామస్వామి దేవాలయమందున్న శిల్పనైపుణ్యము: రామాయణచిత్రములు

గ్రంథము పెరిగిపోవు ననుభయము లేనిచో ఆనందమును, అశ్రువులను పొంగించే ఎన్నో గేయములను ఇక్కడ ఉద్ధరించియుందును.

ఇట్టి దెంతయో మనోహర గేయ సాహిత్యము మనశిష్టకవుల దుష్ట విశ్వాసములవల్ల నశించిపోవుచుండగా ధైర్యము వహించి కొందరు బుద్ధిమంతులు సమకాలికుల ఈసడింపులను త్రొక్కి ఆదరించినారు. అందు ముందు పేర్కొనదగినవాడు సోమనాథుడు. ఇతని కావ్యభాష కండగల చిక్కని తెలుగు. కవిత్వము సర్వజనాస్వాదయోగ్యము.

కొంచెము మచ్చునకు —

"వడిబారు జలమున కొడిసెల్ల గాళ్లు
వడిగాలి విచ్చున కొడిసెల్ల కోళ్లు
వడిదీమ గాడ్పున కొడిసెల్ల దలలు
వడికేయు బడబన కొడిసెల్ల భక్తి

* * *

శ్రీరాబ్ధిలోపల గ్రీడించుహంస
కోరునే పడియలనీరు త్రావంగ"

తరువాత చెప్పదగ్గవాడు రంగనాథుడు. ఇతని నుడికారపుసోయి రామాయణమందలి వెన్నెలవర్ణనలో చవిచూడవచ్చును.

"పాలవెల్లిని ద్రచ్చి వెలిసినవెన్న
కాలియాడలపువ్వు చుక్కలనవ్వు
వెరిచకోరములకు వెలవెలపంట
ఉరవేడి విరహుల నుడికించుమంట
గగనంబుతోడవు కొంగలనుంజెడుగులు

* * *

సరసిజరిపుడైన చంద్రుండు పొడమె"

సోమనాథ, రంగనాథు లిర్వురును దేశకవిత కాధారస్తంభప్రాయులైనను సమకాలికసంస్కృతకవితావిధానసంపర్కము కొంచెము సోకినది.

పిదప గౌరన యెన్నదగినవాడు. ఋషి హరిశ్చంద్రుని నమ్మజూపునపుడు ప్రజలు—

"కసరి సీమునమీద కంచంబుబెట్టి
కుడువగా జాదు కష్టాక్తిగా డితడు"

అనిరి.

వేమనయోగి శుద్ధ దేశకవి. తన సుభాషితములను వేలకొలది ఆటవెలదివృత్తముతో వెలయించెను. కనుకనే యితనిపద్యములు రాని ఆంధ్రు లుండరు.

ఇట్లు జాలువారిన దేశికవితనుండి యక్షగానరచన ఒకపాయగా చీలిపోయినది.

ఏమైనను ఎంతోమంది ఆలంబము లేని దేశికవిత నేటివరకు ఒక్కతన అనశ్వరప్రాణశక్తితో జీవించుచు వచ్చినది.

పందొమ్మిదవశతాబ్దిలో ఆధునికాంధ్రకవిత్వ మార్గదర్శి గురజాడ అప్పారావు పంతులుగారు తాము సంస్కృతాంధ్రములలో అనితరసాధ్యమైన పాండిత్యమును సంపాదించియు దేశికవిత్వము - తెనుగు వృత్తముల అకృతకసౌందర్యమును బాగుగా గుర్తించినవారై వృషభగతిరగడలోని తుదిపాదమునకు కొంచెము మార్పుతెచ్చి నవ్యాంధ్రసరస్వతీకంఠసీమలో ముత్యాలసరముగా నలంకరించినారు. యనమండ్ర నారాయణమూర్తిగారుకూడ కొన్ని గేయములను వ్రాసి క్రొత్తతెనుగుదైతకు తోవదీసినారు. గురజాడకవి నిర్మించిన ముత్యాలసరము మీద తరువాతి నవ్యాంధ్రకవులు విచ్ఛిత్తి విశేషములను చేసిరి. దానికి క్రొత్తగమనమును, ఒయ్యారములను చాలమంది యిచ్చినారు[౧]. ఇంతట దేశికవితకును, తెనుగు వృత్తమునకును చక్కని ఒకస్థాయి యేర్పడినది.

పరిశీలించగా ౧౯-వ శతాబ్దిలోని అంతిమాధ్యాయములో - చతుర్విధ కవిత్వ - ప్రబంధవాసన ఎవ్వరికిని గిట్టలేదు.

దీర్ఘ సంస్కృతవృత్తములమీద - కృతకకవితావిధానముమీద అందరికి ఏవగింపు పుట్టినది.

దేశికవిత యదృష్టరేఖ బయల్పడినది.

వెంకటపార్వతీశ్వరుల 'ఏకాంతసేవ' దిద్దిన ద్విపదరచన - రుచిమైన తెనుగునుడికి గుడి - తేటగీతకు - ఆటవెలదికి వీరు ప్రాణప్రతిష్ఠ చేసినారు.

దేశములో ప్రబలిన స్వాతంత్ర్యోద్యమము ఒకవంకను - బెంగాలీ శాంతినికేతనపు స్వేచ్ఛావాయువు లింకొక చెంపను చెలరేగగా మన సారస్వతరంగములో జాతీయములైన వెలుగుబాటలు వెంటనే తెరచుకొన్నవి.

నాటితో నవ్యాంధ్రకవుల కవితావాహినిలో జాతీయచ్ఛందస్సులును - భావములును పొంగివచ్చి కలిసినవి.

ఆచార్య రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి 'జడకుచ్చుల'లో ఉజ్జ్వల

---

౧. చూ:— శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు 'ఉదయిని'లో వ్రాసిన "ముత్యాలసరము" - ఒకకృషి.

మైన జాతీయ రేఖ కన్పడును. ఈయన మేలి దేశీయవృత్తములను తీసికొని 'కండగల చిక్కని తెలుంగుల గలిపి పాడి' నారు.

అబ్బూరి రామకృష్ణరావుగారు 'ఊహాగానము'లోను, కృష్ణశాస్త్రి గారు 'కన్నీరు, మహతి, కృష్ణపక్ష, ఊర్వశీ'కావ్యములలోను మనోహర గీతములను పలికి తెనుగుగీతికా ప్రాభవమును ప్రకటించినారు. ప్రస్తుతము కృష్ణశాస్త్రిగారు భావబంధుర మైన విశాలగేయ సాహిత్యమును పెంచుచున్నారు.

విశ్వనాథవారి 'కిన్నెరసానిపాటలు' అనుగేయకావ్యము నేటిశిష్ట కవులకును దేశికవితావృత్తముల యందలి సాముఖ్యమును చాటి చెప్పుచున్నది.

నాయని సుబ్బారావుగారుముఖ్యముగా తేటగీతను తీసికొని 'తమ' 'సౌభద్రుని ప్రణయయాత్రను' ఎంతో హాయిగా గడపినారు.

పైకవు లందరికిని సంస్కృతకవితావిధానసంపర్క మున్నప్పటికిని దేశీయవృత్తములును - కవిత్వమును వారి గ్రంథముల ప్రాముఖ్యమును వహించినవని గట్టిగా చెప్పగలను.

ఇంక గురజాడకవివలె తెనుగు కవిత్వము గేయములోనే బాగుగా ఒదిగి మనోజ్ఞముగా ఉండునని నమ్మిన క్రొత్త తెనుగు కవులును ఉన్నారు. వీరిరచనములతో తెనుగు వృత్తముల కొకతీపి - దేశికవిత కొక మెరుగును వచ్చినవి.

స్వర్గీయ బసవరాజు అప్పారావుగారి 'చిట్టిపాటలూ'[6] 'ప్రేమగీతాలూ' నగ్నముగా వచ్చి మనహృదయములలోని రసగ్రంథులను కదిపి పారవశ్యము పొందించును.

పిమ్మట దీక్షితులుగారి 'కవి - కన్యక' 'నెమలిపింఛము' వంటివియు, అడవి బాపిరాజుగారి 'తొలకరి' తదితరకావ్యములును, కవికొండలవారి 'శివరాత్రి ప్రభాదిక'మును' తురగావారి 'రాధాకృష్ణ గీతములు'ను, 'సామ్యవాద గీతము లు' ను, చావలి బంగారమ్మగారి 'కప్పతల్లి పెళ్లి' వగైరాయును జాతికవితకు మేలిబంగారునగలుగా ఎన్నతగినవి. వీ రందరును(కవికొండలవారుతప్ప)శార్దూలాది చతుష్పాదుల పొంతకు పోక ద్విపదాది జాతికవిత నుద్ధరించినారు.

ఇప్పట్ల ప్రత్యేకస్మరణకు పాత్రములైనవి 'యెంకిపాటలు'. ఈకావ్యము ప్రాకృతకావ్యమువలె సర్వజనసాధారణమై, హృదయములో రసతంతువున్న ప్రతిభావుకుని ఆకర్షించినవి.

నేటి కవికుమారులలో వాసికెక్కిన శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు కొన్నాళ్లు పద్యరచనచేసి తమ స్వచ్ఛందభావ విహారమును చతుష్పాత్పద్య మరికట్టుచున్నదని తెలిసికొని జాతిచ్ఛందములకు వింత ఒయ్యారము లిచ్చి తెనుగువృత్తమునకు జీవనౌషధము పోసినారు.

ఇట్లు మన తెనుగుజాతి రసనన్నివేశమును అనుభవించురుచి పొందిన నాటినుండియును జన్మహక్కుగా సృష్టించుకొన్న జాతివృత్తమును, దేశికవితను కొందరు గీర్వాణపరులు త్రొక్కివేయగా పందొమ్మిదవశతాబ్దిలోని నవకవులు వానిసహజసౌందర్యమును గుర్తించి ఆదరించి ఉన్న తజాతీయాదర్శమును నిలిపినారు.

ఇందులో, కవిత్వము - సారస్వతమును ఏసలుగురు పండితులసొత్తో కాక గుండె ఉండి అనుభవించగల్గిన ప్రత్యాంధ్రునికి హక్కుగల దని చెప్పు సామ్యవాద సూత్రరహస్య మిమిడియున్నది.

పూర్వాంధ్రకవులు తమకావ్యానుభవమును అందరికీ అందనీయని స్వామ్యవాదులు. వారు కావ్యాంగములుగా తీసికొన్న వృత్త-భావా విష్కరణ - కవితా విధానములు విజాతీయములై పరిమిత జనైకప్రయోజకము లైపోయినవి.

మెత్తని నుడికారము - చక్కని సాంప్రదాయము-తో కూడిన తెనుగు సాహిత్యమునకు తెనుగువృత్తమును, దేశికవిత్వమును అపరిమితప్రయోజకములును, అతిరసస్ఫోరకములును అయి ఉన్నవి.

ఇట్లు చెప్పుటచేత శార్దూలాది వృత్తములను పురజనులు హరిజనులను బహిష్కరించినట్లు వెలిపెట్టుమని నాయూహ కాదు.

ఇదివరకు వానికున్న ప్రాధాన్యమును ఇప్పుడు తగ్గించి జాతివృత్తములకు ప్రాముఖ్య మిచ్చి వినోదప్రాయ ముగా మాత్రము శార్దూలాదివృత్తములను - సంస్కృతకవితావిధానమును తీసికొనవచ్చునని ఈ వ్యాసమునకు నాస్వస్తివచనము.

---

6. ఇందులో నేను స్మరించిన ఆధునిక కావ్యములు సుప్రసిద్ధము లగుటచే ఉదాహరణములు పెట్ట నేమణములని యివ్వలేదు.

తంజావూరు మహారాష్ట్రనాయకులు : ఆంధ్రవాఙ్మయము

వావిలాల వెంకట్రామ సోమయాజులు

విజయనగర సామ్రాజ్యాస్తమయమునకు వెనుక రెండు శతాబ్దులకాల మాంధ్రవాఙ్మయ పోషకులుగానుండిన దక్షిణదేశ నాయక రాజులు స్వతంత్రించిరి. వీరు మొదట విజయ నగర సామ్రాట్టులచే ప్రతినిధులుగా నంపబడిన తెలుగునాయకులు. వీరిపాలనకాలములో తమిళదేశమునకు తెలుగుతెగ లనేకములు వలస పోయినటుల స్థానికచరిత్రలవలన తెలియు చున్నది. ఈ తెలుగునాయకులు ఆంధ్రవా ఙ్మయపక్షపాతులై వెలలేని పాయ మొనర్చిరి. తిరుచునాపల్లి, పుదుక్కోట్టల రాజులగు తొండమాన్ వంశజులు తమిళులైనను తెలుగు కవితాకుమారికి వశులై సారస్వతాంబుధి నోలాడిరి. ఈకాలమున తంజావూరు, మధుర, తిరుచునాపల్లి, పుదుక్కోట లాంధ్ర వాఙ్మయమునకు విద్యాస్థానములై విలసిల్లిన వని చెప్పవలయును. విజయనగర రాజులతో ప్రబంధయుగ మంతరించినది. ఈయుగమున నాటకములు, వచనకావ్యములు విరివిగా వర్ధి వృద్ధిలోనికి వచ్చినవి. కావున నీయుగమును 'నాటక వచనకావ్యయుగ' మనిగాని, దక్షిణ దేశమున నీకాలమున నాంధ్రవాఙ్మయ మభి వృద్ధిపొందుటవలన 'దక్షిణదేశ ఆంధ్ర వాఙ్మయయుగ' (౧౬౦౦-౧౮౦౦) మనిగాని పిలువవచ్చును. ఇది ప్రబంధ అధునాతన యుగములకు సంధియుగము.

పైన పేర్కొనబడిన విద్యాస్థానములలో తంజావూరును క్రీ. శ. ౧౫౩౫ — ౧౬౭౫ వరకు నాంధ్రనాయకులు పరిపాలించిరి. వీరి తరువాత తంజావూరునందు క్రీ. శ. ౧౮౦౦ వరకును మహారాష్ట్రులు తమపరిపాలనమును నెలకొల్పి యాంధ్రభాషను పోషించి మహా యశస్సును గడించిరి. అన్యదేశీయులైనను వీరు శిల్పమునకు నాదేశమున పారంపర్య ముగా వచ్చు నాంధ్రసారస్వతమునకు జేయూత నిచ్చిరి. దక్షిణహిందూదేశమున వీరిపరిపాలనాకాలమున గట్టబడిన దేవాలయ ములు ప్రాచీనహైందవ చిత్రకళానైపుణ్య మును, శిల్పనైపుణ్యమును జాటుచున్నవి. నీ రాంధ్రవాఙ్మయమును పోషించుటలో నాంధ్రనాయకుల యడుగుజాడలబట్టి నడ చిరి. ఆంధ్రసారస్వతమును పోషించిన యన్య దేశీయులలో నగ్రస్థానము వీరికే ఈయవలసి యున్నది. పాఠకుల సౌకర్యార్థమై వీరిరాజ న్యుల వంశవృక్ష మీ క్రింద పొందుపరుప బడుచున్నది.

నా వంశవృక్షము రాబర్టు సూయల్ 'Lists of Antiquities — Part, ii' ననుసరించి యూయబడినది.

తంజావూరు

మహారాష్ట్రనాయకుల వంశవృక్షము

షాహజీ భోంస్లే (క్రీ. శ. 1594)
- జీజీబాయి
  - శంభాజీ
  - శివాజీఛత్రపతి
- తుకాబాయి
  - (మొదటి) ఏకోజీ (క్రీ. శ. ౧౬౭౪–౧౬౮౭) (తంజావూరుమహారాష్ట్ర రాజ్యస్థాపకుడు)
    - శాహజీ (క్రీ. శ. ౧౬౮౪ – ౧౭౧౧)
    - శరభోజి (౧౭౧౧ – ౧౭౨౮)
    - (మొదటి) తుళజాజీ (క్రీ. శ. ౧౭౨౮ – ౧౭౩౬)
      - (రెండవ) ఏకోజీ లేక బాబాజీ (పైన పైనంబున తల్లి జీజీ క్రీ.శ. ౧౭౩౬-౧౭౪౦(?)వరకు రాజ్యపాలన మొనర్చెను)
        - శాహజీ (క్రీ. శ. ౧౭౪౦ నుండి ౧౭౪౧ వరకు రాజ్యపాలన మొనర్చినపిదప నాతని తమ్ముడు ప్రతాపసింహునిచే రాజ్య భ్రష్టుడు గావింపబడెను)
        - శివాజీ
        - ప్రతాపసింహుడు* (క్రీ. శ. ౧౭౪౧ – ౧౭౬౩)
          - (రెండవ) తుళజ (౧౭౬౫ – ౧౭౮౭)
            - శరభోజీ (క్రీ. శ. ౧౭౯౮ – ౧౮౩౩)
              - శివాజీ (క్రీ. శ. ౧౮౩౩ – ౧౮౫౫)
          - అమరసింహుడు (క్రీ. శ. ౧౭౮౭ – ౧౭౯౮)

---

* ఈమధ్య ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము వారిచే ముద్రింపబడిన తంజావూరు శర భోజీసరస్వతీమహల్ నందలి యాంధ్రతాళపత్రగ్రంథములపట్టికలో అమరసింహుడు

'ఇది దోశసింహాసనాధ్యక్ష భోసల ప్రతాపసింహరాజ పూర్వపుణ్య పరిపాకస్వరూప యమునాంబికా గర్భశుక్తి ముక్తికాయమానామరసింహ మండలాధీశ్వర నామాంకితంబైన' యని యుండుటచే పైపట్టికయందు చూపబడినది తప్పుగా దోచుచున్నది.

ఏకోజి (౹)

(క్రీ. శ. ౧౬౭౬ - ౧౬౮౭)

ఛత్రపతి శివాజీమహారాజు తమ్ముడగు నీతడు తంజావూరు ప్రథమ మహారాష్ట్ర పరిపాలకుడు. ఇతడు తంజావూరిని క్రీ. శ. ౧౬౭౬ లో ముట్టడించెను. ఇతడు నాయకరాజ్య విచ్ఛేదమునకై బద్ధకంకణుడైన బిజాపుర సుల్తానుచే పంపబడిన సేనానాయకుడైనట్లు శాసనప్రమాణములు గలవని కురుగంటి సీతారామయ్యగారి తంజావూరి యాంధ్రనాయకుల చరిత్రవలన దెలియుచున్నది. కాని 'ఏకోజి' తంజావూరి ఆంధ్ర నాయకులలో కడపటివాడగు విజయరాఘవుని ప్రేరణమున తంజావూరమును ప్రవేశించి యాతని మరణానంతరము బలవంతుడై సింహాసన మధిష్ఠించెనని శ్రీయుత జయంతి రామయ్య పంతులవారు వ్రుడువుచున్నారు.1 తన రాజ్యకాలము నంతయు రాజ్యసుస్థాపనార్థమే వినియోగించిన యీరాజన్యునకు సారస్వతసేవకు కాలము కరవయ్యెను. అందువలన నతని కాలమున సంస్కృతవాఙ్మయమునుగాని, తెలుగు వాఙ్మయమునుగాని, యేవిధమగు పోషకత్వమును బడసినట్లు కన్పింపదు. శత్రురాజులతో సమరములుసల్పి రాజ్యస్థాపన మొనర్చు మహారాజుల రాజ్యకాలములో వాఙ్మయపోషణ మరుదు.

శాహాజీ

(క్రీ. శ. ౧౬౮౭ - ౧౭౧౧)

ఏకోజీ మహారాజు పరిపాలనానంతరము ఆతని జ్యేష్ఠపుత్రుడగు శాహజీ సింహాసన మలంకరించెను. తండ్రిరాజ్యము సుస్థిరతర మొనర్చి స్వశ్లోక ప్రస్థాన మొనర్చుటచే నీ రాజన్యునకు సారస్వతసేవ యొనర్చుటకు తగినంత విశ్రాంతి దొరకినది. ఇతడు దేవభాష, యాంధ్రములయందు అసమాన పాండిత్యము గడించిన కవి రాజన్యుడు. ఇతని యాస్థానకవి యగు విచిత్రరాయావతంస కవి యీతనిని 'సరససాహితీలక్షణవిభు' డని పొగడియున్నాడు. తానే తన 'విష్ణుపల్లకి సేవాప్రబంధ' మను నాటకమున తన్నుగూర్చి 'కవిత సంగీత తాన కృతి స్వరస్థాన రాగాంగ గాన క్రియాస్థాయి గమక ప్రబంధ ధాతు గాయనగణిత తానర్ధర్ధావారుండ'(?)నని చెప్పుకొని యున్నాడు. కాని యితనికి కవితాకళ, గానకళలందు పాండితి యపారమని తెలియుచున్నది. స్వయముగా తాను కవియగుటయే గాక తనయాస్థానమునం దనేక కవులకు గాయకులకు పోషణము కల్పించెను. ఈత డనేక కృతులకు భర్తయు కర్తయు నగుటయేగాక కృతులలో నాయకుడుగూడనై యున్నాడు. ఇత డిట్లు భాష కపారసేవ యొనర్చి తన నామమునకు వాఙ్మయచరిత్రయందు చిరస్థాయిత్వము కల్పించుకొని యున్నాడు. ఇతనికి గానకళాభిరుచి మెండు.

త్యాగరాజ స్వామివారి వంశకర్తలలో నొకడగు వెంగనార్యుడను గాయకశిరోమణి యీతని యాస్థాన మలంకరించెను2. శాహజీ మహారాజు సంస్కృతమునం దసమాన ప్రతిభావంతుడై 'చంద్రశేఖర విలాస'మను రసవత్కావ్యమును రచించెను. శాహజీ యాస్థాన మలంకరించిన సంస్కృతకవులలో శ్రీకంఠదీక్షితుని తమ్ముడగు అతిరాత్రయాజి యొకడు.

ఇతడు కవితారచనలో నసమానుడు. సర్వస్వతంత్రుడు. ఇతడు మృదుమధుర పదగుంఫితమగు 'కుముద్వతీ పరిణయ' మను నైదంకముల రూపకమును రచించెను. సంస్కృతవాఙ్మయమునగల చంపువులలో నగ్రస్థానము వహింపదగిన 'ధర్మవిజయ' మను గ్రంథము నల్లదీక్షితకవిచే శాహజీ మహారాజు కోరికపై రచింపబడెను. శాహజీ మహారాజు పరిపాలన కాలమున ఆతనినేకావ్యనాయకునిగా నొనర్చి రచించిన కావ్యపరంపర బహుళము. అట్టి వానిలో సంస్కృతమునందు చొక్కనాథకవిచే రచింపబడిన 'కాంతిమతీ పరిణయ'మను రూపక మొకటి. అయ్యవా లనబడు శ్రీధర వెంకటేశ్వరకవిపండితుని శాహరాజాష్టపదియు, గంగాధరపండితుని భోసల వంశావళియు, లక్షణకవి శాహరాజ సభాసరోవర్ణనియు పేరకముపకు కెందిన గ్రంథములు. తంజావూరి మహారాష్ట్ర నాయకచరిత్ర వ్రాయదలచుకున్న చరిత్రకారుల కిట్టిగ్రంథములు ముఖ్యాధారములు.

ఇతని కాలమున సంస్కృతముకన్న హెచ్చు తెలుగువాఙ్మయ మభివృద్ధి జెందినట్లు కాన్పించును. ఇతడాంధ్రవాఙ్మయమునందలి బహునాటకములకు కర్త. తంజావూరు విజయరాఘవుని కాలమునందుకలెనే యీతనికాలమున హెచ్చు యక్షగానములు, నాటకములు, దండకములు, కొరవంజులు వ్రాయబడినట్లు కన్పించుచున్నది. ఆంధ్ర నాయకులగు రఘునాథ, విజయరాఘవనాయకుల కాలమునుండి వచ్చు నాటకములతో బాటు తాను కొన్ని నాటకముల రచించియు, నితరకవులను ప్రోత్సహించి వారిచే రచియింపజేసియు, రంగస్థలముపై వేషముల వేయించి నటియింపజేసియు ప్రజల నానందాబ్ధి దోలాడించెను. ఇతనికాలమున రచింపబడిన పద్యకావ్యములు కన్పింపవు. ఇతనికాలమున తిమ్మయద్విపదమహాభారతము తిరుగ వ్రాయింపబడినట్లు తెలియుచున్నది3. ఈ గ్రంథమేగాక తనకుపూర్వము వ్రాయింప

ప్రతాపసింహునకు కుమారుని కుమారుడుగా చెప్పబడియున్నది. కాని అమరసింహుడు ప్రతాపసింహునికుమారుడే యనుట సమంజసము. అమరసింహుని యాస్థానకవియగు మాతృభూతుడు తాను రచించిన పారిజాతాపహరణ నాటకమునందు (తంజావూరు సరస్వతీమహాల్ గ్రంథాలయ తాళపత్రగ్రంథముల పట్టిక, నెం. ౫౭౩.)

1. J. A. H. R. S, Vol. ii, page. 178.

2. మార్తాండకుల శాహమహీపాలసభను
కీర్తికెక్కినవాడు గిరిరాజసుకవి
సంగీతకళ రహస్యము గన్నవాడు
వెంగనార్యుండు వివేకధనుండు.

(Saraswati Mahal Telugu Manuscripts catalogue: Page, no. 124.)

3. అవఘనమ్ము తిక్క శాహజనీపతికి
నింకొక వ్రాయించె నిఖిలార్థవితతి
కంభోధియగుచుండు నట్టి భారతము
నిటులా తెరపదపద్య విహితసేవన్న
పటువిద్యుడైన సప్పయామంత్రిచేత.

బడినవియు, క్రమబద్ధమై శిల్పత్వ మనుభ వించుచున్నవియు నగు గ్రంథపరంపర నుద్ధ రించెను[4].

శాహజీమహారాజు 'శృంగారంబున బెం గాడు' 'గంగాపార్వతీసంవాద'మను నాటక మును రచించెను. ఇందలి కథావస్తువు, 'పర మేశ్వరుడు గంగతో వనమున విహరించువేళ నార దుడు వచ్చి గంగను స్తుతించి పార్వతిని నిందిం చినందువలన పార్వతీసఖి దానిని విని దేవికి తెలియజేయుట; ఆ సమయమున సవ తులపోరాటము; ఈశ్వరుడు వారి కయ్యమును మాన్ప నొకతెను శరీరమున, మరియొకతెను శిరమున ధరించుట.' ఈతని నాటకరాజము లీతనిపాండిత్యమును వెల్లడిచేయుచున్నవి. స హజవర్ణనలు, పాత్రోచితభాషలు, జాతీయ ములు — ముఖ్యముగా జీవద్భాష యీ నాటక ములకు పెట్టనిశృంగారములు. ఇతడు 'కిరాత విలాస' మను మరియొకనాటకమును రచియిం చెను. ఇతడు వ్రాసిన నాటకములలో మేలు బంతియని పొగడదగినది 'త్యాగరాజవినోద చిత్రప్రబంధనాటకము'. ఈనాటకమున మహా రాజు అష్టాదశవర్ణనల నిముడింపజేసి ప్రబం ధత్వము కల్పించెను. తనపాండితీప్రకర్ష ను వెల్లడియగునట్లు యీ నాటకమును సం స్కృతపదభూయిష్ఠముగా రచియించి నాట కములన్న పండితులకామోదమును రగుల్కొ ల్పెను. తనకవితాశక్తి తోడ్పిన యీనాటకమున కవి సంస్కృతము, మహారాష్ట్రము, తెలుగు భాషలకు సమ్మేళనము కల్పించెను. ఈ నాట కమునందలి పాత్రలు పై మూడుభాషలలోను ప్రసంగింతురు. ఈ నాటకమునకు ప్రేక్షకులు పట్టలుగాని నిరక్షరులు కారు. పండితపామర జనానందముగా నాటకముల రచియింపగల యీకవిరాజమౌళి 'ద్రౌపదీకల్యాణ'మును రచియించెను. నటరాజును శివ్వరునియొద్ద చెంచు మొదలగు నాట్యకర్తలు తమనటనా కౌశలమును జూపి బిరుదులను బడయుట కథా వస్తువుగాగల 'పంచరత్నప్రబంధ'మను నాట కమును శాహమహారాజు కొలదికాలములో రచించితినని చెప్పుకొనెను. ఇతడు శివపార్వతీ పరిణయ'మను నాటకమున నాటకమును 'దేవ భాషాదియుతముగా' విస్తరించునని చెప్పెను. కాబట్టి శాహమహారాజునకు నాటకమన్న నెట్టి యభిప్రాయము గలదో తేటతెల్లమగుచున్న ది. నాటకమున పాత్రోచితభాష, కేవలము లేకపోయినచో నది దృశ్యకావ్య మనిపించు కొనదుగదా! అనగా శాహజీనృపతికి నాటక ము లెట్లు వ్రాయవలయునో, యెట్లు వ్రాసిన ప్రజలహృదయము రంజిల్లునో తెలియుచున్న మాట.

శాహమహారాజు రచియించిన నాటకము లలో ఖిలమైపోయినవి పోగా తంజావూరు వాఙ్మయసర్వస్వ మనిపించుకొనిన సరస్వతీ మహల్ గ్రంథాలయమున వ్రాతప్రతులుగా మిగిలియున్న వానిలో రతికల్యాణనాటకము, రుక్మిణీసత్యభామా సంవాదము, వల్లీకల్యా ణము (కుమారస్వామి వల్లీదేవుల వివాహము), విఘ్నేశ్వరకల్యాణము, శంకరపల్లకి సేవా ప్రబంధము, సతీదానశూరము, సతీపతిదాన విలాసము, సీతాకల్యాణము, రామపట్టాభిషే కము, జలక్రీడలు, కంసవధ, సరస్వతీవిలా సము, శచీపురందరము, శాంతాకల్యా ణము, విష్ణుపల్లకిసేవాప్రబంధము అనునాట కములు కొన్ని. పైనాటకము లన్నిటిలో సరస్వతీకల్యాణ కర్తృత్వమునుగూర్చి కొంచె ముగా చెప్పవలసియున్నది. గ్రంథమున శేషా చలపతి రచించె ననియు, గ్రంథాంతమున శాహమహారాజు రచియించె ననియు చెప్ప బడియున్నది. సరస్వతీమహల్ గ్రంథాలయము కేట్లాగు సంపాదకులు గ్రంథ మంతయు శేషా చలపతి వ్రాసినదేగాని కారణాంతరమువలన మహారాజు హెచ్చుభాగమును వ్రాసియుంట వలననో యేమో శాహమహారాజు పేరనే చెల్లుబడియగుచున్నదని చెప్పియుండిరి. కాని యంతకన్న శేషాచలపతి గ్రంథమును కొంత వరకు రచియించి స్వర్లోకమున కేగినమీదట మిగిలినయధికభాగమును శాహమహారాజు పూరించుటచే నాగ్రంథము ఆతని పేరనే చెల్లుబడియగుచున్న దనుట సమంజసముగా తోచుచున్నది.

శాహమహారాజు తెనుగున రచించిన గ్రం థము లన్నియు నాటకములే. కొన్నిటికి నాటకము లనియు, కొన్నిటికి ప్రబంధము లనియు పేరుపెట్టి రెండువిధములకు నాటకములయందు సంస్కృత పదజాలము, సంగీతశాస్త్ర పాం డితీ ప్రకర్ష చూపించెను. 'ప్రబంధం కల్పనా కథా' యనునుక్తి సాధారణముగా గాని వర్ణనల కల్పించి ప్రఖ్యాతఇతివృత్తములనే నాటక ములుగా నొనర్చి వాటికి ప్రబంధత్వ మారో పించి నాటకములయెడ పండితులకు గల గౌరవ మును పెంపొందించెను. ప్రబంధములకు మిగిలిన రెండవతరగతి 'నాటకము'లు పామర జనవేద్యములు. సంస్కృతవాఙ్మయమునందు వలెనే తెలుగువాఙ్మయమునందును శాహ మహారాజును నాయకుని జేసి రచించిన గ్రంథము లనేకములు గలవు. ఇట్టిగ్రంథము లన్నియు నాతని పరిపాలనాకాలమునందే రచింపబడిన వనుట యుక్తము. అట్టివానిలో శాహజీసాహిత్యము, శాహరాజీయము, శాహజీ దండకములు ముఖ్యములు.

శాహమహారాజు నాస్థానము నలంకరించిన తెలుగుకవులలో ప్రథమమున పేర్కొన దగినవాడు గిరిరాజకవి. ఇతడు అనిర్వాచ్య మగు ఓంకారమును నాదబ్రహ్మోపాసకులై గానామృతమును విశ్వము పై జాలించి బ్రహ్మానందమును గలుగజేసిన త్యాగరాజస్వా మికి తాతగారు. ఈతడు వాదవిజయము, సర్వాంగసుందరి విలాసములను నాటకముల రచించి శాహమహారాజున కంకితమిచ్చెను. ఇతడు శాహేంద్రచరిత్రమును యక్షగాన ముగ రచియించెను. అందలి గద్యలో

'కంపుదక్కెరలీల కల్పించి దరువుల,
గంతుమీరిన యక్షగానంబు మిగుల
గరిమను గిరిరాజకవి రచియించె'

అని చెప్పుకొనియున్నాడు. ఈతని కవిత సహజమాధుర్యమును పొందియున్నది. ఇతని వర్ణనలు సహజములు. ఇతడు నాటకము లందు హెచ్చుగా ప్రబంధపు పోకడల పోయెను. 'కొరవంజి'[5]ని వ్రాసిన తెలుగు

---

4. తంజావూరు సరస్వతీమహల్ గ్రంథా లయ పట్టికయందు లేనిగ్రంథములకు మాత్రమే యిచట నాధారములు చూపబడెను. మిగి లిన గ్రంథము లాపట్టికలోనివే.

5. కొరవంజిశబ్దము దేశ్యము — ఎరుక వాడు, ఎరుకది, సోది యని యర్థము. ఈ కవితావిభాగము (Poetic form)నకు ముఖ్య లక్షణము నాయకీవిరహము, ఎరుకది సోది చెప్పుట, తరువాత నాయకీనాయకుల వివా హము. ఇందు కవి ప్రాచీనాంగ్లనాటకము లందలి ప్రస్తావన (Prologue) వలె కథా వస్తువును సంక్షిప్తముగా మొదట సూచిం చును. ఉదా:

కవులలో నితడే ప్రధానుడుగా కన్పించు చున్నాడు. గిరిరాజకవి 'రాజమోహన కొరవంజి' యను నొకగ్రంథమును రచించి శాహ మహారాజున కంకిత మొనర్చెను. ఈగిరిరాజ కవి 'రాజకన్యాపరిణయ' మను మరియొక కొరవంజిని రచియించి శాహమహారాజు మెప్పు వడసెను. శాహమహారాజు బాహ్యాళి వెడలు చుండగా జూచి రాజకన్య యొకతె ఆయనను ప్రేమించును. ఈవృత్తాంతము నారాజకుమారి తల్లిదండ్రులు తెలిసికొని యామెను మహారాజున కిచ్చి వివాహము గావించిరి. ఇదియిందలి ప్రధాన కథావస్తువు. గిరిరాజకవి బహు నాటకకర్తయని పేరుపొందినవాడు. కాని యితనినాటకములు మాత్రము నేడు మూడో నాలుగో కన్పించుచున్నవి. ఇతడు శాహజీ మరణానంతరము రాజ్యమునకు వచ్చిన యాతని తమ్ముడగు శరభోజి ప్రభుమరాజ్యవత్సరములలో జీవించియున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఇతడొకానొక నాటకమున 'గిరిరాజమౌళి లీల శరభోజిభూపాల' యని చెప్పకొనుటయే గాక శరభోజిభూపాలుని పేర నంకితముగా 'లీలావతీ కల్యాణ' మను నాటకమును రచించెను. ఇతనికవితరసవత్తరమైన దగుటయేగాక సహజవర్ణనలనుగూడ కలిగియున్నది.

శాహజీమహారాజసభ నలంకరించిన కవులలో గిరిరాజకవి వెనుక పేర్కొనదగినవాడు విజయరాఘవతొండకవి. ఇతడు తన గద్యములందు 'ఫలోహితనో త్రాయాహోబలార్యపుత్ర కులపావన గిరిరాజకవిపౌత్ర' యని చెప్పికొనియుండుటవలన నితడు గిరిరాజకవి తమ్ముడని తెలియుచున్నది. ఇతడు తెనుగున 'అభినయ దర్పణ' మను నాట్యశాస్త్రమును రచించి ఖండోజీయనుమహారాష్ట్రసేనానికంకితమిచ్చెను. బాలకవి యను మరియొక కవివరేణ్యుడు తాను శాహమహారాజు కోరికపై పంచకన్యాపరిణయమను నాటకమును రచించితినని చెప్పికొనెను. మహారాష్ట్ర నాటకము సాంధ్రభాషలో వ్రాయవలసినదిగా కోరెనట. కాబట్టి యీతడు మరి యితరభాషలలోగూడ కవిత చెప్పగలవాడని యూహించుటకవకాశము కలుగుచున్నది. శాహమహారాజురాజ్యకాలమునందే లీలావతీశాహరాజీయ మను నాటకమునకు కర్తయగు బాలకవి సుబ్బన్న యను నొక కవిపుంగవుడు కన్పించుచున్నాడు. పై బాలకవియు, నీ బాలకవి సుబ్బన్నయు నొక్కడేనోయని తలంచుట కవకాశము కలుగుచున్నది గాని యొక్కరేయని చెప్పటకు తగినంత యాధారము లేనియు లేవు. బాలకవి సుబ్బన్న 'లీలావతీశాహరాజీయ' మను గ్రంథమున 'పరికవు లెన్నునట్లుగా వ్రాసినాడ'నని చెప్పకొనెను. కాబట్టి బాలకవి సమకాలీనులలో పేరుగన్నవాడై యున్నమాట. 'శేషాచలపతి' యను మరియొకకవి 'శాహమహారాజవిలాస'మను నాటకమును రచించెను. ఇతడు తన నాటకమున 'అష్టభాషా కవిత్వంబులను రు' నని చెప్పియున్నాడు. ఇతని పాండిత్యప్రకర్ష నిరుపమానమని యీ నాటకరాజము చెప్పకయే చెప్పచున్నది.

> శ్రీసుతనుల్యాదై యెలుగొందునట్టి
> భోసలకులశాహభూపాలుమీద
> చెన్నుగా మోహితచిత్తయై రాజ
> కన్యకామణి పరికొంతలు గొలువ
> గరిమతో దుతి మును కదలి వచ్చుటయు
> నెలుకతె వచ్చి తానెలుక చెప్పుటయు
> సురుచిరగాతా హింద్రుగా నేయుంటయు
> అనిరొండి రాజమోహనకొరవంజి'

శరభోజి

(క్రీ. శ. ౧౭౧౧-౨౮)

శాహమహారాజుమరణానంతరము అతని తమ్ముడగు శరభోజి రాజయ్యెను. ఇతడు శాహమహారాజువలె పండితుడు కవి కాకపోయినను కవులను పోషించెను. ఇతనికాలమున గిరిరాజకవి కొంతకాలము జీవించియున్నట్లు పైన పేర్కొనియున్నాము. ఇతని పరిపాలనాకాలమునందే త్యాగరాజస్వామి జీవించి తన గానామృతమును వెదజల్లినది. త్యాగరాజు తాను జీవద్భాషలో వ్రాసిన దివ్యమైన కృతులు గాక 'నౌకాచరిత్రము', 'ప్రహ్లాదచరిత్రము' అను రెండు యక్షగానములనుగూడ రచించెను. త్యాగరాజాంధ్రుడు, బ్రాహ్మణుడు, ములికినాటివంశజుడు. కాంతాదేవి రామబ్రహ్మగర్భశుక్తిముక్తాఫలము. చోళదేశమునందలి పంచనద గ్రామనివాసి. తిరువది గ్రామనివాసి యని శ్రీయుత జయంతి రామయ్యపంతులువారు వ్రాసియున్నారు. త్యాగరాజస్వామి తన నౌకాచరిత్రమున 'కాకర్లాంబుధిచంద్రుడను శ్రీకరుడను త్యాగరాజచిత్తనివేశా' యని పేర్కొనుటవలన త్యాగరాజు గృహనామము కాకర్లవారని తెలియుచున్నది[7]. త్యాగరాజస్వామి నౌకాచరిత్రమున తన సద్గురువర్యుడగు రామకృష్ణానందుని

> 'మ్రొక్కెద దేశికవరునకు,
> మ్రొక్కెద ధర్మార్థకామమోక్షదునకు(?),
> మ్రొక్కెద పదములు వనికను,
> మ్రొక్కెద శ్రీ రామకృష్ణమౌనీంద్రాఖ్యునకున్'

అని ప్రార్థించియున్నాడు. త్యాగరాజస్వామికి సంస్కృతాంధ్రవాఙ్మయములందు పరిపూర్ణపాండిత్యము కలదు. తమిళదేశమునందు వసించుచున్నను శ్రీ స్వామివారికి తమిళ మంతగా రాదు. పండితకవిగాయకవంశమున జన్మించిన త్యాగరాజస్వామి కవి, నాదబ్రహ్మోపాసకుడగుటలో నాశ్చర్యము లేదు. త్యాగరాజు తనకృతుల మాధుర్యముతోనుగాను, సర్వజనప్రియకరములుగాను జీవద్భాషలో రచియించెను. నేటివరకును అరవము, కన్నడము, మళయాళము, తులు, తెలుగు మొదలగు ద్రవిడభాషలందలి గానకళకు త్యాగరాజుకృతులే జీవనాధారములుగా నున్నవి. ఈ మహాత్ముని కృపవలన నాంధ్రభాష దక్షిణదేశ సంగీతప్రపంచమునకు సామాన్యభాష (Lingua Franca) గా నున్నది. 'తెలుగుభాషయందున్న త్యాగరాజకృతులు ద్రవిడకర్ణాటకుల సంగీతపాఠకులుగా తీర్చి దిద్ది నిత్యారాధన మొందుచున్నవి. భక్తి, జ్ఞానము, వైరాగ్యము, నీతి, ధర్మము మొదలగు గూఢ విషయములను సరించిన ఇతనికృతులు అమూల్యాకములుగా నున్నవి. ఇతనికృతులయందు కావ్యాత్మయగు జీవితవిమర్శ (Criticism of life) తొలకాడుచుండును. ఇతడు తనజీవితాంతముకాలముక కావేరీగట్టున నివసించినంతయు శ్రీపాదలను పంచిపెట్టి సర్వసంగపరిత్యాగ మొనర్చి భగవంతునిగూర్చి ప్రార్థింపసాగెను. దక్షిణదేశమున పరబ్రహ్మయు, సాంగ్రకవితల సూర్యుడునను త్యాగరాజకవి క్రీ.శ. (?) (క్రీ. శ. ౧౮౪౭) పుష్యబహుళపంచమినాడు తిరువాంచబోలిక శరీరమును వదిలెను[8].

6. J. A. H. R. S, Vol, ii, 178.

7. 'నౌకాచరిత్రము'-వెంకటేశ్వర ప్రెస్, మద్రాసు (1907)

8 Andhra Patrika, 22nd May, 1937.

తుళజమహారాజు

(క్రీ. శ. ౧౭౨౮ - ౩౫)

ఇతడు సంస్కృత ఆంధ్రవాఙ్మయములు రెంటియందును పాండిత్యముకలవాడు, కవి, సంగీతశాస్త్రజ్ఞుడు. ఇతడు సంస్కృతమున 'సంగీతసారామృత'మను దాక్షిణాత్య సంగీత శాస్త్రగ్రంథ మొకటి రచియించెను. ఇది కర్ణాటకసంగీతరాగపద్ధతుల వివరించు గ్రంథము. ఇది సంగీతశాస్త్రజ్ఞులకు పూజ్యమగు గ్రంథము. ఈతని గృహామాత్యుడు 'ఘనశ్యామపండితుడు' భవభూతి యుత్తరరామచరిత్రమునకు 'ప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠ' మను వ్యాఖ్యానమును రచించెను[9]. ఇతడు 'కుమారవిజయ'మను మరియొక సంస్కృతకావ్యమునుగూడ రచియించెను. ఘనశ్యామపండితుని వ్యాఖ్యానము, కుమారవిజయకావ్యము సంస్కృతభాషాభిజ్ఞుల మెప్పువడసినవి. ఇతని ఆస్థాన మలంకరించిన వారిలో సుందరి, కమల యనుకవయిత్రులు ముఖ్యులు[10]. వీరు సంస్కృతమున మంచి ప్రవేశమును సంపాదించి సంస్కృత వాఙ్మయమునందలి విద్ధసాలభంజిక యనునాటకమునకు వ్యాఖ్యానము రచించిరి.

తుళజమహారాజు తెలుగున 'శివకామసుందరీపరిణయ' మను నాటకమును రచించి ప్రదర్శింపించెను. ఈనాటకము ఈమహారాజు పాండితిని, గానకళాభిజ్ఞతను వెల్లడి చేయుచున్నది.

ఏకోజి

(క్రీ. శ. ౧౬౭౫ - ౧౬౮౭)

ఇతడు తెలుగున రామాయణము సుందరకాండమును ద్విపదగా రచియించెను. విఘ్నేశ్వర కల్యాణమునుగూడ నాటకముగా రచియించెను. ఏకోజి ఈగ్రంథమును రాజ్యమునకు వచ్చినవెనుక రచియించెనో, లేక తండ్రి జీవితకాలముననే రచియించెనో నిర్ణయింపవలసియున్నది. అనేకపాపపరిహారార్థముగా సుందరకాండ పారాయణమొనర్చుట యాచారముగా నున్నది. సంస్కృతసుందరకాండమును పారాయణ మొనర్పలేనివారలకు ఈ మహారాజు గానయోగ్యమగు ద్వి

---

9. See the famous introduction of Kane to Uttararamacharitra.

10. Quarterly Journal of the Mythic Society, July-October, 1935.

నాగపూజ (అమరావతి)—చిత్రకారుడు: కె. వేణుగోపాలు

పద సుందరకాండమును రచియించి యుండు నని తలపవచ్చును. ఇతని జీవితకాలమున తల్లి రాజ్యమొనర్చుచున్నటుల తెలియుటచే నీతడు రాజకుమారుడుగా నున్నట్లెంచవలయును.

శాహామహారాజు

(క్రీ. శ. ౧౭౩౮ - ౩౯)

ఏకోజీ తరువాత నీతనికుమారుడగు శాహా మహారాజు క్రీ. శ. ౧౭౩౮ నుండి ౧౭౩౯ వరకు రాజ్యపాలన మొనర్చెననుక వాతిని పదభ్రష్టుని గావించి యాతని సవతితమ్ముడగు ప్రతాపసింహుడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈశాహామహారాజు కాలమునగల వాఙ్మయ వికాసమును తెలిసికొనుట కేమియు నాధారములు లేవు.

ప్రతాపసింహుడు

(క్రీ. శ. ౧౭౩౯ – ౬౩)

ఈరాజన్యుడు విషయలోలుడై రాజకార్యములందు మనస్సు పెట్టలేదు. కాని కవులను, ముఖ్యముగా కామకళ నెఱింగినవారలను పోషించినట్లు కన్పించును. ఇతనివిషయలంపటతను సహింపజాలని 'వాంఛేశ్వరు'డను సంస్కృతకవి యన్యాపదేశముగ 'మూషికశతకము'ను రచించి యీరాజన్యుని బుద్ధి మార్చుటకు ప్రయత్నించెను. వాంఛేశ్వరుడు రాజుగారి గృహామాత్యుడు, విద్వచ్ఛ్రేష్ఠుడు. తెలుగున రాధికాసాంత్వనము లేక ఇళాదేవీయము రచించిన ముద్దుపళని ప్రతాపసింహుని యుంపుడుకత్తియే. ఈమె తండ్రి ముత్యాలు, తల్లి పోతి. ముద్దుపళని తనకావ్య గద్యమున 'శృంగారరసప్రధాన సంగీత సాహిత్య భరతశాస్త్రాది విద్యాపారంగత తిరుమల తాతాచార్య పాదారవింద భోగసింహాసనాశ్రిత ప్రతాపసింహ బహుకృతాశేక చామీకరాంబరాభరణ" యని చెప్పుకొని యున్నది. సంగీతసాహిత్యముల, భరతశాస్త్రమున మంచిపాండిత్య ముండుటవలననే రాజుమనసును చూరగొనగలిగినది. చూరగొనినంతనే యూరకొనక శృంగారరస ప్రధానముగా కావ్యమ్రాయగలిగినది. పళనిగ్రంథమున సంస్కృతాంధ్రసాహిత్య మున్నది. రాధికాసాంత్వనమును పళని రచియించెనా, లేక గురువగు వీరరాఘవదేశికులు రచియించెనా యనుసంశయము మొదట సి. పి. బ్రౌను దొరవారికి కలిగినది[11]. పళని మహారాష్ట్రవనితగా కన్పించుటవలన నామె ప్రాంతీయురా లని వా రూహపడిరి. కాని పళనితల్లిదండ్రుల బట్టి చూచినచో నామె యాంధ్రదేశస్త్రీగనే కన్పించుచున్నది. ఆంధ్రమున కొంత భాగమును, సంస్కృత పదభూయిష్ఠముగా కొంతభాగమును రచియించియుండుటచే సంస్కృత మున్న భాగము వీరరాఘవాచార్యులు వ్రాసె ననియు, తెలుగుభాగము పళని వ్రాసియుండు ననియు దొరవా రనుకొనుటలో తప్పున్నట్లు కన్పించదు. అట్లు సమర్థించుటయే సమంజసమని నాయభిప్రాయము.

పళనిరాధికాసాంత్వనము సంభోగశృంగార రసప్రధానము. ఇందు పళని స్త్రీజన స్వాభావికమగు సిగ్గును విడనాడి శృంగారమును పచ్చిపచ్చిగా వర్ణించినది. ప్రబంధకవులును సంభోగశృంగారమును విరివిగానే వర్ణించిరిగాని దానిని శైలికాఠిన్యతవలననో, వ్యంగ్య ప్రాధాన్యతవలననో కప్పిపుచ్చుచు వచ్చిరి. 'ఈకావ్యము మృదుపదభూయిష్ఠమై సరసంపుపలుకులకాకరమై యున్నను, (గ్రంథకర్త్రి) కథాంతమువరకును అలుసుగలాటను వర్ణించుట, విరహగతుల విస్తరించుట మొదలగు శృంగారవర్ణనలయందే తన నేర్పుజాణతనమును గనబఱచెను. ఆమె కావ్యలక్షణములను లక్ష్యముసేయక కొంపకొల్లలు లేక రసంపుబెంపును సొంపుగా గూర్పదలచి కృతిని బూతులబుంగను చేసె'నన్న సర్వసామాన్యవిమర్శనమునకు గురియైనది. గానియీ మెగౌరవపాత్రమైనగ్రంథమును రచించెనన్న మన్నన వడసినది లేదు. కవనము రసవంతమైనది. సజాతీయము. స్త్రీహస్తము మాత్రము కవనమున కన్పించును. శృంగార రసవర్ణనలందు తిమ్మన పెద్దనల శృంగారపు పోలికలు, పోకడలు కలవు. పళనికి సంగీత ప్రావీణ్యము కలదన్నమాట యొప్పుకొనక తప్పదు. పళని రాధికాసాంత్వనమును గ్రంథముగాక పద్యపదములుకొన్ని రచించినది(?).[12] ఇది యరవభాషయందు గోపాలకామము ధరించిన చూడుకొడుత్తనాచ్చియారు రచించి నట్లుగా పాడబడుచున్న తిరుప్పావైనుపాటకు తెలుగుసేత. ఇందు పదిపాటలు మాత్రమే యున్నవి. కాని యరవపాటయందు(?) ఇరువదిపాటలు కన్పించుచున్నవి. ప్రతాపసింహుని కోరికపై సెల్లూరి శివరామకవి కామకళానిధియను రతిశాస్త్రమును రచించి మహారాజున కంకిత మిచ్చెను.

కామకళకే ప్రాధాన్యమిచ్చిన యీ రాజన్యుని పరిపాలనమున కవులసేవలు రాజాదరణ లేకపోయినను గ్రంథములు రచించిరి. అట్టివారిలో పేర్కొనదగినవాడు రాఘవాచార్యులు. ఇతడు ముద్దుపళనిగురువు. ఇతడు నలచరిత్ర విష్ణుభక్తచరిత్ర అను రెండు ద్విపద గ్రంథములు రచించెను. ఇతడు వైష్ణవుడు. పండితవంశజుడు. తండ్రితాతలు పండితులై సంగీతాదికళలయం దనవద్యులై వెలసిరని చెప్పుకొనెను. ఇతని యింటిపేరు చక్రపురి వారు. రాఘవాచార్యులు తనతాత 'చక్రపురి విహారుం'డని చెప్పియున్నాడు. ఈ చక్రపురము ప్రస్తుతము చక్రపల్లియని పిలువబడు చున్నది. ఇది తంజావూరుజిల్లా పాపనాశనము తాలూకాయం దున్నది. ఈ గ్రామము నందు చక్రపల్లివా రనేకు లున్నారు. వీరి కులగురువులుగా ప్రస్తుతము కందాళవారే యున్నారు. ఇప్పటి చక్రపురివారు రాఘవా

---

11. "An amatory poem written by Palani............It does not seem probable that the lady herself composed the whole poem, parts of which display much learning. Her name and the other names she introduces as her relations appear to be Maharatta, utterly different from Telugu appellations. Her tutor Vira Raghavachari probably assisted her, but the composition in other parts evinces a female hand and it may be observed that she uses only the changing meteres, those being the easiest and loosest rhymes such as, అఖండయతి and ప్రబహ్వాది భేదయతి etc."

C. P. Brown's Note on Radhika Santwana. —(Madras Oriental Manuscripts Library Catalogue, Vol II, pt. II page. 933)

12. Madras Oriental Manuscripts Library Catalogue, Vol. II, Part. III, No 221 (c).

చార్య దేశికకవి తమవంశమువా డనియు, తమవంశము పండితవంశ మనియు సగర్వముగా చెప్పుకొనుచున్నారు. వారిట్లు వారచ్చు వేయించిన రాఘవాచార్యుని 'నలచరిత్ర'మను గ్రంథమునకు కడపవాస్తవ్యులగు బ్రహ్మశ్రీ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు ఉపోద్ఘాతమును రచించిరి. అందు బ్రహ్మశ్రీ శర్మగారు 'ఇతడు దత్తమండలమున ప్రచారమందున్న మాటలను వాడుటవలనను, ఇతని యింటిపేరు గలవారును, ఇతని గురువంశజులును చెక్కూరుండుట చేతను నీమహాకవి దత్తమండలవాసి యని యేబుధుండైనను దప్పక యొప్పుకొను'నని వ్రాసియున్నారు. కాని యితనివంశజులిం 'చక్రపురము'నం దున్నారని రాఘవాచార్యులు పేర్కొనుటవలనను, ఇతనివంశజులు దత్తమండలమునకన్న తంజావూరుజిల్లా పాపనాశనము తాలూకాయందు హెచ్చుగ కన్పించుటవలనను, అదియునుగాక రాఘవాచార్యులు 'మాయూరివాడు', 'మావంశములోని వాడని సగర్వముగా చక్రపల్లిలోని చక్రపురివారు పేర్కొనుటవలనను నే నీతని నివాసస్థానము తంజావూరుమండలముగాని దత్తమండలము కాజాలదని తలచుచున్నాను. బ్రహ్మశ్రీ శర్మగారుచూపిన యాధారములలో చక్రపురి గురువులనుగూర్చి ముచ్చటింపదగియున్నది. కాని కవిగురువంశమునుబట్టి కవిదేశమును నిర్ణయింపజాలము. అదియునుగాక కందాళవారు రామేశ్వరము మొదలుకొని గోదావరివరకు గల దేశములో వనేక భిన్నకుటుంబములకు గురువులుగా కన్పించుచున్నారు. శాస్త్రి భాగవారును అట్టివారే. కాబట్టి కందాళవారినిబట్టి రాఘవాచార్యుని నివాసస్థానమును మనము నిర్ణయింపజాలము. బ్రహ్మశ్రీ శర్మగారు రాఘవాచార్యులు నలచరిత్రమున దత్తమండలపు మాండలికపదముల నుపయోగించి యున్నా డని వ్రాసిరి. కాని నలచరిత్రమునందుగాని, విష్ణుభక్తచరిత్రమునందుగాని దత్తమండలములోని ప్రత్యేకపదము లున్నట్లు కనుపింపవు. అట్టిమాట లన్నియు పూర్వకవులు ప్రయోగించినవే. అదియునుగాక రాఘవాచార్యుడు తన నలచరిత్రమున కందాళ దొడ్డయాచార్యుని ప్రస్తుతించెను. ఈ దొడ్డయాచార్యుని ప్రస్తుతించిన కవు లందఱును తమిళదేశమునందలి యాంధ్రకవులే గాని యాంధ్రదేశమునందలి యాంధ్రకవులుగా కన్పింపరు. కాబట్టి రాఘవాచార్యునినివాసస్థానము తంజావూరు పాపనాశనము తాలూకా యని తేటతెల్లమయినది. రాఘవాచార్యుడు బాల్యమునందియు తన జన్మస్థానమగు చక్రపురమునందే గడపి తరువాతికాలమున తంజాపురమును ప్రవేశించి తనపాండిత్యప్రకర్ష వలనను, సంగీతశాస్త్రజ్ఞానమువలనను ముద్దుపళని శిష్యురాలిగా బడయగలిగెను. ముద్దుపళని రాధికాసాంత్వనమునందలి సంస్కృతపద బాహుళ్యమంతయు రాఘవాచార్యుని సహాయముల కతమే. ఇతనికి ద్విపదకవిత్వమున్న సళ్లేరుపై బండి. తిరుపతిప్రాంతమువాడగుటవలన తాళ్లపాకవారి అన్నమాచార్య కల్యాణమునందలి పదము లనేకము లీతని విష్ణుభక్తచరిత్రమున[13] గన్పట్టుచున్నవి. ఇతనికవిత్వము నిర్దుష్టము; అలంకారయుతము. కొద్దిపాటి దోషములున్నను క్షమింపదగినవి. ఇతడు తనద్విపదకావ్యములను కవిపామరజనవేద్యములుగా నొనర్చెను. పాల్కురికి సోమనాథ, రంగనాథాదు లెట్లు 'ద్విపదకావ్యంబు ముదిరాండ్ర దిడ్డికంత' యను నైచ్యభావమును బోగొట్టి కీర్తిపాత్రులైరో యితడు నట్లే తనకావ్యమును నవరసభరితముగ, ప్రబంధలక్షణములకు లోటులేకుండ వన్నివర్ణనల జక్కగ జేసి మృదుమధురములగు పదములతో ద్రాక్షాపాకంబున రచించెను. ఇతడు తన నలచరిత్రమున పరదారాసక్తివలన గలుగునష్టములు, వ్యసనాభిలాషవలన గలుగుకీడులు, పాతివ్రత్యము మొదలగు విషయములను జక్కగ పామరజనవేద్యములుగా రచియించెను.

తుళజమహారాజు

(క్రీ. శ. ౧౭౨౮-౧౭౩౬)

ఇతనిరాజ్యకాలమున సంస్కృతమున 'రామచంద్రశేఖరకవి' యనునతడు 'కళావతీనందక' మను కావ్యమును రచించెను. తుళజమహారాజు సాహిత్యనేత్తగా కన్పించుచున్నాడు. ఆంధ్రవాఙ్మయమునం దీతనికాలమున ముఖ్యముగా పేర్కొనదగినకవు లిరువురే కన్పట్టుచున్నారు. అందు 'ఆంధ్రకాళిదాసు', 'అభినవకాళిదాసు' అను బిరుదుల బొందిన ఆలూరి కుప్పనకవి యొకడు. ఇతడు తనకాంధ్రకాళిదాసబిరుదమును తుళజమహారాజిచ్చినట్లుగా చెప్పుకొనియున్నాడు[14]. ఇతడు బహుకావ్యకర్త. కాని యితని ఆచార్యవిజయ, పార్థసారథివిజయములు[15] తప్ప మిగిలిన కావ్యములను జూచుభాగ్య మాంధ్రసారస్వతవేత్తలకు లభింపలేదు. ఇత డాచార్యవిజయమున తాను రచించిన యితరగ్రంథములను గూర్చి క్రిందివిధముగా చెప్పుకొనియున్నాడు:

సీ. లీల పంచనదస్థలీపురాణము తెని
గించితి నాయాధి కవిత మెరయ
బరగ రామాయణభాగవతంబులు,
యక్షగానము చేసి తద్భుతముగను
గర మొప్ప పరమభాగవతచరిత్రయు
కృతిమొనర్చితి ధీయున్నతి దలిర్ప
జలిపొందు నిందుమతీపరిణయనామ
కృతి విరచించితి పతులగరిమ

గీ. (?)గురుతరోజ్జ్వలపరిణీ హారిక,
ధాసుధాభిధ కావ్య ముదారఫణితి
గా రచించితి పెక్కని గద్యపద్యశతములు,
లెక్క లెంప దరమె తర్కృతులు జగతి.

ఈతనికావ్యములవలనే యీ నాయకుల పరిపాలనమున రచియింపబడిన గ్రంథములు అనేకము లింతవరకును దృష్టిపథగోచరము కాకున్నవి. ఆలూరి కుప్పనకవికృత్యమున 'పార్థసారథివిజయ'మను నొకతాళపత్రగ్రంథము మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునం దున్నది. కుప్పనకవి యాచార్యవిజయమున 'అనంతానందగిరి గురురచనావిశేషంబు నానేర్చినంత తెనుంగున విశదంబు చేయంబూని' యని చెప్పియున్నాడు. ఇందు పేర్కొనబడిన అనంతగిరి సంస్కృతశంకరవిజయకర్త కావలయును. ఈసంస్కృతశంకరవిజయము కొలదికాలముక్రిందట ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచే సంపాదింపబడినట్లు

13. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక, సం. 4, పుట. ౩౨౦.
చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారము, నెం. ౧౧౫౩.

14. ఘనుడను తుళజేంద్రుడను దయ
తనరగ నీ కాంధ్రకాళిదాసాభిఖ్య ను
న్నవగా నొసంగెనట నీ
యనుపమసాహిత్యమున కహా యెన గలదే?
—(ఆంధ్రకవులచరిత్ర, మూడవభాగము. పేజీ, ౧౩౧).

15. **Madras Oriental Library Catalogue, Vol. II, pt. ii. Page, 684.**

తెలియుచున్నది[16]. ఈ శంకరాచార్యవిజయ
మును కవి చెన్నపురి ప్రజాబంధుశిక్షపై రచియిం
చితినని చెప్పుకొనియున్నాడు. ఇతనికవనము
ప్రబంధకవుల కవితాధోరణి గల్గి రసవంతమై
యున్నది.

ఇక రెండవకవివర్యుడు 'కస్తూరి రంగకవి'.
ఆలూరి కుప్పనకవి తనగద్యమున 'కస్తూరి
రంగ సద్గురు పాదారవింద భజనానందిత హృ
ద్విలాస'యని చెప్పుకొనుటచే నితడితనికి శిష్యు
డని వెల్లడియగుచున్నది. ఇతడు గొప్పలక్షణ
కవి. సర్వస్వతంత్రుడు. కుప్పనకవి రంగకవిని
ప్రస్తుతించుచు,

సీ. భారతీ దేవి ప్రసన్నయై జిహ్వాని
త్యముగ వసించు హాస్తాపవాటి
వాణీవధూటి దివ్యాని పుష్పలతలు
ధరియించునట్టి ముఖ్యములచాలు
శారద దేవుడు స్వామిచేతోపీఠి
యమరిన రత్న సింహాసనంబు
పలుకుల వెలది కేళావస్థాని గృహంబు
నెట్టుగా వసియించు పుట్టినిల్లు
గీ. వలువ వెలువడు చెన్న చెన్నపురమున
నట్టి కస్తూరి రంగార్య నవిలశైత్య
సార్వభౌమ వర్య మద్గురువర్య నెంచి
ప్రణుతిగావింతు పలుమారు ప్రస్తుతింతు

అని చెప్పియున్నాడు. రంగకవి గొప్ప
లక్షణవేత్త. రంగకవి తనయానంద రంగ
రాట్ఛందముపీఠికలో 'జతుర్విధాంధ్రకవితా
సల్లక్షణ గ్రంథకోవిద ధీమంతుడు' ననియు,
'భావగర్భ పదపద్యాళి ప్రబంధానుబంధుడు'
ననియు చెప్పుకొనియున్నాడు. ఇతడు
లక్షణచూడామణియను నామాంతరముగల 'ఆ
నందరంగరాట్ఛందమును, 'కృష్ణార్జునసంవాద'
మను ద్విదాళ్యపముల రసవత్కావ్యమును
రచించెను. ఆకాలమున పాండిత్యమున
కస్తూరి రంగకవిని మించినవారు లేరు. రంగ
కవి ఆనందరంగరాట్ఛందమును ఫ్రెంచిగవర్న
రగు డూప్లేకు ద్విభాషి(Translator)గా
నుండి పుదుచ్చేరియందు నివాస మేర్పరచు
కొనిన యానందరంగపిళ్లై కంకితమిచ్చెను[17].
ఇతడు తనఛందోగ్రంథము నం దనేక
కవులను, వారిప్రయోగములను పేర్కొని
యున్నాడు. ఇతడు సాంబనిఘంటువని పేరు
వడసిన శబ్దకోశము నొకదాని రచించెను.
ఇది తాళ్లపాకవారి వెంకటేశ్వరాంధ్రము
ననుకరించినట్లు కన్పించును. ఆయాపదముల
కానిఘంటువునందుగల పర్యాయపదములన్ని
దీనియందు నుంచెను. కాని వెంకటేశ్వరాం
ధ్రముకన్న రంగకవిసాంబనిఘంటువు కొంత
విపులముగాను, మరికొంత ప్రౌఢముగాను,
మిగుల సలక్షణముగాను చూపట్టుచున్నది.
ఇందు ప్రయోగసిద్ధములుగాక వ్యవహారైక
శరణ్యములగు పెక్కుశబ్దములు కన్పించు
చున్నవి. కస్తూరి రంగకవి తా 'సుమాను మే
శ్వర కరుణాకటాక్షలబ్ధ సాహితీవిభవుడ'
నని చెప్పుకొనియున్నాడు. ఇతడు వెంకట
కృష్ణార్యుని పుత్రుడు; శ్రీవత్సగోత్రుడు;
ఆర్వేలకమ్మనియోగి.

అమరసింహుడు

(క్రీ. శ. ౧౭౮౭ - ౯౮)

ఇతనికాలమున మాతృభూతుడను తెలుగు
కవి పారిజాతాపహరణమను నాటకమును
రచించెను. ఇతడు శాండిల్యగోత్రజుడు. ఈ
నాటకమున కవి తన్నుగూర్చి 'మాతృభూత
స్వామి మహితకటాక్ష చాతుర్య పరిలబ్ధ పరస
సాహిత్య, సంగీత మధుర వాక్ఝరీ గర్జువాన,
శృంగారరసము తెలిసిన మేలువాడ' నని వ్రాసి
కొనియున్నాడు. గద్యయందు 'సుధాసార
సంజనిత చతుర్విధ కవితా నిర్వాహకుడ'నని
చెప్పుకొనినాడు. ఇతడు తననాటకమును ప్ర
బంధధోరణిని గానయోగ్యముగా నొనర్చెను.
మాతృభూతకవితండ్రిపేరు రంగకవి. ఇత డే
గ్రంథములు వ్రాసెనో యెఱుకపడకున్నది.
ఇతడు కస్తూరి రంగకవిమాత్రము కాడు. వారి
గోత్రమును వీరిగోత్రమును భేదించినవి.

శరభోజీ

(క్రీ. శ. ౧౭౯౮ - ౧౮౩౨)

ఇతనికాలమున కవులపోషణ మెట్లుం
డెనో తెలియరాదు. కాని తంజావూరు సర
స్వతీ మహాల్ గ్రంథాలయమును చక్కబరచి
తాళపత్రగ్రంథములను ననేకప్రతుల వ్రా
యించి భద్రపరచెను. ఇతడు తాళపత్ర
గ్రంథములను తిరుగ వ్రాయించి భద్రపరచు
టకుగాను వరాహప్పయ్యదీక్షితులను ఫౌజ
దారుగ నియమించెను[18]. ఇతడు దేశీనాటి
ప్రాముఖ్యుడు. అందువలననే శరభోజీపేరు
ననే తంజావూరు సరస్వతీమహాల్ గ్రంథాల
యము పేర్కొనబడుచున్నది.

శివాజీ

(క్రీ. శ. ౧౮౩౩ - ౫౫)

ఈరాజన్యుడు తెలుగున 'అన్నపూర్ణాపరి
ణయ'మను నాటకమును రచించెను. దానిని
'సకలవిద్యాప్రవీణులైన సభ్యులుగల నాటక
శాలలందు నటియింపజేయ వలెనెట్టిది' యని
గ్రంథావతారికలో చెప్పుకొని యున్నాడు.
ఇందు తంజపురమునందలి కొంకణేశ్వర అన్న
పూర్ణల వివాహోత్సవము సొగసుగా వర్ణింప
బడినది. ఇతని యాస్థానకవి వెంకటకృష్ణయ్య.
ఇతడు శివపారిజాతమను నాటకము నొకదా
నిని రచించెను. అందలిగద్యలో 'శ్రీ శివాజీ
మహీపాలుని తెలుగుకవి వెంకటకృష్ణశెట్టి'
యని వ్రాసుకొని యుండుటవలన శివాజీ
కొంతమంది సంస్కృత కవులనుగూడ
పోషించినట్లు ద్యోతకమగుచున్నది.

ఈ మహారాష్ట్రనాయకుల పరిపాలనకాల
మున సేనాపతులనేకులు వాఙ్మయాభిమాను
లై వర్తించిరి. అట్టివారిలో ఖండోజీ యొ
కడు. ఇత డే మహారాష్ట్ర నాయకుని సేనా
పతియో ప్రత్యేకముగా తెలియదు. ఇతడు
కలిగిరి యను కవిని పోషించి రుక్మాంగద
చరిత్రమును నేకాదశీ మాహాత్మ్యమును తెను
గున ద్విపదకావ్యముగ రచియింపజేసెను. ఈ
కలిగిరి యనుక శాహజీకాలమున చెప్పబడిన
గిరికవి వంశజుడు.

మహారాష్ట్రనాయకుల కాలమున వెలసిన
ఆంధ్రవాఙ్మయమును సింహావలోకన మొనర్చి
నచో నీతికాలమున 'నాటక వాఙ్మయము'
హెచ్చుగా నభివృద్ధి చెందినటుల కన్పించును.
ఈ నాటకములు సంస్కృతవాఙ్మయము నం
దలి నాటకములతో నెట్టిసంబంధమును లేక
సర్వస్వతంత్రములైనవి. 'ప్రతిభ' శిరసంచి
కలో శ్రీయుత చింతా దీక్షితులుగారు యక్ష
గానము లనుకీర్తి కెక్కిన ఆంధ్రనాటకముల
యభివృద్ధినిగూర్చి విపులముగా చర్చించియు
న్నారు. ఆంగ్లనాటకములు గ్రీకునాటకసంప
ర్కము లేకుండా సర్వస్వతంత్రముగా ఒసే

---

16. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక, Vol. III, P, 20.

17. చూడుడు: ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక. సం, VIII. "ఆనందరంగపిళ్లై".

18. J. A. H. R. S, Vol. II, pts, 3 & 4, p. 178.

లాల (Operas) నుండి పుట్టినట్లుగా నాంధ్ర నాటకములు తోలుబొమ్మలాటనుండి పుట్టినవి.

మహారాష్ట్రీ లన్యదేశీయులైనను ఆంధ్ర భాషను గానించి పోషించిరన్న ఆ తెలుగుభాష తేనెతేటలవంటి దనుటయేగాక దానికిగల శ్రవణపేయమగు శబ్దమాధుర్యము (Euphony) ఏ యితర పాశ్చాత్యభాషలకు లేకపోవుటయే ముఖ్యకారణము. కావుననే కర్ణాటాధిపతియగు కృష్ణరాయలు 'దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స' యని పొగడియున్నాడు.

జనని సమస్తభాషలకు
సంస్కృతభాష ధరాతలంబునన్
ఘనలలితార్థగౌరవని
భాసిల్లెను గర్భితమ్ము మంతకున్
గనుగొనె జాతిభేదమున
కంటెను గోమలపత్రశోభితో
ద్ధనమృదుపల్లవాభినవ
కాలరసాలము సొంపు నింపకే.

(శ్రీ పర్వత పురాణకర్త)

ఆంధ్రావనీ!

బొడ్డు బాపిరాజు

తల్లీ! ఆంధ్రపురంధ్రి! యిప్పటికి మూతల్ వడ్డ నేత్రమ్ములు
త్ఫుల్లాంభోజము లయ్యె; నీ వనగ నేమో యెంచుకోలేని యీ
యుల్ల మ్మింతకు తల్లడిల్లినది; నీ యూహాతిపాతాకృతుల్
తెల్లంబైనవి నేటి కీజడుని బుద్ధిన్, ప్రేమవారాన్నిధీ!

తెనుగుం దేశము పుట్టినిల్లు, గురులున్ దిద్దించినా రోనమాల్
తెనుగుం బాసను, ఈశరీర మిది తల్లీ! పుష్టిచేకొన్న దీ
తెనుగుంబంటల, చుట్టపక్కములు నీ తెన్గుల్, సమస్తంబు నీ
తెనుగే యంచు నెరింగితిన్ గతపరాధీనప్రసన్నస్థితిన్!

నిలువన్ నీడయు కూడుగూడ కరవౌ నిర్భాగ్యదేశీయమూ
ర్తులకంఠమ్మున నీదు వేదన, వెతల్ దోగాడు నామూపులన్
చెలువుం బాసిన నీముఖమ్ము గనుపించెన్! సత్య, మిన్నాళ్లకుం
దెలిసెన్ నీ కలరూప మెల్లయు! నమస్తే అస్మదాంధ్రావనీ!

ఆంధ్రసూత్రకారులు
బోధాయన, ఆపస్తంబులు

గొబ్బూరి వెంకటానంద రాఘవరావు

ఆంధ్రులు బహు ప్రాచీనులు. భారతదేశపు నాగరకతలో నేమి, భరత ఖండపు సర్వంకష కృషిలో నేమి ఆంధ్రులు నిర్వహించినది విశేషాంశము కాని స్వల్పమాత్రము కాదు. మొదట కిరాతజాతులలో పరిగణింపబడినను, వేదవాఙ్మయమున ఆంధ్రునకు కల స్థానము గొప్పది. ఆకాలపు ఆంధ్రులు తత్త్వవివేచనమునందును, విజ్ఞానమునందును, కళలయందును, బాహుబలమునందును, శౌర్యధైర్యములయందును ఆర్థిక వాణిజ్యవ్యవస్థలయందును ఒకరికి తీసిపోని దిట్టలని చరిత్ర వేనోళ్ల ఘోషించుచున్నది.

ప్రాచీనాంధ్రనాగరకతాస్వరూపము చక్కగా తెలిసికొనుటకు మనము ప్రాచీనాంధ్రఋషిసత్తములైన బోధాయన, ఆపస్తంబులు చేసిన మహత్కార్యములు కొన్నింటిని స్మరింపవలెను. బోధాయనుడు ఆంధ్రఋషులలో చాల ప్రాచీనుడు. ఆపస్తంబుడు ఆంధ్ర నాగరకతా ప్రపంచమున నఖండ తేజముతో నిరుపమానముగా వెలుగుచున్న దివ్యజ్యోతి. అయిన నేమి? దివాంధములవలె నేటి తెనుగువారావంక చూడనైన చూడనేరకున్నారు. ఆనాటి ఆంధ్రుల నాగరకతయు, సర్వంకషకృషియు వారు రచించిన కల్పసూత్రములలో మూర్తీభవించియున్న వనుట సత్యము. ఆ మహాసీయులనుగూర్చియు, వారిమహోత్తమ గ్రంథములను గూర్చియు తెలిసికొని మేలొందుటలో ఆంధ్రేతరులకు గల శ్రద్ధలో సహస్రాంశమైనను తెలుగువారికి లేదుకదా! అని తీరనిదుఃఖము కల్గుచున్నది. బోధాయనసూత్రములను వియన్నానగరవాస్తవ్యులైన

హుల్ట్జ్ దొరగారు ౧౮౮౪-వ సంవత్సరములో జర్మనీదేశపు లీప్జిగ్ పురమున ప్రకటించిరి. ఇంగ్లండులో మాక్సుముల్లర్ దొరవారి సంపాదకత్వమున వెలువడిన 'సేక్రెడ్ బుక్స ఆఫ్ ది ఈస్టు' (Sacred Books of the East) అను ప్రాగ్దేశ పవిత్రగ్రంథమాలికలో ౨-వ సంపుటముగా జార్జి బ్యూలర్ దొరగారు ఆపస్తంబధర్మసూత్రములు ఇంగ్లీషులోనికి అనువదించి ప్రకటించినారు. ఆ గ్రంథమాలికలోనే ౧౪-వ సంపుటములో బోధాయనసూత్రములు ఇంగ్లీషున ప్రకటింపబడినవి. ఇటీవల ౧౯౧౯-వ సంవత్సరములో లక్ష్మణపురి (Lucknow)యందు నవకిశోర ముద్రణాలయమున చతుర్వేది ద్వారకాప్రసాదశర్మగారి సంపాదకత్వమున హిందీభాషలో ప్రకటింపబడుచున్న భారతీయ చరితాంబుధిలో ఆపస్తంబుని గూర్చి మంచి వ్యాసము ప్రకటింపబడినది. మన తెనుగు దేశములో మన జాతీయోద్ధారకులలో నగ్రగణ్యుడైన ఆపస్తంబుని పేరు వేయిమందిలో కాదు— పదివేలమందిలో నొకనికైన తెలియునో లేదో అని సంశయము కలుగుచున్నది.

తనకు అమూల్యమైన సేవ చేసి ధన్యులైన మహాసీయులను ఏ దేశము మఱచిపోవునో, ఏజాతి తన నుద్ధరించిన మహాపురుషులను స్మరింపదో ఆ దేశమునకును, జాతికిని మోక్షము లేదను గొప్ప సత్యమునకు నేటి ఆంధ్రులే ప్రబలనిదర్శనము.

ఇకనైన మన ఆంధ్రులలో మహాసీయులను కొందరిని స్మరించి వారొనరించిన ఘనకార్యములను తెలుసుకొందము.

౧. బోధాయనుడు

ఇతనికి బౌధాయను డని పేరు కలదు. బోధాయను డని వాడుక కలదు. ఆంధ్రఋషులలో నితడు

మిక్కిలి ప్రాచీనుడు. కల్పసూత్ర కారులలో నితడు ప్రథముడు. ఆది కాలములలో నాలుగు వేదములు, బ్రాహ్మణములు పూర్తిగా చదువు కొనుటకు నలుబదియెనిమిది సంవత్సరముల కాలము పట్టెడిది. గర్భాష్టమమున నుపనయనమై ౪౮ సంవత్సరములు అధ్యయనము చేయునరికి ఏబదినైదు సంవత్సరములు నిండెడివి. ఈనాడు మనవారు ఉద్యోగమునుండి విరమించు నీ వయస్సు వఱకును ఒక్కొక్కడు విద్యార్థిగానే ఉండిపోవుట ఆ కాలపువారికి కష్టమైనది. కనుక వేదసారము, ధర్మసారము, కర్మకాండసారము సులభముగా తెలిసికొని అనుష్ఠించుటకు సులభరచనలు — Made easy గ్రంథములు - అవసరమైనవి. అప్పుడే కల్పసూత్రములు రచింపబడినవి. "మాత్ర లాభా — పుత్ర లాభా" అని ఒక్క అక్షరము, ఒక్క స్వరము (one syllable) తగ్గినచో పుత్రలాభమైనంత సంతోషము పొందుదురు సూత్రకారు లతి సంగ్రహశీలములు(Very brief)గా నీసూత్రములను రచించిరి. కొంచెము అక్షరములుగల రచనములో విశేషార్థము ఇమిడియుండునట్లు మిక్కిలి నేర్పుతో ఈ సూత్రములు రచింపబడినవి. ఈ సూత్రరచన మనవా రొనరించిన ఘనకార్యములలో నొకటి యని భావింపవచ్చును. "సంగ్రహశీలతయే చమత్కార రచనమునకు ఆత్మ" (Brevity is the soul of wit) అను సత్యము నిటీవలకదా ఇంగ్లీషువారు తెలిసికొనిరి ?

బోధాయనుడు తూర్పుసముద్ర తీరమున నాంధ్రదేశములో నెక్కడనో నివసించుచుండెను. అతడుండినస్థల మిది యని నిర్ణయించుట సాధ్యము కాలేదు. అతనికాలము నాటికి సంఘములోనున్న గృహస్థులేదో యొకవిధమున పుత్రులను బడయనిపక్షమున ఊర్ధ్వలోకగతులును, పిండోదకక్రియలును ఉండవని భయపడుచుండిరి. అప్పటికి దేశము విరివి యెక్కువ; జనసంఖ్య తక్కువ. తమ వంశము నిలిపి, తమ యనంతరము ఆస్తుల ననుభవించు పిల్లల కొఱకు ఆనాటిగృహస్థు లతియాతుర పడుచుండిరి. స్వభార్యయందు ఔరస పుత్రభాగ్యము పడయలేని గృహస్థులు దేవరన్యాయమున క్షేత్రజులను పుట్టించుకొనుచుండిరి. ఒకస్త్రీ ఒకరింటి కోడలైనపుడును, ఆమె భర్తవలన సంతానము బడయజాలనపుడును ఆ యింట నితరపురుషులచే ఆమె గర్భలాభమును పొందవచ్చునను దేవరన్యాయమునుబట్టియే వ్యాసుడు ధృతరాష్ట్ర పాండురాజులను పుట్టించెను. ఔరసపుత్రులు లేనపుడు పాండవులవంటి క్షేత్రజులను, కర్ణుని వంటి కన్యకాపుత్రులను (కానీనులను) - ఈ మొదలగు దశవిధపుత్రులను బోధాయను డంగీకరించెను. ఆనాటి సంఘమునకు ఆ ధర్మము వర్తించెను.

కాని క్రమముగా నట్టి దేవరన్యాయమువలన నసహ్యకరమగు పరిస్థితు లేర్పడుచుండెను. "ఒకమారైన నొకటియు, మరొక్కమారైన మరొకటియునా ?" అని స్త్రీపురుషు లింటింటను కామతంత్రులై యథేచ్ఛగా వర్తింపజొచ్చిరి. పెక్కుగృహములు ప్రత్యక్షనరకములా యనిపించునంతటి దుస్థితి యేర్పడి సంఘమంతయు రోతపుట్టించెను.

౨. ఆపస్తంబుడు

ఆ కాలమున నాంధ్రదేశమున నాపస్తంబు డుద్భవించెను. ఆ మహనీయుడు గొప్ప సంస్కర్త. ధర్మశాస్త్ర రచయిత. మహామేధావి. ప్రాచీనకాలపు రేఖాగణితశాస్త్రజ్ఞులలో (Geometricians) ప్రథమస్థాన మందినాడు. అతి పవిత్రమూర్తి. దోషభూయిష్ఠమైన సంఘమును అగ్నిహోత్రునివలె సంస్కరించి పాపముల నాదిదహించివైచినాడు. వింధ్యపర్వతశ్రేణికి దక్షిణమునను న్న దక్షిణాపథమున గల ఆంధ్ర, మహారాష్ట్ర, కర్ణాట, ద్రవిడదేశములలో ద్విజకోటులలో నూటికి తొంబదిమంది ఆపస్తంబ సూత్రులే! అనగా తాము చేయు సమస్తకర్మలను, తా మొనరించు జీవితధర్మములను ఆపస్తంబుడు రచించిన సూత్రముల ననుసరించి నడుపుకొనువా రని అర్థము. యజ్ఞయాగములు చేయునపుడు వారు చెప్పుకొను సూత్రములు ఆపస్తంబరచితములైన శ్రౌతసూత్రములు. నామకరణ, చౌల, ఉపనయన, వివాహ, గర్భాధానాది శుభకార్యములలో పురోహితు లేకరువుపెట్టునవి ఆపస్తంబకృత గృహ్యసూత్రములే.

ధర్మసూత్రములు

ఆపస్తంబకృతము లైన ధర్మసూత్రముల ననుసరించి మనుస్మృతి,

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి రచింపబడినవి[1]. ఆయా యాజ్ఞవల్క్యస్మృతికి విజ్ఞానేశ్వరయోగి రచించిన మితాక్షరన్యాయమే వార్షసత్త్వాది తగువులలో నేటికిని మన న్యాయస్థానముల (Law Courts) లో హిందూధర్మశాస్త్ర (Hindu law) మననొప్పుచు చెల్లుబడికలిగియున్నది. ఆపస్తంబుడు బ్రహ్మచర్యధర్మములను చక్కగా శాసించి చిన్ననాడే బాలుర అహంకారము నిర్మూలించుకొని, ఇంద్రియనిగ్రహము పొందుటకు క్రమశిక్ష సూచించినాడు (చూ : ధర్మసూత్రము, I. ౧-౨-౧౯):

"అథ బ్రహ్మచర్యవిధి రాచార్యాధీనస్స్యా దన్యత్ర పతనీయేభ్యో, హితకారీ, గురో రప్రతిలోమయన్ వాచా ఉథా ఽఽసనశాయీ నానుదేశ్యం భుంజీత తథా క్షారలవణ మధుమాంసాస్వాది వాస్యా ప్యగంధసేవీ మైథునం వ చరే దుత్సన్న శ్లాఘుం ఽ గాని న ప్రతముకయానాప్పు శ్లాఘమాన స్స్నాయా ద్యది స్నాయాద్దండవత్ప్లవేజ్జటిల శిఖాజటో వా వాపయే..."

శిష్యుడు గురువునెడల విధేయుడై మెలగవలెను. కులభ్రష్టహేతువులైన పాపకార్యములు గురువు చేయుమన్నను చేయనక్కరలేదు. గురువుగారికి హితకరమైన పనులు చేయవలెను. గురువాక్యములు ఆక్షేపింపరాదు. గురునిదిగువ కూర్చొనవలెను. యజ్ఞ పితృ కార్యములలో భోజనమునకు పోకూడదు. ఉప్పు, కారము, తేనె, ఖర్జూరాయి, మాంసము మొదలగువానిని వర్జించవలెను. పగలు నిద్రింపకూడదు. గంధాదులు శరీరమునకు పూసుకోకూడదు. స్త్రీసంభోగము చేయరాదు. తన శరీర మలంకరించుకోకూడదు. వేడినీళ్లతో స్నానము చేయరాదు. శరీరము మలినమైనపుడు గురువుగారికి కనబడకుండ మృత్తికాజలములచే శుద్ధిచేసికోవలెను. నీళ్లలో ఆటలాడకయే స్నానము చేయవలెను. ఈదునపుడు కట్టెవలె తేలి ఈదవలెను. తల ముడి వేసికోవలెను.

మఱియు నిట్లు చెప్పబడినది:

అనృత్తదర్శీ సభా స్సమాజాశ్చాగంతా ఽ జనవాదశీలో రహశ్శీలో గురో రుదాచారే ష్వకర్తా స్వైరీ కర్మాణి స్త్రీభి ర్యావదర్థసంభాషీ మృదుశ్శాంతో దాంతో హ్రీమాన్ దృఢధృతి రగ్లాంసు రక్రోధ నోఽనసూయు స్సర్వం లాభమహారన్ గురవే సాయంప్రాతరమత్రేణ భిక్షా చర్యం చరే ... (I. ౧-౩-౧౧-౨౪).

బ్రహ్మచారి నృత్యము చూడరాదు. జూదమువరుగు సభలకు సమాజములకు పోకూడదు. వేడుకలకును, పండుగలకును పోగుపడు జనసమూహములలోనికి పోరాదు. ఘాల్లు ప్రసంగములు చేయరాదు. గురుసమక్షమందు స్వకీయానందకరములైన కార్యములు చేయకూడదు. ఎంతవఱకు అవసరమో అంతవఱకేకాని స్త్రీలతో అనవసరసంభాషణ చేయరాదు. బ్రహ్మచారి క్షమాశీలుడై ఇంద్రియనిగ్రహము కలిగి స్వధర్మ నిర్వాహణమునందు విసుపులేక పట్టుదలతో పనిచేయుచు ముగ్ధుడై యుండవలెను. క్రోధము వర్జించి అసూయ పరిహరించి ఆర్జవముకలవాడై కార్యతత్పరుడై యుండవలెను. ఉదయమును సాయంత్రమును భిక్షార్థము పోయి తాను తెచ్చినదంతయు గురుసమర్పణ చేయవలెను.

బ్రహ్మచర్యధర్మములనే కాదు నాటిసంఘమును పీడించుచున్న దురాచారములను మహాసంస్కర్తయగు నాపస్తంబుడు ఈ దిగువ వాక్యరత్నములలో బలముగా ఖండించి సంఘమును, గార్హస్థ్య జీవనమును పవిత్రవంతముగా చేసి ఆంధ్రజాతి భ్రష్టముకాకుండ సంరక్షించినాడు. చూడుడు: (ఆ. ధర్మసూత్రములు—II. ౧౦-౨౭-3).

"కులాయహి స్త్రీ ప్రదీయత ఇత్యుపదిశంతి

౪. త దింద్రియదౌర్బల్యా ద్విప్రతిపన్నం

౫. అవశిష్టం హి పరత్వం ప్రాణే

౬. తద్వ్యతిక్రమే ఖలు పునరుభయో ర్నరకః

---

1. See Max Muller's letter to W. H. Morley who published it in his Digest of Indian Cases 1850: "What I consider to be the sources of మానవధర్మశాస్త్ర — are the Sutras. I have taken ఆపస్తంబసూత్ర —I find these Sutras contain generally almost all the same words which have been brought into vogue by the compiler of metrical మనుస్మృతి, యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి-" etc.

2. నియమారంభణో హి వర్ణీయానభ్యుదయపవమారంభణాదపత్యాత్."

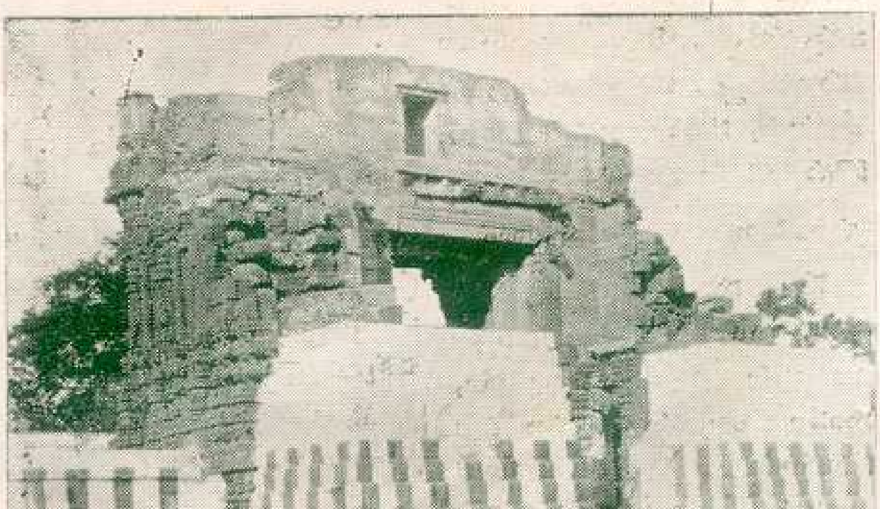
"కన్యకు వివాహము చేయునపుడు వరునకే కాక, ఆమె వరుని కుటుంబమువారికందఱకును ఇయ్యబడినది. కనుక భర్తవలన సంతానప్రాప్తిలేని భార్య అతనిసోదరులవలన నియోగపద్ధతిచే పిల్లలను కనవచ్చు" నందురు. "ఆ నియోగము సంతానప్రాప్తితో నాగక స్త్రీపురుషుల ఇంద్రియదౌర్బల్యముచే ప్రమాదకర మగుచున్నది. కన్య భర్తకొఱకే ఇయ్యబడినది. దేవరులైనను, ఇతరులైనను ఒకనిభార్యకు పరపురుషులే అగుదురు. పరపురుషదూషిత యైన భార్యచే ఆదంపతుల కిరువురకును మహాపాపము కలుగుచున్నది. కులపాలికల నన్యపురుషరేతో దూషితలం జేసి బడసిన సంతానమువలన కలుగు పుణ్యముకంటె సంతానమును బడయక సధర్మిణియై పాతివ్రత్యమును పాలించిన భార్యకును ఆమె భర్తకును అధికపుణ్యము లభించును. గృహమును సంఘమును నరకములు కాక పవిత్రములై నిలుచును" అని యీవిధముగా చక్కగా శాసించి పవిత్రగార్హస్థ్యజీవనమును, ఆంధ్రసంఘజీవనమును శుచిమంతములుగాను, పుణ్యవంతములుగాను చేయుటకు ఆ మహామహుడు ఎంత ధైర్య మవలంబించి పట్టుదలతో పనిచేసెనో మన మూహింపజాలము. . . .

బలవంతులును, ధనవంతులును నగు ఇంగ్లీషు మద్యవిక్రేతలకు జడిసి ఇంగ్లండుప్రభుత్వమువారు మద్యపానముచే సంఘమునకు ప్రాప్తించుచున్న ఘోరవిపత్తును నిర్మూలించు శాసనమును నిర్మింప నశక్తు లగుచున్నారు. ఇది నేటికథ.

నాడు దక్షిణాపథరాజ్యములలో విషయలంపటులైన స్త్రీపురుషులలో నీ ప్రచండశాసనమును అమలులోనికి తెచ్చుటలో ఆ ధర్మకర్త ఎట్టి యిక్కట్టులకు లోనయ్యెనో తెలియదు. కాని ఆ పవిత్రోజ్జ్వలమూర్తి యీ మహత్తరసంస్కారమును జయప్రదముగా సాధించిన మాట నిజము.

వశిష్ఠపుత్రుడైన శక్తిమహాముని శిష్యులలో నొకడు కాలదమనుడను వైశ్యుడట! అతడే ఉత్తరజన్మమున నాపస్తంబుడై పుట్టెనట! ఆపస్తంబునిభార్య అక్షసూత్ర; కుమారుడు కర్కి. ఈ వివరములు వామనపురాణమువలనను, పురాణసారసంగ్రహము వలనను తెలియుచున్నవి.

ఆపస్తంబు డనునది పౌరుషనామము. అతడొకసారి నిర్మానుష్యమైనచోట నేదో పని చేయుచుండగా నపవిత్రు లెవరో దోషదృక్కులతో నతనిని చూచుచుండిరట. అది కనిపెట్టి అతడు తనచుట్టును నీళ్లు జల్లెనట. వెంటనే అపురుదుబ్బులును, నిలివడత్తున రెల్లుగడ్డియు లేచిపోయెనట! అందుచే నితడు వాండ్రకు కనపడలేదట! జలప్రోక్షణచే రెల్లు పుట్టించుకొని దోషదృష్టుల పరిహరించుటచేత నితనికి ఆపస్తంబుడని పౌరుషనామము కలిగెనని పలువురు చెప్పుదురు. జలమును స్తంభింపజేయుటచే నితడు ఆపస్తంభుడయ్యెనని యొకరు వ్రాసిరి. కాని

తాడిపర్తి శ్రీ రామలింగేశ్వరాలయ ముఖద్వారము

అశేష గ్రంథజాలములో అతనిపేరు ఆపస్తంబుడనియే యుండుటచే నదియే సరియైన రూపమని పండితులు తలచుచున్నారు.

ఎన్నో సామ్రాజ్యములు తలయెత్తినవి, పడిపోయినవి. రాజ్యములెన్నో పుట్టినవి; గిట్టినవి. కాని ఆపస్తంబునిచే సంస్కరింపబడి శాసింపబడిన మన సంఘజీవనము, పవిత్రవంతముగ చేయబడిన మన గార్హస్థ్య జీవనముమాత్రము పరిశుద్ధమై నేటికిని చక్కగా నిలిచియున్నది. మహానాగరకుల మని విఱ్ఱవీగు నమెరికా యూరపు ఖండముల దేశములలోను సంఘములలోను గల వారి నాదర్శములుగా నెంచుకొని బానిసలై అనుకరించు మన దేశస్థులలోను స్వచ్ఛమైన సంఘజీవనమును, గార్హస్థ్యజీవనమును గలవని ఎన్నదగిన వెన్ని యుండును? ఇటీవల ఆనాగరకతాప్రసాదమును కొని వచ్చుచున్న గాలి ఇటు బలముగా విసురుచున్నది. ఆదెబ్బ తగులకుండ దేశమును, సంఘమును సంరక్షించుకొను భారము మనపై నున్నది.

రేఖాగణితవిషయము, శుల్బసూత్రములు

శుల్బ మనగా త్రాడు; కొలత్రాడు (Measuring tape). రేఖానిర్మాణము, చతురస్ర నిర్మాణము, మండల నిర్మాణము మొదలు రాజసూయాశ్వమేధాదు లైన మహాయాగములు జరుపుటకు వలయు వేదివిహారములను చితులను నిర్మించుటకు మార్గములను సరిగా బోధించు శాస్త్ర మవసర మయ్యెను. ఆ శాస్త్రమే శుల్బసూత్రములలో వివరింపబడినది. శుల్బసూత్రములు కల్పసూత్రములలో కడపటి భాగము. శుల్బసూత్రకారులలో ప్రథముడు బోధాయనుడు; ప్రథమగణ్యుడు ఆపస్తంబుడు. నేటి ఇంగ్లీషు రేఖాగణితము నందు (Geometry) వివరింపబడిన రేఖాధర్మములు, క్షేత్రధర్మములును వేదయుగమునాడే రచింపబడిన శుల్బసూత్రములలో సవిస్తారముగా కలవు. చతురస్ర నిర్మాణము (Construction of squares), మండల నిర్మాణము (Construction of circles), చతురస్రమునకు సమమైన మండలము (Circle equal in area to a square), మండలమునకు సమమైన చతురస్రము (Square equal in area to a circle) నిర్మించవలసిన విధానములు మొదలగునవి శుల్బసూత్రములలో చమత్కారముగా వర్ణింపబడినవి. ఈ సూత్రరచనము నందు ఆపస్తంబుడు చూపిన కౌశలము అద్భుతావహము. ౧౮౭౫-వ సంవత్సరములో డాక్టరు థీబాగారు కలకత్తాలో ప్రకటింపబడు బెంగాలు ఏషియాటిక్ సొసైటీ పత్రిక (Journal of the Asiatic Society of Bengal) లోను, కాశీపట్టణమున ప్రకటింపబడు పండిత(Pandit)పత్రికలోను ఈశుల్బసూత్రములను గూర్చి చక్కని వ్యాసములు వ్రాసినారు.

ఈ సూత్రములు ఎవరును తెనుగున ప్రకటించలేదు[1]. ఆపస్తంబ శుల్బసూత్రముల వ్రాతప్రతులు శ్రీపరవస్తువారి గ్రంథాలయమునుండి నేను ఎత్తి వ్రాసుకొనియున్నాను.

భాగవతమునందు "ఘనసింహంబులకీర్తి నీచమృగముల్ గైకొన్న చందంబునన్" అని చెప్పినట్లు ఆంధ్రశుల్బసూత్రకారులకీర్తి పైవారపహరించుకొనిపోవుటయు, పోనీ నని మనముకూడ తల లూపుటయు మాత్రము సత్యప్రియులకు దుఃఖదాయకము కాక పోదు. ఒక్క అంశముమాత్రము వ్రాయకుండుట మన ఆంధ్రుల సర్వాంకమక్కృపే. వివరణసందర్భమున ద్రోహ మగునని అదిమాత్రము వ్రాయుచున్నాను.

సమ చతురస్రము (Square), దీర్ఘ చతురస్రము (Rectangle) అనబడు వాని క్షేత్రధర్మములను నిర్ణయించుపట్టున వాని అక్ష్ణయారజ్జు ధర్మములను (the properties of the diagonal) కూడ ఆపస్తంబుడు చక్కగా తెలిపియున్నాడు.

సమ చతురస్రము(Square).— దీని నాలుగుప్రక్కలును సమానమైన నిడివి కలిగియుండును; నాలుగుకోణములు సమములు — సరికోణములు (right angles). చతురస్రపు కోణములలో ఒకమూల నుండి ఎదుటి మూలకు గీయబడిన సూటి రేఖ(Diagonal)కు "అక్ష్ణయారజ్జు" వని పేరిడిరి. దీనినే తరువాతి గణకులు "కర్ణము" అనిరి (దీని కింగ్లీషుపేరు Hypotenuse).

సూత్రము:

"సమచతురస్రస్యాక్ష్ణయారజ్జుర్ద్విస్తావతీం భూమిం కరోతి"

1. అంటుకను వ్యయము భరించి ప్రకాశకు లెవరైన తెనుగున ప్రకటింపదలచినపక్షమున వందుకు సంబంధించిన గ్రంథజాలము నేను ఇయ్యగలను. ఆ వివరముల నిచట వ్రాయుటకు అవకాశము లేదు; వ్రాయను.

ఒక సమచతురశ్రముయొక్క అక్షుణారేఖపై నిర్మింపబడిన చతురశ్రము మొదటి చతురశ్రముయొక్క భూమికంటె రెండింతల భూమికల దగును. భూమి అనగా క్షేత్రము. ఇంగ్లీషులో ఏరియా (Area) అనునదియే భూమి. ఈ సూత్రము ఇంగ్లీషులో ఇట్లు చెప్పనగును :—

The square on the diagonal of a square has an area double that of the original square.

సూత్రము :

దీర్ఘ స్యాక్ష్ణయా రజ్జుః పార్శ్వమానీ, తిర్యఙ్మానీ చ యత్పృథగ్భూతే కురుత స్తదుభయం కరోతి.

దీర్ఘచతురశ్రముయొక్క అక్షుణయారజ్జువుపై నిర్మింపబడిన చతురశ్రము దానికి ప్రక్కను క్రిందనుగల రేఖలపై నిర్మింపబడిన చతురశ్రములు రెండింటి మొత్తమంత భూమికల దగును.

దీర్ఘచతురశ్రమధ్యను గీసిన అక్షుణయారజ్జువువలన రెండు సమాన త్రిభుజములు ఏర్పడును. అవి రెండును సరికోణములు గలవే అగును. కాబట్టి సరికోణముగల త్రిభుజకర్ణముపై నిర్మింపబడిన చతురశ్రము తక్కిన రెండుప్రక్కలపై నిర్మింపబడిన చతురశ్రములభూమి మొత్తమునకు సరిపోవును.

The square on the hypotenuse of a right angled triangle is equal to the sum of the squares on the other two sides.

ఈ సూత్రము త్రికోణగణితమునకు పునాది (basis of the Trigonometrical Science).

ఇట్టి త్రిభుజములు శుల్బసూత్రములో పెక్కు లున్నవి.

సూత్రము:

త్రిక చతుష్కయోః;

ద్వాదశిక పంచికయోః; పంచదశి కాష్టికయోః; సప్తిక చతుర్వింశికయోః; ద్వాదశిక పంచత్రింశికయోః; పంచదశిక షట్త్రింశికయోః ఇత్యేతా సూపలబ్ధిః”

(౩ × ౩) + (౪ × ౪) = (౫ × ౫) = ౨౫

౩^{2} + ౪^{2} = ౫^{2} = ౨౫

౫^{2} + ౧౨^{2} = ౧౩^{2} = ౧౬౯

౮^{2} + ౧౫^{2} = ౧౭^{2} = ౨౮౯

౭^{2} + ౨౪^{2} = ౨౫^{2} = ౬౨౫

౧౨^{2} + ౩౫^{2} = ౩౭^{2} = ౧౩౬౯

౧౫^{2} + ౩౬^{2} = ౩౯^{2} = ౧౫౨౧

ఇది పైతాగరస్ సూత్రము (Pythogorus theorem) అని యూరపుఖండము వారు చెప్పుచున్నారు. పైతాగరస్ అనునతడు క్రీస్తుపూర్వము ఆరువందలసంవత్సరముల క్రిందట నుండెనని చెప్పుదురు. గ్రీకులకు ఈ సూత్రము నిచ్చినది, రేఖాగణితము బోధించినది పైతాగరసే కావచ్చును. కాని ఈ పైతాగరస్ ఎక్కడివాడు? గ్రీకు లెవరు? ఈ పైతాగరసునకు ఈ సూత్రములు ఎక్కడనుండి వచ్చెను? పైతాగరస్ తనశిష్యులకు కఠినమైన బ్రహ్మచర్యవిధులను, ఐదుసంవత్సరములు మౌనమును, రేఖాగణితపద్ధతులను, జన్మాంతర ప్రాప్తిని (Transmigration of souls) బోధించెను. అవి యన్నియు నాతడెక్కడ తెలిసికొనెను? అని యోజింపవలసియున్నది. ఆపస్తంబునికాలముకూడ మనము స్పష్టముగా తెలిసికోవలెను.

ఆపస్తంబుడు బుద్ధునికిపూర్వుడు. బుద్ధుడు క్రీ. పూ. అయిదవశతాబ్ది వాడని నేడు బడులలో చెప్పునది సత్యముకాదు. బుద్ధుడు కలియుగము ఆరంభమైనపిమ్మట వేయిసంవత్సరములనాటివాడని మహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయమునందు చెప్పబడినది. విష్ణుపురాణరాజవంశావళిని మథించి లెక్కించి చూడగా ఈ యంశము స్థిరపడుచున్నది. కావున బుద్ధుడిప్పటికి నాలుగువేలసంవత్సరములకు ముందుండినవాడు. ఆపస్తంబుడు నాలుగువేల అయిదువందల సంవత్సరములక్రిందట నుండెనని నిస్సందేహముగా చెప్పవచ్చును. అతడు కృష్ణానదీతీరమున నాంధ్రసామ్రాజ్య మున్నతదశలో నుండినపు డుండెడివాడని చరిత్రకారు లూహించుచున్నారు. గౌతమబుద్ధుడు బౌద్ధమతస్థాపన కావించిన పిమ్మట బౌద్ధగురువులును, భిక్షువులును (Budhist Missionaries) నానాదేశములకు వెడలి బౌద్ధధర్మములను బోధించుచు ప్రచారము చేయుచువచ్చిరి.

మగధదేశములో రాజవిప్లవాది రాజకీయ హేతువులచేతను, మరి కొన్ని హేతువులచేతను రాజగృహప్రాంత గృహాకులును, మాగధీయులలో నొక తెగవారును పరదేశములకు వెడలిరి. మొదట వారందరును నేటి బీహారురాష్ట్ర) వారు లే. బీహారుదేశమునందు మోదుగచెట్లధికము. కావున నా

దేశమునకు పలాశదేశమని తొలి పేరు కలదు. పలాశదేశస్థులు పెలాస్గీ లనబడిరి. వారే గ్రీకుల పూర్వులు. రాజగృహావాసులే గృహాకులు—పిమ్మట గ్రీకు లైరి. మాగధీయులతెగ మకిడోనియనులు (Macedonians) అయిరి. అలెగ్జాండరు మగధదేశమును జయింపవలెననెడి కాంక్షకు మూలకారణము అది తనపూర్వులదేశ మగుటయే. ఈ యంశము లన్నియు 'గ్రీస్ లో హిందూదేశము' (India in Greece) అను గ్రంథమునందు ఎడ్వర్డు పోకోక్ అనునతనిచే వ్రాయబడినవే కాని క్రొత్తవి కావు. మహెంజోదారో ప్రాంతములు త్రవ్వుటచే బయల్పడిన చరిత్రవిశేషములు పై యంశములను స్థిరపఱుచుచున్నవి. హిందూదేశమునుండి వలసలకు వ్యాపారములకు వెడలిన జాతులవలననే ఇచ్చటి నాగరకత ఇతరదేశములకు వ్యాపించెనని నిర్దిష్టమైనట్లు ఫాదరు హెరాస్ దొరగారు మొన్న నేకదా మద్రాసుయూనివర్సిటీలో ఉపన్యాసమిచ్చినారు! ఇటనుండి ఆపస్తంబవిరచితములైన బ్రహ్మచర్యధర్మములను, రేఖాగణితసూత్రములను, సాంఖ్యయోగప్రసిద్ధములైన జన్మపరంపరాసూత్రములను గ్రహించుకొని విజ్ఞానవ్యాప్తికై పరదేశములకు బోయిన బౌద్ధగురువు పైతాగరస్ అయ్యెనని పోకోక్ పండితుడు వచించుచున్నాడు. బౌద్ధగురూస్,—బుధగురూస్-పుథగురూస్,-పైతాగొరస్ అయ్యె ననియు పోకోక్ పండితుడు వ్యుత్పత్తి తెలుపుచున్నాడు. ఈ "పైతాగరస్" అనబడు బౌద్ధభిక్షువు బ్రహ్మచర్యధర్మములను, రేఖాగణితసూత్రములను, జన్మపరంపరాసూత్రములను ఇక్కడ భరతఖండమున గ్రహించినట్లు పాశ్చాత్యుల పరిశోధనలే స్థాపించినట్లు ఆర్. సి. దత్తుగారు 'హిందూదేశసభ్యతాచరిత్రము' (History of Indian civilisation) అను గ్రంథములో స్పష్టముగా వ్రాసియున్నారు.

రేఖాగణితము పిమ్మట గ్రీసుదేశములో వృద్ధినొందినది. రేఖాగణితము నభ్యసింపనివారికి ప్లేటో విద్యాపరిషత్తులో ప్రవేశమే లేదు. "Those that do not know Geometry have no admission here" అని పెద్ద యక్షరములతో వ్రాయించి ప్లేటో తన పరిషత్తు ద్వారముకడ కట్టించెనట. ఈ రేఖాగణితశాస్త్రమూలము లెక్కడివి? ఆంధ్ర శుల్బసూత్రకారులైన బోధాయనాపస్తంబుల గ్రంథములలోనివే కదా? ఈ యంశము లెరుగని పాశ్చాత్యులతోపాటు మనముకూడ ఈ రేఖాగణిత మూలసూత్రములను పైతాగరస్ సూత్రములని చెప్పుకొనుట తగునా? ఇంకను తగునా అని నా ప్రశ్న.

రాష్ట్రగానము

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

పాటలీపుత్రమ్ముకోటకొమ్మలమీఁదఁ దెలుఁగుజెండాలు నర్తించునాఁడు
ఢిల్లీశు నదిరి చెండిన తెల్గువిలుకాండ్రు నవలక్ష లోరుగల్ గవియునాఁడు
రామారుకదనమం దేచి "తళ్ తళ్"మంచుఁ దెలుఁగుజోదులకత్తి తిరుగునాఁడు
అల చోళపాండ్యసీమలఁ దెల్గుసరకార్ల ఘనపు సూయాణమై ప్రాఁకునాఁడు

చూచి సంతోషభారంబు మోచి శిరము
నాఁడు భాగ్యమ్మునకు నింత నోఁచలేక
యేల పుట్టితి నిపు డిసీ! యేటి బ్రదుకు?
కటకటా! దాఁటిపోయె బంగారుయుగము.

మంటికుండయు నుల్కమంచం బెఱుంగక చందవోల్పురము వెంపొందునాఁడు
కొల్లకొల్లగ మోటుపల్లిరేవునఁ బిసాళించు కస్తూరిని దించునాఁడు
రతనాల ముత్యాల రాసులు వోసి రాయలరాచవీటిలో నమ్మునాఁడు
మంచుందెరల నీసడించు సెల్లాలు బందరుదుకాణములందు మెఱయునాఁడు

అందచందమ్ములకు దీప్తులైన తెలుఁగు
సతులు పన్నీటికలయంపి చల్లునాఁడు
నీవిలాసంబు నిండిన శివి గాంచి
పొంగలేనైతి నక్కటా! [౧]పురుటిగడ్డ!

౧. జన్మభూమి.

కలము ఖడ్గము పట్టఁగలనేర్పు వడసిన రెడ్డినాగమ్మ నీబిడ్డయఁటవె?
జగమగంటిమి నాంధ్రజగతిఁ బాలించిన గరిత రుద్రమ్మ నీకన్నెయఁటవె?
గండికోటను మల్కదండుపై దూఁకిన గోవిందమాంబ నీకూఁతురఁటవె?
మానంబుకై నిజప్రాణంబు బలియిచ్చు మల్లాంబ నీదుకొమార్తయఁటవె?

పేఁగివచ్చిన హ్యూదయేసు వెక్కిరించి
పోరి కంపినతరుణి నీపుత్రియఁటవె?
ఎంత తేజస్వినివి తల్లి! యెఱుక లేక
నీమహాత్త్వంబు తెలియంగలేముగాని.

చెలువమ్ము నెగఁజిమ్ము జిలుఁగుతెల్గులతోడఁ బెన్నగట్టునఁ గృతుల్ పెరుఁగునాఁడు
మందారమకరందమాధుర్యధుర్యమై యోరుగంటఁ గవిత్వ మూరునాఁడు

ధాటీసమాటీకనాటోపమునఁ గొండవీటిలోఁ గావ్యముల్ వెడలునాఁడు
క్రౌంచగోత్రరుచులపొంగులఁ దుంగభద్రతో వియ్యమై కబ్బముల్ వెలయునాఁడు
ప్రతిపదమ్మున రసచమత్కృతులు వెల్లి
వోడువఁ దంజాపురిన్ గైత నడచునాఁడు
తల్లి! సిభువనైకసౌందర్యరేఖ
కాంచనైతిఁ గదా! కంటికఱవు దీఱ.

తనవిద్యచే లోకమున కొజ్జయైన నాగార్జునార్యుండు నాయన్న యనుచు
తనదానధారచే దెనుఁగుగడ్డను ముంచు భాస్కరమంత్రి నాబంధు వనుచు
తనప్రజ్ఞచే మన్నెమును గుప్పిటం బట్టు ప్రగడ తిమ్మరుసు నాభ్రాత యనుచు
తనగీతిచే జగమ్మునకు జీవముపోయు త్యాగయ్య నాదు సోదరుఁ డటంచు
విశ్వరంగమ్ముపై ఱొమ్ము విఱిచి నిలిచి
లీలమైఁ బల్కుహక్కు నాకే లభించె
ధన్యతాభాజనంబుగదా! మదీయ
జీవితం బని సమ్మదశ్రీ భజంతు.

ఏతాదృగ్విభవాభిరామ మగు నాయీ దేశ మాశాతటీ
మాతంగప్రమదావిశాలకటసీమానిర్గళద్ వేణికా
స్ఫీతేందిందిరగీతకీర్తినిధియై పెంపొంది నేఁ డక్కటా!
కీర్తిన్, బ్రాక్తనవర్ణనీయగరిమారేఖారమన్ గోల్పడెన్.

"ఆలస్యా దమృతం విష" మ్మనెడు ప ల్కాలించి మేలెంచి ని
ర్వేలోత్సాహముఁ బెంచి సంశయతమోవిచ్ఛిత్తి గావించి దీ
ప్తాలక్ష్మీవశులై పురాంధ్రమహిమాసంపత్తి నార్జించి సు
శ్రీ లాలిత్యము నిచ్చి తల్లిఋణమున్ జెల్లింపుఁడీ సోదరుల్!

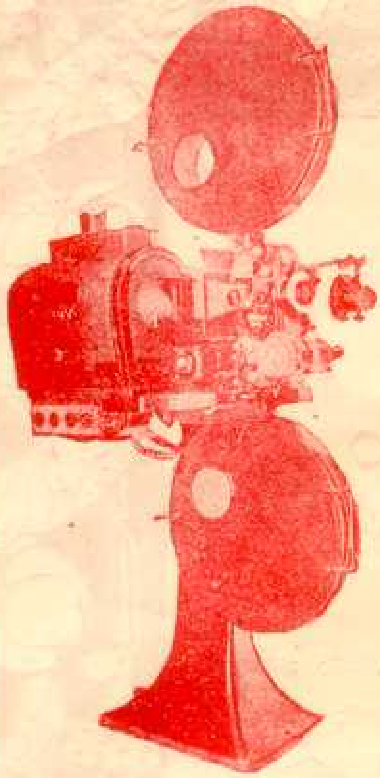
తమిళకర్ణాటబంధము లూడ్చి తెల్గుసీమను స్వతంత్రమ్ముగా మార్చువఱకు
శాస్త్రనిర్మాణకార్యము నివార్య మటంచు మఱచువారికి బుద్ధి చెప్పువఱకు
ఒడ్డమాగాణమం దొదిఁగి పేర్వోసిన తెలుఁగుఖండము నెల్లఁ దెచ్చువఱకు
బళ్లారిలో నాంధ్రభాగ మంతయుఁ జీల్చి తెలుఁగురాజ్యమ్ములోఁ గలుపువఱకు
ఇదియు నదియని లెక్కింపనేల? యావ
దాంధ్రవిషయమ్ము నొక్కరాజ్యమ్ముఁ జేసి
పట్టి 'జయభేరి'పై దెబ్బ గొట్టువఱకుఁ
దెలుఁగు పసిపాపకైన నిద్రింపఁదగునె?

ఆంధ్ర పత్రిక బహుధాన్య సంవత్సరాది సంచిక

రాధాకృష్ణుల దివ్యప్రేమ

[చిత్రకారుడు: మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి]

ERKO

యెర్కో

నిర్దుష్టమైన శబ్దము, చిత్రములకు

ఇటీవలనే ఏర్పరుపబడిన యీ అమర్పకములను

గమనింపుడు

ఆదర్శప్రదర్శకులైన కోయంబుత్తూరులోని యస్. విన్సెంటుగారు
తమ కులిత్తలైలోని పాపులర్ టాకీసుకు
7 వ, **8** వ మెషిన్ తీసికొన్నప్పుడు మన్నారుకులములో నూతనముగా తెరువబడిన
వారి మేనక థియేటరునందు యింకను యితర మిషనులు తీసి మార్చినప్పుడును

మరి యొక ఆదర్శ ప్రదర్శకులైన ఆర్. శ్రీరాందాసుగారు
బెంగుళూరు సిటీ మల్లేశ్వరమునందు నూతనముగా తెరువబడిన
వారి సెంట్రల్ టాకీసుకు **3** వ **4** వ మెషినులు కొని రెట్టింపుగా అమర్చినప్పుడును
ఇంకొకరు:

బెంగుళూరు సిటీలో ఉస్మానియా థియేటరుకు అమర్చుకొన్నప్పుడు

నోటి మాటలతో చెప్పకుండగనే ఇవి ఈ మిషను ప్రాశస్త్యమును
వెల్లడించి నిరూపించుచున్నవి.

THE SOUND PRODUCTS Co.,

162, Mount Road,
MADRAS.

7, Brigade Road,
BANGALORE Cantt

Head Office:—BOMBAY.

Branches at **Calcutta & Delhi.**

ఆయుర్వేద భూషణ పండిత నోరి రామశాస్త్రిలవారి

జీవనవటి

(పిల్లలకు పెద్దలకు శారీరక మానసిక ఆరోగ్యదాయిని)

మనోవ్యాపారము, అధిక వ్యాయామము, జ్వరము, సన్నిపాతము, క్షయ, గర్భస్రావము, ప్రసవము మొదలగువానిచే గలుగు బలహీనతను పోగొట్టును. జీర్ణశక్తిని వృద్ధిచేసి నరములకు పుష్టిని కలిగించును. రక్తమును వృద్ధిపొందించి శుక్రాది ధాతువులకు శక్తిని గలుగజేయును. హృదయమునకు బలము కలిగించును. నరముల సంబంధమైన (హిస్టీరియా మొదలైన) సమస్తరోగములను పోగొట్టును. స్త్రీ పురుషులను తప్పిపోయిన ఋతుస్రావమును దక్కపరచును. స్త్రీలు పురుషులు ఎట్టివయస్సుగలవారైనను దీర్ఘకాలము దైవము నిర్భయముగ నుపయోగించదగిన రసాయనౌషధము. (బెస్టు టానిక్.) సీసా 1 కి 15 రోజుల మందు రు 2-0-0.

ఆయుర్వేద భూషణ నోరి రామశాస్త్రులవారి

క్షీరవర్ధని

తల్లి పాలను వృద్ధి చేయును

అన్ని చోట్లను దొరకును

ఆయుర్వేద నిలయము, బెజవాడ

సుందరీవటి

స్త్రీలకుగలుగు ఋతుదోషములను అన్ని విధములగు కుసుమవ్యాధు లను పోగొట్టి సత్సంతానమును గలిగించును.

వెల రు. 2-0-0.

శారిబాది లేహ్యము

వెల రు. 2-8-0

మేహారి

వెల రు. 2-8-0

సవా మేహములు, సవా మేహమువలన గలిగిన పొక్కులు, దద్దుర్లు, పుండ్లు, అరికాళ్లు, అరచేతులు, గోళ్లు నల్లబడుట మొదలగునవన్నియు నివర్తించును. శరీరములోని విషమును హరించి ఆ విషమువల్ల గలిగిన అన్ని వ్యాధులను పోగొట్టును. ఇంగ్లీషు రెండుమందులను చేర్చి చేరించిన ఆరోగ్యమును నొసగును.

క్షయరిపు

ఇట్టి దినయోగము రామబాణ ప్రభావంతోను జబ్బును వచ్చినప్పుడు నివారింపచేయుటకును తరీదయున్నది. మంచి శక్తిని కలిగించును.

30 దినముల మందు వెల రు. 15-0-0.

★

కుష్ఠారి

కుష్ఠు, కుష్ఠుజాతికి చేరిన అన్ని వ్యాధులను చిరకాలము మొండిపడియుండిన వ్రణములను పోగొట్టును. అనుభవ సిద్ధము.

నెలదినములకు రు. 9-8-0.

వసంత కుసుమాకరము

(మేలిమి బంగారముతో పొదగబడిన మాత్రలు.)

దీనిగుణము సుప్రసిద్ధము. ఇతరుల వసంతకుసుమాకరమువలన గుణమును పొందక మా వసంతకుసుమాకరమును సేవించి ఆరోగ్యమును పొందినవారనేకులు గలరు. తగ్గింపు ధర తు. 1కి రు. 30-0-0.

☞ మావద్ద శాస్త్రీయమగు ఆయుర్వేదౌషధములన్నియు దొరకును. సమస్తవ్యాధులకు చికిత్సచేయబడును. కేటలాగు ఉచితము.

ఆయుర్వేద భూషణ పండిత నోరి రామశాస్త్రి,

ఆయుర్వేద నిలయము (రిజిస్టర్డు) బెజవాడ.

పొలివోవలేదు తెల్గులపరాక్రమరేఖ మన "టంగుటూరి"లో మల్లడించె
సడలలే దాంధ్రవిజ్ఞానతేజఃపుంజ మది రామలింగార్యు నాశ్రయించె
చెదరిపోలే దాంధ్రశేముషీసంపత్తి పట్టాభిసచివుకేల్ పట్టుకొనియె
బీఱువోలే దాంధ్రవీరదాతృత్వంబు నాగేశ్వరునిలోఁ బెనంగియుండె

తఱఁగిపోలేదు తెలుఁగుకైతలపసందు
కులుకుచున్నది చెళపిళ్లకలమునందు
నిస్పృహోహేతు వించుకేనియును లేదు
సోదరా! లెమ్ము నీహక్కు లాదుకొమ్ము.

ఆచక్రవాళమ్ము నాంధ్రజాతీయతామధురసౌరభ్యముల్ మలయుఁగాత
బిగువెక్కి నేల నాలుగుచెఱంగులయందుఁ దెలుఁగురాచఱికంబు వెలయుఁగాత
లక్ష్మీసరస్వతీలలనానివాసమై యాంధ్రదేశమ్ము పేరందుఁగాత
విశ్వమోహనకళావీథియై తెల్గుల శిల్పవిన్యాసంబు చెలఁగుఁగాత

రసికలోకమ్మునకు విందు లొసఁగి పొసఁగి
దేశికవితాలతాంగి వర్ధిల్లుఁగాత
తెనుఁగుజనయిత్రి పచ్చతోరణముతోడ
నిత్యకల్యాణరాశియై నెగడుఁగాత.

"దీక్షం బూనితి నాంధ్రరాష్ట్రమును సాధింతున్ దదీయక్రియా
రక్షన్ జేసెద నెట్టికష్ట మయినన్ రానిమ్ము కానిమ్ము మా
తృక్షోణీయశ ముద్ధరింతు" నని భక్తిన్ గంకణం బూను నీ
కక్షయ్యం బగు నేర్లగడ్డ శివరామా! చల్లపల్లీశ్వరా!

ప్రాకటదీక్షఁ బూని పలుబాముల కోర్చి గడించె మున్నఁ బ
ర్లాకిమిడిప్రభుండు నిజరాష్ట్రము; నీవు త్రిలింగరాజ్యల
క్ష్మీకమనీయవైభవ విశిష్టమహోత్సవ మూలకారణ
శ్రీ కృతకృత్యతం గని ప్రసిద్ధి వహింపఁగదయ్య భూవరా!

ఇండియా సూపరు టైరులు, ట్యూబులు

ఇవి అన్ని సైజులలోను మిక్కిలి సహాయమైన ధరలకు మా వద్ద దొరకును. ఈ టైరులు సుప్రసిద్ధమై బహుకాలము పనిచేయుటవలన, అందరును వాడుటవలన వాటియొక్క మహత్తరమైన గుణమును చాటించి ప్రసిద్ధికెక్కియున్నవి.

ఏజంట్లు:—

రఘునందను కంపెని,

1-11, పహాంటురోడు, మద్రాసు. టెలిఫోను నెం. 8244.

జండు

కేసరి జీవన్

ఆదర్శనీయమైన బలవర్ధకాహారము

వైద్యశాస్త్రములలో తయారుచేయబడిన ప్రసిద్ధిగాంచిన చ్యవనప్రాశావలేహ్యము యొక్క యోగమును మూలముగా గైకొని అందు రససింధూరము, అభ్రకభస్మము, కుంకుమపువ్వు మొదలగు విలువగల ఔషధములను చేర్చి తయారుచేయబడినది.

ఇది కృశించిన దేహమునకు పుష్టిని, నశించిన నరములకు బలమును, బుద్ధికి సత్వమును, మనసుకు ఉల్లాసమును యిచ్చును.

ధర ½ పౌ. రు. 2—12—0, ¼ పౌ. రు. 1—9—0.

మా పట్టణమందలి జండూ సబ్ ఏజంట్లవద్ద దొరకును.

బెజవాడ—చంద్రశేఖర్ అండు కో.
మచిలీపట్నం—కె. వి. మాణిక్యరావు.
నెల్లూరు—ఆర్యన్ ఫార్మసీ.
తెనాలి—శ్రీ కృష్ణా ఫాన్సీ స్టోర్సు.
కాకినాడ—లక్ష్మీనారాయణ అండు కో.

విశాఖపట్నం—నీలం అండు కో.
బరంపురం—రామయ్యనాయుడు అండు కో.
జగ్గయ్యపేట—గ్రాండు మెడికల్ స్టోర్సు.
నంద్యాల—రాజ పెద్దసుబ్బరాయుడు శెట్టి.
రాజమండ్రి—ఈశ్వరదాస్ అండు కో.

శ్రీనిజాముల రాజధాని ఏజంట్లవద్ద దొరకును.

దామోదర్ అండు కో.,

78, సైనాబజార్ రోడ్, మదరాసు.

మీ రెల్లప్పుడు నిరీక్షించు

సెయిగాల్

ఈసంవత్సరపు సుప్రసిద్ధ పాత్రధారణకు సెయిగాల్— సెయిగాల్ ఎప్పుడును ఆశాభంగము కలిగింపడు. గతసంవత్సరమును, అంతకుముందు సంవత్సరములలోను "మద్రాస్ ఫిలింలీగ్ బాలట్" లో ప్రథమస్థాన మాక్రమించి యీసారికూడా అతడే ప్రథమస్థాన మలంకరింప నున్నాడు.

అతనికి అవకాశము కలిగించిన పాత్ర ధారణము — కథ, నటీనటులు — ప్రొడక్షన్ - వగైరా లిచట గలవు. అది

న్యూ ధియేటర్ లిమిటెడ్
(కలకత్తా) వారి

ధార్తి - - మాత

(లేక మాతృభూమి మదర్—యే—వాటాన్)

సెయిగాల్‌తోడి నటీనటవర్గము : ఉమా, కమలేష్‌కుమారి, నవాబ్, డే, జగదీస్, వగైరా.

భారత దేశపు నాగళ్లు, రైతులు, పొలములు మొదలయిన గ్రామవాసులకు సంబంధించిన యథార్థదృశ్యములు చూపును.

డైరెక్టరు, కెమేరామన్ : నిటిన్ బోస్ (చాందోర్, ప్రెసిడెంటులను తయారుచేసినవారు).

విడుదల చేయువారు :

1. దేవదాస్ 4. మాయ
2. ధోపఛాం 5. ప్రెసిడెంటు
3. మిల్లినర్ వగైరాలను

{ విడుదలచేసిన }

CALCUTTA FILM EXCHANGE

50, Armenian Street, Madras.

వేంకటేశ్వర ఆయుర్వేదనిలయము

చింతలూరు, ఆలమూరు పోస్టు, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

అనేక విద్వద్వైద్యసభలయందు స్వర్ణపతకములను, ఉత్తమతరగతియోగ్యతాపత్రములను బహుమానములనుపొందిన "వైద్యరాజ" ద్విభాష్యం వెంకటేశ్వర్లు అండ్ సన్ వారిచే శాస్త్రీయముగ సిద్ధపరుపబడినదివ్యౌషధములు.

వసంత కుసుమాకరము.

మధుమేహము, అతిమూత్రము, రాచపుండ్లు, శుక్రనష్టము, తెల్లకుసుమ, కుష్ఠువ్యాధులు జీర్ణించుటచే కలుగు సకల మూత్రవాళ వ్యాధులకు రాజౌషధము. తులము 1-కి రు. 20-0-0

సిద్ధమకరధ్వజము.

ఇందు బంగారుకలదు. పూటీయిచ్చెదము.

జగత్ప్రసిద్ధమగు బలవర్ధకౌషధము. రక్తక్షీణము, వీర్యనష్టము, నపుంసకత్వము, క్షయ, బలహీనత మొదలగు దీర్ఘవ్యాధులకు దివ్యౌషధము. తులము 1-కి రు 24-0-0. 60 మాత్రలు రు 10-0-0.

ఏకోత్తరవృద్ధి మహాలక్ష్మీవిలాసరసము
చ్యవన ప్రాశము

క్షయరోగులకు అమృతోపమానములగు దివ్యౌషధములు.

క్షయ, శ్వాసకాసలు, ఉబ్బసము, కఫముతో కలసి రక్తము పడుట, రక్తహీనత, శరీరకృశత్వము, హృదయ దౌర్బల్యము, దీర్ఘకాలమునుండి బాధించు మొండిదగ్గులు మొదలగునవి జయించును. రెండుఔషధములు కలిపి సేవించవలెను. వెల రు 13-12-0

స్వర్ణక్రవ్యాద రసము.

చిరకాలాజీర్ణము, కడుపుబ్బరము, ప్రేవులరచుట, శూల, గుల్మము, యకృత్ ప్లీహవృద్ధులు, మొదలగువానిని జయించును. అజీర్ణజ్వరమును వశింపజేయును. బలవర్ధకము, తులం రు 4-0-0.

రసరాజరసము.

అనేకలక్షణములతోగూడిన హిస్టీరియా అనువ్యాధిని నివర్తింపజేయు మహౌషధము. తులం రు 10-0-0

ప్రదరారి లోహము.

స్త్రీల తెల్లకుసుమవ్యాధులకు దివ్యౌషధము. తెలుపు, ఎరుపు, పసుపు, నలుపురంగులుగల కుసుమలు నివారించును. కుక్షిశూల, కటిశూల, దేహశూల, సర్వాంగశూలలు నివర్తించును. 40 మా॥ 3-0-0.

సంపూర్ణకాంచనరసం.

సంవత్సరములకాలది శరీరమున జీర్ణించి నానావిధ వికారములను గలిగించు ప్రాతజ్వరములను బాగుచేయు పరమౌషధము. వ్యాధిని పూర్తిగా నిర్మూలింపచేయుటయేగాక [illegible], కాంతిని, పుష్టిని, బలమును కలుగజేయును. 30 మాత్రలు 5-0-0

ఋతుశూల సంహారి.

గర్భాశయము వాపును దోషము కుష్ఠువ్యాధులు జీర్ణించుటచేతను మరియే యితర కారణములవలనను గలుగు ఋతుశూలలను నివర్తింపజేసి గర్భోత్పత్తినికూడ గలుగజేయును. 18 మా॥ 2-0-0

రత్నపురుష లేహ్యము.

దేహపుష్టి, వీర్యవృద్ధి, లేక బలహీనులగు సంతానహీనులకును, పథ్యపానములు చేయలేనివారలకును పెద్దలూనిక. హోటలు భోజనము కారణమువలన క్షీణించు విద్యార్థులకు అమృతము వంటిది. జీర్ణశక్తిని బలమును ఉత్సాహమును కల్గించును.

40 రు రు 2-8-0

శుక్రసంజీవనీవటి.

చదువు విద్యార్థులలో వ్యాపించియుండు శుక్రనష్టము, మూత్ర స్ఖలనములు, స్వప్న స్ఖలనములు, దానివలనకలుగు బలహీనత తొలగించును. పథ్యము లేదు. 30 మాత్రలు రు 1-0-0

బ్రాంచిలు:—1. కాకినాడ, 2. రాజమండ్రి, 3. పెద్దాపురం, 4. అనకాపల్లి, 5. విశాఖపట్టణం, 6. ఏలూరు, 7. అమలాపురం, 8. తుని, 9. రామచంద్రపురం, 10. గుంటూరు, 11. బెజవాడ, 12. పాలకొల్లు, 13. బందరు.

236 ఔషధములు గలవు. కేటలాగు ఉచితము.

ప్రభత్

మీ కిదివర కెన్నడును ఆశాభంగము కలిగింపని స్టుడియో !
భారతదేశపు సినిమాచరిత్రయందు ద్రవ్యార్జనలో పేరొందిన
యీ గొప్ప టాకీలను పరికింపుడు

మొదటిది **అమృతమంథన్**

తరువాత **అమర్ జ్యోతి**

తుకారాం

ఇపుడు **అన్‌యెక్స్‌పెక్టెడ్**

నటీనటులు :

శాంతా ఆప్టే, వాసంతి, డేటే.

ప్రదర్శింపబడిన స్థలములందెల్లను క్రొత్తరికార్డులను కలుగజేసిన ఫిలిం

ప్రభత్ వారి

హిందూదేశమును ఉర్రూతలూగించిన మొట్టమొదటి సైలెంటు
యిపుడు టాకీగా వచ్చుచున్న

గోపాలకృష్ణ

రాధపాత్ర ధరించిన శాంత ఆప్టేతో త్వరలో విడుదలకానున్నది.

For Bookings Apply to:—**FAMOUS PICTURES**
95, Kilary Road, Bangalore City.
Phone: 2158.
Gram: "FAMOUSFILM"

ఆంధ్రదేశమున ఇత్తడి పాత్రల పరిశ్రమ

ఆంధ్ర శేషగిరిరావు

ఆంధ్రులలో ఇత్తడిపాత్రల వాడుక హెచ్చు. అగుటచే ఇత్తడిపాత్రల పరిశ్రమ ఆంధ్రదేశమున ఇంచుమించు అన్నిజిల్లాలయందును కాన వచ్చుచున్నది. ఆంధ్రదేశమునందలి గృహపరిశ్రమలలో ఇత్తడిపాత్రల పరిశ్రమకు ప్రముఖస్థానము గలదు. అయినను అది పొందవలసినంత అభివృద్ధిని పొందుట లేదు. అరవదేశము నుండి వచ్చు ఇత్తడిపాత్రలపోటీ మన దేశమునందలి ఈ పరిశ్రమ అభివృద్ధికి కొంత అడ్డంకిగా ఉన్నది. కొంచెము శ్రద్ధ చూపుచో అరవదేశము నుండి విశేషముగ వచ్చుచున్న ఇత్తడి పాత్రలు మొదలైనవి మన దేశము నందే తయారుచేసికొనవచ్చును. ఈ విషయము మననాయకుల దృష్టికి ఇంకను తగలవలసియున్నది. ఈలోగా మనము తెనుగుదేశపు వివిధములగు జిల్లాలలో ఈ పరిశ్రమ ఎక్కడ ఎట్లు నడచుచున్నదో ఒకపరి పరికింతము.

విశాఖపట్టణము జిల్లా

ఇత్తడిపరిశ్రమ ఈ జిల్లాలో పలు తావులయందున్నది. అందు వీరవిల్లి తాలూకాలోని కోటపాడు, పార్వతీపురము తాలూకాలోని పార్వతీపురము, బొబ్బిలి తాలూకాలోని బొబ్బిలి, అనకాపల్లి తాలూకాలోని అనకాపల్లి, సర్వసిద్ధి తాలూకాలోని సోమలింగపాలెము పేర్కొనదగినవి. కోటపాడులో నూరు విశ్వబ్రాహ్మణకుటుంబములు ఈ పరిశ్రమలో తగిలియున్నవి. ఇచ్చట ఇరువదియైదు కార్ఖానాలు (శాలలు) ఉన్నవి. పార్వతీపురమున ఇరువది కుటుంబములును, బొబ్బిలిలో నూరు కుటుంబములును, అనకాపల్లిలో అరువదికుటుంబములును, సోమలింగపాలెములో ముప్పదిరెండు కుటుంబములును ఈ పరిశ్రమ సాగించుచున్నవి. బిందెలు, గంగాళములు, గుండిగెలు, తప్పేలాలు, సాదాచెంబులు, మరచెంబులు ఇక్కడ చేయబడు ఇత్తడిపాత్రలలో ముఖ్యములైనవి. పనివాళ్లు సాధారణముగ రోజుకు పది గంటలు పనిచేయుదురు. ఇత్తడి రేకులు రాజమండ్రి, కాకినాడ, పెద్దాపురము, అనకాపల్లి, విజయనగరములనుండి తెప్పింపబడుచున్నవి. పాతఇత్తడి కరగించుటయు కలదు. పోతఇత్తడి పాత్రల అడుగులకు వాడబడుచున్నది. విజయనగరము, మాడుగులసంస్థానములకు చెందిన దివరపల్లి, గిరిసింగి, తెలగపూడి గ్రామములనుండి బొగ్గు వచ్చుచున్నది. వెలిగారము, తగరము మున్నగునవి ఆయాతావులయందలి కొట్లమీదనే దొరకును. విశాఖపట్టణముజిల్లాలోని పాత్రలను అచ్చటి షాహుకారులే కాక మద్రాసువరకుగల అన్ని పెద్ద పట్టణములలోని వర్తకులును విరివిగ కొనెదరు. కోటపాడు, అనకాపల్లి, సోమలింగపాలెములందలి సరుకుకు గిరాకీ హెచ్చు. కోటపాడుపాత్రలకు మంచిప్రసిద్ధి గలదు. కోటపాడులోని ఒక్కొక్కశాలలో ఏడాదికి నలుబది మణుగుల తూకమువరకు కలుపాత్రలును, బొబ్బిలి అనకాపల్లులలో ఏడాదికి రెండేసివేల మణుగుల ఇత్తడిపాత్రలును, సోమలింగపాలెములో ఏడాదికి పండ్రెండువందల మణుగుల ఇత్తడిపాత్రలును తయారగును.

తూర్పుగోదావరి జిల్లా

ఈజిల్లాలో రాజమండ్రి, పెద్దాపురము, జగన్నాథపురముల యందు ఇత్తడిరేకులతో పాత్రలను చేయు పరిశ్రమ ఉన్నది. పెద్దాపురములో ఇత్తడిపనిచేయువారు కంసాలి, సాలి కులములకు చెందినవారైయున్నారు. వలయు పెట్టుబడి అంతయు ఐదారుగురు పెద్దకోమట్లు పెట్టుచున్నారు. జగన్నాథపురములో పది పద్మసాలి కుటుంబములు ఈపరిశ్రమలో తగిలి

యున్నవి. ఇక్కడచేయు పాత్రంలో బిందెలు, చేటలు, చెంబులు ముఖ్యములు. సాలి, పద్మసాలి పనివాళ్లు బట్టలనేశ్రలో కిట్టుబాటు కాక ఈ పరిశ్రమ అవలంబించిరని చెప్పవలసియున్నది.

పశ్చిమగోదావరి జిల్లా

ఈజిల్లాలో తణుకుతాలూకాలోని అజ్జరము, నరసాపురము తాలూకాలోని పాలకొల్లు, భీమవరముతాలూకాలోని విస్సాకోడేరు గ్రామములందు ఇత్తడిపాత్రల పరిశ్రమ సాగుచున్నది. ఈ మూడు గ్రామములలో అజ్జరమున ఈ పరిశ్రమ విస్తారము. ఇత్తడిపనివారు ఇచట సుమారు నాలుగువందల మంది గలరు. అందు వందమంది మాత్రము బాలురు. మిగిలినవారు అందరును పెద్దవారే. వీరు అందరును రెడ్డి, కాపు, కంచర, చాకలి, ఈడిగ, కైకాలబత్తుల కులములకు చెందినవారు. ఊరిలో ఇత్తడివ్యాపారము చేయు దుకాణములు ఐదు గలవు. ఇత్తడిరేకులు మదరాసు నుండి తెప్పింపబడును. పాతఇత్తడి కరిగించి పోతపోయుటయు గలదు. గిన్నెలమట్టులకు పోతరేకును, పైభాగమునకు రేకుఇత్తడిని సాధారణముగ వాడుదురు. బిందెలు, గుండిగెలు, తప్పేలాలు ఇక్కడ చేయబడు ఇత్తడిపాత్రలలో ముఖ్యమైనవి. కావలసిన బొగ్గు, ఆప్రాంతమున తుమ్మచెట్లు కాల్చియు, నిడదవోలు కొవ్వూరు తాలూకాలనుండి తెప్పించియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఏడాదికి ఇక్కడి ఇత్తడిసరుకులో ఒక లక్ష ఇరువదియైదువేల రూపాయల వ్యాపారము సాగుచున్నది. రాజమండ్రి, అమలాపురము, శివకోడు మున్నగు తావులయందలి తూర్పుగోదావరిజిల్లా వర్తకులును, పాలకొల్లు, ఆకువీడు, భీమవరము, ఏలూరు మున్నగు తావులయందలి పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా వర్తకులును, బెజవాడ, రమణక్కపేట మున్నగు తావులయందలి కృష్ణాజిల్లా వర్తకులును అజ్జరపు ఇత్తడిసరుకుకు ప్రధానమైన కొనుగోలుదారులు. నవంబరు నెలనుంచి జూన్‌వరకును అమ్మకము చురుకుగా నుండును. వానకాలము మూడు మాసములును ఇత్తడిపని చురుకుగా నుండదు. అప్పుడు ఊడ్పురోజు లగుటచే ఈ పనివాళ్లు అందరును పొలముపనులకు పోవుదురు. ఈ పనివాళ్లలో పలువురకు సొంతఆస్తులు లేవు. వారిలో పలువురు ఋణభారముచేత క్రుంగిపోవుచున్నారు. పాలకొల్లులో ముప్పది కంచరకుటుంబములు ఇత్తడిపని చేయుచున్నవి. ఇత్తడిరేకులు ఇక్కడకూడ షాహుకారులే తెప్పించియిత్తురు. పాతఇత్తడి కరుగుటయు కలదు. బిందెలు, చెంబులు, పెద్దగరిటెలు మొదలగునవే కాకుండ పాలకొల్లు ఇత్తడిపనివాళ్లు ఇత్తడి దీపస్తంభములను విరివిగ చేయుదురు. ఈ దీపపుసెమ్మెలు ఈ ప్రాంతమునందలి సంతలలోను, తీర్థములలోను హెచ్చుగ వెలపోవును. ఏడాదికి పాతికవేల రూపాయిలకుపైగా ఇచ్చట దీపపుసెమ్మెల వ్యాపారము నడుచుచున్నది. మిగిలినపాత్రలు నెలకు నూరుమణుగుల తూకము వరకు అమ్మక మగుచుండును. పాలకొల్లుసంత ప్రసిద్ధమైనది. ఇక్కడ కూడ పనివాళ్లకు ఏడాదిపొడుగున పని ఉండుటలేదు. విస్సాకోడేరులో సుమారు పదునారు విశ్వబ్రాహ్మణ కుటుంబములు ఈపరిశ్రమలో తగిలియున్నవి. ఇచ్చట చేయబడుసరకు చుట్టుపట్ల గ్రామములందును, పాలకొల్లు సంతలోను అమ్మక మగుచుండును.

కృష్ణా జిల్లా

ఈ జిల్లాయందలి నూజవీడు డివిజన్‌లోని రమణక్కపేట ఇత్తడిపరిశ్రమకు ప్రసిద్ధికెక్కినది. రమణక్కపేట నూజవీటికి ఎనిమిదిమైళ్ల ఉత్తరమున ఉన్నది. ౧౯౩౯ నాటికి ఇచ్చటి పనివారిసంఖ్య ౧౩౦ మంది. అందు ౧౦౦ గురు పురుషులు; ౩౦ మంది బాలురు. పెక్కుమంది కంచరికులమునకు చెందినవారు. పెట్టుబడి అంతయు అచటి కోమట్లదే. మద్రాసు, బెజవాడ, ఏలూరునగరములనుంచి ఇత్తడిరేకు తెప్పించి కోమట్లు పనివాళ్లకు ఇత్తురు. పాతఇత్తడి కరగుటయు కలదు. చేయువస్తువులలో ముఖ్యమైనవి చెంబులు, పళ్లెములు, బిందెలు. పాతఇత్తడి కరగుటలో నగు తరుగు అంతయు పనివాడు కట్టుకొనవలసినదే. మూసలు చెన్నపట్టణమునుండి తెప్పించి కోమట్లు పనివాళ్లకు అమ్ముదురు. బొగ్గు దగ్గర ఉన్న దిగవల్లి, కొండపర్వకొండల నుండి, అడవులనుండి సరఫరా యగును. పని ఉండినచో ఒక్క అమావాస్యనాడుతప్ప ఇక ఎప్పు

డును పనిమానరు. ఏడాదిపండుగ వెళ్లిన పదునైదు దినములవరకు పని ప్రారంభింపరు. తయారైన పాత్రలను పనివాళ్లే అమ్మవలసిన అవసరము లేదు. తయారైన పాత్రలను కోమట్లు తీసికొని కృష్ణా, గుంటూరు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లాలలోని పల్లెలలో విక్రయింతురు. రమణక్కపేట ఇత్తడి సరకుకు నైజాము రాజ్యమున చెలామణి హెచ్చు. రమణక్కపేటయందలి కోమట్లు పనివాళ్లకు ఏడాది పొడుగున పని ఈయలేకపోవుచున్నారు. సగటున ఆరుమొదలు ఎనిమిది మాసములుమాత్రమే పని ఉండును. చైత్రము మొదలు ఆశ్వయుజమువరకు ఈపాత్రల అమ్మకము చురుకుగా నుండును. మిగిలిన కాలమునందు పనివారు ఖాళీగా నుందురు. అందు కొందరు సరకు అమ్ముటకు పోవుటయు గలదు. ఏడాదికి ఇచ్చట అరువదివేలరూపాయల విలువగల పాత్రలవ్యాపారము సాగుచున్నది. కృష్ణా జిల్లాలో తిరువూరుడివిజనుకు చెందిన చిన్నంపేటలోకూడ ఇత్తడిపాత్రలు చేయుదురు.

గుంటూరు జిల్లా

గుంటూరుజిల్లాలో ఇత్తడిపాత్రల పరిశ్రమ పల్నాటి తాలూకాలోని దుర్గిలోమాత్రమే యున్నది. ఇచట ఇత్తడితో పాత్రలనేకాక వాహనములను చేయుటకూడ గలదు. ౧౯౩౯ నాటికి ఈ గ్రామమున ఇత్తడిపనివాళ్లు ఐదుగురే యున్నారు. ఐదుగురును విశ్వకర్మకులజులే. వీరు రోజుకు ఎనిమిదిమొదలు పదిగంటలవరకు పని చేయుదురు. అవసరమగుచో ఒకరికి ఒకరు పనిలో చేదోడు అగుచుందురు. వాహనములు గజము ఎత్తు, గజము వెడల్పు ఉండుట గలవు. ఇత్తడి రేకులు నరసారావుపేటనుండి తెప్పించుకొందురు. బొగ్గు అడిగొప్పుల అగ్రహారమునుండి వచ్చును. బస్తా బొగ్గువెల పండ్రెండు అణాలు. ఇక్కడ చేయబడు ఇత్తడిపాత్రలలో బిందెలు, తప్పేలాలు, గరిటెలు, దీపస్తంభములు ముఖ్యములు. బిందెలు మొదలైనవానికి మట్టుకుమాత్రము పాత రేకు ఉపయోగించి పైన సాదా రేకు వాడుదురు. ఈవ్యాపారము సాహుకారులచేతిలో బడలేదు. పనివాళ్లే స్వయముగ నిర్వహించుకొనుచున్నారు. దుర్గికి చుట్టుపట్ల, పది, పదునైదు మైళ్ల దూరమునుండి వచ్చుచుండు ఆర్డరులు నిర్వహించుచుందురు. ఏడాదికి వేయిరూపాయల విలువగల సామగ్రిమాత్రమే ఇచట తయారగుచున్నది.

రాజమహాలు - చంద్రగిరి

నెల్లూరు జిల్లా

నెల్లూరుపట్టణమున ఇత్తడితో బిందెలు, జోడుతపలాలు, చెంబులు, బోగాణాలు చేయబడుచున్నవి. ఇత్తడిపనిలో చేయితిరిగిన మొదటి యాదు ఒకడు ఏబదిసంవత్సరముల క్రితము నెల్లూరు వచ్చి ఈ పరిశ్రమ ప్రారంభించెను. పేదకాపులు కొందరు అతనివద్ద కూలికి కుదిరిరి. పని బాగుగ నేర్చుకొని కాలక్రమమున ఈకాపులు సొంతముగ కార్ఖానాలను పెట్టిరి. ప్రస్తుతము ఈ పరిశ్రమలో ఇచ్చట దాదాపు నాలుగువందల మంది పనివాళ్లు ఉన్నారు. వీరందరును వన్నెకాపు లనబడు అగ్నికుల క్షత్రియులై యున్నారు. ఇత్తడి రేకులు మద్రాసునుండి తెప్పింపబడు చున్నవి. బొగ్గు రాపూరుతాలూకాలోని ఫారెస్టుకంట్రాక్టరులు సరఫరా చేయుచున్నారు. నెలకు ఐదువేల రూపాయిల విలువగల ఇత్తడిపాత్రల వ్యాపారము ఇచ్చట సాగుచున్నది. తంజావూరు, తిరుచునాపల్లి, సేలము, దక్షిణ ఆర్కాటుజిల్లాలనుండి వచ్చు ఇత్తడిసరకుపోటీ ఇచ్చట హెచ్చుగ నుండుటచే నెల్లూరులో ఈ పరిశ్రమ క్రమాభివృద్ధి నందుట లేదు.

చిత్తూరు జిల్లా

హిందూదేశమునందలి వివిధ ప్రాంతములనుండి అనుదినము పలువురు యాత్రికులను ఆకర్షించుచు గొప్పయాత్రాస్థల మగుటతో బాటు వస్తువిక్రయమునకు అనువైన స్థలము కూడ నైయుండు తిరుపతి ఈ జిల్లా యందే ఉండుటచే ఇత్తడిపాత్రల పరిశ్రమ ఇక్కడ ఇతరజిల్లాలలో కంటె హెచ్చు. తిరుపతిలో ఇత్తడి పాత్రలుచేయు కర్మాగారములు పండ్రెండు ఉన్నవి. ఒక్కొక్కదానిలో ముగ్గురు లేక నలుగురు పనివాళ్లు ఉందురు. పనివాళ్లలో చాలమంది మహమ్మదీయులో, కంసాలులో, బలిజలో అయిఉందురు. పెట్టుబడి అంతయు తిరుపతిలోని ఐదారుగురు వర్తకులది. పనివాళ్లకు ఇత్తడిరేకు ఇచ్చి తయారైనపాత్రలు తీసుకుని నిర్ణయముప్రకారము కూలి యిత్తురు. వంట గిన్నెలు, కేరియర్లు, నీటిబిందెలు, చెంబులు, అడుక్కులు మున్నగునవి తఱుచుగా చేయబడువస్తువులు. వర్తకుడు ఇత్తడితరుగును కట్టుకొనడు. దాని నష్టమునుకూడ పనివాడు భరింపవలసినదే. పని సంవత్సరము పొడుగునను ఉండును. కాని తిరుపతిలో విశేషప్రజ నాకర్షించు బ్రహ్మోత్సవము ప్రతిసంవత్సరము సెప్టెంబరునెలలో జరుగును కావున జూలై, ఆగస్టు, సెప్టెంబరుమాసములందు పని రద్దీగా నుండును. సాధారణముగ ప్రతినెలలోను మూడువందల మణుగుల తూకమువరకుగల పలు రకముల ఇత్తడిపాత్రలు తయారు చేయబడి అమ్మబడును.

కడప జిల్లా

ఈజిల్లాలో ఇత్తడిపాత్రల పరిశ్రమ ఇటీవల అభివృద్ధిచెందినది. ప్రొద్దుటూరుతాలూకాలోని వనిపెంటగ్రామము ఇత్తడిపరిశ్రమకు పేరుమోసినది. వనిపెంట జనాభా ౪,౩౬౦. ప్రొద్దుటూరుకు పదునైదు మైళ్లదూరమునను, కడపకు ఇరువదినైదు మైళ్లదూరమునను నల్లమల లడవిని ఉన్నది. ఈ గ్రామమునందలి ముసల్మానులును, మహారాష్ట్రులును ఇత్తడిపరిశ్రమలో నేర్పరులై యున్నారు. వైశ్యుల పెట్టుబడితో ఈ పరిశ్రమ నడుపబడుచున్నది. ఇత్తడి రేకులు కొత్తవి మద్రాసునుండి తెప్పింపబడును. పాతఇత్తడి కొని కరగించి పోతపోసి పాత్రలు చేయుటయు కలదు. ఇందుకు వలయు మూసలు చెన్నపట్టణమునుండి తెప్పించెదరు. బొగ్గు సరఫరామాత్రము తృప్తికరముగ లేదు. పనివాళ్లకు పని బాగుగ ఉండు వేసవిలో బొగ్గు సరఫరా సరిగా కాదు. దగ్గరలో అడవి ఉన్నను కాల్చినబొగ్గును ఆర్పుటకు తగినసీరు లేక బొగ్గుతయారు కష్టముగా నుండును. ఉదయగిరి, నంద్యాల, ఒంగోలు మొదలగుతావుల నుండివర్తకులు వచ్చి, ఈపాత్రలను తీసికొనివెళ్లి మారుబేరమునకు విక్రయింతురు. పనివాళ్లకు సంవత్సరము పొడుగున పనిఉండదు. ఆరుమాసములుమాత్రము పని ఉండును. ౧౯౩౭ నాటికి ఈ పనివాళ్లసంఖ్య ౨౬౦ గా ఉండెను. ఏడాదికి రెండు లక్షలరూపాయిల విలువగలపని సాగుచున్నది. ఏటికి ఏడాది పని ఉండుచో ౮ లక్షలరూపాయిల విలువగలపని వరకు చేయవచ్చునని అంచనా వేయబడుచున్నది. ఆషాఢ, శ్రావణ, భాద్రపదమాసములలో ఈ పాత్రల విక్రయము విస్తారము. ఇచట చేయబడిన పాత్రలు గట్టితనమునకు పేరు మోసినవి.

కర్నూలు జిల్లా

ఈ జిల్లాయందలి పత్తికొండ తాలూకాలోని దేవనకొండలో ఇత్తడితో చిన్నచిన్న దేవతావిగ్రహములను చేయుచుండువారు. అవి తీర్థములందును, సంతలయందును విరివిగా అమ్ముడుపోవుచుండునవి. ముఖ్యముగ బళ్ళారిజిల్లాలోని ఆదోని తాలూకాలోని మంత్రాలయములో వీనివిడుదల విశేషమై యుండునది. వెండి బంగారుపనులు చేయువారే అపుడు ఈ పనినికూడ చేయువారు. ఇటీవల వారు నశించిరి. వారితో ఈ పరిశ్రమయు నశించినది.

ఇతర ప్రాంతములు

అనంతపురముజిల్లాలో ఈ పరిశ్రమ తక్కువ యని చెప్పవచ్చును. బళ్ళారిజిల్లాలోని హాలేహాళులో బండి యెద్దుల మెడలలో కట్టు ఇత్తడిగంటలు చేయుదురు. తెలంగాణమునందలి కర్నాల, సిద్దిపేట, రామాయంపేట, లింగంపేట, పానుగల్లు, పోచంపల్లి, పెంబర్తి మున్నగు తావులయందు ఇత్తడిపాత్రలపరిశ్రమ గలదు. అందు ముఖ్యముగ పానుగల్లు ఇత్తడి బిందెలు అందమునకు పేర్కొనదగినవి.

1. ఈవ్యాసము చాలవరకు ప్రభుత్వమువారు ప్రచురించిన 'Preliminary Report on the Cottage Industries of the Madras Presidency' అను గ్రంథము ననుసరించి వ్రాయబడినది.

తెలంగాణము

శేషాద్రి రమణకవులు

నాణెంబైన తెలుంగుకబ్బములతో నవ్యాకృతుల్ వాఙ్మయ
శ్రేణిం దీర్చిన సత్కవీశ్వరులకున్ సేవాప్రదేశంబు, గీ
ర్వాణాంధ్రాదిమకావ్యరత్ననికురంబస్యందనంబై తెలం
గాణం బప్పుడు నిప్డు నుల్లసిలుటల్ కౌతూహలం బూన్చెడిన్.

కార్యాకార్యవిధిజ్ఞుడై శివమతాఖ్యానంబులన్ రేణుకా
చార్యుం డిందె రచించె, జైనకవిరాట్సారస్వతప్రక్రియా
వార్యప్రాభవ మిందె చెన్నలరె; విద్వన్మౌళి సింగావని
సర్వజ్ఞాంకున కిద్దియే భవన మీతన్మాభాగ్య మెన్నం దగున్.

కమ్మని తెల్గుబాస కొక కమ్మదనంబును గూర్చి కావ్యర
త్నమ్ముగ నాంధ్రభాగవత కల్పన జేసిన పోతరాజు మా
బమ్మెరవాసి, యందుగల పచ్చికచేలను పోతరాట్పదాం
కమ్ములు నేడు కన్పడునుగా; పరిశోధకభావదృష్టికిన్.

రాణికెక్కు కీర్తి పారముగన్న రుద్రదేవిమణి మా కులవృద్ధురాలు,
సాహిత్యవిద్యాప్రసాదప్రదాత విద్యానాథసుకవి మా యనుంగుసఖుండు
వ్యాఖ్యాతృమణి జగద్వంద్యుండు మల్లినాథాగ్రణి మాకు విద్యాగురుండు
సర్వజ్ఞసింగమక్ష్మాపతి సాహిత్యభూమి కైసేయు మా పాలముకాపు

అద్వితీయాద్యశిల్పరత్నాకరంబు
ఓరుగలుపురి మాకు విహారభూమి
రాణమీఱు తెలంగాణ రత్నగర్భ
మిన్నగా మమ్ముఁ గడుపారఁ గన్నతల్లి.

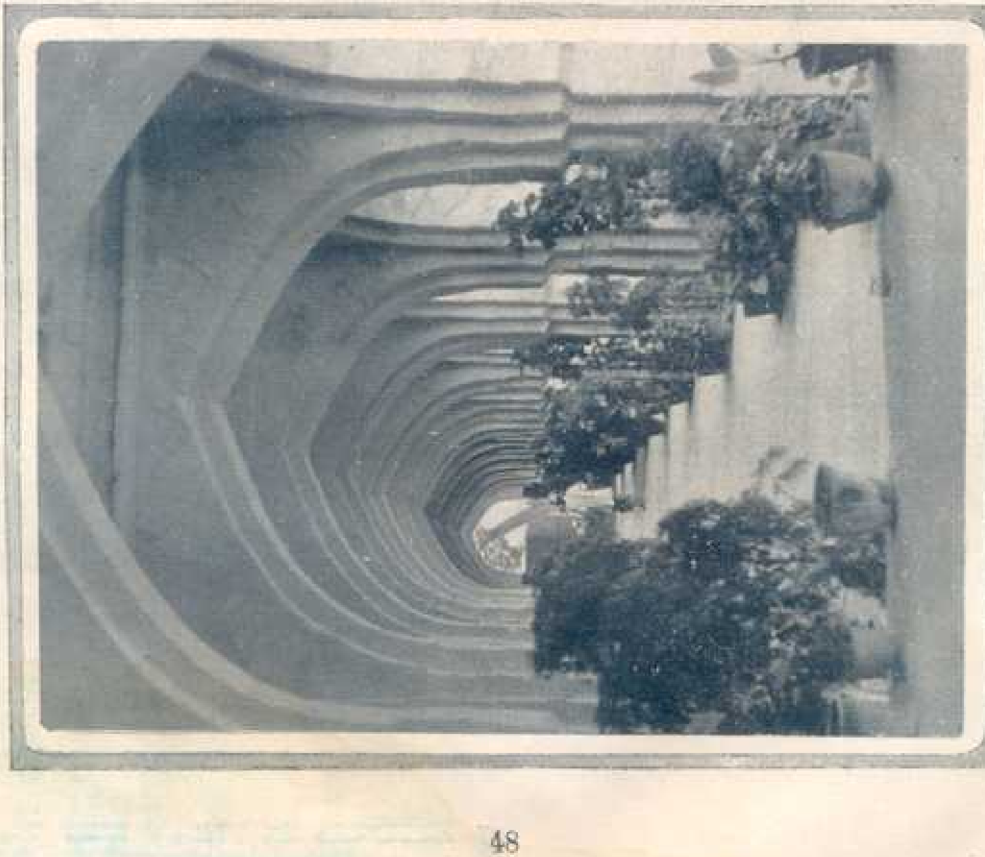
కూలిన పూర్వదేవాలయంబులనుండి చిఱునవ్వు వెలయించె శిల్పలక్ష్మి
తాళపత్రగ్రంథతతినుండి వృద్ధసువాసిని భారతి పాడుచుండె
శిథిలదుర్గాంతరసీమలనుండి శక్తికీర్తికన్యకల్ భావగీతి వినిచె
చిరపరాధీనవిశీర్ణాంధ్రహృదయంబు పూర్వవైభవ మెంచి పొంగిపోవు

ఈశుభావహావేశ నహీనపూర్వ
గౌరవంబులఁ బడయఁగాఁ గాంక్ష సేసి
ఆంధ్రతత్వంబు లోలోన నలరఁజేయ
నరుగుదెంచు, త్రిలింగదేశాంధ్రులార!

కవిరాజేంద్రుల కీర్తికామినియు విఖ్యాతాత్ములౌ భూపతుల్
భువిఁ గల్పించిన శౌర్యలక్ష్మియు నభోభూభాగపర్యంతమున్
గవితాసూనమరందధారలు తెలంగాణంబుపైఁ జిమ్ముఁగా
నవలోకించుచు మోద మొందుటకు మే మర్థింతు మెల్లప్పుడున్.

చంద్రగిరి కొండ - కొండపైన శిథిలదుర్గము

చంద్రగిరి రాజమహాలులోని ఒకవరండా

ఆంధ్రరాష్ట్రము ఖాదీపరిశ్రమ

అవంట లక్ష్మీనరసింహము

ఉద్యమ ప్రారంభము

భారతమాతృ గర్భశుక్తి ముక్తామణియు, భారతతపోమూర్తియు, ఆసేతు హిమాచల పృథ్వికిని మకుటరహిత సార్వభౌముడును, అనాథ దీనజన బాంధవుడును, దిగంతవిశ్రాంత యశోవిఖ్యాతుడును, నవయుగ ప్రవర్తకుడును నగు గాంధిమహాత్ముడు యీ దేశరాజకీయ, ఆర్థిక పారతంత్ర్యమును, అజ్ఞానమును పోగొట్టుటకు చేయుచున్న కృషిలో ౧౯౨౧-వ సంవత్సరమున స్థాపించిన యుద్యమములలో ఖాదీ యుద్యమము మొదటిది. చరఖా యాయన జీవనాడి; ఆయన బహిఃప్రాణము (రోజుకు ౨౦౦ గజముల నూలు వడుకనిది నిద్రపోవను ఆయన వ్రతమును, ప్రపంచ విఖ్యాతమైన ౨౧ రోజుల యుపవాసమునందు సైతమీ దీక్ష నాయన ఎటుల సాగించినదియు లోక మెరింగినదియే). ఆయన హైందవజాతికి ప్రసాదించిన మహత్తర వరములలో నిది ప్రధానము; అన్నార్తులగు కోట్లకొలది భారతీయ దరిద్రనారాయణులకు తారకము. సర్వమత సఖ్యమునకు పునాది; జాతీయ పునర్నిర్మాణ సౌధమునకు మూల స్తంభము; గ్రామ పరిశ్రమ లన్నిటికిని జీవగర్ర.

శాంతిమాతయైన చరఖా పునరుద్ధరణమును గూర్చియు, దాని భవిష్యత్తును గూర్చియు చెప్పుచు గాంధీజీ సగర్వముగా నది తన కమరత్వ మొసగ గలదనియు, "చరఖా ప్రాపంచిక జాతులనడుమను శాంతిసామరస్యములను పెంపొందించి, స్వయంకృషికి దారి చూపును. భావిసంతతులవారు, రాజకీయ, సాంఘికములందు నే నొనర్చిన పెక్కు మార్పులకు నన్ను నిందింపవచ్చును. కాని చరఖా యుద్ధరణమునకుమాత్రము నభినందించకపోరు" అను స్థిరవిశ్వాసము కలదనియు ప్రకటించెను.

౧౯౨౧-వ సంవత్సరము నుండియు నీ పరిశ్రమ యాంధ్రదేశమున దినదినాభివృద్ధి గాంచుచున్నది. ౧౯౨౧ నుండి ౧౯౨౫ వరకు జరిగిన యభివృద్ధిని తెలుపు నాధారములు లేకపోవుటచే, యీ రాష్ట్రమునకు ప్రతినిధి సంస్థయగు ఆంధ్ర చరఖా సంఘమేర్పడిన ౧౯౨౫-౨౬-వ సంవత్సరమునుండి యిప్పటివరకును — ౨౫ సంవత్సరములుగా నీ యుద్యమము పొందిన అభివృద్ధి, పరిణామములను గురించి సంగ్రహముగా నిట వ్రాయ బూనితిని.

నైజాము రాజ్యమునందలి తెలంగాణముతో కలసి, ౧౦౫ వేల చతురపు మైళ్ళ విస్తీర్ణమును, ౩ కోట్లపై చిలుకు జనాభాయు కలిగిన రాష్ట్రమున వ్యాపించిన యీ పరిశ్రమనుగూర్చిన పూర్తివివరములు తెలుప బూనుట అసాధ్యమైనను తొలుతటినుండియు నీ యుద్యమముతోగల సంబంధమునుబట్టి యిందులకు సాహసించితిని. (ఇచట చరఖాసంఘముయొక్కయు, తదనుబంధ సంస్థలయొక్కయు వివరములుమాత్రమే తెలుపబడినవి.)

ఖాదీబోర్డులు

ఈ కాలమున ప్రజలకు దానధర్మరూపమునగాక తగిన పెట్టుబడితో ప్రతిఫలమిచ్చు వృత్తిని చూపుట లాభకరమను విశ్వాసముతో మహాత్మాజీ కాంగ్రెసు ఆధ్వర్యమున వసూలు పరచిన నిధినుండి యీ యుద్యమమును ప్రారంభించెను. దేశమంతటను ఖాదీబోర్డు లేర్పడి, ౧౯౨౫సంవత్సరమువరకును, ఖాదీకార్యక్రమమును సాగించెను. కాని యీ కార్యక్రమమును తీవ్రతరముగా నొనర్చుటకును, రాజకీయ ప్రాబల్యమునుండి తప్పించి, స్వయముగనే, పనిసాధ్యమాత్రముగా నొనర్చుటకును దీర్ఘదర్శియగు మహాత్మాజీ సంకల్పించి, కాంగ్రెసు తీర్మానానుసారము అఖిలభారత చరఖా సంఘమును వేరుగా సృష్టించి, దానికి ౨౦ లక్షల నిధి నొసంగెను. (ఖాదీబోర్డులు రద్దు పరచి, పరిపాలనను చరఖాసంఘమునకప్పగించెను.)

ఖాదీ యుద్యమము కాంగ్రెసునుండి వేరుపడుటవలన, నది యెంతో త్వరితగతిని వివిధరాష్ట్రములలో వృద్ధినొందినదియు, ౧౯౩౦-౧౯౩౨ సంవత్సరపు సత్యాగ్రహోద్యమములలో ప్రభుత్వమువారీ యుద్యమమును రాజకీయములతో నంటగట్టి, ఎట్లు ఆర్డినెన్సుల పాలుజేయ యత్నించి విఫలులైనదియు గమనించినవారికి మహాత్ముని దీర్ఘదర్శిత్వము బోధపడగలదు. ఆ సమయమున ప్రభుత్వము వారీ రాష్ట్రమున, గౌతమీ సత్యాగ్రహాశ్రమమువంటి సంస్థలను పాడుచేసియు, ప్రజలకు భీతి గల్పించియు, ఖాదీప్రచారకులను జైళ్ళకంపియు నెన్నో యాటంకములు కలిగించిరి. కాని యీ యుద్యమమునకు మాత్రము హానియొనర్ప శక్తులు కాలేదు. నేడు అట్టి ప్రభుత్వము వారీ యీపరిశ్రమను గుర్తించి, యిందు పనిచేయువారికి సహాయ మొసంగుటకుగాను యీ సంవత్సరము ౩ లక్షల విరాళ మొసంగుట భావ్యభివృద్ధిసూచకమై, కాలపరిణామమును దెలుపుచున్నది. మున్ముందు దృష్టితో విధానము సాగించబడి, మహాత్ముని కృషి యనతికాలమున సాఫల్యము గాగలదను నాశ గొల్పుచున్నది.

ఖాదీపరిశ్రమ కవకాశములు

ఈ పరిశ్రమను సాగించుటకు మనరాష్ట్రమున గల యవకాశము లపారములు. కావలసినంత ప్రత్తి పండుచున్నది. గ్రామములందు వేలకు వేలు నేతకులును, పటిష్ఠములగు చరఖాలును, చాలినన్ని మగ్గములును కలవు. ఈ వృత్తికి సంబంధించిన పనివారందరును దేశమున విరివిగా నున్నారు.

సంతోషకరమగు మరొకవిశేష మేమన, యీరాష్ట్రము పంజాబు, రాజస్థానువంటి రాష్ట్రములవలెనే నేయుటకుమాదిరి గుడ్డకేగాక శ్రీమంతులకు, మధ్యమ తరగతివారికి, నిరుపేదలకు కావలసిన సన్న దుప్పటములు, పట్టు పరిగెరకములు, సాదారకములు, ముదురురకములు వగైరా సమస్తవిధములైన గుడ్డలను ఉత్పత్తిచేయుచున్నది. ౮ నంబరునుండి ౨౦౦ల నంబరువరకు వస్త్రము లీ రాష్ట్రమున తయారగుచున్నవి. భారతవర్షవాసు లందరిని దిగ్భ్రమ నొందించు కింగుమజ్లిన్లు, గ్లాసు మజ్లిన్లు మన మే తయారు చేయగలిగియుండుట మహాద్భుతము. ఈ వస్త్రములకొరకు యితర రాష్ట్రీయు లందరును ఆంధ్రులకు కేలుమోడ్పవలసినదే! అటులనే యీ రాష్ట్రపు మొదటి రకము సన్న బట్టయగు పిఠాపుర యుత్పత్తియు కూడ ప్రశస్తిగడించినది.

ఆంధ్ర చరఖాసంఘము

అఖిలభారత చరఖాసంఘము యొక్క ఆంధ్రశాఖ ౧-౩-౨౬ తేదీని గుంటూరునందు ప్రారంభించబడెను. ఈసంస్థకు ప్రారంభము నుండియు దేశసేవాధురీణులగు శ్రీ కొండా వెంకటప్పయ్యపంతులుగారు ఏజంటుగాను, త్యాగధనులగు శ్రీ గొల్లపూడి సీతారామ శాస్త్రిగారు గౌరవ కార్యదర్శిగాను యుండి ౩ సంవత్సరములు ఘనమగు కృషియొనర్చి యుండిరి. ౧౯౨౯-వ సంవత్సరము నుండియు నీసంస్థకు ఆంధ్రనాయక మణియు, నిర్మాణ క్రియాదక్షులునగు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య పంతులుగారు గౌరవ కార్యదర్శిగాను, వారికి తోడునీడయై నిరంతరము ఖాదీయభివృద్ధికిని, తదీయ కళాలాలిత్యమునకును కృషిసల్పుచున్న శ్రీ వేమూరి నారాయణమూర్తిగారు కార్యదర్శిగాను ఉండి యిప్పటికిని వారే దానిని నడపుచున్నారు. వీరి కాలముననే ఖాదీయుద్యమము పెక్కువిఘ్నములను గడచి, నలుదెసల ప్రాకి, ప్రభుత్వాదరణకు పాత్రమై, సర్వతోముఖమైన యభివృద్ధిని గాంచుచుండుటచే వీరు సార్థకజన్ములని చెప్పవచ్చును. శ్రీ డాక్టరుగారు బహు కార్య నిమగ్నులయ్యును, యీ యుద్యమ నిర్వహణము నెడ చూపుచున్న శ్రద్ధను గాంచిన వారెల్లరును నివ్వెరపడగలరు. ౧౯౨౯-వ సంవత్సరమునుండియు నీ సంఘ కార్యస్థానము కలంకారీ, అద్దకము పరిశ్రమల కాటపట్టును, చరిత్రాత్మకమునగు మచిలీపట్టణమునకు మార్చబడి, ప్రస్తుతము విశాలమైన స్వంత భవనము కలిగియున్నది.

ఈ సంఘమునకు ఖాదీబోర్డునుండి మార్చబడిన మొత్తము రు. ౫౭,౦౯౬-౩-౩ లును, నాగులాపల్లి క్షామనివారణనిధి బాపతు రు. ౫౦౮౨-౧౫-౩ లును మూలధనముగా నీయబడెను.

అతివిశాలమగు నీరాష్ట్రమున కీపెట్టుబడి చాల దని నాయకు లోత్తిడిచేయ, బాపుజీ శరీర క్లేశమును, శ్రమను లెక్కించక ౧౯౨౯-వ సంవత్సరములో మిక్కిలి యుష్ణమాసములగు ఏప్రిలు, మేమాసములందు ఆంధ్రదేశసంచార మొనర్చి, పెక్కు పట్టణములను, ౩౧౫ పల్లెలను సందర్శించి ఖాదీ నిధికిగాను రు. ౨,౪౬,౦౦౦ విరాళములు వసూలుపరచి, అందుండి ఆంధ్ర చరఖా సంఘమునకు రు. ౧,౭౬,౦౦౦ లనిచ్చెను. మరియు నీరాష్ట్రమున ఖాదీ పని సాగించుటకుగాను కీ. శే. డాక్టరు బ్రహ్మజోస్యుల సుబ్రహ్మణ్యంగారికి ౨౦ వేలును, సి. వి. రంగం శ్రేష్ఠిగారికి వేయిరూపాయలును, కర్నూలు స్వదేశీస్టోర్సు తరఫున వైద్యనాథయ్యరుగారికి వేయిరూపాయలును అప్పుగా నిచ్చిరి.

చరఖాసంఘం ఉత్పత్తిస్థానములు

౧. శ్రీకాకుళం సన్న కేంద్రము:—ప్రస్తుతము యీ సంఘముతరఫున ౮ వుత్పత్తిస్థానములు పనిచేయుచున్నవి. వీనిలో ౨ నూలు ఉత్పత్తికేంద్రములు (అమృతలూరు, కురుమద్దాలి)ను, మిగతవి నూలు, వస్త్రములనుకూడ తయారుచేయునవియు నైయున్నవి. వీనిలో ముఖ్యతమమగు శ్రీకాకుళంకేంద్రము విశాఖపట్నం జిల్లాలో నున్నది. యీ కేంద్రముక్రింద పనిచేయు గ్రామములు విశాఖపట్నం, గంజాం జిల్లాలకు చేరియున్నవి.

చరిత్రాత్మకములగు సన్నమజ్లిన్లు పూర్వము ఢక్కాలోను, ఆంధ్రదేశమున నీ ప్రాంతముల లోను తయారయ్యెడివి. ఢక్కామజ్లిన్లు దౌర్భాగ్యవశమున కథావశేషములైనను ఆంధ్రులయదృష్టరేఖ మంచిదగుటచే నీ ప్రాంతమునమాత్ర మా కృషి పూర్తిగా చావలేదు. (౧౫౦ సంవత్సరములనాటి పట్టుశాలి సన్న చీరయొకటి ఆంధ్రచరఖాసంఘమువారి యధీనమున నున్నది.) అచటి శ్రీమంతుల యభిమాన, ప్రోత్సాహములవల్ల ౧౯౨౧-వ సంవత్సరమునకు పూర్వము కొలదిమంది యీ వృత్తివల్ల జీవించుచుండిరి.

౧౯౨౧-వ సంవత్సరములో ఆంధ్రదేశసంచారమున మహాత్మజీకి యొకరు పొందూరు సన్నతానును బహుమాన మీయగా, నాయన మిక్కిలి యబ్బురపడి, దానిని ఖద్దరని నమ్మజాలక, వాస్తవము తెలిసికొనిరమ్మని దేవదాసుగాంధి నీప్రాంతములకు బంపెను. దేవదాసుగాంధి గ్రామములకు బోయి, యచటి ప్రజ లెటుల పత్తిని సున్నితముగా విడదీసి, స్వయముగా పట్టి, ఏకుకొని, యత్యద్భుతమైన సన్ననూలు వడుకుచున్నదియు, ఆగాలితంతువులను నిపుణులైన యచటి నేతగాండ్రెటుల చిత్రవిచిత్రములైన, మేలిరకముల యంచులతో నేయుచున్నదియు కన్నారగాంచి, బాపుజీ కెరిగింప ఆయన ఈ వుత్పత్తి నాశీర్వదించెను. అప్పటినుండియు, ప్రతికాంగ్రెసు ప్రఖ్యాతప్రదర్శనములోను యీప్రాంతపువడుకు, నేతపార్టీలవారు ఆహ్వానించబడుటయు, వారు వేలకొలది ప్రేక్షకులయెదుట తమకళా వైశద్యమును వెలిబుచ్చి, ఆంధ్రమాతకఖండకీర్తి, ప్రతిష్ఠల నార్జించుటయు జరుగుచున్నది.

౧౯౨౧-వ సంవత్సరమునుండి ౧౯౨౮-వ సంవత్సరమువరకు నీప్రాంతముల బయివేటు వర్తకులే వ్యాపార మొనర్చుచుండిరి. క్రమముగ రాష్ట్రమంతటినుండియు, బరరాష్ట్రముల నుండియు నా యుత్పత్తికి గిరాకి హెచ్చగానే వర్తకులు లాభముల కాశించి, మోసమునకు గడంగుటచే వారి ధ్రువపత్రములన్నిటిని రద్దుపరచి, ౧౯౨౯-వ సంవత్సరము నుండియు చరఖాసంఘము స్వయముగా నచట స్థిరపడి క్రయవిక్రయములు సాగించెను.

౧౯౧౯-వ సంవత్సరమున తీసికొన్న యంకెలనుబట్టి యచట(౨౫ నంబరునుండి ౬౦ నంబరువరకు)వెలమనూలు వడుకువారు ౮,౩౨౪ గురనియు, వారి గ్రామములు ౧౧౬ నియు, పట్టుశాలీనూలు (౮౦ నంబరునుండి ౨౦౦ నంబరు వరకు) వడుకువారి సంఖ్య ౧౧౪౭ మంది యనియు, వారు నివసించు గ్రామములు ౨౬ నియు తెలియుచున్నది. వారమున కొకసారి శ్రీకాకుళం, బుడితి, పొందూరు, చింతాడ, సింగిపురం గ్రామములలో జరుగు సంతలలో నీనూలు అమ్మబడుచుండును.

ఈ కేంద్రమున తయారగు వస్త్రములు, ప్రియమైనను చాల హెచ్చుమన్నిక గలవగుటచే లాభదాయకములు. ఇదివరకు అతిసన్నములో రిరగుమజ్లిన్లుమాత్రమే తయారయ్యెడివి. (ఒకవుంగరముద్వారా ౫౪" వెడల్పు ౧౬ గ. లపొడవుగల సన్నతాను దూర్చ వీలగును. ఈ రకం వస్త్రములధర గజం ౧-కి ౩-౧౨-౦.) ప్రస్తుతం పైవానిని మించిన నాణ్యములో గ్లాసు మజ్లిన్లున్ను తయారగుచున్నవి. వీనిధర గ౧-కి ౮-౭-౦. యీ కేంద్రము ప్రస్తుతము సాలుకు లక్షరూపాయల యుత్పత్తిని చేయుచు, యింకను అభివృద్ధి కవకాశములు కలిగియున్నది. ప్రస్తుత మిచటి యుత్పత్తిని బొంబాయి, గుజరాతురాష్ట్రీయు లెక్కువగా కొనుచున్నారు.

ఆంధ్ర చరఖాసంఘము

అఖిలభారత చరఖా సంఘము యొక్క ఆంధ్రశాఖ ౧-౩-౨౬ తేదీని గుంటూరునందు ప్రారంభించబడెను. ఈసంస్థకు ప్రారంభము నుండియు దేశసేవాధురీణులగు శ్రీ కొండా వెంకటప్పయ్యపంతులుగారు ఏజంటుగాను, త్యాగధనులగు శ్రీ గొల్లపూడి సీతారామ శాస్త్రిగారు గౌరవ కార్యదర్శిగాను యుండి ౩ సంవత్సరములు ఘనమగు కృషియొనర్చి యుండిరి. ౧౯౨౯-వ సంవత్సరము నుండియు నీసంస్థకు ఆంధ్రనాయక మణియు, నిర్మాణ క్రియాదక్షులునగు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య పంతులుగారు గౌరవ కార్యదర్శిగాను, వారికి తోడునీడయై నిరంతరము ఖాదీయభివృద్ధికిని,తదీయ కళాలాలిత్యమునకును కృషిసల్పుచున్న శ్రీవేమూరి నారాయణమూర్తిగారు కార్యదర్శిగాను ఉండి యిప్పటికిని వారే దానిని నడపుచున్నారు. వీరి కాలముననే ఖాదీయుద్యమము పెక్కు విఘ్నములను గడచి, నలుదెసల బ్రాకి, ప్రభుత్వాదరణకు బాత్రమై, సర్వతోముఖమైన యభివృద్ధిని గాంచుచుండుటచే వీరు సార్థకజన్ములని చెప్పవచ్చును. శ్రీ డాక్టరుగారు బహుకార్య నిమగ్నులయ్యును, యీ యుద్యమ నిర్వహణము నెడ చూపుచున్న శ్రద్ధను గాంచిన వారెల్లరును నివ్వెరపడగలరు. ౧౯౨౯-వ సంవత్సరమునుండియు నీ సంఘ కార్యస్థానము కలంకారీ, అద్దకము పరిశ్రమల కాటపట్టును, చరిత్రాత్మకమునగు మచిలీపట్టణమునకు మార్చబడి, ప్రస్తుతము విశాలమైన స్వంత భవనము కలిగియున్నది.

ఈ సంఘమునకు ఖాదీబోర్డునుండి మార్చబడిన మొత్తము రు. ౯౭,౦౯౬-౩-౩ లును, నాగులాపల్లి క్షామనివారణనిధి బాపతు రు. ౫౦౮౨-౧౫-౩ లును మూలధనముగా నీయబడెను.

అతివిశాలమగు నీరాష్ట్రమున కీపెట్టుబడి చాలదని నాయకు లూహించియే, బాపుజీ శరీరక్లేశమును, శ్రమను లెక్కించక ౧౯౨౯-వ సంవత్సరములో మిక్కిలి యుష్ణమాసములగు ఏప్రిలు, మేమాసములందు ఆంధ్రదేశసంచారమొనర్చి, పెక్కు పట్టణములను, ౩౧౫ పల్లెలను సందర్శించి ఖాదీ నిధికిగాను రు. ౨,౮౬,౦౦౦ విరాళములు వసూలుపరచి, అందుండి ఆంధ్ర చరఖా సంఘమునకు రు. ౧,౭౬,౦౦౦ లనిచ్చెను. మరియు నీరాష్ట్రమున ఖాదీ పని సాగించుటకుగాను కీ. శే. డాక్టరు బ్రహ్మజోస్యుల సుబ్రహ్మణ్యంగారికి ౨౦ వేలును, సి. వి. రంగం శ్రేష్ఠిగారికి వేయిరూపాయలును, కర్నూలు స్వదేశీస్టోర్సు తరఫున వైద్యనాథయ్యరుగారికి వేయిరూపాయలును అప్పుగా నిచ్చిరి.

చరఖాసంఘం ఉత్పత్తిస్థానములు

౧. శ్రీకాకుళం సన్న కేంద్రము:— ప్రస్తుతము యీ సంఘముతరఫున ౭ వుత్పత్తిస్థానములు పనిచేయుచున్నవి. వీనిలో ౨ నూలు ఉత్పత్తికేంద్రములు (అమృతలూరు, కురుమద్దాలి)ను, మిగతవి నూలు, వస్త్రములనుకూడ తయారుచేయునవియు నైయున్నవి. వీనిలో ముఖ్యతమమగు శ్రీకాకుళంకేంద్రము విశాఖపట్నం జిల్లాలో నున్నది.యీకేంద్రముక్రింద పనిచేయు గ్రామములు విశాఖపట్నం, గంజాం జిల్లాలకు చేరియున్నవి.

చరిత్రాత్మకములగు సన్నమజ్లిన్లు పూర్వము ఢక్కాలోను, ఆంధ్రదేశమున నీ ప్రాంతములలోను తయారయ్యెడివి. ఢక్కామజ్లిన్లు దౌర్భాగ్యవశమున కథావశేషములైనను ఆంధ్రులయదృష్టరేఖ మంచిదగుటచే నీ ప్రాంతమునమాత్ర మా కృషి పూర్తిగా చావలేదు. (౧౫౦ సంవత్సరములనాటి పట్టుశాలి సన్నచీరయొకటిఆంధ్రచరఖాసంఘమువారి యధీనమున నున్నది.) అచటి శ్రీమంతుల యభిమాన, ప్రోత్సాహములవల్ల ౧౯౨౧-వ సంవత్సరమునకు బూర్వము కొలతిమంది యీ వృత్తివల్ల జీవించుచుండిరి.

౧౯౨౧-వ సంవత్సరములో ఆంధ్రదేశసంచారమున మహాత్మజీకి యొకరు పొందూరు సన్నతానును బహుమాన మీయగా, నాయన మిక్కిలి యబ్బురపడి, దానిని ఖద్దరని నమ్మజాలక, వాస్తవము తెలిసికొనిరమ్మని దేవదాసుగాంధి నీప్రాంతములకు బంపెను. దేవదాసుగాంధి గ్రామములకు బోయి, యచటి ప్రజ లెటుల పత్తిని సున్నితముగా విడదీసి, స్వయముగా పట్టి, ఏకుకొని,యత్యద్భుతమైన సన్ననూలు వడుకుచున్నదియు, ఆగాలితంతువులను నిపుణులైన యచటి నేతగాండ్రెటుల చిత్రవిచిత్రములైన, మేలిరకముల యంచులతో నేయుచున్నదియు కన్నారగాంచి, బాపుజీ కెరిగింప ఆయన ఈ వుత్పత్తి నాశీర్వదించెను. అప్పటినుండియు, ప్రతికాంగ్రెసు ప్రఖ్యాతప్రదర్శనములోను యీప్రాంతపువడుకు, నేతపార్టీలవారు ఆహ్వానించబడుటయు, వారు వేలకొలది ప్రేక్షకులయెదుట తమకళా నైశద్యమును వెలిబుచ్చి, ఆంధ్రమాతకఖండకీర్తి, ప్రతిష్ఠల నార్జించుటయు జరుగుచున్నది.

౧౯౨౧-వ సంవత్సరమునుండి ౧౯౨౭-వ సంవత్సరమువరకు నీప్రాంతముల బయివేటు వర్తకులే వ్యాపార మొనర్చుచుండిరి. క్రమముగా రాష్ట్రమంతటినుండియు, బరరాష్ట్రముల నుండియు నా యుత్పత్తికి గిరాకి హెచ్చగానే వర్తకులు లాభముల కాశించి, మోసమునకు గడంగుటచే వారి ధ్రువపత్రములన్నిటిని రద్దుపరచి, ౧౯౨౯-వ సంవత్సరము నుండియు చరఖాసంఘము స్వయముగా నచట స్థిరపడి క్రయవిక్రయములు సాగించెను.

౧౯౧౯-వ సంవత్సరమున తీసికొన్న యంకెలనుబట్టి యచట(౨౫ నంబరునుండి ౬౦ నంబరువరకు)వెలమనూలు వడుకువారు ౮,౩౨౪ గుడనియు, వారి గ్రామములు ౧౧౬ నియు, పట్టుశాలినూలు (౮౦ నంబరునుండి ౨౦౦ నంబరు వరకు) వడుకువారి సంఖ్య ౧౧౪౭ మంది యనియు, వారు నివసించు గ్రామములు ౨౬ నియు తెలియుచున్నది. వారమున కొకసారి శ్రీకాకుళం, బుడితి, పొందూరు, చింతాడ, సింగిపురం గ్రామములలో జరుగు సంతలలో నీనూలు అమ్మబడుచుండును.

ఈ కేంద్రమున తయారగు వస్త్రములు, ప్రియమైనను చాల హెచ్చుమన్నిక గలవగుటచే లాభదాయకములు. ఇదివరకు అతిసన్నములోరిరగుమజ్లిన్లుమాత్రమే తయారయ్యెడివి. (ఒకవుంగరముద్వారా ౫౮" వెడల్పు ౧౬ గ. లపొడవుగల సన్నతాను దూర్చ వీలగును. ఈ రకం వస్త్రములధర గజం ౧-కి ౩-౧౨-౦.) ప్రస్తుతం పైవానిని మించిన నాణ్యములో గ్లాసు మజ్లిన్లును తయారగుచున్నవి. వీనిధర గ౧-కి ౮-౭-౦. యీ కేంద్రము ప్రస్తుతము సాలుకు లక్షరూపాయల యుత్పత్తిని చేయుచు, యింకను అభివృద్ధి కవకాశములు కలిగియున్నది. ప్రస్తుత మిచటి యుత్పత్తిని బొంబాయి, గుజరాతురాష్ట్రీయు లెక్కువగా కొనుచున్నారు.

ఆంధ్రరాష్ట్రము : ఖాదీపరిశ్రమ

ఆంధ్రదేశపు మహారాజులు, జమీందార్లు, శ్రీమంతులు యీపరిశ్రమను ప్రోత్సహించి, వృద్ధి నొందింతురుగాక!

౨. పురిటిగడ్డ, ఘంటశాల, గూడవల్లి కేంద్రములు:— వీనిలో మొదటి రెండును కృష్ణా మండలమునను, మూడవది గుంటూరుమండలమునను గల మొదటిరకం సన్నబట్టను తయారు చేయు కేంద్రములు. ఇచట తయారగువస్త్రములు ౨౦-౩౦ నంబరు సన్నము గలిగి, మధ్యమతరగతివారికి అందుబాటులో నుండును. ఈ 3 కేంద్రములును ప్రస్తుత మొకలక్షరూపాయల యుత్పత్తిని గలిగి, యభివృద్ధి కవకాశములు కలిగియున్నవి.

3. కందుకూరుకేంద్రము:— నెల్లూరు మండలమున మెట్టప్రదేశములగు కందుకూరు, కనిగిరి తాలూకాలయం దీ కేంద్రము ౧౯౨౨-వ సంవత్సరమున తొలుత కీ. శే. ఆచంట సత్యనారాయణగారిచే స్థాపించబడినది. ఆంధ్రమాత యనుగుబిడ్డలలో నొకడగు నాకర్మవీరుడు త్యాగధనుడై తను, ధన, మనఃప్రాణములను ఖాదీసేవకై యర్పించి ఈకేంద్రమును స్థాపించి, యద్వితీయమగు కృషి నొనర్చి, ౧౯౨౬-వ సంవత్సరమున నచటనే కీర్తిశేషుడయ్యెను. ఆత్మబలిదాన మొనర్చిన యీయజ్ఞాతవీరుని కృషి కీకేంద్రమే నేడుసజీవస్మారకచిహ్నమై యొప్పారుచున్నది. ఇచటియుత్పత్తి ౧౨ - ౨౦ నంబర్లమధ్యనుండి, రెండవరకము గుడ్డయని వ్యవహరింపబడుచురాష్ట్రమంతటను మంచిపేరు కలిగియున్నది. ప్రస్తుత మిచట సాలుకు ౮౦,౫౦ వేలరూపాయలఖాదీ యుత్పత్తి యగుచున్నది. పేదవారగు వేలకొలది వడుకు ఏకుడు నేతకుటుంబములును, సమృద్ధియగు ప్రత్తిపంటయు కలిగి యీ ప్రాంతము ఖాదీ యభివృద్ధి కపారావకాశములు కలిగియున్నది.

మరియు నిచటనుండియే రాష్ట్రములోని సన్నఖాదీ యుత్పత్తికి వలయు చక్కని ౧౦,౦౦౦ మణుగులదూది ప్రతివత్సరమును ఎగుమతి యగుచున్నది.

ఇదేమాదిరి గుడ్డ నుత్పత్తిచేయు గురవారెడ్డి పాలెమను మరొకకేంద్రము ఒంగోలుతాలూకాలో నున్నది.

చరఖాసంఘ వస్త్రాలయములు

ముఖ్యపట్టణములగు మద్రాసు, నెల్లూరు, బెజవాడ, గుడివాడ, బందరు, కాకినాడ, విశాఖపట్నం, మెలియాపుట్టి, శ్రీకాకుళము లలో నీసంస్థతరఫున వస్త్రాలయములు పని చేయుచున్నవి. పైనతెలిపిన వుత్పత్తిస్థానములలోకూడ విక్రయములు జరుపుదురు.

ఏజెన్సీలు

ఈసంఘమునకు చెందిన వస్త్రాలయములు లేని పట్టణములలోను, పల్లెలలోను ఖాదీని విక్రయించుటకై యీ సంఘముతరఫున ౪౭ ఏజెన్సీ వస్త్రాలయములు పనిచేయుచున్నవి.

ప్రయివేటు సంస్థలు

మొదటినుండియు నీరాష్ట్రమున చరఖాసంఘము ప్రయివేటుసంస్థలను ప్రోత్సహించి యుండుటచే వీరియభివృద్ధి బాగుగానే యున్నది. వీరు దామాషాను చరఖాసంఘము కంటె రెట్టింపు వుత్పత్తి, విక్రయములు కలిగి యున్నారు. ఇటీవల మహాత్మాజీ నూతన కార్యక్రమ మమలులోనికి వచ్చినపిమ్మట వీరిలో చాలామంది చరఖాసంఘముతో సమానముగా నిలువలేకపోవుటచే ధ్రువపత్రములు వదలుకొని వెనుకకు జారుచున్నారు. ప్రస్తుతమున్నవారిలో చాలమంది, వుద్యమ ప్రారంభమునుండియు నున్నవారగుటచే చరఖాసంఘముతోబాటు కష్టనిష్ఠురముల కోర్చి తుదివరకు నిలబడెదరని నమ్మవచ్చును.

౧౯౩౩-వ సంవత్సరమునందు వేయబడిన లెక్కలనుబట్టి, ప్రయివేటుదారు లీ పరిశ్రమ యందు జిల్లాలవారీగా నీదిగువ విధమున పెట్టుబడి పెట్టియున్నారు.

చిత్తూరు	జిల్లా	౧,౫౦౦
కర్నూలు	,,	3,000
(ఇటీవల నీజిల్లాలో మరి పెట్టుబడి పెరిగెను)		౧౫,౦౦౦
తూర్పుగోదావరి	,,	30,000
ప. గోదావరి	,,	౫,౦౦౦
కృష్ణా	,,	౧౮,౫౦౦
గుంటూరు	,,	౭౬,౦౦౦
నెల్లూరు	,,	౨౧,౦౦౦
అనంతపురం	,,	౭,౫౦౦
బళ్లారి	,,	౧,౫౦౦
నైజాము	,,	3౬,౫౦౦
	వెరశి	౨,౨౦,౦౦౦

వీరిలో గుంటూరుజిల్లా ఖద్దరు సంఘము వారు ముఖ్యులు. వీరు గుంటూరుమండల మంతటను వుత్పత్తి, విక్రయశాలల నేర్పరచి, సాలుకు లక్షరూపాయల వ్యాపారమును చేయుచున్నారు. ప్రస్తుతము వీరికి ధ్రువ పత్రము లేదు.

కీ. శే. డాక్టరు బ్రహ్మజోస్యుల సుబ్రహ్మణ్యంగారు సీతానగరమునను, పిఠాపురం లోను వుత్పత్తిస్థానముల నేర్పరచి, ఖాదీ యుద్యమాభివృద్ధికొరకు చాల కృషి చేసి యుండిరి. వారు దివంగతులగుటచే ప్రస్తుత మాకేంద్రములు చరఖాసంఘముక్రిందకు రానున్నవి.

ప్రస్తుతము పనిచేయుచున్న ధ్రువపత్ర సంస్థలలో ముఖ్యులను, వారు పనిచేయుచున్న కేంద్రములను దిగువ తెలుపుచున్నాను.

1. తునికేంద్రము.
   - ౧. రావ్ర్తి జగన్నాథంగారు.
   - ౨. కాపుల తమ్మిరాజుగారు.
   - 3. తిగుట వెంకట పెద్దిరాజుగారు.
2. పిఠాపురం కేంద్రం.
   - ౧. తిగుట వెంకటపెద్ది రాజుగారు.
   - ౨. మల్యాల వెంకట గోపాలరావుగారు.
   - 3. గౌతమీ సత్యాగ్రహాశ్రమం

   —తూ. గోదావరిజిల్లా
3. చేబ్రోలుకేంద్రము.
   - ౧. మల్లాది రాఘవయ్యగారు.
4. రేపల్లె కేంద్రము.
   - ౧. రావు వెంకయ్యగారు.

   —గుంటూరుజిల్లా
5. వీరన కనుపూరు.
   - ౧. పోలవరపు గోవిందరావుగారు.

   —నెల్లూరుజిల్లా.
6. తాడిపత్రి.
   - ౧. ఎమ్. వీరభద్రప్పగారు.
   - ౨. రాయలసీమ ఖద్దరుసంఘము.

వీనిలో కట్టకడపటిదగు రాయలసీమ ఖద్దరు సంఘము శ్రీమూల లక్ష్మీనారాయణగారొసంగిన రు. ౧౫,౦౦౦ల పెట్టుబడితో ఇటీవలనే ప్రారంభమైనది. ఈసంస్థ యచిరకాలముననే శాఖోపశాఖలుగా రాయలసీమ యంతటను వ్యాపించి, యితర మండలములకు తమవుత్పత్తిని బంపి ఆంధ్రైక్యత కెంతయు తోడ్పడుగాక!

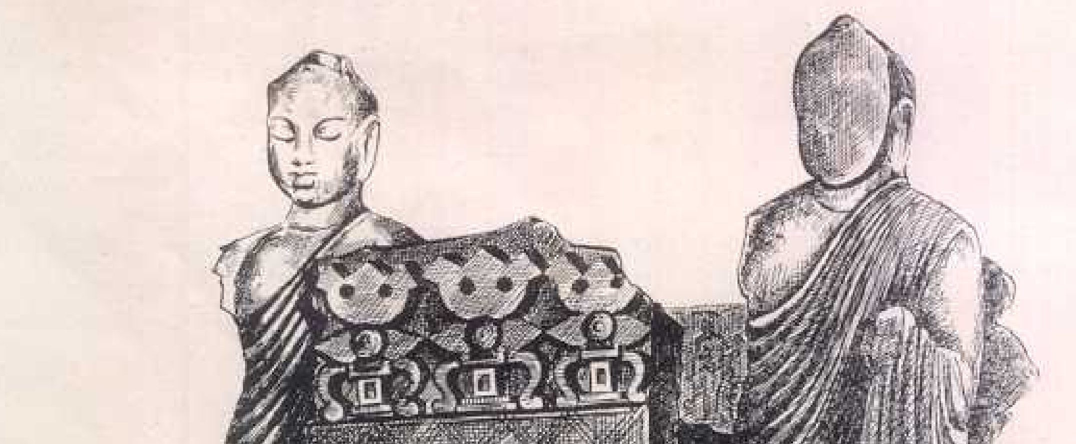
కలంకారీ, అద్దకం పరిశ్రమలకు ఖాదీ సహాయం

చరఖాసంఘ కేంద్రస్థానమును, కేంద్ర వస్త్రాలయమును అద్దకములకు అనాది ప్రసిద్ధి గల బందరునకు మార్చబడుటచే, ౧౯౩౫-౬ సంవత్సరమునుండియు వివిధరకముల చీరలు, చీటీలు, రంగురంగుల దుప్పట్లు, శాలువలు మున్నగు ఆకర్షవంతములగు అద్దకములు చేయబడి, ఖాదీ యీ రాష్ట్రమునను, యితర రాష్ట్రములలోను హెచ్చుగా ప్రచారమగుచున్నది. ముఖ్యముగా నీపట్టణమునకును, ప్రాంతమునకును ప్రఖ్యాతి వార్జించినట్టియు, నలెగ్జాండరు ప్రమాట్టుచేసెను, మొంగలు పాదుషాలచేతను మిగుల నాదరించబడి, పాశ్చాత్య దేశములకును, యిటీవలివరకు విస్తారముగా పర్షియాకును ఎగుమతియగుచును, నాకవాడు 30000 కుటుంబముల కీయొక్క పట్టణమునకే పని యీయగలిగి నేడు శిథిలావస్థకు వచ్చిన కలంకారీ పరిశ్రమను ఖాదీ యుద్ధరించినది. నేడు ఖాదీమీద పలురకముల కలంకారీ దుప్పట్లు, టేబిలుగుడ్డలు, దోయిగట్టలు తయారై, పెక్కు ప్రదర్శనములందును, కళాభిజ్ఞులగు విదేశీయులచేతను ప్రశంసల నొందుచున్నవి. ఈ విషయమున మిగుల కృషి చేసిన చరఖాసంఘ కార్యదర్శిగారగు శ్రీ నారాయణమూర్తిగా రెంతయు నభినందనీయులు.

మరియును నీసంఘము హరిజనులచే నాంధ్ర జాతీయ కళాశాలయందు నేయించుచున్న ఖాదీ తివాసులును, గోనెలు వగైరా నట్టబడిన వస్తువులును ప్రజానురాగమును బొందినవి.

ఆర్థిక దుస్థితియందు రైతులకు ఖాదీసహాయము

దేశము నావరించిన ఆర్థికదుస్థితివలన మిగతవ్యాపారము లన్నిటివలెనే ఖాదీవిక్రయములుకూడ చాలవరకు తగ్గిపోయినవి. తాము పండించు వస్తువు లన్నిటికిని ధరలుపడిపోయి పన్నులు చెల్లింపలేక యుండుచున్న రైతులకు ఎక్కువ సహాయకారిగా నుండుటకు చరఖాసంఘమువారు హెచ్చుఉత్పత్తి చేయ వీలుగాక పోయినను, జరిగిన స్వల్పపనితోనే అది రైతులకు కొంతవరకు సుఖము గూర్చగల్గినది. ఈసమయమున రాట్నము చాలవరకు కలవాటుపడిన గృహిణులు, బాలవృద్ధులు సంవత్సరము పొడుగునను నూలువడికి, తమకుటుంబములకు వలయువస్త్రములు కావలసినంత నేయించుకొనియు, మిగతనూలును విక్రయింపగావచ్చిన యాదాయముతో పన్నులు చెల్లించుటకును, కుటుంబఖర్చులజరుపుటకును చాల తోడ్పడినది. ఇందులకు నిదర్శనముగా పేదరకోట సంస్థానములోని ౬౬ గ్రామములను చూపవచ్చును. నాగరికతకు, వరిపంటకు ప్రసిద్ధిగాంచిన నక్కి నాసితాలూకావారు రాట్నపరిశ్రమ ప్రవేశించని కారణమున యప్పులలో మునిగియుండ, పై గ్రామములవారు పన్నులు, బందీలు చెల్లించుకొనుచు, తిండికి, బట్టకు లోటు

బుద్ధుని శిలావిగ్రహము (అమరావతి)

లేకుండ జీవనము చేయగలుగుట ఖాదీ మాహాత్మ్యము గాక వేరేమి ?

ఖాదీద్వారా హరిజన సేవ

ఈ యుద్యమము దరిద్రనారాయణు లందరికిని, ముఖ్యముగా సంఘనిర్దయము పాలై యధమస్థితియందున్న హరిజనులకును తోడ్పడ సమర్థమైయున్నది. పూర్వము హరిజనకుటుంబములలో సన్ననినూలు వడుకగలుగువారు పెక్కుమంది యుండిరని "మాలనూలు సన్నను, గట్టియని తెలపాగల కుపయోగించువా" రని నేటికిని జనులయందు వాడుకలో నున్న నానుడి ననుసరించి తెలియుచున్నది. (అటులనే మాదిగలలోకూడ సన్ననూలు వడుకువారు కొందరు నేటికిని కందుకూరు ప్రాంతములలో నున్నారు.) కాని దౌర్భాగ్యవశమున నిటీవల వీరిలో యీ కౌశలము నశించుటచే, తిరిగి యీ కుటుంబము లందు చరఖాను ప్రవేశపెట్ట యత్నములు జరుగుచున్నవి. ప్రస్తుతము చరఖాసంఘ వివిధశాఖలలోను ౧౦౦ మంది హరిజనులు మాత్రము వడుకుచున్నారు.

ఈ కుటుంబములలో నేతవృత్తి యింకను సజీవమైయుండుట గొప్పవిశేషము. చరఖా సంఘము తరఫున కందుకూరు, నరసారెడ్డి పాలెములలోను, ఆంధ్రజాతీయకళాశాలలోను సుమారు ౧౩౦ మంది హరిజన నేతగాండ్రును, కార్యాలయమున యిరువురు హరిజన నౌకర్లును పనిచేయుచున్నారు. వీరిసంఖ్య యింకను త్వరలో పెరుగుసూచన లున్నవి.

ఘంటసాల నారాయణమూర్తి, పువ్వాడ సత్యనారాయణగార్లను యిరువురు ప్రయివేటు ఖద్దరువర్తకులు సుమారు ౨౦ మంది హరిజననేతగాండ్రకు పని యిచ్చుచున్నారు.

ఖాదీధరలు, నాణ్యములో నభివృద్ధి

ప్రారంభములోకంటె యిప్పుడు తయారగు నన్నిరకములలోను పుంజములు తరుచు చేయబడి, ఖాదీ నాణ్యములో చాలాయభివృద్ధిచెందినది. ఖాదీధరలు ౧౯౨౪-వ సంవత్సరమున సాదారకములలో గ౧-కి ౦-౧-౦ వంతునను, శ్రీకాకుళంరకములకు గ౧కి ౦-౨-౦ నుండి ౦-౫-౦ వంతునను తగ్గించబడెను. మరల ౧౯౨౯-వ సంవత్సరములో నొకసారియు, ౧౯౩౩-వ సంవత్సరములో ౨ సార్లును సుమారు గ౧కి ౦-౬-౦వంతున తగ్గించబడెను. ఇటీవలమహాత్మునికి నూతనవిధానము ననుసరించి వడుకుకూలి పెంచుటచే ధరలు గ౧కి ౦-౦-౬ నుండి ౦-౧-౦ వరకు పెంచబడెను. అయినను ౧౯౨౨-వ సంవత్సరమున గ౧కి ౧-౬-౦ ధరగలవస్త్రము ౧౯౨౪ లో గ౧కి ౦-౧౨-౦ లకును, నేడు ౦-౯-౯ లకును తగ్గినదన నీలోపుగా నెంతకృషి జరిగినదియు, ధర యెంతతగ్గినదియు సులభముగా గ్రహించవచ్చును. మన ఖాదీ యిప్పటికిని తిరుప్పూరుఖాదీకంటె గ౧కి ౦-౦-౯, ౦-౧-౦ చవుక.

ప్రక్కపట్టిక యంకెలనుబట్టి ఖాదీపరిశ్రమ యీవత్సరములలో ౧౬౬౦ మంది యేకువారికి, ౧,౭౨,౬౧౬ మంది వడుకువారికి, ౯,౪౭౦ మంది నేతగాండ్రకు నాశ్రయమిచ్చె ననియు, దామాషాను ౫౦౦ గ్రామములలో, సాలుకు ౧౫౦ మంది ఏకుడువారు, ౨౦,౦౦౦ మంది వడుకువారు, ౧౦౦౦ మంది నేతగాండ్రు పని చేయుచున్నారనియు గ్రహించగలము. వీరికీయబడిన మజూరీలను ప్రక్కపుటలోని పట్టిక తెలుపుచున్నది.

డాక్టరు పట్టాభిగారు తెలిపినటుల "ఖాదీ దేశీయుల జాతీయాభిమానమును, వుద్యమ తీవ్రతను తెలుపు బారామీటరు"గా నున్నట్లు పై యంకెలనుబట్టి మనము గ్రహించగలము. దామాషాను సాలుకు ౫ లక్షల ఖాదీ యుత్పత్తియై విక్రయమగుచున్నది.

గాంధీజీ సత్యాగ్రహమును సాగించిన ౧౯౩౦, ౧౯౩౨ సంవత్సరములలో ఖాదీ వుత్పత్తి విక్రయము లత్యధికముగాను, ౧౯౩౫ లో అత్యల్పముగాను కాన్పించుచున్నవి. ౧౯౩౫ లో వుత్పత్తి విక్రయములు తగ్గుటకు నూతనవిధాన మునుంబులోనికి వచ్చుటయు, ధరలు పెరుగుటయునూ కారణములై యున్నవి. ౧౯౩౨ పిదప యీవల వుత్పత్తి విక్రయము లతగ్గుటకు దేశము నావరించినఆర్థికదుస్థితియు, జాతీయోద్యమమాంద్యమును ముఖ్యకారణములు. గతివత్సరము కాంగ్రెసు ప్రభుత్వమేర్పడి, జాతీయశక్తులు విజృంభించనారంభించుటచే (ఈ అంకెలు యింకను అసంపూర్ణములు) అమ్మకములు రెట్టింపైనవి. రోజుకు రోజు యీ యుద్యమము నవనవోత్సాహ

ఖాదీపరిశ్రమయందు నిమగ్నులై యున్నవారియు, వారి కీయబడిన మజూరీలయు అంకెలు

చరఖాసంఘం శాఖ గృహపరిశ్రమ సంస్థలు	సం॥రం	గ్రామముల సంఖ్య	ఏకుడువారు	వడుకువారు	నేతగాండ్రు
చరఖాసంఘం	1927	—	26	2,373	255
,,	1928	609	359	16,529	1032
,,	1929	674	486	20,716	1246
,,	1930	687	428	20,779	1152
,,	1931	373	74	14,308	558
గృ. సంస్థలు	,,	441	95	19,559	1833
చరఖాసంఘం	1932	357	—	25,000 }	2400 }
గృ. సంస్థలు	,,	500	—		
				హరిజనులు	హరిజనులు
చరఖాసంఘం	1933	327	50	11,366 + 150	488 + 10
గృ. సంస్థలు	,,	500	84	41,549	1098 + 25
చరఖాసంఘం	1934	466	60	14,985	564
గృ. సంస్థలు	,,	122	48	6,231	554
చరఖాసంఘం	1935	283	—	—	—
గృ. సంస్థలు	,,	186	—	—	—
		మొత్తం	1660	1,72,616	9,470

సంవత్సరం	చరఖాసంఘం లేక గృ. సంస్థలు	ఏకుడుకూలి	వడకుకూలి	నేతకూలి	చలువకూలి	కుట్టుకూలి	మొత్తం సంవత్సరములో యిచ్చినకూలి
1927	గృహపరిశ్రమసంస్థలు	4,046	1,74,648	1,46,702	—	—	3,25,396
	చరఖాసంఘం	—	—	—	—	—	48,002
1930	,,	1,387	1,05,015	1,21,042	—	—	5,10,730
	గృ. సంస్థలు	14,911	1,04,364	1,64,011	—	—	
1931	చరఖాసంఘం	9,286	—	—	—	—	5,54,406
	గృ. సంస్థలు	18,528	78,326	1,18,499	—	—	
1932	చరఖాసంఘం	3,076	42,005	80,916	2040	2,145	4,48,250
	గృ. సంస్థలు	17,881	1,24,893	1,96,251	—	—	
1933	చరఖాసంఘం	1,818	71,178	52,235	1521	4,286	2,20,572
	గృ. సంస్థలు	—	93,488	89,524	—	—	
1934	చరఖాసంఘం	2,430	56,218	49,130	2,203	5,629	2,76,546
	గృ. సంస్థలు	4,500	95,139	62,449	—	—	
1935	చరఖాసంఘం	2,590	53,672	45,905	24,84	4,196	1,08,847
	గృ. సంస్థలు	—	—	—	—	—	
1936	చరఖాసంఘం	—	26,768	18,671	—	—	1,05,070
	గృ. సంస్థలు	—	32,506	27,125	—	—	
	జరిగి మొత్తం		80,446	11,87,210	8,208	16,256	25,97,819

అసంపూర్ణములగు నీ యంకెలను బట్టియైనను, సాలుకు 3¼ లక్షల ధనప్రవాహము పట్టణములనుండి గ్రామములకు పోవలెనని మనము గ్రహించగలము.

ముతో పరుగులువారుచు, పూర్వపు అభివృద్ధి నొంద యత్నించుచున్నది. ప్రస్తుతము భారతదేశమున ఖాదీయుత్పత్తిరాష్ట్రములలో నీయాంధ్రరాష్ట్రము నాలుగవస్థానమాక్రమించుచున్నది. ఆంధ్రనేతలయభిమాన ప్రోత్సాహముల వల్లనే గాంధి మహాత్మునివత్సరమున నీపరిశ్రమ గతవత్సరముల రికార్డుల నన్నిటిని తలదన్ని యత్యుచ్ఛస్థానము పొందనున్నది.

నూతన కార్యక్రమము

గా౹౹ 1934-వ సం౹౹ రము నుండియు, మహాత్ముడు చరఖాసంఘదృష్టిని వ్యాపారము నుండి స్వయంపోషకవిధానమునకును, పట్టణములనుండి పల్లెలకును, పట్టణవాసులనుండి జానపదులవంకకును మరల్చెను; చరఖాసంఘ ఆదర్శము వ్యాపారదృష్టితో ఉత్పత్తి, విక్రయములు జరుపుటేగాక దేశీయులయందు స్వయంపోషకవిధానము వృద్ధియగునట్లును, ఏ రాష్ట్రమున తయారైన ఖాదీ యారాష్ట్రమునందే ఖర్చగునట్లును చూచుటగా నుండవలెనని స్పష్టపరచెను. మరియు, తరతరములనుండి యములులో నున్నవి, ప్రస్తుతమున్న వడుకుకూలి భుక్తికి చాలని దగుటచే గంటలకృషికి కనీసం ౦-౩-౦ లుండవలెనని, యీ పరిశ్రమయందు పాల్గొనువారందరును ఖాదీనే ధరించునట్లు చూడవలెనని రేర్పాటయ్యెను. ఈ విధానమువలన నొకవైపు గ్రామస్థులకు ఖాదీ ధరించుట ట్లొనర్చుటచేతను, రెండవవైపు కొలదిగా ధరలు పెరుగుటచేతను యీ యుద్యమమునందు కొప్పవిప్ల

రాష్ట్రములోని ఖాదీ ఉత్పత్తి విక్రయముల పట్టిక

సంవత్సరం	మొత్తం ఉత్పత్తి	మొత్తం విక్రయం	
1926	3,50,100	5,19,110	
1927	3,70,292	6,07,898	
1928	2,92,987	3,74,120	
1929	3,40,215	4,17,715	
1930	7,99,780	8,06,589	
1931	8,89,826	7,96,623	15 నెలలకు
1932	7,60,978	5,88,749	
1933	7,60,963	4,47,714	
1934	4,09,396	4,04,740	
1935	3,41,366	4,07,565	
1936	2,41,361	1,87,445	
1937	2,54,054	3,59,882	

మొత్తం ఉత్పత్తి 58,17,318 మొత్తం అమ్మకం 59,18,150

అంకెలు అసంపూర్ణములు.

వను కలుగునని పర్కారులెల్లరును భయపడిరి. కాని యమోఘసంకల్పుడగు మహాత్ముని యుద్దేశించిన ప్రకారము ఈ విధానము నిర్విఘ్నముగా సాగుచున్నది. ఖాదీ ధారణమువలని లాభములను గ్రహించిన గ్రామీణులు దానిని సంతోషముతో ధరించుచున్నారు. తాత్కాలికముగా తగ్గినను ఖాదీయమ్మకములు ప్రస్తుతము యథాస్థితికి వచ్చినవి.

ప్రభుత్వసహాయము

కాంగ్రెసు ప్రభుత్వమువారు ఈ సంవత్సరము మొదలగినవిరాళములు, నూలు వడుకువారికి వార ౧కి ౦-౦-౩ చొప్పునను, నేతగాండ్రకు గ౧కి ౦-౦-౯ చొప్పునను సంది పెట్టుట ద్వారాను, నూతన రాట్న పరికరములను, ఏకుడు బద్దలను తక్కువ ఖరీదులకు అందచేయుట చేతను యీపరిశ్రమయందున్న పనివారందరును అపూర్వోత్సాహముతో పనిచేయుచున్నారు. త్వరలో యింకను వేలకొలదిమంది క్రొత్తవారు వడుకుటకును, ఖాదీని నేయుటకును పూనుకొనగలరు. ఖాదీ ఉత్పత్తి, విక్రయము ఈ వత్సరము అపూర్వముగా పెరుగుట నిశ్చయము. అత్యుత్తమ గ్రామోద్ధరణ కారియగు ఈ పద్ధతిని ప్రభుత్వమువారు యింకను సాగించి, గ్రామములం దీ పరిశ్రమ స్థావర మేర్పరచుకొనునట్లు తోడ్పడుదురని, మరియు ఖాదీసంస్థలు ఉత్పత్తికాలమున విక్రయము లుంచిపిమదే చూచి నూలు నిలువచేయుటకు, హెచ్చు ఉత్పత్తి చేయించుటకు వీలు గాకుండ నున్న యిబ్బందులను తగిన ఆర్థిక తోడ్పాటు చూపి తీర్చెదరని ఆశించుచున్నాము.

మరియు మైసూరు, బరోడా సంస్థానముల మాదిరిగా ఈ విశాలరాష్ట్రమున గల రాజులు, మహారాజులు, జమీందార్లు తమ ప్రాంతములలో ఈ పరిశ్రమను ప్రవేశపెట్టి, కనుపెంచకి తింటికియు, కట్ట బట్టయు లేక అల్లాడు తోడి దేశీయసోదరుల కాధారము చూపవలెనని విన్నవించుచున్నాము.

ఖాదీధరుల సంపకము : విజ్ఞప్తి

విదేశీ, మిల్లువస్త్రములకంటె ఖాదీ కొంచెము ప్రియమైనను, ఖాదీకై వెచ్చించు ప్రతి రూపాయయు ఎట్లు వ్యయమగుచున్నదో యీదిగువ యంకెలనుబట్టి గమనించినవారు యితర వస్త్రములను ధరించనొల్లరు.

పత్తిపండించు రైతుకు	౦-౩-౯
పత్తివట్టువానికి	౦-౦-౬
ఏకుడు మనిషికి	౦-౧-౯
వడుకు నామెకు	౦-౩-౯
నేతగానికి	౦-౪-౯
చాకలికి	౦-౦-౬
అమ్మకపుదారుకు	౦-౧-౦
వెరసి	౧-౦-౦

ఈ విధముగా మనము వెచ్చించు ప్రతి పైసయు మనదేశమునందే నిలుచు భాగ్యలక్ష్మియగు ఖాదీని గూర్చి గాంధీజీ లంకాశ్రమ యాత్రసందర్భమున పలికిన వాక్యముల నుదాహరించి ఈ వ్యాసమును ముగించెదను:

"నా దేశమున అర్ధాన్నము భుజించువారును, రోజునకు అర్ధరూపాయి యన్నను లభించనివారును కోట్లకొలది యున్నారు. మీరు శ్రమపడి మా గ్రామములను దర్శించునెడల, అచట మీరు అర్ధభోజనులై, కళాకాంతులులేక వెల్లెలబారు నెంగములతోడి జీవచ్ఛవములు కాన్పించెదరు. ఇట్టి ప్రజలతో కూడిన నేటి భారతవర్షము ప్రపంచమునకు కళంకదాయకము. ఇట్టి యనాథులకు చేతినింపి పనికల్పించి ఆహారమొసగి, జీవనప్రసార మొసంగునెడల నా దేశము ప్రపంచమునకు తోడ్పడగలదు."

ఆంధ్రసోదరు లీ సందేశ పరమార్థమును గ్రహించి, ఖాదీ సర్వతోముఖాభివృద్ధిని గాంచునట్లు కృషిసల్పుట కర్తవ్యము.

జన్మభూమి

గుఱ్ఱప్పడియ ఆంజనేయులు

ఇలువేల్పుగా నిల్చె నేపుణ్యసీమలో హరిహరస్వామి, శేషాద్రిజాని;
నాయకప్రౌఢిఁ గన్నాఁ డేధరిత్రిపై విష్ణుదేవుఁడు, విశ్వవిశ్వవహుఁడు;
కాపురంబుగ నెందుఁ గాపుండు ముమ్మూర్తులఁ బాలితాంతర్వాణి, శూలపాణి;
ప్రవహించు నేదివ్యపథి నష్టశాఖలై చదలేటియమృతంబు సంతతంబు

మిత్తి నెచ్చోటఁ గొనగోట నెత్తివైచుఁ
గొండనెత్తాల తరులతాగుల్మతతులు;
పూత కమ్మహితాంధ్రభూమాత కాత్మ
జులము మనుజులలోఁ గృతార్థులము మేము.

కనకసానువుతోడఁ గచ్చెఁ బూనిన మేటి వింధ్యాచలేంద్రంబు వెల్లగొడుగు;
మస్తకన్యస్తరామపదాబ్జరేణువు దక్షిణాపథము కుందనపుగద్దె;
సస్యజీవనలు కృష్ణాగౌతమీముఖ్య పుణ్యాపగావళుల్ పూలసరులు;
లేమొండతాల్పుతొల్లిటి ముద్దుఁ గొను సంగజలధిరాజము వన్నె లొలుకు వలువ;

సిరి కిరవు; మద్రపురహాళి చరణపీఠి
భారతోర్వీవిభాగముల్ బంధుకోటి,
కర్ణచారిణి చల్లని కడుపుతోడు
ఎల్లజగముల మాతల్లి కెవ్వ రీడు ?

తీర్చి దిద్దినది వైదికరంగవల్లులు తనపల్కుఁజిలుగుముత్యాలతోడ
నిండించినది ఖండఖండాంతరద్రోణిఁ దనకళావిజ్ఞానధనముతోడ
వెలయించినది నదీవిభుముంగురులపెంపుఁ దననావికాలతాంతములతోడ
కావించినది పాలగచ్చు దిగ్గృహాలలోఁ దన సద్యశస్సుధాద్రవముతోడ

నమ్మహాదేవి యలఁతియే ? యద్రిగహ్వ
రాంతరాత్యంతదంతురితాఖిలాండ
శిల్పిచతురాస్య జనయిత్రి, సిద్ధగాత్రి
హార్దనముపేత, అస్మదీయాంధ్రమాత.

ఆజగదేకవంద్య మృదులాంకమునన్ బసిపాపనై, యని
ర్వ్యాజసుఖానుభూతి యుగపంక్తి నిమేషములట్లు పుత్తు; లే
జాజుల తోడికోడలగు జానుదెనుంగునఁ బల్కరించి, యీ
భూజగమెల్ల ముంతు నవమోహనమోద పయోధివీచికన్.

ఆరసి కన్నులన్ దెఱచినప్పుడె దప్పికదీఱఁ దత్పయో
ధారలఁ గ్రోలి, ప్రాకులిడి, తల్లిశరీరమునన్ దదీయవి
స్తారదయాప్రసాదమున సారెకు వర్ధిలుచున్న వాఁడ; న
కారుణికాగ్రగణుఁ కదికంబగు దైవము మాకుఁ గలునే ?

చెక్కించి రొకనాఁడు శ్రీజయస్తంభంబు లఖిలదిక్కుల సువర్ణాక్షరముల
పలికించి రొకనాఁడు ప్రస్తుతుల్ గంధర్వసీమంతినీవిపంచికలమీఁద

ఆంధ్రభూపుత్త్రకులు మదీయాగ్రజన్ము
లమ్మహాత్ముల భవ్యరక్తాగ్నిశకల
మాఱిపోలేదు, నివురునఁ గూఱి మఱగి
యున్న దీగుండెలోఁ జూచుకొన్న నిపుడు.

దాతృత్వప్రథముల్, మహాధనులు, విద్వాంసుల్, కవీంద్రుల్, ధరా
నేతల్, నీతికళాయుగంధరులు, మన్నీ లాంధ్రు లున్నారు మ
ద్భ్రాతల్; మాతకు లే దయో! తుదకుఁ జింతాకంతయుఁ స్వేచ్ఛ — ని
ర్ఘాతంబై యిది వ్రీల్చుచున్నది మనఃకాయంబు లశ్రాంతమున్.

అన్నదమ్ముల కయ్యంబు లంతరించి
స్వీయరాష్ట్రంబు గ్రమ్మరఁ జేతి కొదవి,
దాస్య ముడివోయి, మా కన్నతల్లినైన
తెలుఁగునాడున కేనాఁడు దిగులు తీఱు?

ద్రవిడ కేరళ మహారాష్ట్ర బేహారాదు లంతంత నిలిచి జోహారు లిడఁగ
నిజకిరీటచ్ఛాయ నీరాకరము దాఁటి బ్రహ్మభూములకు శోభను ఘటింప
చలువచూపుల వింత చెలువంబు లభినవకేదారపటలితోఁ గ్రీడ సల్ప
విశ్వమోహనరూపవిక్రాంతి భూగోళపటదర్పణంబునఁ బ్రతిఫలింప

నర్భకుల కెల్ల నుల్లాస మతిశయిల్ల
నాత్మసామ్రాజ్యవిజయసింహాసనమున
వేగఁ బట్టాభిషిక్తవై వెలయు మమ్మ!
జన్మభూమీ! నమస్కారశతము నీకు.

భోగీరలోయ

★

అడివి బాపిరాజు

★

ప్రగపట్టిన పన్నగిలా ఆ లోయలోనికి చొచ్చుకపోయ్యాము.

ప్రతిపంక్తమూ ప్రత్యక్షమైన ప్రకృతి దృశ్యసౌందర్యం మహాకావ్యంలో పుటలు తిప్పినప్పటి రసామధూళిలా నున్నది.

నాలుగు మెలికలు. ఒక్కొక్క మెలిక మూడువందల ధనువులు. అర్ధావృత్తాకారరూపమై ఎప్పటికప్పుడు అఖరులా తోచిన ఆ మెలికలో రెండువైపులా నదీదేవత పంతరించిన నల్లవై నిలువుల రొమ్ము నల్లరాతిగోడలు. చెట్లు దట్టంగా పెరిగిన కొండచరియలు, వాటిపై నీలాలశిఖరాలు. కొలకున్నట్లా, భయంకరమైన ఖడ్గమృగాలల్లా పడివున్న నల్లరాతి బండల్లో ముప్పైధనువుల వెడల్పున రాగమాలికలు పాడుకుంటూ భోగీర ప్రవహిస్తున్నది.

పారిజాతవనాలు, అడవిమల్లెలు, ఇప్ప చెట్లు, చీకటిమానులు, నల్లమద్దులు, రేగులు ఆ కొండచరియలన్నింతా నిండి ఉన్నవి.

దూరాన్నుంచి ఘంటానాదాలు, భిక్షుల మంత్రస్వనాలు తుమ్మెదల ఝుంకారాలతో, పక్షుల కలగానాలతో కలిసి వినవస్తూన్నవి.

విహారానికి వచ్చిన మృగినై ఆ లోయ చొచ్చుకపోతిని. మా వాండ్లు వెనకనే నెమ్మదిగా వస్తూ ఉండిరి. "అమ్మాయీ! ఒంటరిగా ముందు వెళ్లిపోకమ్మా!" అని మా అమ్మ అన్న మాట ఎక్కడో దూరాన్ని విన బడింది. ఒకమలుపు మళ్లింది. ఎట్టయెదుట దివ్యదర్శనం.

భోగీర ఉత్తరవాహిని అయిన అర్ధచంద్రాకారంలో నదికి ఇరవై ధనువులయెత్తున తూపెత్తిన మంత్రప్రదర్శనంలా గుహలు, చైత్యాలు, విహారాలు ఒక శిల్పమాలిక, దూరాన్నుంచి కళ్లల్లో ఇంద్రధనువులాడుతూన్నవి. స్తంభాల శిల్పవిన్యాసము, చిత్రకౌశలం, విగ్రహాల సుసౌష్ఠవమూర్తిత్వము, ఆహాహ! భిక్షుల కాషాయ కాషాయ కుసుమవర్ణ వికాసము, విద్యార్థుల ధవళవర్ణ ధారవిలాసము, నాగరుల జానపదుల వివిధవర్ణ నిచిత విచిత్రత్వము—ఒక్క పెద్ద చిత్రంలా ప్రత్యక్షమైంది.

కళ్లు మూసుకొని తథాగతుని ధ్యానించుకొన్నాను. భోగీరాశ్రమ మహాపరివస్తు సంఘారామానికి హృదయంలో చేయెత్తి జోహారు లర్పించుకొన్నాను.

నీళ్లకు నదిలోకి దిగేవాళ్లు, రంగురంగుల కలశాలను భుజాలమీద అలంకరించుకొని మెట్లెక్కేవాళ్లు, యోమలు, పురుషులు, బాలికలు, భిక్షులు; ఒకసారి భావాలు హృదయాన్ని నింపివేస్తుండగా, ఒకసారి భావాలులేని శైతిల్యరహితహృదయం కల దాన్ని అవుతూ ఆగిపోతిని. పైనుంచి విద్యార్థులు, భిక్షుకులు నాకేసి రేరిపార చూస్తున్నది నేను గమనించనేలేదు. ఆ ప్రథమదర్శన మహూర్తము పరమపూజ్యమైంది.

ఆ పవిత్రప్రదేశంలో అడుగుపెట్టి ఆ ప్రకృతి ప్రమోయించలేదుగదా నేను? ఏహో సిగ్గు అలుముకుపోయింది.

మా గురువులు శిల్పార్ణవులు. ఆయన మోము హిమాలయశిఖరంలా కాంతిపూరితమైంది. ఆయన సాధారణంగా మాట్లాడరు. అనే నాలుగుముక్కలూ మూర్తాలై, మూర్తాలై ప్రత్యక్ష మవుతూఉంటవి.

చిన్నతనాన్నుంచీ చిత్రలేఖనాది కళలంటే చెలిమికత్తెల్లా అనుకొంటూ ఉన్న నన్ను ఆ ఉత్కృష్టవిద్యలో సంపూర్ణయోగనిష్ఠాపరిపూర్ణను చేయడానికై మాళవ మహారాజ్యభార ధురంధరుల్లైన మాతండ్రిగారు, మహామంత్రులు ఆనందవసువులవారు నన్ను ఈ ఆశ్రమానికి ఒక్క పవిత్రయాత్రగాన పంపించినారు. మా కుటుంబం అంతా వచ్చి మా నాయనగారు ఇదివరకే నిర్మించిన గుహాచైత్యాన్ని అలంకరింపించ ఆజ్ఞ యిచ్చినారు. అలంకారాదికాలన్నీ పూర్తికాగానే మహోత్సవంతో ఆశ్రమాచార్యులకు సమర్పించాలని మా నాన్నగారి సంకల్పము.

ఆ గుహాచైత్యానికి ప్రాంగణమంటపము పూర్తి అయ్యింది. స్తంభాలు, శిల్పాలు, విగ్రహాలు, భిక్షులు నివసించడానికి లోని గదులు, శిలాతల్పాలు, ద్వారశిల్పాలంకారాలు, గర్భగృహశిల్పాలు, తథాగత గంభీర శిల్పమూర్తి, ఆసనము, ఛత్రము, తోరణాలు, ధర్మచక్రము-అన్నీ పూర్తిఅయ్యాయి. వివిధదేశాలనుంచి శిల్పము, చిత్రలేఖనము నేర్చుకో వచ్చిన శిష్యులు, పనివాండ్రు చిత్రలేఖనాలంకారము పూర్తిచేస్తున్నారు.

మహాశిల్పి, చిత్రభవననిర్మాణ కళాకౌశలి మా గురువులున్నూ తమ శిష్యులతోపాటు మధ్యమంటప మంతా జాతకగాథలు, అలంకారచిత్రములు చేస్తున్నారు.

ఒకచోట చిత్రకల్పన ఒక శిష్యుడు వ్రాసి గురువులకు చూపిస్తున్నాడు. గురువులు దానిని సవరించి చేయవలసిన వర్ణాలు చెప్పి వేరొకచోటుకు వెళ్లారు. వర్ణాలు పూర్తిచేసి వేరొక శిష్యుడు నివేదించును. గురువులు రంగుల పాత్రలలో తూలికలు ముంచి చిత్రాన్ని తప్పు దిద్దుకున్నారు. గురువులే వేరొకచో రూపకల్పన కల్పించి నలుగురు శిష్యులచే వర్ణాలు నింపించుకున్నారు. చిత్రకల్పన, రూపసృష్టి వర్ణికాపూర్ణము అంతా మా గురువులే కొన్నిచోట్ల సంకల్పించి అద్భుత భావాత్మక కళావైదగ్ధ్యము ప్రత్యక్షము చేస్తున్నారు. దినదినమూ ఆ విచిత్రోత్సవము సందర్శిస్తూ గుండెలు నృత్యాలు సల్ప ముగ్ధనై పోతూఉంటిని. నా కళ్లు అరమూ

తలు దాల్చినై; నా యవ్వనము పొంగి దిశలంటినవి. నా అంతరంగము విశ్వాత్మస్పృహనాభావాలై కల్పనలై యోగనిష్ఠ వహింప ఉన్ముఖాలైనవి.

ఆజ్ఞకై గురువులకడ మోకరిల్లినాను.

౨

ఎవరో బాలిక నా యెదుట మోకరించింది. ఆ మూర్తి వస్తూఉన్నదని గ్రహించడంతోనే కన్నులు చటుక్కున మూసుకున్నాను.

“ఎవ రీమె?”

ఆమెతోకూడా వచ్చిన ఒక వృద్ధ—

“స్వామీ, ఈ బాలిక మాళవప్రభుని మేనమరదులవారున్నూ, మాళవదేశానికి ముఖ్యమంత్రులున్నూ అయిన ఆనందవసువులవారి ఏకతనయ. చిన్నతనాన్నుంచీ చిత్రలేఖనములో మంచి చాతుర్య మలవరచుకొన్నది. ఐనా ఆమె శక్తికి తగిన గురువులు లభించక పోవటంచేత విద్య వృద్ధిపొందినది కాదు. జినదేవుని ధర్మప్రచారంలా, తమ కీర్తిన్నీ లోకాల్ని ఆవరిస్తూ వుండటంచేత తమ పావన సన్నిధిని శుశ్రూషచేయటానికని మా అమ్మాయిగారు వచ్చారు. చిత్రవిద్యద్వారా నిర్వాణ మార్గాన్ని స్వీకరించటానికి మా అమ్మాయిగారికి దీక్ష యివ్వవలసినదని ఆనందవసువులవారున్నూ, మేమున్నూ ప్రార్థిస్తూన్నాము.”

“ఎవరయ్యా! అక్కడ? ఈ పిశాచాలని నాదగ్గర కెవరయ్యా వదిలిపెట్టింది? గురుద్రోహం తలపెట్టిన పాపాత్ములైన శిష్యు లెవరయ్యా వారు?” అని పెద్ద గొంతుకతో అరచినాను.

ఆ వృద్ధ అంతట “అమ్మాయిగారు! లెండి పోదాము” అనుచుండ, నేను లేచిన ఆమె పైనుండి దాటి ఏదేని గొణుగుకొంటూ వెళ్లిపోయినాను. వాఫిరాశ్రమ సంఘాచార్యులైన సత్యశీల భిక్షాచార్యులకడకు చేరుకొన్నాను. సత్యశీలాచార్యులు నాకంటె వృద్ధులు. సర్వశాస్త్రసంపన్నుడు. ఇంతైనా వీడిపోని శక్తి సంపన్నులైన ఆ మహాపురుషుడు నన్ను ప్రక్కనున్న శిలాసనముపైన అధివసింపజేసి, “తండ్రీ! ఏమంత తొందరపాటుతో వస్తూన్నావు?” అని ప్రశ్నించారు.

పవిత్రులైన ఆచార్యులవారి పాదాలకు నమస్కరించి “భయంకరమైన ఒక విషయాన్ని తమకు చెప్పదలచుకొన్నాను. ఈ ఆశ్రమానికి ప్రథమంలో నేను వచ్చినప్పుడు నాకు రెండవజీవితంలాంటి ఆశయాల్ని కొన్ని తమతో మనవిచేసి, తమ ఆజ్ఞతో

లోటస్ మహల్ - హంపి

పరమశ్రమణుడు నాకు ప్రసాదించిన ఈ నా కొద్దివిద్య సంఘానికీ, లోకానికీ అర్పించాలని ఈ సంఘారామం ప్రవేశించాను".

"అవును, ఆ ఆశయాలకు భంగం ఏమి వచ్చింది తండ్రీ ?"

"ఒక బాలికకు నేను చిత్రవిద్య నేర్పాలట, స్వామీ !"

"మాళవ మహామంత్రి ఆనందవసువు పాప మెరుగని తన కుమార్తెకు నీచేత విద్య నేర్పించాలని ఆశించి తథాగతుని పాదం మ్రోల ఆజ్ఞ యిస్తున్నాడు, బాబూ!"

"నా నియమానికి వ్యతిరేకం గదా, ఆచార్యదేవా !"

"అంత కఠిననియమం ఎందుకు పూనావో నేను తెలుసుకోడానికి ప్రయత్నం చేయలేదు. నిన్ను అనగలేదు. పురుషునికి బద్ధశత్రువు కాదగిన అవమానం స్త్రీ ఏమి చెయ్యగలదు, తండ్రీ? పురుషుని ఉత్తమశక్తిని పైకి విజృంభింపచేయడానికి స్త్రీయున్నూ, స్త్రీయొక్క పవిత్రశక్తిని తేజరిల్ల చేయడానికి పురుషుడున్నూ ఉద్భవించారు. పవిత్రులయిన నాగార్జునాచార్యులవారి ఉపదేశం అట్టిదే; తథాగతుని పవిత్రసర్వస్వమూ అదే!"

"అలాగయితే భిక్షుక, భిక్షుణీ దీక్ష లెందుకు గురుదేవా ?"

"ఓయి వెఱ్ఱివాడా! దీక్షలేనిదే నిర్వాణమార్గం ఎట్లా అన్వేషిస్తావు? ప్రాపంచికదూరుడవై ప్రాపంచికాతీతమైన ధర్మాన్ని అన్వేషించాలి. ఆ దీక్షలో, ఆ తపస్సులో స్త్రీ పురుషు లొకళ్లకొకళ్లు అడ్డం రాకూడదు; అంటే, స్త్రీపై పురుషునికి వాంఛా, పురుషునిపై స్త్రీకి వాంఛా పోవాలి అంతవరకు ప్రపంచంలో ఉండి జీవభక్తులై ధర్మమార్గావలంబకులై చివరకు ప్రపంచం వీడి నిర్వాణార్హులు కావాలి."

"ప్రభూ! నాగార్జునాచార్యదేవులు నివసించిన పవిత్రసంఘారామం ఉన్న శ్రీపర్వతపురం కృష్ణాతీరాన్న ఉన్నది".

"అవును, ధాన్యకటక నగరానికి ఎగువను".

"అక్కడే ఒక శిల్పి ఆంధ్రబ్రాహ్మణుడు యువకుడు ఉండేవాడు. అతడు సాంఖ్యాయన సగోత్రుడు. ఇక్ష్వాకుమహాప్రభుల ఆస్థానశిల్పి."

"బౌద్ధదీక్ష వహించినవాడా ?"

"బుద్ధదేవుని విష్ణుని తొమ్మిదవ అవతారమని నమ్మినవాడు. శిల్పకర్మరీత్యా మోక్షం చూరగొనాలన్న సంకల్పం కలవాడు. సౌందర్య తత్త్వోపాసి."

"బుద్ధుడే పరమావతారం. అతని పూర్వ అవతారాలలో ఒకటి విష్ణు అవతారం."

"ఆ శిల్పికి వసంతపుష్పాల సౌరభమూ, నీలాకాశమూ, మేఘాల నీలిఅంచులు, చిరుగాలిలో పుట్టిన చిన్న కెరటాలమీద ప్రసరించి తళుకుమనే చంద్రకిరణాలు, సెలయేటి పతనాల తుంపురులు, ఇంద్రధనస్సు అంచులు, లేతమావుల ముట్టెలు, సుందరీమణుల అపాంగవీక్షణాలు పులకరాలు కలుగజేసి అతన్ని శ్వేతతారాదేవి పాదాలకడ మోకరిల్లజేసేవి."

"ఇంత నశ్వరమైన సౌందర్యాన్నా అతను ఆరాధించినది?"

"ప్రభూ! సంఘారామంలో, రాజప్రాసాదాలలో అతనూ, అతని శిష్యులూ సృష్టించిన శిల్పాలూ, చిత్రలేఖనాలూ, ఆ యా నగరాలలో అతడు నిర్మించిన భవనాలూ, స్తూపాలూ లోకమోహనమై వెలిగాయి."

"పరమదేవుడైన మహాశ్రమణునికి గొప్ప భక్తుడే."

"చిత్తం! అతడు ఇక్ష్వాకు రాజకుమారి నొకర్తెను ప్రేమించాడు. ఆమె అతని దివ్యప్రేమను గౌరవించి తిరిగి ప్రేమించినట్లు అభినయించింది."

"ప్రేమించ నేలేదా ఏమిటి ?"

"స్వామీ! ఆమె కఠినహృదయ, వృథాడంబరం కలిగిన విచిత్రస్వరూపమైన శూన్యరేమాతలంవంటిది. అతని ప్రేమ లోకాల నావరించింది. ఆమె అంతకన్న అనంతమైన ప్రేమలో అతన్ని ముంచివేస్తున్నట్లు నటించింది."

"ఏ మాజిట్ల ఆ బాలికకు?"

"స్వామీ! స్త్రీ హృదయం ఎవ్వరు ఎరుగగలరు? రాజబంధువైన ఆమె తండ్రిని ఆమె పాణిగ్రహణానికై ఆ శిల్పి యాచించాడు. తండ్రి సంతోషముతో అనుమతి యిచ్చాడు. కాని కపటనటనానటి, కర్కశహృదయయైన ఆ బాలిక 'నే నేమిటి! ఈతనిని పెండ్లి చేసికోవట మేమిటని వెనవవ్వ నవ్వింది. ఆ శిల్పి హృదయంలో చీకటి ఆవరించుకుంది. భయంకరమైన తుపానుమబ్బులు పట్టినవి. దావానలం అడవిపుల్ని మండించి నప్పుడు ఉద్భవించేపాగ అతని జీవితం క్రమ్మివేసింది. అతనికి దైవం లేడు, బుద్ధుడు లేడు, ధర్మం లేదు, ప్రేమ లేదు."

"ఎంత వెఱ్ఱివాడై పోయినాడు !"

"వెఱ్ఱివాడుకాదు స్వామీ! సర్వజ్ఞానమూ నశించిపోయిన పిచ్చివా డయిపోయినాడు. అతని జీవితంలోని దుర్భర విషాదము హాలాహలమై సమస్త భువనాలూ దహించటానికి బయలుదేరి వచ్చియుంది. దేశాలు తిరిగితిరిగి ఈ ఆశ్రమానికి చేరుకొన్నాడు."

"ఓయి వెఱ్ఱిబాలుడా! యింతవిషాదగాథ నీది? అందుకనా స్త్రీలోకంమీద నీ కింత కోపము ?"

"కోపముకాదు, భయము స్వామీ! తమ పాదసన్నిధి చేరుకుని కొంత ఊరట పొంది జగద్గురువైన పరమశ్రమణుని అవతారమూర్తులైన మీకు నా సేవ అర్పించి లౌకిక వాసనలనుండి దూరమై నిర్వాణానికి అర్హత సంపాదించుకోటానికి దీక్షవహించాను. నేను పూనిన ప్రతిజ్ఞలు తమకు నివేదించి శిల్పకళా దీక్షను పూనితిని. ఈ విషాదచరిత్రగుణ్ణి ఒక బాలికకు గురువు కమ్మని ఆజ్ఞాపించటం నా మోక్షానికి నన్ను దూరంచేయటం అని మనవి చేసికొంటూన్నాను."

"బాబూ! బుద్ధదేవుని పరమకరుణచేత అనన్యమైన మానవసేవ నాకు లభించింది. లోకాన్ని సంతరించటానికి పూనుకొన్న నాకు మానవహృదయం పూర్తిగ తెలుసును. శిల్పివైన నీ చిత్తవృత్తిలో ప్రేమనశించక లోతుల అణగిఉన్నది. నిర్వాణపథార్థివై యున్న నీవు స్త్రీ విముఖుడవై భయము సంపూర్ణంగా నాశనముచేసికోవలసి ఉంటుంది. స్త్రీ మాయాదేవియొక్క అంశ; ప్రజ్ఞాపారమిత; శ్వేతతారాదేవి. ఈ బాలికకు నీవు చిత్రలేఖన విద్య నేర్పి నీ తపస్సు పూర్తిచేసికో. భయపిశాచము నీ హృదయాన్ని ముక్కలు చేయకుండా చూచుకో !"

మేము ఒక్క విఘటికాకాలము నిశ్చలులమై వేణువనము అను పేరుగల ఆమహాచైత్యంలో సంధ్యాకాలము దొరరంగుల పాకించే వరకు ధాన్యకటకపు పాలరాతి బుద్ధదేవుని

విగ్రహాలల్లా కూర్చుండిపోయాము. నా హృదయంలో జడత్వ మావరించింది. దూరాల పుట్టి యోజనశతాలు ప్రవహించి, ప్రవహించి, ఒడ్డుకు చేరి విరిగిపోయే కెరటంలా నా ఆలోచనలు వికలాలు అయిపోయినవి.

3

జ్యోత్స్నప్రియనాములైన మాచిత్రాచార్యులు విసవిస వెళ్ళిపోవడంతోనే అక్కడ ఆగలేక పరుగిడిపోయినాను. నా హృదయం పచ్చిగా మృణ్మయపాత్రలా ఛిన్నమైపోయినది. దాసీజనము ఆశ్చర్యంపడుతూ ఉండగా, తల్లి వెలవెలపోతూ ఉండగా విసవిస నడిచి 'మహాశివమహారాజవిహార' గుహలోనికి పరువిడిపోయి మంచముపై నాథునిచే నిరసింపబడిన ఉమాదేవి చేతిలోని పూలదండలా ఒళ్లుతప్పి పడిపోయాను.

నాకు మెలకువ వచ్చేటప్పటికి విహారమంతా చీకటిలో ఉన్నది. ఎక్కడో రెండు నేతిదీపాలు మినుకు మినుకుమంటూ మిణుగురులులా ఉన్నవి. ఆ చీకట్లలోంచి గుహలోని స్త్రీపురుషచిత్రమండల మంతా నావైపే కరుణహాసావలోకనములతో పరిశీలిస్తున్నది. నామంచానికి దగ్గిరగా మహాగురువు సత్యశీలభిక్షూచార్యులవారు కాలాతీతిమైన స్వరూపంతో, పరమ దయను ప్రసరించే వెన్నెలలు నింపే చూపులతో, ఆ ముదుసలి పెదవుల వరపూరితమైన నవ్వుల వెలిగిపోతూ ఉండగా చూస్తూఉన్నారు.

మత్తు నెమ్మది నెమ్మదిగా విడిపోయి బుద్ధి నిర్మలమై లోకజ్ఞానము వచ్చి చటాలున లేచి నిలుచుంటిని. పడిపోయిన నన్ను మా వృద్ధ దాసి అలమిపట్టుకొని "ఆచార్యులవారికి నమస్కారము చేయుము తల్లీ" అని ఉపదేశించినది.

ఆ వృద్ధాచార్యుల పాదాలకడ మోకరిల్లిపోయినాను.

"అమ్మాయీ! నీదీక్షకు చాలా సంతోషము. ఎందుకమ్మా! శిల్పమంటే నీకింత మమకారము?"

"స్వామీ!......"

"ఊరడిల్లి చెప్పమ్మా, తల్లీ! తొందర లేదు."

దాసీజనము భక్తితో కొనివచ్చి అర్పించిన పీఠముపై శాంతపవిత్రులైన ఆ వృద్ధభిక్షులు అధివసించినారు. ఆయనకడనే తల వంచి కూరుచున్నాను.

నా గొంతుకలోనుండి వినీవినంబడని స్వరముమాత్రమే ప్రవహించినది.

"స్వామీ! చిత్రకళ నేర్చుకోనినాడు నా జన్మం వృథా! నా పూజ నుసి అయిపోతుంది. నే నింక తీరని యీ గాఢపవిత్ర వాంఛను భరించనూ లేను; తోలివేయనూ లేను."

"అదేమిటమ్మా వెఱ్ఱిబాలికా! ఇంక నీకు చిత్రకళ నేర్పేవారే లేరూ?"

నేను చటాలున లేచి కూచున్నాను. "స్వామీ! నేను అందరి చిత్రలేఖనాసామర్థ్యమూ పరిశీలించినాను. ప్రజ్ఞారహితుల దగ్గిర అభ్యాసము ఉన్న విద్య కొంచెమూ నశింపజేసుకోడానికేగాదా?"

"సరే నమ్మా! జ్యోత్స్నప్రియశిల్పాచార్యులవారిని నీకు చిత్రవిద్య నేర్పడానికి ఒప్పించాను. కాని వారు కొన్ని నియమాలు కోరారు. వారు చిత్రిస్తూ ఉంటే వెనకనుంచి చూచి నేర్చుకోవాలట; ఎదుటబడకూడదు. వారు లేనప్పుడే గోడలపై చిత్రలేఖనము కల్పించాలట. అది వారు తర్వాత దిద్దగలరు. ఫలకాలపై రచించిన నీచిత్రాల్ని వారికడకు సేవకులచేత పంపిస్తే వారు సరిచూడగలరు..."

"స్వామీ! ఏలాంటి నియమము శాసించినా సరే, నాకు చిత్రవిద్య ప్రసాదిస్తే చాలు. నేను ధన్యురాల్ని; నాజన్మం అంతా తరించింది."

కులపతి సత్యశీలాచార్యులు వృద్ధత్వము లోకూడా కాంతిపీడని తనకన్నులతో నవ్వుకొంటూ వెళ్లిపోయారు.

ఈవరము నా కేలా ప్రసాదింపబడింది! ఎంతటి అపూర్వసంఘటన! ఈభిక్షును పూవు మధువును దాచుకొని సంభావించినట్లు ఎంత పూజింపగలనో! తీగలలో స్వరాలు చేరినట్లు, వసంతంలో సౌరభాలు పొదువుకు పోయినట్లు నాలో ఈశిల్పవిద్య హత్తుకు పోవాలిగాక!

౪

త్వరలో శుభముహూర్తం చూసి నాకడ ఈ విచిత్రపద్ధతిని చిత్రవిద్యను అభ్యసింప దీక్ష వహించింది ఆ బాలిక. ఆమె పేరు కహ్లారమాలయట. విషాలు హృదయాలల్లో దాచుకొన్న ఈపాపజన్ములకు, మారపిశాచి ఆయుధాలకు చక్కని పేర్లుమాత్రం పెడ్తారు వెఱ్ఱివాళ్లయిన పురుషులు. జినదేవుడు స్త్రీతత్వంతో లోకాలు ఎందుకుమలినంచేశాడో! బుద్ధదేవునికి పవిత్రమైన ఆనలభైరోజుల మహాతపస్సులో జరిగిన పరీక్ష నాకు ఎన్ని సంవత్సరాలు జరుగనుందో.

ఆ బాలిక రచించే చిత్రాలల్లో ప్రజ్ఞ ఉన్నది. వర్ణజ్ఞానమూ బాగానే తెలుసును. ఆడవాళ్లు రేఖానైపుణ్యం ఎలా సంపాదించుకోగలరు చెప్మా. ఈ చిన్నది తీరైనరేఖలు ప్రవహింపజేస్తోవుంది. ఎక్కడో తప్పవస్తూ ఉన్నది, నిజమే. కొందరువిద్యార్థులు ఇన్ని సంవత్సరాలు నేర్చుకుంటూ గూడా ఇప్పటికీ రేఖాశక్తి అలవడజేసుకోలేకుండా ఉన్నారు. ఆమెకుంచెలు ఆమే కట్టుకుంటుందిట-విచిత్రమే. అతిలలితాలైన వేళ్లలో శక్తి ఉండదుకదా! ఈ బాలికవేళ్లు పురుషుని వేళ్లల్లా ఉంటవేమో. ఆ బాలికే పురుషునిలా ఉంటుందేమో. మెరుములా వచ్చి నాదగ్గిర వాలినప్పుడు అస్పష్టంగా తోచింది నా కౌమూర్తి. ఆరూపము సుందరవిగ్రహమే. ఛీ! ఈ స్త్రీనామకపిశాచిని ఎందుకు తలపోసుకొంటున్నానో.

ఆమెరచించిన చిత్రాలు సవరించడం నా కారోజుల్లో ఎంతో హేయమైన పనై వేధించింది. నేను సృష్టింప సంకల్పించిన శిల్పాలుగాని, చిత్రాలుగాని నా హృదయంలోనే ఇంకిపోయినవి. కీలుబొమ్మలా ఎదో దిద్దేవాణ్ణి. లోలోన మన్యపుజ్వరం బాధించే వాడిలా చిక్కిపోయినానట. నెమ్మదిగా చేతులకు వణుకు ప్రారంభిస్తుందా అన్న భయము అంకురించింది. ముప్పది ఐదేండ్లు నడుస్తూఉన్న నా జవసత్వాలు నాకు దూరమైపోతున్నవి. తప్పనిసరిగా విద్యార్థులకు విద్య నేర్పడం ఎల్లాగో పెట్టుకున్నాను. తక్కినకాలాలు మా విహారగుహలో అంతరకందరంలో ఆ కఠినశిలావేదికపై పండుకొని ఉండడమే తప్ప అడవులలోనికి విహారానికి వెళ్లలేకపోయేవాడను.

ఒకరోజున కహ్లారమాల రచించిన చిత్రము సవరించడానికి మాళవ మంత్రిగారి విహారానికి పోయినాను. నేను రచించిన బోధిసత్వుని

ప్రక్కనే ఒక్క బాలికామూర్తిచిత్రాన్ని చూచినాను. ఎవరు చిత్రించినారు ఆ బొమ్మను? ఎందుకు చిత్రించినారు! నా ఆజ్ఞ లేనిదే ఏ సాహసుడు చిత్రించ సాహసించాడు? ఆ విగ్రహము విస్తుపోయినట్లు నావైపు చూస్తూ ఉన్నది. గాలిలేలుస్తున్నట్లే ఉన్నది. శిల్ప సంప్రదాయ విరుద్ధముగా ఉన్నది. సముత్తంగాకృతిని త్రిభంగమూర్తికను కల్పించుట అపస్రతిగాయున్నను.

ఇంతలో ఆ విగ్రహము కదిలి నెమ్మదిగా చేతులు జోడించి తలవంచుకొన్నది. అది మూర్తిశిల్పన కాదు; ప్రాణపూరితమైన బాలికామూర్తి. నాగుండె ముడుచుకొని పోయింది, నిష్కృతితమైపోయింది. మహాశ్లేగాన ఝంకారాలు వాయించ నారంభించింది. నైతన్య రహితుడనై అట్లానే నిలుచుండిపోతిని.

ఆ సౌందర్యము అలౌకికము. ఆమె ముఖాన నిశ్చలత్వము, ప్రజ్ఞాపరిమితత్వము, శాంతి, నిర్మలకోమలకాంతి, అత్యంత నిగూఢసత్యము తాండవమాడు చున్నది. స్త్రీ ముఖము చూచి నన్ను నా ప్రతిన పట్టేట పుడి సందాలలో మునిగిపోయినది.

"నువ్వు దేవబాలికవా ?"
అని గబగబ ముందుకు పోయి ఆమెను ప్రశ్నించాను.

"ప్రభూ !— నేను — కల్హారమాలను — మాళవమంత్రి — కుమార్తెను——"

"నా శిష్యవా ? హా,హా, హా,హా......"అని పెనవెవ్వు నవ్వుతూ చివాలున వెనక్కి తిరిగి ఆ అనిష్పులలోకి మహావేగాన వెళ్లిపోయి నాను. నా హృదయంతరాళాల కారు చీకట్లు క్రాపట్టే, వెలుగుకాపట్టే శూన్యమేదో ఆవరించుకుంది. నా ఒళ్లు కంపించింది. నేను భరించలేని భయంకరావందను పరవళ్లుకట్టే నన్ను ముంచి సుళ్లలో తిప్పి అతిలోతులకు లాగి, ఎక్కడకో విసిరికొట్టింది.

భయంకరమృగాలు ఆ అనిష్పలలో సంచరించుతూ ఉంటవనేమాట మరచిపోయి నేనే నిశాచరమైన వ్యాఘ్రమువలె ఆవెన్నె

నెల్లో పడిఉంటిని. రాత్రెల్లా సూరాన, తోడేళ్లు, చిరుతలు అరుస్తూఉన్న విషయమే గ్రహించలేదు.

నాకు పెనుభూతాలు కనబడలేదు; పాములబుసలు వినబడలేదు. విషవృక్షము యొక్క లేత ఆకు ఎంత కోమల సుందరమైనప్పటికే, అది విషపూరితమే అయినట్లు, సౌందర్యం పుంజీభవించిన స్త్రీమూర్తి లక్ష్మి విషపూరితమే. ఈవిషము పేరిందిన్ని దహించబడెనండా జీవదేవుని కరుణవల్ల ఒకనాడు బయటపడ్డాను. నేను మళ్లీ ఈ విషప్రయోగం ఏ మహత్తరకారణంచేత నన్ను తాకిందో! అమిత జాగ్రత్తతో గమనిస్తూవున్న నాదీక్ష కర్కశహస్తాల పాలబడి కటికిలేలబడిన మట్టి బొమ్మలా ముక్కలు ముక్కలై పోయింది.

("ఏమిటినువ్వేరో జాగ్రత్తించుకొంటున్నది"-పుట: 65)

ప్రపంచానికి దూరంగా వుందిగదా అని ఈ సంఘారామానికి చేరాను. ప్రపంచమే నన్ను తరుముకుని తరుముకుని ఇంద్రుణ్ణి తరుముకు వెళ్లిన బ్రహ్మహత్యాపాతకంలా నన్ను వెంబడించింది. ఏనాటి ప్రారబ్ధ మిది?

ఆబాలిక ఎంత నిర్మలచరిత్రం నటిస్తూన్నది! అతి నిర్మలమైన నీళ్లు కలిగిన కాసారంలాంటి హృదయం కలిగిన మనిషిలా ఉంది. ఆమె దివ్యసౌందర్యాన్ని రసపూర్ణమైన కళాస్వరూపంలోనికి దింపటానికి సమయాలు పాటింప నవసరంలేని దివ్యచిత్రమూర్తిత్వంలా ఉన్నది. ఇంత అందము విషపూరితమై ఉండగలదా? ఆ ఇక్ష్వాకు బాలిక మాత్రం సౌందర్యవతి కాదా? చలించిన ఈ నామనస్సును కట్టివేయటానికి తపస్సులో నామనస్సును పవిత్రం చేసికోవాలి.

ఇంతట్లో తూర్పుదెసను ఎఱ్ఱజీరలు సాగినవి. ఏలాగో ఆశ్రమానికి చేరుకొన్నాను. ఈ బాలికకు ఇంక విద్యచెప్పకుండా ఉండటానికి వీలులేదు. సత్యశీలాచార్యులవారి ఆజ్ఞ అనుల్లంఘనీయము. ఈ దివ్యవృద్ధుడు తన ఆజ్ఞతో నన్ను కట్టివేసినాడు. ఆబాలికకు చదువుచెప్పమని నన్ను ఒప్పించే సందర్భంలో ఏవో విచిత్రమైన — భావగర్భితమైన మాటలన్నారు. ఆయనమాట లమోఘములు: సత్యస్వరూపములు. ఇప్పుడు జరిగినదంతా వారికి నివేదించి వారి యాదేశానుసారంగా నడుచుకోవటమే నాధర్మం అని నిశ్చయించుకొన్నాను.

దర్శించిన మరుక్షణంలో సత్యశీలభిక్షాచార్యులవారు చిరునవ్వు నవ్వుతూ నన్ను కూర్చుండమని సైగచేసి, 'నాయనా! నీలో శుభపరిణతి ఆసన్నమయ్యే ధర్మసమయం వచ్చింది. నీసంఘసేవ సంపూర్ణత తాల్చాలి...'

"స్వామీ! నేను అవమానం పొందటమే ధర్మసేవా? వేళాకోళమే ఎరగని తమమాట ఈ రోజున ఈలాగున చిరునవ్వులతో నిండియున్నదేమి? అది నాకర్మ మనుకొని నేను ఊరడిల్లాలిగాక!"

"ఓయీ! సౌందర్యతత్త్వోపాసీ! నీచిత్రలేఖన విద్యలో ఒక్క-చిన్నదోష మున్నదని నీవు గ్రహించలేదు. కరుణ నీవిగ్రహాలల్లో మూర్తించలేదు. సంప్రదాయజనితాలై, మూర్తిలో-రూపకల్పనలో ఏమాత్రమూ లోటులేనిచిత్రాలను ఎన్ని కల్పించినా, వాటిలో కరుణ తొణికిసలాడటం లేదు. తండ్రీ! కరుణనశించిపోయిన మరుభూమియైన నీప్రజ్ఞ "ఏకోరసః కరుణఏవ" అనేమాట మరచిపోయింది. నీబోధిసత్త్వాల చూపుల్లో కర్క-శత్వం ఉన్నది. యోగం ఉన్నది. బుద్ధుడు పరమకరుణామూర్తి తండ్రీ! అహింసాపూర్ణావతారము. చేతిముద్రలలో, భంగిమాలలో, వివిధస్వరూపములైన దృష్టులలో సంపూర్ణసత్యమైన దివ్యత్వం లేదు. ప్రాపంచికరూపమైన దివ్యత్వమే కరుణ. ఈ ముక్కలు నేనన్నానని విషాదపడకు. కొరతవడిన నీపూజ పరిపూర్తి చెందవద్దా?"

మరిన్నీ కలవరంలోపడి మావిహారం ఎలాగో చేరుకొని విహారములోని దివ్యభిక్షువిగ్రహంముందు నాతల వాల్చి కాంతికై యాచించాను. ఘటికలు జరిగిపోయినవి. వరములా నామార్గమునాకు గోచరిస్తూ ప్రత్యక్షమైంది. "నాబొమ్మలలో కర్క-శత్వ మున్నదా, ప్రభూ? ఇన్ని సంవత్సరాలూ నాతపస్సులో చంద్రగ్రహణంలా అసంపూర్ణత్వం వరించుకొనేవుందా?"

"నీనియమాలని భగవంతుని కర్పించి మానవశీలమందు విశ్వాసంతో చిత్రకళాదీక్ష నెరపవయ్యా" అని నాకు పరమగురుని ఆదేశం వినబడినట్లయింది.

※

నన్ను చూస్తూనే మాగురుదేవులు, తాను తాగానట్లు "నువ్వు దేవబాలికవా?" అనిప్రశ్నించినప్పుడు ఏవో నిర్వచింపజాలని ఆనందంతో వొణికిపొయ్యాను. సామాన్యమైన మూర్తైనా అనన్యమైన ఏదోవెలుగుతో మహాసౌందర్యమూర్తిలా తోస్తారు. ఉత్తమశిల్పమూర్తి లక్షణాలు ఆయనలో కొరతపడినా కొరతపడినట్లే వుండవు. ఆరావడం వచ్చి నాబుజాలు చేతులతో నదిమిపట్టి ఇటు అటు వూపి 'ఏల ఈతప్పిదం చేశా'వని నన్ను శిక్షిస్తే, నాజన్మ పవిత్రమైందని ఊహించుకొనేదాన్ని. ఆ క్షణంలో ఆయన దివ్యుడే అయిపోయినాడు. ఆయనవేపునన్నేదోవిచిత్రశక్తిఆకర్షణచేసింది. ఇంతలో ఆయన మటుమాయమై పోయినాడు. నాతప్పిదానికి నివృత్తి ఉన్నదా? ఈసత్పురుషునితపస్సు భంగంచేయటాని కుప్పవించిన పాపినా నేను? పవిత్రమైన ఆయన నియమానికి భంగం చేశాను. తత్ఫలితంగా, ఏనియమాలూ లేకుండా చిత్రవిద్య నేర్చుకోవటాని కందరూ రావచ్చునని ఆయన ప్రకటనచేశారు.

ఆమరునాటినుంచీ ఆయన నన్ను తనకడకే పిలిపించుకొని చిత్రవిద్యలోని రహస్యాలు మహాగాంధర్వంలా ఉపదేశించ మొదలు పెట్టారు. ఆయనరూపమే మారిపోయింది. ఏదోవింతశక్తిచేత అలుముకుపోయినారు. కొద్ది మాటలతోమాత్రమే వినేవాళ్ల తృప్తిని తీర్చే ఆయన ఆనాటినుంచీ ఝరీవేగంతో, తియ్యని గొంతుకతో ఘటికలు ఘటికలు మాట్లాడేవారు. ఎందుకో! ఏవేవో ప్రశ్నలు నాపై వర్షముకురిపించేవారు. ఆరోజుల్లో నాకుకలిగిన ఆనందాన్ని వర్ణించలేను. ఆయనకడ సంతతము ఉండ బుద్ధి. ఆయన పాదాంగుళులను పువ్వుల మొగ్గలను ముట్టినట్లు ముట్టి కళ్ల కద్దుకోటానికి కాంక్ష. ఉన్నట్లుండి నా కేదో వివశత్వం!

"కల్హారమాలికా! ఈచిత్రవిద్య పూర్తియైన ఆవెనక నీ వేమి చేయదలచుకొన్నావు?"

"బుద్ధదేవునిచరిత్ర రచించుకొంటూ నా జీవితం పవిత్రం చేసుకోవాలన్న కోరికే నన్ను కదల్చివేస్తోంటుంది. అంతకన్న నామొరకు హృదయాని కేమీ తోచదు".

"మానవుల్లోని దివ్యత్వమే కళాస్వరూపమై వెలువడుతుంటుంది. నిశ్చయమే. కాని వివాహమైన వెనక నీదీక్ష ఎట్లా సాగుతుంది కుమారీ?"

"ప్రభూ! నేను వివాహమే చేసికోను".

"అది అసంభవము. మీతండ్రిగారు రేరాజన్యునికో నిన్ను నివేదిస్తారు. నీవు మహారాణివి కావలసిన యోగ మున్నపుడు ఆయోగానికెట్లెదురీదగలవు?"

"నాజన్మమంతా తమపాదాలదగ్గరే విద్య నేర్చుకొంటూ శుశ్రూష చేస్తూంటాను!"

"ఓ వెఱ్ఱిపిల్లా! ఆడవాళ్లకి సహజమైన మాయమాటలు మరచిపోయినావు కావు"

మాగురుదేవుని మాటలకు నామనస్సు వికలమై పోయింది. నావి మాయమాట లేలాగు? నాసర్వస్వము గురుదేవుని పాదాలకడ సమర్పించటానికి సిద్ధంగా లేనా?

మాగుహాలో మాగురుదేవులు రచించిన బోధిసత్త్వనిప్రక్క ఆయన దేవేరిని రచింప సంకల్పించాను. ఆచిత్రము పూర్తిఅయినవెనుక

అది దివ్యభావపూరితము, చిత్రకళకు దివ్యమణి వంటిది అని సురదేవులు, కోటిశిష్యులు రహస్యాలు మెచ్చుకుంటూఉంటే నాకు పిచ్చెక్కేసింది.

మాగురుదేవులను ఒక్కొక్కనిమేషమునూ మాత్రము విడిచిఉండలేకపోయేదాన్ని. ఆయన నిజంగా జ్ఞాననేత్రులే. ఆయన సహానుభూతి అనుభవించడం ఎంత తోషదాయకమై ఉండేది!

ఆయనకళ్లల్లో ఒకొక్కప్పుడు జ్ఞానజ్యోతులే ఆడేవి. ఒకొక్కప్పుడు ఆయనమోముపైలు మబ్బుపొదిగిన నీలగాలని కిరణాలై, మరుగుపడేవి. ఆయన ఏకాంత కాలక్షణాంతరాన నాకు ఉపదేశిస్తూ నన్ను ముట్టినప్పుడు నా సర్వ రూపములూ కరిగి సర్వమును పోయేది. అలాంటిదివ్యక్షణాలలో ఆయనా, నేనే - లోకాలహృదయం మధ్య.

౬

ఈబాలికాహృదయతత్వం నాకు అర్థం కాలేదు. ఈమెకీరితమే నాకు కీర్తి అయినది. ఈమె తక్కిన స్త్రీలకన్న వేరా? ఇక్ష్వాకురాజవంశజ అయిన అనాటి ఆబాలిక అందము ఆకుపచ్చని అందము. ఇది చెక్కిలశోభ. చెక్కిలలోని శివమకుసుమము. పాలవెల్లువతరగ. ఈమెఅందంలో ఏమి వంక ఉన్నది? నిజముగా ఈమెహృదయం పవిత్రమైనది. ఓహో! కల్హారమాలికయా ఈమె!

ఈబాలిక నన్ను విడిచి ఒకక్షణముండదు. ఆమె స్వయంగా పచనంచేసి విచిత్రరుచుల భోజనము కొనివచ్చేది. నాపాదసంవాహనం చేయసిద్ధపడినపుడు ఆమె నాపాదాలస్పృశించినప్పుడు నాలో విద్యుల్లతికలు అలుముకుపోయినవి. ఆమెను నాకౌగిలిలో అదిమివేయక ఏలాగు నిగ్రహించుకోగలను? నేను అర్హపతితుడను కావడం లేదుగదా!

ఆమె పెదవులు కేసర్లు నింకి అతిలలితాలైన చిగుళ్లు. ఆమెకళ్లు ఎంతపవిత్రకాంతుల్ని నేకరించుకొన్నవి! స్వచ్ఛమై కదలికలేని కొలను నీటిలో ప్రతిఫలించిన తారకాకాంతు లవి.

ఆమెఅందము నిర్మలనీలాకాశంలో తేలిపోయే తెల్లనిపక్షి. ఆమెఅందము ఆపక్షి గొంతుకలోంచి విడిపోయి అనిలంలో తొణికిసలాడే పాట. ఆమెఅందము పండినపంటలోని పచ్చదనములోని పరిమళము. ఆమెఅందము వెన్నెలప్రసరింపు తీరుగలది. అయ్యో! ఆ అందం నాదేహంలో, నాహృదయంలో, నా ఆత్మలో లీనంచేసుకోవక నాజన్మ వృథా.

ఆమె సహాలో ఒంటరిగా చింతించుచునే కాలంలో ఆమెను, కల్హారమాలాదేవిని కలుసుకోడానికి వెళ్లాను. భగవానుడా! అతికోమలమైన ఆమెశీలితాన్ని పరీక్షచేయడానికి వెళ్లేనేను అందమయిన రెక్కలతో పూలలో ఎగిరే సీతాకోకచిలుకను పొందుచుండి కబళింపబోయే ఊసరవెల్లిలా ఉన్నాను. చింతించుకొంటూఉన్న ఆబాలిక ప్రజ్ఞాపరిమితలా ఉన్నది.

"ఏమిటి, నవ్వీనోలా చింతించుచుంటున్నది?"

"బుద్ధదేవునికి, ఉన్న ఒక్క వస్త్రమూ అర్పిస్తున్న ఆపవిత్రచరిత్రచిత్రము రచిస్తున్నాను."

"ఏమిటి! నన్ను చూడనీ. ఓహో! ఎంత అద్భుతసృష్టి! బాలికా! నీకింక శుశ్రూష అవసరము లేదు. నీవిద్య పూర్తి అయినది."

ఈదెబ్బ తిన్న సువ్వలా ఆమె వణికిపోయింది. "ప్రభూ! నన్ను మీరు ప్రేమించడం లేదా? వాక్కై నియమాలన్నీ వరులుకొని నన్ను ఆమ్రపల్లికన్న ధన్యురాల్ని చేసి ఒక్కసారిగా నన్ను అవసరములేని పుష్పంలా విసరిపారవేస్తారా?"

"నీకు ప్రేమనుగురించి ఏమితెలుసును?"

"ప్రభూ!ఆదివ్యవరము ప్రసాదింపబడినప్పుడు ఏమితెలిసికోవాలి?"

"పిచ్చిదానా! చటుక్కున 'నన్ను ప్రేమించడం లేదా' అని ప్రశ్న వేశావు. నువ్వు నన్ను ప్రేమిస్తున్నావా?"

"వెన్నెల అంటే కలవలకు ప్రేమా? సూర్యకాంతపుష్పము సూర్యుణ్ణే కోరుకుందా? పుష్పము తేనెను కోరుకుంటా? ప్రభూ! నన్ను స్వీకరించుకోండి. నేను మీ ప్రేమభిక్షు లేని వాడు హోమంలోని మనిషికదా!"

"నేను ముప్పదియైదు ముసలిఏళ్లవాడను. నువ్వు నవయౌవనంలోని పదునెనిమిదేళ్ల మిసిమిపడుచువు."

"ప్రేమకు ఈడు ఉందా ప్రభూ?"

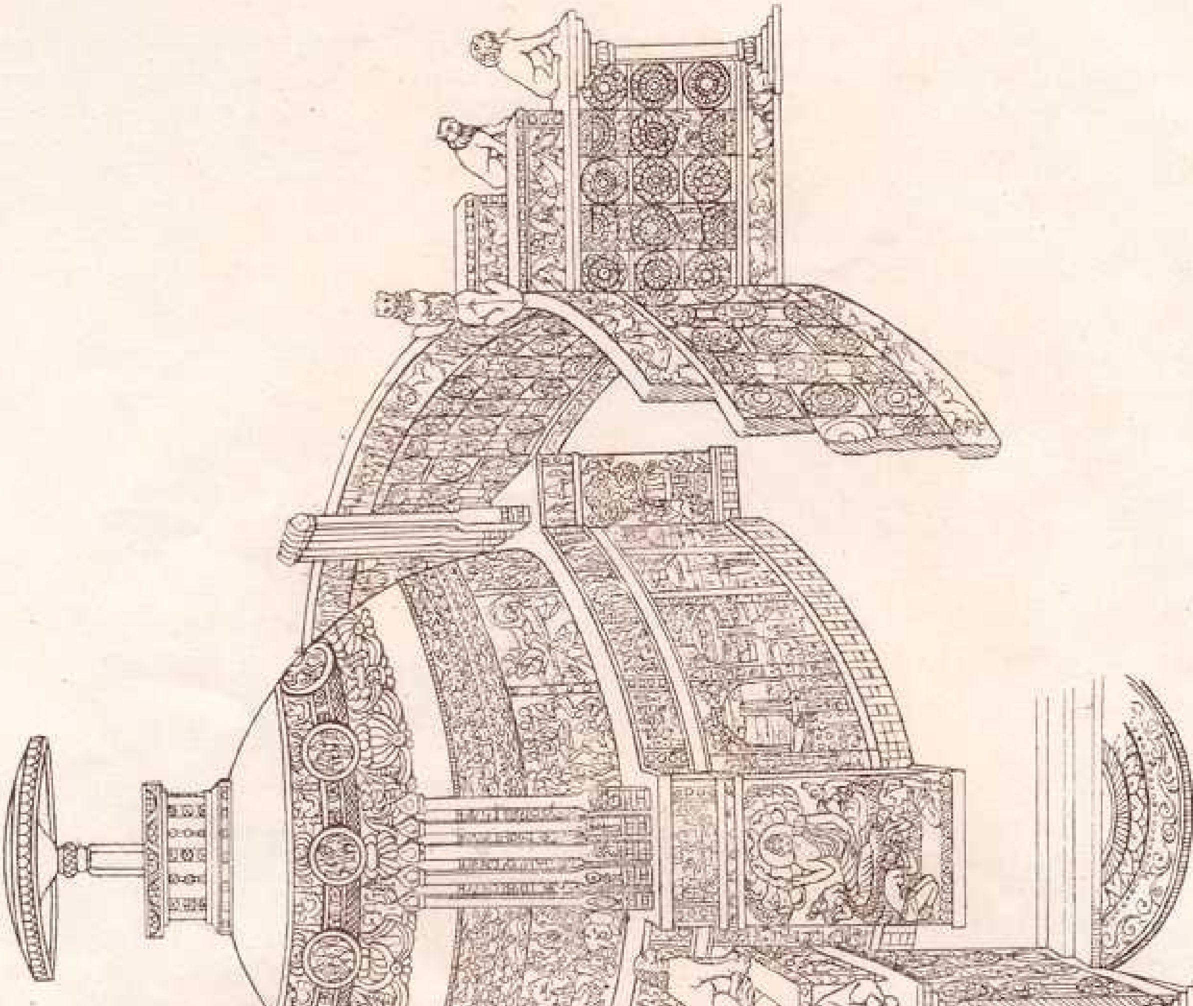
"నేను ఈక్షణం నీదేహాన్ని కోరితే నీశీలం నలిపివేసికొని నా కాంక్ష తీర్చగలవా?"

"ప్రభూ! మీ ప్రేమ, మీదివ్యప్రణయము ఆశిస్తున్నాను. నా నాళ్ళవానికి మీదవను. మీకు అర్పణచేసుకోవడమే నాజీవితానికి పరమ మోక్షము. ఇదిగో నా మూర్తి! నన్ను మీహృదయానికి గాఢంగా గాఢంగా అదుముకోండి. నావిద్యలు మీవి; నాకళలు మీవి; నా ఆత్మ మీది."

నాదేహం వణికిపోయింది. ఎంతపవిత్ర జీవన ప్రవాహము! ఆమెను తనివోవ బిగియార నా బాహువుల అదిమివేసి కౌగలించుకొన్నాను.

"కల్హారమాలికా! నన్ను వివాహంచేసుకోగలవా? నాఆత్మేశ్వరీ! ఇట్టి మహదానంద సమయంకోసమేనా జీవదేవుడు ఆనాడు నన్ను రక్షించినాడు. నువ్వు నాకోసమే యిన్ని సంవత్సరాలు ఎదురుచూస్తూ ఉన్నావా? ఈ నీ దివ్యమూర్తి నాదేనా? ఈఅద్భుతమైన మోము, భాసమైన ఈతలకట్టు, ఈదివ్యలోచనాలు, శ్వేతతామరలచేతులలోని కమలాలైన నీయీ పవిత్రవక్షాలు, నీయీపరమదేహకాంతి — నావేనా? నువ్వు నాదానవేనా? జనప్రభూ! నీకరుణ ఇదేనా? రా! ఆత్మేశ్వరీ, రా! మోకరిల్లు. పరమశ్రమణుడే మన్ని ఆశీర్వదిస్తాడు!"

"ఆ ప్రభునిదాసుడనైన నేనున్నా మిమ్మల్ని ఆశీర్వదిస్తున్నాను — దివ్యదంపతులైన మిమ్ము" అని సర్వశీలాచార్యగురుదేవులు. లేచి ఆయనకడ మోకరిల్లాను.

అమరావతి స్తూపము
(పూర్వరూపము)

మహానటుఁడు

అడివి రాఘవరావు

శ్రీ కైలాస వియచ్చరన్నట శివ శ్రీ మామకస్తోత్రప్రథా
నీకమ్మున్ దోలివెల్గు దారిగ ప్రయాణించెన్, ప్రభూ, శంకరా
మాకన్నుల్ రసనాగ్రమున్ శ్రుతియుగన్ మాధుర్యసీమల్, రస
శ్రీ కేదారము మా హృదబ్జము సమాశ్లిష్ట ప్రభావమ్మునన్.

ఏకైకభంగిక లోకాదివేదాంత పరమతత్త్వప్రభావమ్ము వెలిఁగి
ద్విత్రిభంగికలలో స్త్రీపుంగుణత్రయ నవరసరత్న సౌందర్య మొలికి
జ్ఞానముద్రాహస్త సంస్థాపనమ్మునన్ బహుమతమూలైకభావ మూఁది
సవ్యాపసవ్య పాదవ్యాప్తి సముపాత్త జంగమస్థావర సంగతిగని

అంగ సర్వస్వనర్తన నష్టధావి
భూతి యష్టాంగనియతి సంఫుల్లములయి
గాంగభంగిక చంద్రికా కలితగతుల
శుభ్రతరయశోజ్యోత్స్నలీసుచియు వెలిఁగి.

తౌర్యత్రిక శ్రుతి తార సమ్మేళనైకము నాద మోంకారగతిగ మించి
ఆదిమధ్యాంత్య స్వరాశ్లిష్టశారద నాదత్రయము త్రయీవాదయి నయి
రమ్యనిషాద స్వరాయితోచ్చైర్నాద మపనిమత్సరిగాహాముసు ఘటించి
ఋషభాదిమత్తస్వరవృత్తిషడంగ షట్చక్రపరిస్ఫూర్తి ప్రశస్తమునయి.

తత్త్వఘనగీత గీతికా తాళగతుల
నుడుకుమ్రోఁతల 'నయిడుణ్ణు' లోలిఁజిలికి
ప్రస్తరించిన తానము ప్రణయరాగ
మసృణ మకరంద వాహిని మలకలునయి.

తాకిట తోంథదోంధి ఘృట్ట దంధిమి తక్కిట లాస్యలీల, ని
రాకల సర్వవిద్యలు పురాసుకృతమ్ములు నైఫలించి, భా
రీకరణాంగ హారముల రీతులు శిల్పకళాసుఫల్ కడున్
వాకలుగాఁ దెనుంగుధర పండిన వెన్నెల లారబోఁతలో.

బౌద్ధవిహారసీమ నిలబడ్డవి ప్రాగ్దిశ చంద్రకాంత సం
బద్ధములై సమస్త కరుబంతములన్ విరళీకరించి, భా

స్వర్ధరికాంతిఁబోనివి నవద్యుతులారిచి, లేఁతపుచ్చెలో
బుద్ధులు పశ్చిమమ్ములగు భూములకెత్తిన వేఁగుజుక్కలై.

మును సహస్రపత్ర కమలము తెనుఁగుసిరి
గద్దెవిచ్చె వెలుఁగు తెల్గు ప్రొద్దుచిన్నె
బోధివృక్షమ్ము యజ్ఞ సంపుష్టపూర్ణ
పరమపర్ణానిలోద్ధూత పాపపటలి.

నీమెడ నాగరాజు ధరణీభరణక్షముఁ డైన తెన్గు తేఁ
డై మహనీయముల్ పడగ లాడిన చాయల శీతరుక్సుధన్
భూములు చల్లఁగా నెనఁగు భూమిక, తంతకథా విలీన
థామయ నాటకార్థములఁ దాధ్వనియించెడు నిందు నాందిగా.

భ్రూకుంసస్థితి వామపార్శ్వమున సంపూర్ణమ్ము నీమూర్తి, రే
ఖాకారధ్వని కావ్యబుద్ధగతమున్ గాంతాద్వితీయస్థితిన్
సాకారమ్ము నిరాకృతిన్ ప్రణుత తేజఃపూర్ణమై తోఁచిన
ట్లే కావించె తెలుఁగుశిల్పి తన కేళీలోలహస్తద్యుతిన్.

పదభాగసంలగ్న వదనాబ్జనయనాంబుజాతముల్ ప్రణయపూజాసుమములు
నాతినమ్రభ్రూయుగాతితైజసలీల వర్యాప్రదత్తధూపమ్ము రేఖ
నగ్నకానతమధ్య నాళవల్లీద్వితీయామృతాంశురుచి దీపాచ్ఛదీప్తి
మలచినకేల్మోడ్పు తొలిప్రేమనిండిన మధుకోశనైవేద్య మధురమూర్తి

భక్తిశృంగారరసమున భావమైపు
రాణదాంపత్యపూత సౌరభముబఱపి
ప్రకృతిపురుషైక్య భావసంపన్నమైన

ఇంతసౌందర్యభరము మఱింతకింత
సర్వవిజ్ఞానభరము విశ్వప్రకాశ
మై పునీతమై హృదికి వ్రేగై తెనుంగు
నేల నీరు గాలి వెలుగు నింగి తన్మ
యత్వమునపెట్టు జయఘోష లంది పొంగి.

తెనుఁగుముత్తైదువు తీయనిమంగళహారతి జయలక్ష్మి నలవరించి
సాహోనినాదాతి సంరంభశ్రీకృష్ణవేణీతరంగాళివీథి తీర్చి
మధ్యాహ్నశంఖాడిమధ్వనిచ్ఛటపటల్ జయభేరి తీవ్రమ్ము చదలనించి
అతిభంగిగతిరీతి తతవినాకవిముక్త పటునారసమ్ముల ప్రభలనీని

ఫాలలోచనవహ్ని విషతుశిఖ
క్షాత్రతాపాగ్నిశిఖల నైక్యముభజించి
ధోంధిదంధిమిధిమృత్తల దురితగతుల
పరమమోఘోవిధాతాండవమున కదల.

ఉద్ధృతరౌద్రతాండవ మహోద్ధతిభూములు దద్దరిల్లి, భూ
భృద్ధృతి దిద్దిరై యతిగభీరమహార్ణవ తుంగవీచికా
రుద్ధదిశాంతముల్ పగిలి రుద్రమహానటరాజ భావసం
బద్ధమునై తెనుంగులయవహ్నిశిఖోరుతరప్రతాపమై.

శ్రీముఖశాతకర్ణి కనుక్రేవల నిప్పుకలాడె మాగధ
స్తోమము నీఱుగాఁగఁ దఱితోనరిశౌర్యమహార్ణవమ్ములుౘ
స్తేమముమాలి మేఘములఁ దేలి ధరిత్రి సువర్ణవృష్టిగా
సీమల వైరిదుఃఖరస శీకరకల్పిత దుర్దినమ్ముగా.

గౌతమీపుత్ర శ్రీశాతకర్ణునిచేత త్రిపురారి తా సముద్ధృతిజ్వలించి
వీరవైరిగ్రీవ విదళనారంభమ్ము మర్త్యమహామేధ మహిమ మెఱసి
కూకటివేళ్లతో కూలి యవనపహ్లావశాత్రపాది దుర్వైరిబలము
మచ్చరిక్రీగంటిచిచ్చుల పాపఱేఁ డాచకోరాద్ర్యగ్ర మంటి మండి

పూతకృష్ణానదీ పద్మజాతమంద
హాసమునవ గంగాంభోజ మందువిరిసి
అసికసౌరాష్ట్ర కుకురాదు లఖిలభూము
లాంధ్రరాజ్య ధ్వజచ్ఛాయ హాయిగాంచె.

శ్రీపులమావిరాడ్రరససిద్ధికినై జయదాము మాళవ
శ్రీపరిపూర్ణ మాహుతులు చేసెను చస్తన భాస్కరాస్తమా
నాపదలో త్రిలింగ కరుణారుణ దీధితి శ్రీకరమ్ముగాన్
దాపట వెల్పటన్ కృతవినాశభవమ్ముల ఈశ్వరాకృతిన్.

తతవిలయప్రఘూర్ణిత సుధాంబుధు లల్లన నిస్తరంగకా
గతి విలయాంతతైజస వికాసము రేఖల తీరురీతి నా
తతపటు నర్తనాంతమున తన్మయతన్ భవదీయమూర్తితో
చి తెలుగునేల శాంతిమెయి శ్రీపద సుఖదమ్మునైనదిన్.

ఆమహాశంకరత్వమై యవతరించి
శ్రీ శివశ్రీమహారాజు శ్రీకరాధ్వ
రంపు ధూమమ్ము వేదనాదంపువెల్లు
ఖేచరమ్ముగ చిన్మయకేళి దేల్ప.

జ్యోతిర్లింగమయస్వరూపమున విద్యుల్లేఖలం దాటి నీ
వాతారాపథ మంటినిల్చితివి దేవా! శర్వ! కృష్ణాసుధా
స్రోతఃపూరతటమ్మునన్ ప్రణుతమాశుశ్రీకరార్చావిధిన్
ప్రాతఃకాలము నిచ్చలున్ గొలువ నాంధ్రత్మోమహోద్యద్గతిన్

తెనుఁగు వజ్రాలదిన్నె వేదిభవదీయ
లాస్యమునకు నాంధ్రరమకల్యాణమునకు
లాస్యకల్యాణయజ్ఞవేళాప్రదీప్త
భవ్యహోమాగ్నిశిఖయ దీపాలదిన్నె.

ఆంధ్రులు - రేడియో

ఇతరదేశాలలో 'మోజు' తీరిపోయి ప్రాతపడిన విషయాలు మన దేశానికి వస్తూవుంటాయి. ఇంగ్లండులో పదేండ్లకు పూర్వము ప్రబలినవి, టాకీలు, యిప్పుడు యిక్కడ ముమ్మర మగుతున్నాయి. విమానాలూ అంతే. ఇప్పుడు 'రేడియో' సంగతీ అంతే. ఆదేశాలలో రేడియో సాధారణ మయిపోయింది. పన్నెండేండ్ల పిల్లవానికికూడా రేడియో అంటే యేమిటో, అది యెల్లా పనిచేస్తుందో, ఎప్పుడెప్పుడు ఏఏ దేశాలను వినవచ్చునో తెలుసు. మనలోనో, పెద్దపెద్ద పరీక్షలిచ్చిన వారికికూడా యీ సంగతులు తెలియవు సరికదా, తెలుసుకోవాలనే అభిలాషకూడా లేదు. బొంబాయి రాజధానిలో ప్రతి వేయిమందికి వొక రేడియోసెట్టు వున్నది; మన తెనుగుదేశంలో అంతటా ప్రోగుచేస్తే రెండు మూడు వందలైనా వున్నాయో లేవో — మూడుకోట్ల', ఆంధ్రులకు! అంతవరకూ యెందుకు? తమిళదేశంలో, వొక్కతిరుచినాపల్లిజిల్లాలోమాత్రం వున్నాయట నూటయేబదికి పైగా. మనకంటె వారు ధనవంతులా అంటే మనము వొప్పుకోము. మనకంటె వారికి యెక్కువ తెగింపు వున్నదంటే, 'ఆ! అసహాయోద్యమపు రోజులలో మనవారే యెక్కువ త్యాగం చూపించారు' అంటాము. ఉద్రేకసమయాలలో ఫెళఫెళార్భాటాలు చేయడము ప్రశంసనీయమే — కాని ఉడుకు సమయాలు యెప్పుడూ వుంటాయా? శాంతిసమయాలలో చేయవలసిన నిర్మాణకార్యక్రమము యెంతలేదు? దేశము యెన్నెన్ని విధాల వృద్ధికావాలి?

ఇండియా గవర్నమెంటువారికి మాత్రము అనేక కారణాలవల్ల యీ దేశంలో రేడియోను అమితంగా అభివృద్ధి చెయ్యాలని దృఢసంకల్పం వున్నది. ఢిల్లీ, బొంబాయి, లాహోరు, పెషావరు, కలకత్తా, లక్నోలలో కొన్నిలక్షలు ఖర్చుపెట్టి చక్కని యేర్పాటులను చేసినారు; ప్రతిరోజూ యేదో వొకక్రొత్తఅందం చూపిస్తూ ముందంజ వేస్తున్నారు. అక్కడ నుండి వారు దక్షిణాపథానికి రాగా వారికి 'మద్రా'సంతా అరవంలాగే కనుపడ్డది! ఢిల్లీలోవున్న 'మద్రాసు'వారెవరు? బొంబాయిలో, కలకత్తాలో 'మద్రాసు'వారెవరు? — ఆఖరుకు యీ డిపార్టుమెంటు అధికారులు మద్రాసుకు వస్తే, యిక్కడ వారిని కలుసుకొని వారిని పెద్దచేసిన 'మద్రాసు'వారెవరు? — ఆంధ్రులు మాత్రం కారు! మదరాసు రాజధానిలో రేడియోవిధానంమాట మొదట తలపెట్టినప్పుడు ఆసంగతి పేపర్లలోకూడా పడింది. కాని వారిని కలుసుకొని "'మద్రాసు' అంటే వొకసంస్థ కాదు; అందులో నాలుగుభాష లున్నాయి, — ముఖ్యంగా తెనుగు, అరవము; అరవవారికి ఆంధ్రులకు ఆశయాలలో హస్తిమశకాంతరము తేడా లున్నాయి" అని చెప్పిన ఆంధ్రనాయకు లేరీ? అట్టిసందర్భాలలో ఢిల్లీవారికి మద్రాసంతా వొకటే అనిన్నీ, బెంగాలుకంతా బెంగాలీభాషలాగ మద్రాసుకంతా భాష అరవమే అనిన్నీ వారికి తోచడంలో ఆశ్చర్యంలేదు. అందుచేతనే వారు యీ రాజధానిలో రేడియోస్టేషను యేర్పాటుచేస్తూ మొదట మద్రాసుస్టేషను పెట్టి తదుపరి రెండు మూడు నెలలలో తిరుచినాపల్లిలో పెడితే మదరాసు రాజధానికి చాలు ననుకున్నారు. ఆ ప్రకారము ఏర్పాటులు జరిగిపోయినాయి. "అమ్మాయికి నగలు సరిగా పెట్టలే"దని నాగవల్లిరోజున నొచ్చుకుంటే లాభ మేమిటి?

అయినా, మించిపోలేదు. ఈ మధ్య పత్రికాముఖాన్ని కొద్దిగా ఆందోళన జరిగింది. 'ఆంధ్రులకు రేడియో లేదట' అనే శీర్షికను వ్యాసాలు వెలువడినవి. ఈ వ్యాసాలు, యీ ఆందోళన చాల వుపయోగకరము; అవసరము. కాని, అంతకంటె ముఖ్యం రేడియో విధానంలో ఆంధ్రులు నిజమైన అభిలాష, ఆసక్తి చూపించడము. ఇప్పుడు సెట్లుకలవారు వానిని నగలపెట్టెలలాగ పూజింపక ప్రపంచమంతటనుండీ వెలువడుతున్న రేడియోసమాచారాలని ఆలకిస్తూ వుండాలి. స్నేహితు లందరినీ వినేటట్టు చేసి అందరిచేత సెట్లను కొనిపించాలి. ఇటలీవారు నలుబది భాషలలో 'రేడియో'చేస్తున్నారు.

ఇంగ్లండూ!——జావానుండి చక్కని సంగీతం వినవస్తుంది. ఉత్తరధ్రువ మండలానికి పరిశోధనల కొరకు వెళ్లిన సోవియటుశాస్త్రజ్ఞులు వారు కనిపెట్టుతూవున్న వింతలను ప్రతిపూటా రేడియోద్వారా లోకానికి వెల్లడిచేశారు. వీనిని మన తెనుగు దేశంలో విని సంతోషించినవారు లేనేలేరు!

అసలు, మనకు యేవిషయంలో అభిలాష వున్నదో కనుగొనుట కష్టంగా ఉంది. సంగీతమా, చెప్పనక్కరలేదు: 'త్యాగరాజు మావా' డని, 'మువ్వగోపాలపదాలుమా' వని విర్రవీగుతాము. కాని, కాకినాడ వీధులలో సాయంత్రపువేళ సంపన్నులున్న తావులలో నడుస్తూవుంటె 'స్థిరమైన నడవడి' 'చిదిమిన పాల్గారు'తూ వుంటుంది. ఇక విశాఖపట్నం, విజయనగరంవేపు 'సింహాద్రిఅప్పన్న' 'కొయ్యాదీపదం' వింటూ వుంటాడు. అన్నిచోట్ల బస్సుహాస్యాలు, ఎలక్షను గలభాలు, డ్రామా సెట్లే. దక్షిణాదిని డ్రామాసెట్లు వున్నాయి; తక్కువరకపు పాటలూ వున్నాయి. కాని మధురలో, తంజావూరులో ప్రతియింటిలోనూ ఆడపిల్లలు "ఎందుండి వెలసితివో" అనో, "క్షీరసాగర శయనా" అనో, "బాల కనకమయచేల" అనో ఎప్పుడూ పాడుతూవుంటారు — దివ్యంగా. కొన్ని మాటలు వారికి అర్థం కాకపోవచ్చును. ఉచ్చారణలో లోపముండవచ్చును. కాని యిప్పటి మన తక్కువ రకపు కృత్రిమ హిందూస్థానీ-తెనుగు మట్లకంటె వారిపాట వేయింతలు రసవంతముగా ఉంటుంది. మగవారికికూడా చాలామందికి చక్కని సంగీతజ్ఞానం ఉన్నది. ఇకముందు, మన అదృష్టంవలన, తెనుగుదేశంలో రేడియోస్టేషను స్థాపితమైతే, అన్ని విధాలా అధోగతికి పాలైన మన గొప్పసంస్కృతిని (Culture) ఉద్ధరించడమే ముఖ్యమైనపని. సంగీతంలో, సారస్వతంలో, రాజ్యాంగంలో, గ్రామపారిశుధ్యంలో, జిల్లా ఆరోగ్యవిధానంలో, వ్యవసాయంలో, వాణిజ్యంలో, యింకా అనేకవిషయాలలో తెనుగురేడియోస్టేషను చేయవలసిన పని కొండంత ఉన్నది. కాని, అన్నిటిలోనూ ప్రజలసహాయం అవసరము. "నాకెందుకు" అని తప్పించుకు తిరుగుటలో మనము నిపుణులము. లక్నోలో స్టేషను పెడతారని తెలియడంతోనే జనులు 'ఎప్పు డెప్పు'డని ఉత్తరాలతో ప్రభుత్వాన్ని ముంచేశారు. మద్రాసులో ఫిబ్రవరినుండి స్టేషనుయేర్పాట్లుమొదలుపెట్టినారు. తమిళదేశం అంతటినుండీ రోజూ ఉత్తరాలు వస్తున్నాయట: "మీ విధాన మేమిటి? ఎట్టి సంగీ

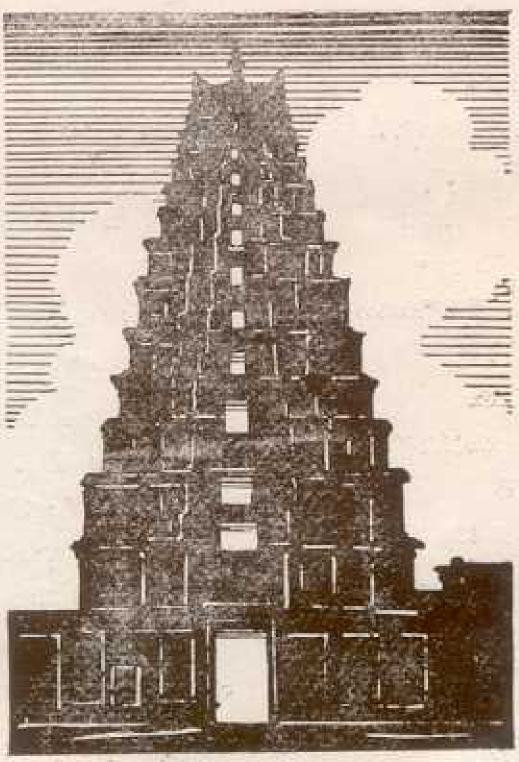

చంద్రగిరిరాజమహలు

తము వినవచ్చును? ఫలానా వూళ్లో ఫలానా గాయకురాలు వున్నది. ఆమెచేత పాడిస్తారా" అని; యింకా ఎన్నెన్నో ప్రశ్నలు వస్తున్నాయట. ఇక టెలిఫోను వార్తలకు లెఖ్ఖలేదు. మచ్చుకైనా, వొక్క-కార్డయినా ఆంధ్రదేశంనుంచి, వొక్క- ఆంధ్రుని దగ్గరనుంచి వస్తే వొట్టట!

మరో ముఖ్యవిషయము: యీనాడో, వచ్చేయేడో తెనుగుదేశానికి రేడియోస్టేషను శాంక్షను అయినప్పుడు మనము ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు సందర్భంలో చేసినట్లు 'మా వూళ్లో వుంచాలి', 'మావూళ్లో వుంచాలి' అని తగాయిదాపడి అసలు కార్యాన్ని పాడుచేసుకోకూడదు.

వందలు, వేలు మైళ్లదూరం ప్రసరించే కిరణాలతో పనిచేసే రేడియోకు దూరంఅంటూ లేదు. స్టేషను ఆంధ్రదేశంలో ఎక్కడున్నాసరే మంచి సెట్లుకల అందరికీ పనికి వస్తుంది. ప్రభుత్వంవారి యితర అనుకూలాన్ని బట్టి యేరాజమండ్రిలోనో, యే విశాఖపట్నంలోనో పెట్టితే బెజవాడ వారును, అనంతపురంవారును కక్రపుచ్చుకోకూడదు!

మదరాసు స్టేషనుపని ప్రారంభించిన కొద్దినెలలలో రాజధాని అంతటనూ ముఖ్యగ్రామాలలో గ్రామస్థులందరికు పనికివచ్చే పెద్ద ఉమ్మడి సెట్లను యీ గవర్నమెంటువారు నెలకొల్పుతారట. తెనుగుదేశానికంతా వొక యేబది సెట్లు వుండవచ్చును. ఇవి మహాసముద్రంలో వానచుక్క- అనవచ్చును. అయితే, ప్రతి పంచాయతీబోర్డు, ప్రతి మునిసిపాలిటీ, ప్రతి జిల్లాబోర్డు సెట్లను నెలకొల్పవచ్చు. సంపన్నులు తమ సంచీలను కొంచెము విప్పి మంచి సెట్లను కొనవలెను. అనేకులకు రేడియోయందు అభిరుచి కలిగినప్పుడు, సెట్లు విరివిగా స్థాపింపబడినప్పుడు మనము మన జాతీయ ప్రత్యేకతకు తగిన రీతులను అభివృద్ధి కావచ్చును. దేశమునుండి యీ సెట్లద్వారా ప్రభుత్వమునకు సరియైన అర్జన కలిగినపుడు వారును నిపుణులను నియమించి ఆంధ్రదేశోద్ధరణకు సాయపడుదురు. కాని అన్నిటికంటె ముఖ్యము యీవిధానమందు మనవారు ఎడతెగని శ్రద్ధ చూపించి యేయే మార్గాలలో మార్పులు కలిగితే యీ విధానము పూర్తిగా పనికివచ్చునో సమయానుకూలముగా పైవారికి తెలియజేయవలెను. ఆందోళన చాలా అవసరము.

అన్నివిషయాలలోనూ ఆంధ్రులు మేలుకోవాలి. మనకోసము, మన ప్రజకోసము మనము జీవితంలో నిజమైన శ్రద్ధ చూపించాలి!

(రేడియో)

ఆంధ్ర ప్రబోధము

దీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రి

సోదరరాష్ట్రీయులు మా
ర్యాదగ భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రంబులు సం
పాదించుకొనిరి, ఆంధ్రుండ!
యేమీ యాభాగ్య మింత కేనియు నీకున్?

లేవా వలసిన వసతులు?
కావలసినయన్ని కలవు-కార్యక్రమముల్
త్రోవబడి నిర్వహింపఁగ
లేవా? లేకేమి?-అయిన లేవ వదేమీ?

శకునంబుల్ కనుపించుచున్నయవి యా
   శాస్యంబు లిప్పాటఁ ద
ప్పక చేకూరును, దేశమాతృ పదసే
   వల్ చేసి యాంధ్రప్రథల్
కకుబంతంబుల నింపఁగాఁ దగిన స
   త్కాలంబు ప్రాప్తించె నూ
రక యూహింపఁగ నేల? కైకొనుము రా
   ష్ట్రస్థాపనాచార్యతన్.

మన వేషము, మన భాషయు
మనరాష్ట్రముమనకువలయుమనధనబలముల్
మనకె వినియోగపడవలె
మనముల్ సరివారివలెన మనవలెనన్నన్.

సరివా రందఱు సర్వరీతులను స్వే
   చ్ఛాభాగ్యముం జెంది, రీ
శ్వరదత్తం బగు ప్రజ్ఞ కల్గియును భా
   షాదాస్యబంధంపు ము
న్నరకం బీఁగఁగలేని కర్మ మిది య
   న్నా! మన్నినాళ్లింక? తె
మ్మరవాయిం గొన కీవు నొక్కు మొగిఁ గా
   ర్యారంభసంరంభివై.

మాఱుబాసతోన ప్రమ్మఁగావలె నన్న
బాధ యేమి మనకు భాష లేదె?
'దేశభాషలందు తెలుఁగు లె' స్సని పేరు
వడిన భాష మనకుఁ బనికిరాదె?

ఆంగ్ల మాంధ్రంబుకంటె నెట్లధిక మయ్యె
నాంధ్ర మాంగ్లంబుకంటె నెట్లధమ మయ్యె
ఆత్మగౌరవ మొక్క రవ్వంత యున్న
నవరిభాషలు వారికే హెచ్చు గావె?

చెల్లియుండియు నిటు జాగుచేసె దేల?
మీనమేషాల నెంచుటలోనె చనియె
నిప్పటికె చాలకాల మీ వింతనైన
మేలుకొనవయ్య ఆంధ్రుఁడా మేలుకనుము.

అరివీరలోక దురాలోక కాంతులఁ
   దేజరిల్లిన మన తెలుఁగుకత్తి
ద్రావిడ కర్ణాటరసికమానసరంగ
   ముల కెక్కి కులికిన తెలుఁగుపలుకు
దేవమాతృకము నదీమాతృకము నయి
   బలుపుగాంచిన మన తెలుఁగుపొలము
అన్యదురూహా మంత్రాలోచనాప్రౌఢి
   తేకువఁ గాంచిన తెలుఁగుచదువు

మఱపు తగిలెన యేమోయి? మానసమునఁ
దలఁచుకొ మ్మొక్కపరి మేను పులకరింప
పితికికండ యెఱుంగని వీరశేఖ
రుఁడవు నీ వాంధ్ర! కార్యశూరుఁడవుకమ్ము.

నాగార్జునకొండ

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ

ఇప్పటికి దాదాపుగ ఏడువందల సంవత్సరములయినది బౌద్ధమతము తనజన్మభూమియయిన హిందూదేశమున అంతరించి; కాని యది దేశీయుల గౌరవాదరములకు పాత్రమై, వారి యభిమాన విశ్వాసములను చూరగొని యడ్డుమాకలులేక విజృంభించిననాడు దేశమున ఆమతము వెలయింపజేసిన నిర్మాణములలో చాలభాగము నామమాత్రావశిష్టములయినను కొన్ని మాత్రము కాలపురుషుని ధాష్ట్యమున కెదురొడ్డి కొనయూపిరితో నిలిచియున్నవి; మరికొన్ని ఇండియా ప్రభుత్వమువారి పురాతత్వశాఖవారు చేయుచున్నకృషికి ఫలముగ ఏశిథిలరూపముతోనో, భగ్నాకృతులతోనో బహిర్గతములగుచున్నవి. ఈజీర్ణ బౌద్ధనిర్మాణావశేషములను, శిథిల బౌద్ధశిల్పకృతులను చూచినను బౌద్ధము జీవన్మృతమై విలసిల్లిననాటి యాకళానిధానముల నిండారుప్రశస్తి వైభవశోభను మనహృదయసీమ నూహింపనైన సాధ్యముకాదు. బుద్ధజయంతుల నాక్షేత్రము లెట్టి యపూర్వ సౌందర్య విలాసములతో మెరసిపోయెడివో, ద్వీపాంతరములనుండి, దేశాంతరములనుండి యెంతటి ప్రజ నాకర్షించుచుండెడివో యెవ్వరికి దెలియును? గాలిలో పెట్టిన కర్పూరఖండమువలె హరించిపోయిన ధాన్యకటకసంఘారామ బౌద్ధపుణ్యక్షేత్రము దీపాలదిన్నె పూర్వవైభవము హృదయసీమ నెవడు నేత్రగోచరము కావించుకొనగలడు? అయినను నేడు ఈవిశీర్ణ భగ్న బౌద్ధ నిర్మాణావశేషములవలననే హిందూదేశమున బౌద్ధము ముమ్మరముగ వ్యాపించిననాడు కళ యెంతటి యుచ్ఛదశయందుండెనో, అది యెంతయుత్తమశ్రేణికి చెందినదో, ఎంత సుందరమయినదో తెలిసికొన వీలగుచున్నది.

హిందూదేశమున బౌద్ధము ప్రబలిననాటి యాకళ వర్ణికాచిత్రముల రూపముననూ, శిల్పచిత్రముల రూపముననూ, హర్మ్యనిర్మాణముల రూపమునను రూపుకట్టుకొని వికసించినది. ఈ మూడువిధములగు బౌద్ధకళయుగూడ నేడు మనము ఈ దేశమున బొడగాంచవచ్చును. పైనుడివిన మాటిలోను వర్ణికాచిత్రములకు అజంతా, బాఘ్‌విహారములు అసదృశములయిన చిత్రశాలలు. బౌద్ధస్తూప, సంఘారామ, గుహాలయాలు బౌద్ధహర్మ్య, నిర్మాణాదుల కుదాహరణములు. బౌద్ధ మంతరించిపోవుటచేత సంఘారామములు నామమాత్రావశిష్టములయియు, గుహాలయములు ‘ఖండస్ఫుటితనవకర్మాది’ సంస్కారములు లేక జీర్ణములయ్యు అందందు చూపట్టుచున్నవి. పురాతత్వశాఖవారి నిరంతరకృషివలన స్తూపము లనేకములు చాలచోటుల బయలుపడినవి. బౌద్ధస్తూప, హర్మ్యనిర్మాణాదికముల ననుసరించి విలసిల్లినదే బౌద్ధశిల్పచిత్రకళ. ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధవర్ణికాచిత్రకళ కుదాహరణములు మృగ్యములయినను స్తూప, గుహాలయముల భగ్నావశేషములకుమాత్రము కొంతవరకు కొరతలేదు.

బుద్ధుని సిద్ధాంతోపదేశములకును బౌద్ధకళకును గల సంబంధ మెంతవర కన్నది ఇంకను విమర్శనీయమేయైనను బుద్ధుని అహింసాతత్వమే, బుద్ధుని జీవకారుణ్యమే, బుద్ధుని పరమాశయమే బౌద్ధకళానిష్ణాతులకు జీవగర్రయై వారి హృదయములను ద్రవింపజేసినది. ఆనాటి బౌద్ధశిల్పుల రసహృదయమే తరగత్తి బౌద్ధకళగ జాలువారినది. బౌద్ధకళయందలి ప్రతి అంశమును ఉదాత్తవస్తుసమంచితము; ప్రసన్నకథా లలితము; కరుణరసాత్మకము; త్యాగధన విశిష్టము. బుద్ధుడు మూర్తీభవించిన కరుణాస్వరూపము. బుద్ధుని పురాతన, అధునాతన చరితము ప్రతిదియు, ప్రతివాక్కును దివ్యసందేశ గర్భితమయినది. దుఃఖానల సంతప్తమయిన లోకమునకు అది చల్లని యమృతసేచనమయి, దానికి సౌఖ్యానందప్రదమయిన చందనశైత్యము మొడగూర్చి, దానిని సాకినది. దానంజేసియే చంద్రునిచుట్టు పరివేషమువలె బుద్ధుని చుట్టు బౌద్ధకళ పరిధితీరినది.

చారిత్రకపురుషులందరివలెనే బుద్ధుడును ఒక చారిత్రక వ్యక్తియే యైనను బుద్ధసందేశముగ్ధమును, భక్తిభావవినమ్రమునయిన భక్తలోకము ఆపరమకారుణికమూర్తికి అతిమానుషశక్తులను ప్రసాదించి, యాతనికి దేవతాసింహాసనము నొసంగి దివ్యరాజ్యమున కాతనికి పట్టముకట్టినది. బుద్ధునిజన్మము, బుద్ధుని విద్యాభ్యసనము, బుద్ధుని వివాహము బుద్ధుని భోగము, బుద్ధుని త్యాగము — అన్నియు ఆలోకము దృష్టిలో అత్యద్భుతగాథలై, పౌరాణికశోభ నేకరించుకొని, దివ్యత్వముతో మెరసిపోయినవి. బుద్ధునిగాథలు — పూర్వజన్మములకు సంబంధించినవియు, ఈ జన్మమునకు సంబంధించినవియు — అనంతములైనవి. చీకటిలో తడవులాడుకొనుచు యాత్ర సాగించు అంధలోకము హృదయమును బుద్ధుడుత్తేజపరిచినట్లు ఎవ్వరును చేయలేదన్న అది సత్యదూరము కానేరదు.

కాని బౌద్ధము దేశమున బాగుగ వ్యాపించినది బుద్ధుడు నిర్వాణమునొందిన వెనుకనే. మౌర్యవంశజు డయిన అశోకుడు దశదిశలకు బుద్ధసందేశమును వినిపింప మతబోధకులను బంపినాడు. అశోకవర్ధనుని యభిమాన, ఆదరములవలన అంతవరకు మగధహద్దులు దాటకుండ ఒక స్థానికమతసంప్రదాయముగనే యుండిపోయిన బౌద్ధము అంతటినుండి ప్రపంచమతమయినది. బౌద్ధము ఆంధ్రదేశమున ప్రవేశించినదికూడ అశోకవర్ధనుని కాలముననే.

మౌర్య అశోకవర్ధనుని మరణానంతరమున బౌద్ధమునకు మగధరాజ్యమున ఆదరప్రాపకములుసన్నగిల్లినవి. అందువలన నదిరాజ్యాంతరములు వెదకికొనవలసివచ్చినది. ఇటువంటి స్థితిలోనే దాని కాశ్రయమిచ్చి యాదరించినవారు ఆంధ్రులు.

క్రీస్తుశకము మొదటి శతాబ్దులలో ఆంధ్రరాజులు రాజ్యముచేయుచుండినకాలమున బౌద్ధమతము ఆంధ్రదేశమున విరివిగా వ్యాపించియుండెను. దానంజేసి నాడు తెలుగుదేశమున బౌద్ధుల సంఘారామములును, గుహాలయములును, స్తూపములును చాల వెలసినవి. నేడు దేశమున బౌద్ధ మంతరించిపోవుటచేత దానికి సంబంధించిన సంస్థలు నామమాత్రావశిష్టము లయినవి. అప్పటి నిర్మాణములు జనుల యనాదరమునకు పాలయి జీర్ణములై శిథిలత్వము నొందినవి. దానంజేసి నాడు బౌద్ధసంఘమునకు పుణ్యప్రదములయిన క్షేత్రము లేవో, మనికిపట్టులేవో నేటి కింకను

పూర్తిగ దెలియరాక యున్నది. బౌద్ధము పూర్తిగ నశించినపిదపగూడ కాలము రాటు పోటుల కాగి కొంతకాలము నిలిచిన బౌద్ధ స్తూపనిర్మాణములు కాలక్రమమున భూగర్భమున బడి పూడిపోయి పెద్ద దిబ్బలయినవి. అట్లు పూడిపోక యేనిర్మాణములైన నిలిచియుండినచో ఇటికలు మొదలయినవాటి నిమిత్తము మనుష్యులే వాటిని పాడుచేసినారు. ప్రాచీన బౌద్ధనిర్మాణములకొరకు పునః అన్వేషణము జరుగవలసివచ్చినది. గవర్నమెంటు పురాతత్వశాఖవారు కృష్ణా, గుంటూరు మండలములలో అచ్చటచట భూమినిత్రవ్వి చేసిన యన్వేషణమువలన ఆంధ్రదేశమునందలి ప్రాచీనబౌద్ధ క్షేత్రములు కొన్ని తెలియవచ్చినవి; ప్రాచీన బౌద్ధస్తూపాదులు కొన్ని బయలుపడినవి. ఈ పురాతత్వశాఖవారి కృషివలననే కృష్ణానదీ తీర ప్రదేశమునందలి అమరావతి, జగ్గయ్యపేట, ఘంటసాల, గుమ్మడిదుర్రు, భట్టిప్రోలు మొదలయినవి పూర్వము ప్రసిద్ధములయిన పుణ్యక్షేత్రము లనియు, ఈ స్థలములన్నిటను బౌద్ధమునకు సంబంధించిన నిర్మాణ శిల్పావశేషము లుండెననియు దెలియుచున్నది. పైనిచెప్పిన స్థలము లన్నిటిలో ఒక్క అమరావతిలో మాత్రమే గొప్పబౌద్ధస్తూప నిర్మాణావశేషసంపద దొరకినది. దానిని బట్టియే బౌద్ధము వ్యాపించిననాడు ఆంధ్రులు శిల్పకళారచనమున అసమానులని తెలియవచ్చినది.

భారతీయ బౌద్ధకళాచరిత్రమున అమరావతి దొక గొప్ప ప్రకరణము. బౌద్ధాంధ్రులు శిల్పచిత్రరచనమున కొంతవిశిష్టత చూపి అమరావతీస్తూపమునకు అపరిమితఖ్యాతి తెచ్చిరి. బౌద్ధయుగమునందలి ఆంధ్రసంస్కృతికి అమరావతి యపూర్వదర్పణము. నాటియాంధ్రుల శిల్పకళాకుశలతను బట్టి భారతీయబౌద్ధకళా సంప్రదాయములలో అమరావతీసంప్రదాయ మొకటి యేర్పడి ప్రసిద్ధిగాంచినది; అంతియ కాదు, అది నాడు వర్ధిల్లిన బౌద్ధకళాసంప్రదాయములన్నిటిలో ఉత్తమమయినదని, ఉత్కృష్టమయినదని పేరుగాంచినది. వస్తు వేదిచిత్రింపవలసివచ్చినను అందు బౌద్ధయుగమునాటి యాంధ్రశిల్పి అద్భుతప్రతిభ, అసమానప్రజ్ఞ చూపినా డన్నఖ్యాతి గడించినాడు.

కృష్ణానదీతీరమున పరివ్యాప్తమయిన కళాసంప్రదాయము అమరావతిదే. బౌద్ధ ఆంధ్రశిల్పు లందరు అమరావతీశిల్పమునే వరవడిగా బెట్టుకొని తమ శిల్పకళారచనమును సాగించుచువచ్చిరి. మొన్న మొన్నటి వరకు బౌద్ధకళకు ఆంధ్రులు చెప్పుకొని గర్వింపదగ్గిన యుదాహరణము ఒక్క అమరావతియే కనబడినది. గవర్నమెంటు పురాతత్వశాఖవారి కృషివలన ఇటీవల మరియొక శిల్పకళానిధానము — నాగార్జునుని కొండ — బయలు పడినది.

గుంటూరుజిల్లా పల్నాడు తాలూకాలో కృష్ణానదీ దక్షిణతీరముననున్నది నాగార్జునుని కొండ. పల్నాడు తాలూకాలోని మాచెర్ల వరకు రైలు కలదు. మాచెర్లకు నాగార్జునుని కొండకు ౧౫ మైళ్లదూరము. మాచెర్ల నుంచి జిల్లాబోర్డువారు వేసిన రోడ్డున్నది; కాని అది తగినంత మంచిస్థితిలో లేదు. మాచెర్లనుండి పదిమైళ్ల దూరాననున్న నాగులవరమువరకు బండ్లు పోవును. అచ్చటి నుండి కడపటి యైదుమైళ్ల దూరమును నడచి పోవలసినదే.

నాగార్జునుని కొండకు దగ్గరనున్న గ్రామము పుల్లారెడ్డిగూడెము. అది చారిత్రక ప్రసిద్ధిగల ప్రాంతమున నున్నను ఆగ్రామమున చారిత్రక ప్రాముఖ్యము గల వస్తువిశేషములు ఏవియు లేవు. నిజాంరాజ్యమును, చెన్నరాజధానిని విడదీయుచు కృష్ణానది నాగార్జునునికొండప్రక్కనుండియే ప్రవహించును. ఇది యంతయు కొండల మయమయిన ఎర్రనేల. ఇక్కడి కొండలు ౭౦౦ ల అడుగుల యెత్తుండును. ఈకొండల పార్శ్వము లడవితో నిండి ఉండును. కొండలతో పాటు పెద్దపెద్ద దిబ్బలుకూడ ఇక్కడ చూడనగును. వీటిమీదకూడ అడవి బలిసినది. ఈ దిబ్బ లన్నియు ప్రాచీన బౌద్ధనిర్మాణముల అవశేషములు. నాగార్జునునికొండ యన్నది ఈ ప్రాంతమున వాయవ్యదిశనున్న ౨౦౦ ల ఎకరముల వైశాల్యముగల యొకగుట్ట. చిత్రవిచిత్రాకృతులుగల శిఖరాలతోడి యీకొండలను జూచినచో అవి స్వాభావికముగ ఏర్పడిన కోటలవలె దోచును. వీనికితోడు రక్షణనిమిత్తము మానవుడు ఇటికతోను, రాతితోను కట్టినగోడలు మొదలయినవి కూడ ఉన్నవి. వీటి నన్నిటినిబట్టి చూడగా ఈ ప్రాంత పీఠభూమి ఒకప్పుడు ఒకదుర్గముగా నుండియుండవలెనని తోపకపోదు. ఈప్రదేశమున పాడుపడిపోయిన మధ్యయుగమునాటి శివాలయముతక్క ప్రాచీన నిర్మాణచిహ్నము లేవియు కనిపింపవు. విడివిడిగా చెదరి పడియున్న శిలాసమూహమును జూచినయెడల ప్రాచీనకాలమున ఇచట ఏవో వెర్రిమొర్రిగా కట్టిన కొంప లుండవలెనని తోచును. కోట గోడలు మొదలగువాటిని కట్టుటలో నుపయోగించిన యిటికలు ఈలోయలోని బౌద్ధనిర్మాణములలో నుపయోగించిన వాటితో సమపరిమాణము గలిగియున్నవి. మిక్కిలి పెద్దయిటిక ౨౦″ × ౧౦″ × 3″, అనగా పాటలీపుత్రములోని అశోకవర్ధనచక్రవర్తి రాజధానీ స్థలమయిన బులందిబాఘ్‌లో గానవచ్చినవాటంత పరిమాణముగలవే సరిగా. ఈయిటికగోడలు, ప్రాకారములు మొదలైనవి బౌద్ధులీ ప్రదేశము నాక్రమించియుండినప్పుడు కట్టినవే అయియుండవలెను—అంతకు పూర్వపువి కాకపోయినను ఈ కొండ దిగువకు పత్యేకములందు శిలాప్రాకారములును, బురుజులును గలవు. ఇవి బౌద్ధయుగమునకు చాల తరువాతివి— విజయనగరాధీశుల కాలమునాటివి కావచ్చును.

బౌద్ధ అవశేషములు లోయలోమాత్రమే కానవచ్చును. పీఠభూమిమీద కొన్ని మైళ్లలెక్క త్రవ్వి చూచినారు కాని గృహనిర్మాణము లుండిన జాడ లేవియు గానరాలేదు. ఇదంతయు వట్టి రాతిభూమి; చెట్టుచేమ లేవియు పెరుగవు; నీరుకూడ దొరకదు. అందువలన మానవనివాసమునకు యోగ్యమయినదికాదు. గ్రామానికి పడమట నదివైపు ఒకకొండ ఉన్నది. నాగార్జునునికొండమీదవలెనే అక్కడకూడ ఇటుకగోడలు మొదలయినవి కలవుకాని గృహనిర్మాణాదుల చిహ్నము లక్కడకూడ కనిపింపలేదు.

ఇక్కడనుండు పెద్దదిబ్బ లన్నియు బౌద్ధావశేషములే; వీటిలో కొన్ని సమప్రదేశపు మైదానమునను, మరికొన్ని కొండలమీదను నున్నవి. అక్కడక్కడ మొన్న మొన్నటివరకు నిలిచిఉన్న శిలాస్తంభమో, శిల్పాలంకృత ఫలకమో అది ప్రాచీన శిథిల నిర్మాణ స్థలమని సూచించుచు వచ్చినవి. ఇటువంటి శిథిలావశేషములున్న ప్రదేశము అమరావతీప్రదేశముకంటెను పెద్దది. ఈ లోయమధ్య నుండిన నగరము ఒక తట్టున నది చేతను, వేరొకతట్టున దుర్గప్రాకారాదులచేతను,

పశ్చిమోత్తరములభాగుగా ప్రాకారాదులచే నిండిన కొండలచేతను పరిరక్షితమైనదగుటవలన ప్రాచీనకాలమున అది శత్రుజనదుస్సాధముగా ఉండియుండవలెను. ఆకాలమున సముద్రము నుండి ఓడలుసరాసరి నాగార్జునునికొండవరకు వచ్చుట కనువుగ నుండునట్లు కృష్ణానది ఇప్పటి కన్న వెడల్పుగను, సముద్ర మిప్పటికన్న దగ్గరగను నుండియుండవచ్చును. అదియును గాక ఈ పట్టణమునకును, కృష్ణానదికి సమీపముననే గల యితర బౌద్ధాధినివేశములకు గోలి, చేజెర్ల, అమరావతి, జగ్గయ్యపేట, ఘంటసాల, గుమ్మడిదుర్రు, బెజవాడ, భట్టిప్రోలు మొదలయినవాటితోను సుకరముగా రాకపోకలు, వ్యాపారము కూడ జరుగుచుండి యుండవలెను. ఎందువల్లననగా, ఈ లోయలో బయలుపడిన స్తంభములు, దూలములు, విగ్రహములు, శిల్పఫలకములు చేయుటలో నుపయోగపడిన పాలరాతి బండలు స్థానికముగ త్రవ్వి ఎత్తినవియు కావు, కొండలమీదినుండి తీసికొనిపోయినవియు కావు; అవి నదివెంటనే వచ్చియుండవలెను.

౧౯౨౬ లో ఈ ప్రాంతమున శిథిలమయిన బౌద్ధస్తూపమునొద్ద నిలిచియున్న కొన్ని స్తంభాలమీద చెక్కియున్న మూడు ప్రాచీన బ్రాహ్మీ శాసనములు కనబడుటనుబట్టి ఈ స్థలము చాల ప్రాచీనమైనదయి యుండునని యూహించి పురాతత్వశాఖవారు ఇచట పరిశోధన లారంభించినారు. మొట్టమొదట ఈ ప్రాంతమున ఇట్టి పరిశోధనలు జరపినవారు యమ్. హమీద్ కురైషి అనువారు. వారు అక్కడ ఒకటి రెండువారములు మాత్రమే ఉండి పరిశోధనలు జరపినను వాటికి ఫలితముగ ౧౮ ప్రాచీనశాసనములును, రెండు శిథిలాలయములును, అనేకములు అమూల్య శిల్పచిత్రములును బయలుపడినవి. వాటినిబట్టి ఇది ప్రాచీనబౌద్ధ అధినివేశమని, బౌద్ధకళానిధానమని తేటపడినది.

ఇక్కడ బయలుపడిన శాసనములును, ౧౮౮౨ లో జగ్గయ్యపేటలో దొరకిన ప్రాచీన బ్రాహ్మీశాసనములునుకూడ ఇక్ష్వాకు వంశమువారు వేయించినవి. వాటినిబట్టి క్రీస్తుశకము మూడునాలుగు శతాబ్దులలో కృష్ణా

యిచ్చటి మహాచైత్యమున బుద్ధధాతువు నిక్షిప్తమయినట్లు స్పష్టమయినది. దేశమరాజకము పాలయినకాలమున ఇచ్చటి మహాస్తూపమును, దానికి సంబంధించియున్న చిన్నస్తూపములును—నిధినిక్షేపములు వెదకువారివలననో మరియెవరివలననో — నాశముచేయబడినవి. అందువలన నింతవరకు స్తూపవేదికలుమాత్రమే నిలిచిఉన్నవి. వాని పైభాగములెల్ల నశించిపోయినవి.

స్వపరివారముగ శంకరాచార్యులవారు ఇక్కడికి వచ్చి బౌద్ధులను తరిమివేసిరనియు, వారి నిర్మాణములను భగ్నముచేసిరనియు ప్రతీతి కాని యది యెంతవరకు నిజమో తెలియదు. కాని ఆలోయలో ఈబౌద్ధ నిర్మాణశిథిలావశేషములు కాన్పించిన మాగాణిభూమి యంతయు ప్రాచీనకాలమున శంకరాచార్యమఠమున కిచ్చినదానమని తెలియుచున్నది. ఇప్పటికి నది తన్మఠాధిపతులకే చెందియున్నది. వారి యనుమతితోనే ఇక్కడ పురాతత్వపరిశోధకశాఖవారు త్రవ్వపని జరపియున్నారు.

ఇక్కడ నల్లరాళ్లబోడనుకొండమీద నున్న ఆలయము చప్టామీది శాసనమువలన సింహళద్వీపమునుండి బౌద్ధభిక్షువులు వచ్చి యాకొండమీద నివసించుచుండినట్లును, వారచట నొకస్తూపమును, సంఘారామమును నిర్మించినట్లును, పడమటిదిశపారుపున విజయపురి అను పట్టణముండినట్లును తెలియుచున్నది. నల్లరాళ్లబోడుకు దగ్గరగా చాల చిన్న కొండ లున్నవి. వాటి శిఖరాలమీద చిన్న స్తూపాల శిథిలాలు చూపట్టును. మహాస్తూపమునకు తరువాత ముఖ్యమయిన నిర్మాణములన్నియు నల్లరాళ్లబోడుమీదనే యున్నవి. దీనిమీద త్రవ్వగా రెండుస్తూపములు, ఒకయాలయము, సున్నము ఇటికతో కట్టిన సంఘారామములు, దానికి సంబంధించిన గృహములు ఉన్నవి. ఈ నల్లరాళ్లబోడే 'శ్రీపర్వత'మను పేర వ్యవహృతమయినట్లు శాసనములవలన దెలియుచున్నది. శ్రీపర్వత సంఘారామమునవే మహాయానబౌద్ధసంస్థాపకుడయిన నాగార్జునాచార్యులవారు తమ చరమదశ గడపినట్లు తిబెత్తు బౌద్ధగ్రంథములవలన దెలియుచున్నది.

ములయం దుండినట్టియు, ద్వీపములయం దుండినట్టియు బౌద్ధులకు గొప్ప యాత్రాస్థలమయ్యెనని యూహింపదగియున్నది.

నాగార్జునునికొండస్తూపము ఇటికతోను, సున్నముతోను కట్టిన ఒక మహానిర్మాణము. శాసనములం దిది 'మహాచైత్య'మను పేర బరగుచున్నది. అండాకృతిగల స్తూపభాగము అయిదడుగులయెత్తును, ౧౦౬ అడుగుల వ్యాసమునుగల గుండ్రని వేదికమీద నిర్మితమయినది. నాశనముకాగా ఇప్పటికి మిగిలియున్నదెల్ల ఈవేదికయే. ఈ వేదికచుట్టు ప్రదక్షిణము చేయుటకు పదుమూడడుగుల వెడల్పుగల ప్రదక్షిణపథ మున్నది. దీనిచుట్టి ప్రాయికముగ అయిదడుగులయెత్తుగల యిటికగోడ - ప్రాకారము - కలదు. ఈ ప్రాకారరేఖలో నాలుగువైపుల ఒక్కొకటి పదునాలుగడుగుల వెడల్పుగల నాలుగుద్వారము లున్నవి. వీటి పునాదులుమాత్రమే ఇపుడు మిగిలియుండుటచేత ఇవి యెట్లుండెడివో తెలిసికొన సాధ్యముకాదు. మొత్తముమీద ఈ నిర్మాణము బౌద్ధుల ధర్మచక్రము నమూనా ననుసరించి కట్టబడినట్లు తోచుచున్నది. ప్రాకారరేఖ చక్రము; ప్రదక్షిణమార్గము ఆకులు; వర్తులవేదిక చక్రపు నడిగుబ్బ.

ఈస్తూపముత్తరభాగమున త్రవ్వగా పగిలిపోయిన ఒక కుండలో బుద్ధధాతువు కనిపించినది. ఇది బుద్ధునిదేయని తలంచుచున్నారు; ఇది బటాణిగింజంత పరిమాణముగల యొక చిన్నయెముకముక్క. దీనిని ముప్పాతిక అంగుళము వ్యాసముగల ఒకబంగారు బరిణెలో పెట్టి మరల నాబరిణెను బంగారు పువ్వులు, ముత్యములు మొదలైనవానితో గలిపి ౨ ౧/౨ అంగుళముల యెత్తుగల స్తూపాకారముననున్న ఒక రజతకరండమున నుంచి పదిలపరిచినారు. ఈరజతకరండమును మరల ఒక కుండలో నుంచి, దానికి దెబ్బ తగలకుండునట్లు కుండనిండ ఎర్రమట్టి పోసి, గట్టిచేసి, దాని మీద మూతిదగ్గర స్ఫటికపు పూసలను గ్రుచ్చినారు. ఈవిధముగ భద్రపరిచినను కుండయు, రజతకరండమును భగ్నమయినవి. కొంత కాలముక్రిందట, పూర్వము మృగదావము

దేశపు గవర్నమెంటు పురాతత్వశాఖవారు ఈనాగార్జునికొండ మహాచైత్యమున దొరకిన బుద్ధ ధాతువును దానముచేసినారు. ఈవిధమున ఇప్పటికి రమారమి పదునారువందల సంవత్సరములకు పూర్వమే ఇక్ష్వాకుభూపతుల రాజ్యకాలమున ఇచ్చటి మహాచైత్యమున నిక్షిప్తమయిన బుద్ధభగవానుని ధాతుశకలము నేటికిని సార్నాథ్ మూలగంధకుటీవిహారమున పదిలముగ నున్నది.

౧౯౨౮-౨౯, ౧౯౨౯-౩౦ సంవత్సరములలో ఈ ప్రాంతమున జరిగిన త్రవ్వకమువలన మూడు సంఘారామములును, ఆరు బౌద్ధాలయములును, అనేకములు స్తూపములును బయలు పడినవి. బౌద్ధభిక్షువులు వసించు ప్రదేశమును సంఘారామ మందురు. సంఘారామములు మూటిలో రెండు నల్లరాళ్లబోడుమీదనున్నవి; మూడవది నల్లరాళ్లబోడుకు పడుమటగా దాదాపు మైలుదూరమున నదికెదురుగ నున్న కొండమీద నున్నది.

ఇచ్చటి స్తూపముల నన్నిటిని ఇటికతో కట్టినారు. వాటి ముందుభాగమున వివిధములయిన శిల్పచిత్రములు చెక్కిన శిలాఫలకములను పేర్చి సున్నముతో అతికినారు. సుందరములయిన ఇట్టి శిల్పఫలకములు వందకుపైగా దొరకినవి. ఈ ఫలకములమీది శిల్పకళ యంతయు ఇదివరలో చెప్పినట్లు అమరావతీసంప్రదాయము ననుసరించినదే. ఇట్టి శిల్పఫలకములేకాక గొప్ప చెక్కడపుపనితో ముద్దుమూటగట్టు శిలాస్తంభములు మొదలయినవి కూడ కొన్ని దొరకినవి. ఈ శిల్పసంపదనంతను అచ్చటనే యుంచి, దానిని భద్రపరచుట కొరకు చిత్రవస్తుప్రదర్శనశాలను గట్టుచున్నారు.

పురాతత్వశాఖవారు ఈ శిల్పకృతులను ఎంతగ భద్రపరచుచున్నను — ఎక్కడనో మారుమూలప్రదేశమున నుండుటచేత వీనిలో కొన్నికొన్ని శిల్పఫలకములు పోవుచున్నవి. ఈఫలకములమీది శిల్పచిత్రముల సౌందర్యమును గ్రహింపగల అభిరుచి మనలో సన్నగిలుటవలనను, ఈ శిల్పముల విలువను మనము గ్రహింపజాలక పోవుటవలనను ఈ శిల్పకృతులను గొన్నిటిని మనము ఇదివరకే గోల్పోయినాము. విదేశములనుండి హిందూదేశకళాసంపదను జూడవచ్చు యూరోపియనులు, అమెరికనులు మొదలగువారిలో, వీటిలో నొకటిరెండైన నెట్లయినను సంగ్రహించుకొని పోవలెనని యత్నించువారును కొందరు గలరు. ఈ కారణమునననే ఈ నాగార్జునికొండ శిల్పములను గురించికాని, కళనుగురించికాని ఇంకను ఇచ్చట సరిగా ప్రకటన కాకపోయినను ఇచ్చటి శిల్పకృతులు కొన్ని అప్పుడే — ఎన్ని కట్టుదిట్టములు చేసినను, ఎంత భద్రముగ కాపలియుంచినను — ఫ్రాన్సుదేశమునందలి పారిస్ నగరము మ్యూజియమునకును, కొన్ని అమెరికా మ్యూజియములకును తరలిపోయినవి. ఇది చాల విచారకరమయిన విషయము. ఇట్టి శిల్పసంపద తమకు లేదని వగచి యూరోపియనులును, అమెరికనులును ఒక్కొక్క శిల్ప ఫలకమును వందలకొలది ధనము పోసి రహస్యముగ కొనుక్కొని పోవుచుండ అట్టిది పుష్కలముగ నున్న మనము దానివిలువను తెలిసికొనలేక అనిశ్చేపమును చేతులార జారవిడుచుకొనుచున్నాము. పురాతత్వశాఖవారు ఎన్ని కట్టుదిట్టములు చేసినను దేశీయులయిన ఆంధ్రులకు వీటిని గట్టిగా భద్రము చేసికొనవలెనను దీక్ష, తపన లేకపోయినచో కార్యములేదు. అందువలన ఆంధ్రు లెవరికి వారే ఈ కళానిధానమును సంరక్షించుకొన దీక్ష వహించవలెను; ఒక్క శిల్పకృతిపోయినను ఒక పెన్నిధానము పోయినట్లు భావింపవలెను. ముఖ్యముగా ఈ నాగార్జునికొండ శిల్పకళానిధానములను గాపాడుభారము ఆ పరిసరములనున్న గ్రామవాసులది. ఏశిల్పఖండమయిన పోయినచో వెంటనే తనుచర్య తీసికొనవలెను. ఇచ్చట బయలుపడిన శిలాఫలకములమీది చిత్రములు ఎంత అందమయినవో ఇందు ప్రకటితమయిన చిత్రముల ననుసరించి తెలిసికొనవచ్చును.

ఇందు ప్రకటించిన చిత్రము లన్నియు నాగార్జునికొండ స్తూపములకు సంబంధించిన శిలాఫలకములమీద చెక్కినవే.

సాధారణముగ స్తూపపురాలమీద చెక్కడచిత్రములు బుద్ధుని జీవితమునకుసంబంధించిన గాథలో, బుద్ధుని పూర్వజన్మములకు సంబంధించినగాథలో అయియుండును. బుద్ధుని పూర్వజన్మములకు సంబంధించిన గాథలనే జాతకకథ లందురు. ఇందుప్రకటితము లగుచున్న చిత్రము లన్నియుమాత్రము బుద్ధుని జీవితమునకు సంబంధించినవే.

అమరావతీ, నాగార్జునికొండ స్తూపపు కళ ననుసరించియే జావా(యవద్వీపము) యందలి జగత్ప్రసిద్ధమయిన బోరోబుడోరు స్తూపపుకళను తీర్చినారని కళాభిజ్ఞులు చెప్పుదురు. అమరావతీ, నాగార్జునికొండ స్తూపములయందలి బౌద్ధకళ ప్రాబల్యము బర్మా, జావా మొదలయిన ప్రదేశములయందలి కళమీదనేకాక చీనాదేశపుకళమీదకూడ నుండినట్లు ఈ క్రిందిపంక్తులవలన తెలియుచున్నది.

"If we turn to the sculptures from Nagarjunikonda we may observe in them essential features of style and composition which correspond to these pointed out in the reliefs from Nan-Hsiang T'ang. The Nagarjunikonda relief is composed in a similar fashion, though with greater freedom and far more movement in the figures. It is particularly interesting to us as an example of South India Sculpture of the third or fourth century presumably exercised decisive influence on the Buddhist art of Funan, from where it may have been transmitted to China in a some what modified form "

ఈ పై పంక్తుల ననుసరించి బౌద్ధయుగమునాటి ఆంధ్రకళ ప్రాన్దేశకళ కెట్టి విశిష్టత కలిగించినదో, దీని ప్రాబల్య మెంతవరకు ప్రాకినదో సకరముగా గ్రహింపవచ్చును.

[పై నాగార్జునికొండ వివరణము గవర్నమెంటు పురాతత్వ శాఖవారి నివేదిక ననుసరించి.]

చిత్రముల వివరణము

[ఆర్కియాలాజికల్ సర్వే ఆఫ్ ఇండియా, డైరెక్టరు జనరలుగారు ఈ నాగార్జునని కొండ స్తూపపు ఛాయాచిత్రముల నిచ్చి వాటిని ప్రకటింప దయతో అనుమతి యొసంగినందులకు కృతజ్ఞులము. ఇందు ప్రకటితములయిన నాగార్జునని కొండ చిత్రములకు మాతృకలు వారిచ్చిన ఛాయాచిత్రములే.]

౧. స్వప్నఫలకథనగాథ

మొదటి చిత్రము :

శుద్ధోదనుడు కపిలవస్తునగరము రాజధానిగా శాక్యరాజ్యము నేలుచుండినరాజు. అతని భార్య మాయాదేవి ఒకనాటిరాత్రి దివ్యదృశ్యము—ఇతనిని బౌద్ధులు బోధిసత్త్వుడందురు—ఒక తెల్లని యేనుగరూపమున తనగర్భమున ప్రవేశించినట్లు ఒకకల గనును. మరునాడు ఉదయమున ఆమె తనభర్తకు స్వప్నవృత్తాంతము నెరిగించి దానిఫలము నెరుంగగోరును. శుద్ధోదనుడు స్వప్నఫలాదులను చెప్పగల శాస్త్రజ్ఞులను పిలువనంపించును. వారు వచ్చి మాయాదేవి గర్భము దాల్చెననియు, ఆమెకు మహారాజాధిరాజో, జగద్వ్యసననివారణకారణుడయిన బుద్ధుడో యుదయించు ననియు జోస్యము చెప్పుదురు. శుద్ధోదను డిది విని చాల సంతోషముగొంది వచ్చినవారిని జాంబూనదాంబరాభరణాదు లిచ్చి సత్కరించి వారికి విందుచేయును. ఈ విషయమును తెలుపునది ఈచిత్రము.

ఎడమప్రక్కన సింహాసనాసీనుడయినవాడు శుద్ధోదనుడు. అతనికి చేరువ నున్న ఆసనమున గూర్చున్నయువతి మాయాదేవి. ముగ్గురు జ్యోతిష్కులు విందుగుడుచు గూర్చుండియున్నారు. అర్ఘ్యపాద్యాదు లిచ్చుచున్నవాడొక పరిచారకుడు; వెనుక నిలబడ్డవారును, శుద్ధోదనుని పాదసమీపమున గూర్చున్నదియు—పరిచారికా జనము.

రెండవ చిత్రము :

మాసపూర్తి కావచ్చినయంతట మాయాదేవి దేవదహమను గ్రామమునందలి తనపుట్టినింటికి బయలుదేరును. త్రోవలో కపిలవస్తునగరమునకు సమీపముననున్న లుంబినీవనమున ఆమె యించుక విహరింపగోరును. అందామె యొక్కప్లక్షవృక్షముక్రిందికి బోయి దాని కొమ్మ నొకదానిని పట్టుకొనియుండగా నొప్పులు ప్రారంభమయి ఆమె శీఘ్రముగనే ఒక మగబిడ్డను కనును. ఈశిశువే బుద్ధుడు—ప్రపంచ పరివ్యాప్తమయిన మహామతమునకు స్థాపకుడు. వెంటనే లోకపాలురు వచ్చి యాబిడ్డను పాత్రికలో నిడుకొని లాలింతురు. ఇది తెలుపునదే యీచిత్రము.

౩. బుద్ధుని జననము

చెట్టుకొమ్మ పట్టుకొని నిలుచున్నది మహామాయ. ఆమెకు వింజామర వేయుచున్నది చెలికత్తె. కుడిప్రక్కన నిలబడిన నలుగురు లోకపాలకులు. వారు పట్టుకొన్నది పాత్తిలిసద్ది. అందే శిశువు ఉన్నట్లు భావన.

మొట్టమొదట బౌద్ధశిల్పులు బుద్ధుని చిత్రింపనివారు కారు. సర్వమునకు అతీతుడయిన బుద్ధుని చిత్రించుట ఎట్లని, అతనిని చిత్రింపవలసివచ్చినచోట స్థానమును ఖాళిగ నుంచువారు; కాని కాలము గడచినకొలది ఈ శిల్పి సమయము మారినది. శిల్పులు బుద్ధుని యాకారమును చిత్రింపజొచ్చిరి. ఆశిల్పసమయము మారుచున్న కాలమున చిత్రించిన చిత్రములివి. పట్టిపాత్తిలి శిశువుగ నుండిన బుద్ధునికి సూచనగ గ్రహింపవలెను. లోకపాలకులీ పాత్తిలికి నమస్కరించుచుండుటవలన గూడ ఈ బుద్ధభావము ద్యోతకమగుచున్నది.

మూడవ చిత్రము :

బుద్ధుడు జనించినప్పుడు అనేకములయిన వింతలు పొడచూపినవి. ఈ వింతలను కనుగొన్నవాడు అసితుడను మహాముని. అసితుడు హిమవత్పర్వతసీమను దపమాచరించుచుండగా ఈ వింతలను జూచి, దీనికి కారణము బుద్ధజననమేయని తన దివ్యదృష్టిని దెలిసికొని ఆదివ్యశిశుసందర్శనార్థము అంతరిక్షమునుండి ఎగిరి కపిలవస్తు నగరమునకు వచ్చెను. వచ్చి శుద్ధోదనుని సందర్శించి యాశిశువును జూపవేడెను. అంతఃపురమునుండి శిశువును గొనివచ్చి అసితునికి జూపుదురు. ఆశిశువుచేత అసితునికి మ్రొక్కింపకపూర్వమే యతడాశిశువునకు ప్రణమిల్లి కన్నీరుబిడుచును. శుద్ధోదనుడు అందులకు కళవళమంది, శిశువు అల్పాయుష్కుడనియా, లేక మరేకారణమున కన్నుల నీరిడి పెట్టుకొనుచుంటిరని అసితు నడుగగా అతడిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను : 'మహారాజా! ఈశిశువు కొరకుకాదు నేను విచారించునది; నాకొరకే. ఈ శిశువు బుద్ధుడై జగద్వ్యసనివారకుడు కాగలడు. నేనిప్పటికే కడువృద్ధుడనైనాను. బుద్ధుడైన యీ లోకోత్తర పురుషుని ధర్మబోధ వినుటకు నేను బ్రతికియుండనుగదా యని విచారించుచున్నాను."

తరువాత, మ్రొక్కులు చెల్లింప శిశువును శుద్ధోదనాదులు తమ యిష్టదైవము నాలయమునకు గొనిపోవుదురు. ఆలయములోపల ప్రవేశించి శిశువును తమ యిష్టదేవతకు చూపినవెంటనే ఆ విగ్రహము చైతన్యముకలదై ఆ శిశువునకు నమస్కరించును.

పైని చెప్పబడినవిషయము లీ చిత్రమున చిత్రింపబడినవి. చిత్రమునందలి కుడిపై భాగమున మొదటిగాథయు, ఎడమపైభాగమున రెండవగాథయు చిత్రితములయినవి. కుడిపైపుచిత్రమున దివుకములో గూర్చున్నవాడు అసితుడు. అతనిని ప్రశ్నించుచు సింహాసనముమీద గూర్చున్నవాడు శుద్ధో

3. అసిత దేవాలయ గాథలు

౪. మహాభినిష్క్రమణము

దనుడు. అంతఃపురమునందుండి శిశువును పాత్రిక్లలో గొనివచ్చి చూపుచున్నారు. ఆపాత్రిరిపై శిశుపురము (బుద్ధునికి) సంకేతము. ఆపాత్రిలియందలి శిశుపురము నమస్కరించుచున్నది ఒకగరిత. శుద్ధోదనాదులకు వెనుక నున్నవారు పరిజనము.

ఎడమవైపు చిత్రమున ఒకస్త్రీ దేవతావిగ్రహమునకు పాత్రను నిడికొని బుద్ధుని చూపుచున్నది. ఆశిశువు దివ్యాంశ స్ఫురించుటకై ఉభయపార్శ్వములనిరువురు స్త్రీలు వింజామరలు వేయుచున్నారు. శిశువు ముందు ఒకస్త్రీ తన అభీష్టార్థసిద్ధికొఱకు ప్రణమిల్లుటవలన అది దేవతాలయమని, ఆశిశువు నిదాదివిగ్రహము దేవతయని విదితమగుచున్నది. ఆదేవతావిగ్రహమున కిరువైపులను చిత్రించిన పార్శ్వభాగములవలనను, దానికి ప్రక్కగ కొరివండ్రుల ఘూరునట్టేశు, మద్దెల వాయించు వట్టేశు వారివలనను అది యాలయమన్న విషయము స్ఫురించును. సింహముఖమునందుండి ఇందుక ముందునకొఱకు చేతులు జోడించుకొని నమస్కరించుచున్నవాడు శాక్యులయిష్టదైవము.

నాలుగవ చిత్రము :

ఇది మహాభినిష్క్రమణాగమ తెలుపు చిత్రము. శుద్ధోదనుడు ఆశిశువునకు సర్వార్థసిద్ధుడని నామకరణము చేయును. ఇతడు బాలచంద్రునివలె దినదిన ప్రవర్ధమానుడై యుక్తవయస్కుడవ సుశిక్షాచిత విద్యలందు బరిపూర్ణుడయి పదునారవయేట యశోధరయను రాజకన్యకను బరిణయమగును. శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పిన జోస్యమును దలంచుకొని శుద్ధోదనుడు తనతనయుడు దెక్కడ సర్వసంగపరిత్యాగము గావించి బుద్ధుడగునోయని భయపడి యతనికి ప్రపంచమునందు మేమియు దెలియకుండునట్లు సర్వభోగములను ఏర్పాటు గావించి యతనిని భోగపరతంత్రునిగ జేయ బ్రయత్నించును; కాని దైవవశమున సర్వార్థసిద్ధునికంబడిన నాలుగు దృశ్యములవలన — ముసలి నొకవృద్ధుని, పిదప ఒకవ్యాధిగ్రస్తుని, అటుపిమ్మట నొక శవము, పిదప నొకసన్యాసి — అతనికిరిత దృక్పథము మారి, సర్వసంగపరిత్యాగముచేసి అతడు సన్యాసము స్వీకరింపగోరును.

దేవతయొకి తెలంపునవి కమగొన్న శుద్ధోదనుడు పురద్వారముకు తాయించి కట్టుదిట్టము లొనర్చ జేయును. సర్వార్థసిద్ధుడు సర్వసంగపరిత్యాగముచేసి కపిలవస్తునగరము నుండి అర్ధరాత్రమున అశ్వారూఢుడై బయలువెడలి పోవుచుండ ఒకదేవత వచ్చి మూసియుండిన పురద్వారములను తెరచియుంచును. సుప్రభ

౫. మారధర్షణము

౬. మారధర్షణము

దొక్కలచప్పుడువిని కావలిభటులు మేల్కొం దురని యక్షులు వచ్చి సర్వార్థసిద్ధు డెక్కిన గుర్రపు డెక్కలను చేతితో బట్టుకొందురు.

సర్వార్థసిద్ధుని యీపురనిర్గమనమునే బౌద్ధులు మహాభినిష్క్రమణ మందురు. ఈవస్తువే యిం దు చిత్రింపబడినది.

గుర్రముమీద నున్నవాడు సర్వార్థసిద్ధుడు. అతఁ డెక్కిన గుర్రముపేరు కంటకము. గుర్ర ముముందు అంగీతొడిగికొని పోవువాడు

౨. ధర్మచక్రారాధనము

సర్వార్థసిద్ధుని సారథి చందకుడు. అతనికి నమస్కరించువారు, వింజామరలు వేయువారు దేవగణములవారు.

అయిదవ,-ఆరవ చిత్రములు :

ఇవి మారధర్షణగాథను దెలుపు చిత్రములు. మారుడు బౌద్ధులకు శనివంటివాడు. దుష్టుడు. సజ్జనులను దుష్కృత్యమున ద్రోయుటయే యతని వృత్తి. అతడు మహాక్రోధిరించిన దుర్గుణపుంజము. సర్వార్థసిద్ధుడు బోధివృక్షముక్రింద నాసీనుడయి 'జగత్తునందలి దుఃఖమును నివారించు టెట్లు? సత్యపథ మేది' యని దానిని దెలిసికొన దీక్షవహించి ధ్యానయోగ ముద్రాంకితుడయి యున్నతరి, మారుడు అప్సరసలయిన తనకూతుండ్రను ఆటపాటలచేతను,

ఏనుగ నైనెక్కి వచ్చినవాడు మారుడు. బోధివృక్షముక్రింద కూర్చుండి తపముచేయుచున్నవాడు సన్యాసము స్వీకరించిన సర్వార్థసిద్ధుడు. ఎత్తునైన పున ఏనుగ ప్రక్కనున్న స్త్రీలు మారునితనయలు. మారుడు కోపముతోను, నిరాశతోను బుద్ధునిమీద కుంతాయుధమును విసరివైచుచున్నాడు. చేసిన తన ప్రయత్నమంతయును వ్యర్థమగుటచే చివరకు తనున కుడివైపు భాగమున ఏనుగనెక్కి సర్వార్థసిద్ధునికి నమస్కరించుచు మరలిపోవుచున్నట్లు చూపబడినాడు. మిగిలినజనము మారుని పరివారము.

రెండవచిత్రమున మారునికూతుండ్రు తమ నృత్తగానవిద్యలను ప్రదర్శించి బుద్ధుని తపస్సుకు భంగముకలిగింప ప్రయత్నించుచున్నా

౮. స్తూపారాధనము

విలాసములచేతను ఆతనితపస్సుకు భంగము కలిగించి అతని పూనికనుండి మరలింప బంపును. కాని వారు విఫలప్రయత్నలగుదురు. పిదప మారుడు తన దుష్టపరివారముతోపోయి యాతనిపై బాణములువేసియు, కుంతములు వైచియు నానావిధముల వాతనిని హింసించును. తుదకు తన ప్రయత్నమంతయు వ్యర్థమయిన పిదప నతడు తన పరివారముతో మరలిపోవును. ఈ గాథయే ఈరెండు చిత్రములందును చిత్రితమయినది.

రు. మిగిలినవారు మారుని పరివారములోనివారు.

ఏడవ చిత్రము :

ధర్మచక్రారాధనము. సర్వార్థసిద్ధుడు జగద్వ్యవహారహస్యమును దెలిసికొని 'బోధిత్వము' నొంది బుద్ధుడయ్యెను. ఇతడు తనధర్మమును మొదటిమారు వారణాసిప్రక్క గంగాతీరమునగల మృగదావమున కరిగి యచ్చట బోధించెను. బౌద్ధశిల్పకళలో బుద్ధుడు మొదటిమారు బోధించిన యీ మతబోధకు 'ధర్మచక్రము' సాంకేతికమయినది. బుద్ధుని మొదటి బోధతో ధర్మచక్రము తిరుగుటకారంభించినది. దీనికి 'ధర్మచక్రప్రవర్తన' మని బౌద్ధుల వ్యవహారము. శిల్పమున బుద్ధుడుచేసిన యీ మొదటిమతబోధను, బుద్ధధర్మమును దెలుపుటకు 'ధర్మచక్రము'ను చిత్రించుచుందురు.

బౌద్ధమతావలంబులయిన యుపాసకులు (సర్వసంగపరిత్యాగము చేయకయే బుద్ధధర్మము నవలంబించువారు) ధర్మచక్రము నారాధించుచున్నారు. ధర్మచక్రపీఠమునకు దిగువ నుభయపార్శ్వములను, చిత్రింపబడిన మృగములు మృగదావమును, ధర్మచక్రప్రవర్తన గాథను జ్ఞప్తికిదెలియించును.

ఎనిమిదవ చిత్రము :

బౌద్ధకళయందు స్తూపము బుద్ధుడు నిర్వాణము నొందెననుటకు సాంకేతికము; అనగా బుద్ధధాతువు లాస్తూపాంతర్భాగమున నిక్షిప్తములై యున్నవని భావము. ఉపాసకులు స్తూపము నారాధించుచున్నారు.

మరొక్కవిషయము : బుద్ధుని జీవితగాథలను చిత్రించుటలో శిల్పి నడుమ వినోదము

౭. నాగార్జునునికొండ స్తూపపుఆకృతి

కొరకు స్త్రీ పురుషుల జంటలను, నాగరాజు నాగకన్యకల చిత్రములను చెక్కుచు వచ్చి నారు. వాటికిని బుద్ధుని జీవితగాథలకును ఏ మాత్రము సంబంధము లేదనియు, అవి కేవలము వినోదముకొరకే యనియు జ్ఞాపకముంచు కొనవలెను.

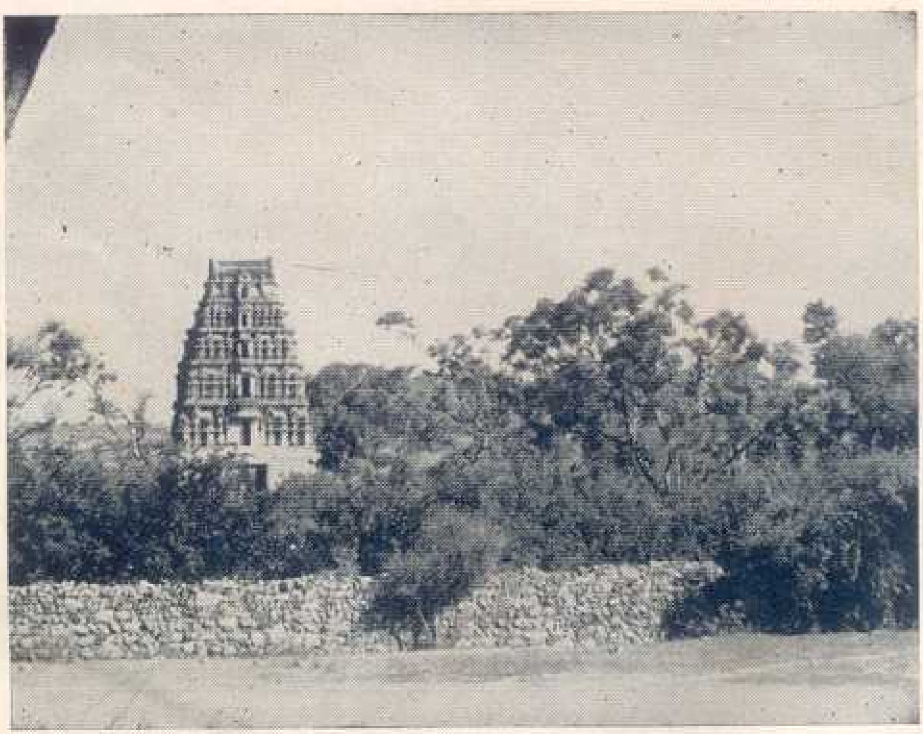
'తెనుఁగు తెలివికై - తెనుఁగు కలిమికై'

కవికొండల వేంకటరావు

తెనుఁగు తెలివికై - తెనుఁగుకలిమికై
పట్టినపట్టు విడిచిపెట్టకురా !
  పుట్టిన దిచ్చట
  మెట్టె దిచ్చట
  మట్టైతే మన
  నాగావళికిన్
  తుంగభద్రకున్
  మధ్యనుగల్ల
  అమరలోకమున !
తెనుఁగు తెలివికై - తెనుఁగుకలిమికై
పట్టినపట్టు విడిచిపెట్టకురా !

  గోదావరియున్
  కృష్ణాఁగయున్
  కవలకన్నులై
  కడలిఁ దరించే
  ఆంజ గోలువరా !
  జడిమ నుడుఁగరా !
తెనుఁగు తెలివికై - తెనుఁగుకలిమికై
పట్టిన పట్టు విడిచిపెట్టకురా !
  సింహాచలసీమాంబుధారలు
  వేంకటాద్రిరమణీయదృశ్యములు
  రోమాంచముగా
  మేల్కాంచుమురా !

తెనుఁగు తెలివికై - తెనుఁగుకలిమికై
పట్టినపట్టు విడిచిపెట్టకురా !
  చెన్నపట్టములో సరిపెట్టకురా !
  తంజాపూరూ మునుపుమన దేరా!
  శ్రీకాకుళము సిగబంతిగను
  నాట్యంబాడే తెనుఁగుతల్లి చెలి
  మంజీరధ్వని తిరుమలనాయక
  మందిరంబులో సందడింపవలె !
తెనుఁగు తెలివికై - తెనుఁగుకలిమికై
పట్టినపట్టు విడిచిపెట్టకురా !

పెనుకొండయందు పూజాపునస్కారములు లేక పాడుపడిన ఒక దేవళము

నిదురలో కలలుగా నదిలోని అలలుగా
పెదవిపైనవ్వుగా మృదులతను పువ్వుగా
మెలిదిరుగుపవనముగ తలలూపు వనముగా
నటియించె చిట్టి నవనాట్యమధురిమ లెగయ.

అందమున వ్రాలి ఆనందమున సోలుతూ
బరువుతో కదలి పెన్మరువుతో మెదలుతూ
రాసముల మలగి సువిలాసముల తూలగుతూ
నటియించె చిట్టి నవనాట్యమధురిమ లెగయ.

పైరగాలికి నాడి పడగెత్తు త్రాచువలె
నల్లమబ్బుల జూచి నటియించు నెమ్మివలె
చదలుపై నృత్యమ్ము సలుపు జాబిల్లివలె
నటియించె చిట్టి నవనాట్యమధురిమ లెగయ.

గోదావరీనదీకూలమ్ము లొరసికొని
తేలితూలెడు తరంగాలవలె నుప్పొంగి
తమ్మికొలకులలోని తరగవలె సుడిదిరిగి
నటియించె చిట్టి నవనాట్యమధురిమ లెగయ.

ఇంత యాడినగాని ఇంత పాడినగాని
పెదవిపై చిరునవ్వు చెదరిపోవక వెలుగ
కనులలో చలువలే కరగిపోవక నిలువ
నటియించె చిట్టి నవనాట్యమధురిమ లెగయ.

ఆమెమధుగానముల కనుకూల మగురీతి
చెలువకన్నుల వలపు తలపోత కనుపుగా
తాళలయ వర్ణముల్ తప్పకుండగ నిల్చి
నటియించె చిట్టి నవనాట్యమధురిమ లెగయ.

హస్తచాలనరీతు లంద మెగజిమ్మగా
మృదుపాంగతవృత్తరేఖ సొంపులుమీర
ఒసిలివంపుల పొలుపు లొయ్యారమొలుకగా
నటియించె చిట్టి నవనాట్యమధురిమ లెగయ.

కనులకాటుక రేక కరగిపోనేలేదు
వాలుజడలోపూలు పసివాడనేలేదు
చిగురుబుగ్గలకాంతి చెదరిపోనేలేదు
నటియించె చిట్టి నవనాట్యమధురిమ లెగయ.

ఏదివ్యభామినియొ ఏ రసస్నాతయో
మృదుగానలీలలలో మధులాస్యకల్పలలో
నవకళాస్నిగ్ధసౌందర్యజీవనమందు
ధన్యమై యొకదివ్యకన్య యైనది చిట్టి.
తన మధురజీవితమ్మునె కావ్యముగ పాడి
ఆ జీవితమ్మె నాట్యమ్ముగా నాడి ఆ
మూర్తిసుప్రేమభరముగ్ధయై జగ మెల్ల
సత్కళాజీవముల వికసింపజేసినది.

ఆ కళాపూర్ణుడు, ఆ వెన్నెలల రాజు
వలపుపొంగుల నెనను పట్టజాలను లేక
ఆ సుధామధుమూర్తి నా కళాజీవికను
తన వెలుగుకౌగిళుల దాచుకొని నవ్వికొనె.
వెన్నెలలచెలిగులో వెలుగుకౌగిలిలోన
క్రొంగ్రొత్తకళ నా కుసుమకోమలగాత్రి
వెలిగి నటియింప నీ విశ్వవిశ్వము గూడ
నా జీవనములోన నటియించిన ట్లయ్యె.

అలమున శోకకరవాలమ్మువలె మెఱసి
తళుకు లీనెడు నల్లత్రాచువలె నాడుచును
సొగగా సాగు నాజూకువాల్జడ కదల
నటియించె చిట్టి నవనాట్యమధురిమ లెగయ.

చిత్రకారుడు ప్రేమ చిగురించుచిత్తమున
పసిడికుంచియతోడ వ్రాయు రేఖాచిత్ర
నాట్యసుందరివోలె నవనవోన్మేషమున
నటియించె చిట్టి నవనాట్యమధురిమ లెగయ.

ఆర్యవిజ్ఞానమధురామృత మ్మొలుకంగ
భరతనృత్యోత్కృష్టప్రాభవమ్ము చెలంగ
హైందవామలకళాసౌందర్యములు పొంగ
నటియించె చిట్టి నవనాట్యమధురిమ లెగయ.

చిట్టితల్లి మృదుశ్రీగానమధురిమలు,
ఆ బాలనవ్యనృత్యశ్రీలు—సంతతము
పిరిసంజ త్రోవలనె మెఱసిపోవు నటంచు
కలువతమ్ములు మోసి తొలికోయిలలు కూసె.

చిట్టితల్లీ! మృదుశ్రీవిలాసార్ద్రితే
జస్విని! నిత్యవాసంతవర్చస్విని!
సత్కళాజీవితస్నపిత తాపస్విని!
జీవితస్వచ్ఛసుశ్రీహాసినీ! స్వస్తి.

("చిట్టితల్లి" కావ్యమునుండి.)

ఆంధ్రోద్యమము - ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణము

మల్లెల శ్రీరామమూర్తి

భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రవిభజన సిద్ధాంతమును భారతజాతీయమహాసభ ఎన్నడో అంగీకరించినది. కాంగ్రెసురాజ్యమును రాష్ట్రములను విభాగించినది. విశ్వవిద్యాలయములలో రాష్ట్రభాషలలోనే విద్యగఱపవలెనని దక్షిం ప్రకటించినంతనే భాషాకోవిదులు గగ్గోలు పెట్టుచున్నారు. భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రవిభజనసూత్రమును మొదట ప్రతిపాదించినవారు ఆంధ్రులు. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వముకూడ భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రవిభజన కంగీకరించినది. ౧౯౩౫-వ సంవత్సరపు నూతన ఇండియాచట్టమున సింధు, ఒరిస్సాలను ప్రత్యేకరాష్ట్రములుగ నేర్పాటుచేసిరి. ఇంకను చేసికొనుటకు చట్టమునబట్టి అవకాశము గలదు.

ఆంధ్రోద్యమము

ఆంధ్రప్రజల ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంఘికాభివృద్ధికొఱకును, ఆంధ్రభాష, ఆంధ్రకళలు, ఆంధ్రవిజ్ఞానము, ఆంధ్రసారస్వతములను పెంపొందించుటకును కొందఱు ఆంధ్రప్రముఖుల కృషితో ౧౯౧౧-వ సంవత్సరమున ఆంధ్రోద్యమారంభమైనది. ౧౯౧౩-వ సంవత్సరమున ఆంధ్రోద్యమస్వరూపము బాపట్లలో జరిగిన ప్రథమాంధ్రమహాజనసభాపూర్వకముగ ప్రత్యక్షమైనది.

ఆంధ్రదేశ విస్తీర్ణము

ఆంధ్రజిల్లాలను ప్రత్యేకరాష్ట్రముగ నేర్పఱచవలెనను భావము ఆంధ్రోద్యమము ప్రారంభమైన నాటినుండి బయలుదేరినది. ౭౫ వేల చతురపుమైళ్ల విస్తీర్ణము, దాదాపు రెండుకోట్లజనాభా, సాలుకు ఇంచుమించు ఏడెనిమిదికోట్ల రూపాయల ఆదాయము గలిగి ఏకభాషయుగ ౧౧ జిల్లాలుగలిగిన ఆంధ్రదేశమునకు ప్రత్యేకరాష్ట్రము కోరుటన్యాయమని, యుక్తమయినదని సర్వసమ్మతముగా ఎన్నడో అంగీకరింపబడినది. ౩౦వేల చతురపుమైళ్ల విస్తీర్ణమాత్రము గలిగిన ప్రాంతములు, ౪౮వేల చతురపుమైళ్ల విస్తీర్ణము గలిగిన సింధుదేశము ప్రత్యేకరాష్ట్రములుగ విభజింపబడినప్పుడు, యీరెంటికి మించిన వైశాల్యము, ఆదాయము గలిగిన ఆంధ్రరాష్ట్రమును ప్రత్యేకించగూడదని ఎవరు చెప్పగలరు?

ఆంధ్రరాష్ట్రాందోళన

౧౯౧౩-వ సంవత్సరమున బాపట్లలో జరిగిన ప్రథమాంధ్రమహాసభనాటినుండి నేటివరకు ఆంధ్రులు ప్రత్యేకరాష్ట్రమును కోరుచూ అనేకమహాసభలలో తీర్మానములు చేయుచూ ప్రభుత్వమునకు పంపుచున్నారు. ౧౯౧౭-వ సంవత్సరమున కలకత్తాలో జరిగిన అఖిలభారతజాతీయ మహాజనసభలో

ఆంధ్రులకు కాంగ్రెసులో ప్రత్యేకరాష్ట్రము నొసంగి అరవలనుండి విడగొట్టిరి. ఇంతవరకు ఆంధ్రులను మద్రాసీయులని పిలుచుచుండిరి. ప్రత్యేకరాష్ట్రము కావలెనని ఆందోళన ప్రారంభించిన ఆంధ్రులు తొలుత ౧౯౧౭-వ సంవత్సరమున మాంటేగు ప్రభువులు భారతదేశమునకు విచ్చేసిన సందర్భమున ప్రత్యేకరాష్ట్రము కావలెనని విజ్ఞప్తి చేసికొనిరి. ౧౯౧౮-వ సంవత్సరమున ప్రథమాంధ్రమహాసభాధ్యక్షులగు స్వర్గీయ బయ్యా నరసింహేశ్వరశర్మగారు ఇంపీరియల్ కౌన్సిలులో ఆంధ్రరాష్ట్రమును ప్రత్యేకించవలెనను తీర్మానమును ప్రవేశపెట్టిరి. జాయింటు పార్లమెంటరీ కమిటీవారికి శ్రీ|| శ్రీ|| మోచర్ల రామచంద్రరావుగారు ఆంధ్రరాష్ట్రమును ప్రత్యేకించవలెనని నివేదించిరి. మాంటుఫర్డు నివేదికలో భారతవర్షమున భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రవిభజన అవశ్యకమని నిరూపించుచూ నూతనరాష్ట్రములను నిర్మించుటకు వసతులు కల్పించిరి. ౧౯౨౭-వ సంవత్సరమున ఢిల్లీ అసెంబ్లీలో జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ఆంధ్రరాష్ట్రతీర్మానమును ప్రవేశపెట్టిరి. పిమ్మట ౧౯౩౮-వ సంవత్సరమున మద్రాసు శాసనసభలో పిల్లలమర్రి ఆంజనేయులుగారును, భారత శాసనసభలో వరహాగిరి వెంకటజోగయ్యగారును, స్టేటుకౌన్సిలులో పేమరాజు రామదాసుగారును ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర తీర్మానముల నుపపాదించిరి. మద్రాసు శాసనసభలో ఆంజనేయులుగారి తీర్మానము అత్యధిక సంఖ్యాకులచే అంగీకరింపబడినది. మరల ౧౯౩౯-వ సంవత్సరమున ఆంజనేయులుగారు బడ్జెటు చర్చలో తెచ్చిన ఆంధ్రరాష్ట్రమును గూర్చిన కోతతీర్మానముకూడ అంగీకరింపబడినది; అనగా, మద్రాసు (పూర్వపు) శాసనసభలో ఆంధ్రరాష్ట్రమును ప్రత్యేకించవలెనను తీర్మానము రెండుపర్యాయములు ఆమోదింపబడినది. ౧౯౨౮ లో వెలువడిన నెహ్రూ నివేదికలోను, ౧౯౨౮ లో కలకత్తాలో జరిగిన భారతజాతీయసభలోను ఆంధ్రరాష్ట్రమును ప్రత్యేకించవలెనని తీర్మానించబడినది. నెహ్రూ నివేదికలోని అఖిలపక్షసభవారి ౫-వ తీర్మానము ఇట్లున్నది–

"(అ) కర్నాటకమును, ఆంధ్రదేశమును ప్రత్యేకరాష్ట్రములుగా విభజించుటకు అవసరమగు చర్యలగైకొనుట—"

౧౯౩౦ లో వెలువడిన సైమనుకమీషను వారి నివేదికలోకూడ ఆంధ్రరాష్ట్రసమస్య తీవ్రముగ నాలోచింపవలయునని వ్రాయబడినది. ౧౯౩౧లో లండనులో జరిగిన రెండవ

గుండ్రబల్ల సమావేశమున నేటి మద్రాసు కార్మికమంత్రి గా॥ వి. వి. గిరి, బొబ్బిలిరాజాగార్లు ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణావశ్యకతను నిరూపించుచూ విడివిడిగా పెద్ద మెమోరాండములను సమర్పించిరి. మరల ౧౯౩౭ లో స్టేటు కౌన్సిలులో దివాన్ బహదూర్ జి. నారాయణస్వామిశెట్టిగారు ఆంధ్రరాష్ట్రమును గూర్చిన తీర్మానము పంపిరి.

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము

చిరకాలముగ ఆంధ్రులుకోరుచున్న కోర్కెలఫలితముగ ౨౬-౪-౨౬ న స్వర్గీయ పానుగల్లు రాజావారి కృషివలన ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము విజయవాడలో స్థాపితమైనది. విశ్వవిద్యాలయ మేర్పడినందులకై ఆంధ్రులలో మేరలేని సంతోషము కల్గినది గాని చివరకది విషమ పరిస్థితులలోనికి వచ్చినది. విశ్వవిద్యాలయ కార్యస్థాన, స్థలనిర్ణయ విషయమున ఆంధ్రులలో తీవ్రాందోళన రేగినది. స్వస్థలాభిమానులై ఆంధ్రులు పిచ్చిభ్రమలకులోనై తగవులాడిరి. విశాఖపట్నం మొదలు అనంతపురంవరకు గల పట్టణములవారు విశ్వవిద్యాలయ కేంద్రములకొఱకు, కార్యస్థానముకొఱకు అఱ్ఱులు చాచిరి. ఆవేశ మధికమైనది. అసలు విషయము మరచి స్థలాభిమానమునకు ప్రాకులాడి బెజవాడలోని కార్యస్థానము నూడబెరికిరి. బెజవాడలోనే విశ్వవిద్యాలయమున్నచో తగవు లప్పుడే అంతరించెడివి. తుదకు విశ్వవిద్యాలయము కార్యస్థానము వాల్తేరుకొండలలో చేరినది. ఆంధ్రులలో చీలికలకు కారణభూతమైన ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయపు చట్టమును సవరించి, రాయలసీమ కళాశాలలను ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమున చేర్చినగాని ఆంధ్రైక్యత సిద్ధించదని నాయకులు నేటికి గుర్తింపగలిగిరి.

ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణ మేల కాలేదు?

పైన వివరించిన విషయములను బట్టి ౨౫ సంవత్సరములనుండి చరిత్రాత్మకముగ పోరాడుచున్న ఆంధ్రులకు సర్వార్హతలుండియు, విశ్వవిద్యాలయ మేర్పడియు ప్రత్యేకరాష్ట్ర మెందు కేర్పడలేదనునదియే ఇప్పటి ప్రధానసమస్య. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలనియూ, ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయమున చేరమనియు ప్రచార మారంభించిరి. మద్రాసు మాకు చేరువగనుక మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయముననే యుండెద మనిరి. విశాఖపట్నమున ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయమును పెట్టి అనంతపురం వారిని చేరుమనుటకూడ న్యాయముకాదు. రాయలసీమ అయిదు జిల్లాలలోని కళాశాలలు మద్రాసువిశ్వవిద్యాలయమున నుండుట, ఆ జిల్లాలనుంచి ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయము సెనేటుకు ప్రతినిధులు వచ్చుట తటస్థించినది. రాయలసీమవారికి ఆంధ్రరాష్ట్రముపట్ల తీరని అసంతృప్తి ప్రబలి, కొంతమంది ఆంధ్రరాష్ట్రము వద్దనుటవరకు వచ్చినది. రాష్ట్రము సిద్ధింపకపోవుట కిది యొకకారణము. ఇంతియగాక ౧౯౧౯ నుంచి ౧౯౩౭ మార్చివరకు (మధ్య కొంత కాలము తప్ప) మద్రాసుప్రభుత్వమునకు ప్రధానమంత్రులైన జస్టిస్‌పక్ష ఆంధ్ర నాయకులు ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణముపట్ల మహాపచారము గావించిరి. పానుగల్లు రాజాగారు మాత్రము విశ్వవిద్యాలయ మేర్పడిన కొంతకాలమునకు స్వర్గస్థులైరి. రాష్ట్రముకొఱకు వారును చేయవలసినంతపని చేయలేదు. జస్టిస్‌పక్షమువారు ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణముపట్ల ఎట్టి శ్రద్ధయు చూపలేదు. సైమన్‌కమీషనువారికి జస్టిస్‌పక్షమువారు స్వాగతమిచ్చియూ ఆంధ్రరాష్ట్రము మాటయైనను చెప్పలేకపోయిరి. లండను రౌండుటేబిలు సభలో అనుకూలముగ మాట్లాడిన బొబ్బిలిరాజుగారికి ప్రధానమంత్రిత్వము లభింపగనే బుద్ధి మారి వ్యతిరేకులైరి. ఆంధ్రుల పక్షమున లండనురాయబార మేగిన కూర్మా వెంకటరెడ్డిగారికి లామెంబరుపదవి, తర్వాత గవర్నరు పదవి రాగానే ఆంధ్రరాష్ట్రమే అనవసరమని తోచినది. దాదాపు ౧౬ సంవత్సరములు మద్రాసు ప్రభుత్వాధికారమును చలాయించిన జస్టిస్‌కక్ష ఆంధ్రనాయకులు ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణముపట్ల చూపిన ఉదాసీనతను, ద్రోహమును భావిచరిత్రకారుడు వ్రాయగలడు. ౧౯౨౧-వ సంవత్సరము నుండి జాతీయోద్యమమున మునిగిపోయిన ఆంధ్ర కాంగ్రెసునాయకులకు రాష్ట్రసమస్య పట్టలేదు. శాసనసభల బహిష్కారము, సైమన్‌కమీషను బహిష్కారము, శాసనోల్లంఘనము, ఉప్పు సత్యాగ్ర

వారియొక్కయు, ఇటు జాతీయనాయకులయొక్కయు ఉదాసీనతవలన ఆంధ్రరాష్ట్ర సమస్య అడుగునబడినదిగాని ప్రజలలో ఉత్సాహము లేక కాదు. ఆంధ్రరాష్ట్రమును సాధించుటకు నేనని ముందుకు వచ్చిన నాయకుడు లేకపోవుటే ఇప్పటికి రాష్ట్రము సిద్ధింపకపోవుటకు కారణమని తేలినది.

రాయలసీమవారితప్పు ఎంత?

విశ్వవిద్యాలయము తగాదాలలో వ్యతిరేకులైన రాయలసీమవారిది తప్పాయని చర్చింపవలసియున్నది. నిరంతర క్షామపీడితులగు రాయలసీమ ప్రజలలో దారిద్ర్యము నృత్యము చేయుచున్నది. విద్యాగంధము శూన్యముగనున్నది. వారి మొఱలు వినువారు లేరు. ఎంత కాలమునుండియో రాయలసీమవారు కోరుచున్న తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు కాగితములమీద మద్రాసు, మైసూరు, నైజాంప్రభుత్వ బల్లలలో తిరుగుచున్నది. ఎప్పటి కది బయలుపడునో తెలియదు. ఉత్తరాంధ్రులా రాయలసీమవారిని త్రోసిరా జనుచున్నారు. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమును బెజవాడనుండి వాల్తేరు కొండలకు సాగనంపిన ఉత్తరాంధ్రులను రాయలసీమవాసులు నమ్మటెట్లు? బలహీనుని బలవంతుడు అణగద్రొక్కుట సహజము గదా! ఇట్టి స్థితిలోనున్న రాయలసీమవాసులు ఆంధ్రరాష్ట్రమున, విశ్వవిద్యాలయమున చేరమని చెప్పుటలో చాల అర్థమున్నదని సర్కారు ఆంధ్రులు గ్రహించుటావశ్యకము. ఈనాడు రాయలసీమ - సర్కారు ఆంధ్ర నాయకు లీ విషయమున సోదరభావమున చర్చించుకొనుచున్నందున త్వరలో భేదము లంతరింపగలవు.

అరవల ప్రతికూలత

ఆంధ్రులలో సోదరభావముగ భాగముల వద్ద గల్గిన తగాదాను ఊతగ గొని అరవసోదరులు రాయలసీమాంధ్రుల నంటకాగి ఆంధ్రులలో చీలికలను పెంచుటకు తోడ్పడిరి. ఉత్తరాంధ్రులపై రాయలసీమవారికి వ్యతిరేకభావమును కలుగజేసిరి. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమున చేరవద్దనిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రము రాయలసీమకు లాభదాయకము గాదనిరి. మద్రాసు

బాగుగ తెలుసును. ఆంధ్రులు కలసియున్నచో వారి (ఆంధ్రుల) ధనముతో పెట్టబడు ప్రాజెక్టులంటివి ఇంకను కొన్ని కట్టుకొనవచ్చును; పెద్ద ఉద్యోగము లన్నియు అరవవారికి అప్పగించవచ్చును. ఇంకను ఇట్టివెన్నయినను చేయవచ్చును. ఇది అరవల ఆంతరంగికము. పత్రికలలో ఆంధ్రులలో భిన్నాభిప్రాయము లున్నవని గోరంతలు కొండంతలుగ ప్రకటించుటకు అరవలు జంకరేదు. ఇట్టి కపటోపాయము లెన్నాళ్లు కొనసాగును?

ఆంధ్రనాయకుల తలలు తిరిగినవి

ఆంధ్రులతర్వాత ఆందోళన నారంభించి నప్పటికి ఆంధ్రదేశములో ఒక భాగము లేని ఓఢ్రులకు, సింధువారులకును ప్రత్యేకరాష్ట్రములు వచ్చినవి. విశాలమైన ఆంధ్ర భూభాగము (బరంపురం ప్రాంతములు) ఓఢ్రమున కలసిపోయినది. మద్రాసునుంచి తమిళసోదరులు ఆంధ్రులను తరుము ప్రయత్నములు చేయుచుండిరి. చెన్నపురము తమదేనని చెప్పుటకు అరవలు సాహసింపగలిగిరి. మద్రాసు ప్రాచీనముండి ఆంధ్రులదని చరిత్రలు చెప్పుచున్నను అరవలు లెక్కలు గణించుచున్నారు. ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు ఆంధ్రులకు ఎండమావుల చందముగ నున్నది. అయిదుజిల్లాలు గల రాయలసీమ ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమునకు దూరముగ నున్నది. ౩౦ మంది ఆంధ్ర అసెంబ్లీసభ్యులు మద్రాసు సభలో నున్నను నాయకత్వము అరవలపాలైనది. పది మంత్రిపదవులు, పది పార్లమెంటరీ కార్యదర్శి పదవులు, నాలుగు అధ్యక్ష ఉపాధ్యక్ష స్థానములు ఉన్నను అయిదుజిల్లాల ప్రతినిధులుగల రాయలసీమ వాసుల కొకటియైనను లభించలేదు. కొన్నేళ్లలో సభ్యుడుగ గవర్నరుచే నామినేటు చేయబడిన రాజన్ గారికి మంత్రిపదవి లభించినదిగాని, ఎన్నుకోబడిన అయిదుజిల్లాల ప్రతినిధులుగల రాయలసీమాంధ్రులకు మంత్రిపదవి కొఱుగబాటుదకు పార్లమెంటరీ సెక్రటరీ పదవికి గతిలేకపోయినది. ఆంధ్రరాష్ట్రమే ఏర్పడియున్నచో రాయలసీమవారి కిట్లు జరుగునా? జరిగిన వారూరకుందురా? రాయలసీమాంధ్రనాయకు లుహాజ యీరహస్యమును గమనించి ఆంధ్రరాష్ట్ర సంపాదనకు, రాయలసీమ ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున చేరుటకు మార్గముల నన్వే

షించుచున్నారు. ఇట్టి శుభసమయమున ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయకార్యస్థానము, విశ్వవిద్యాలయము విశాఖపట్నం చేరుటకు చేసే చాల వరకు బాధ్యుడనని, బాధ్యతగలిగిన శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు బహిరంగముగ ప్రకటించి పశ్చాత్తాపమును ప్రకటించిరి. కొలదికాలముక్రితము శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు బెజవాడ బహిరంగ సభలో మనవ్యసించుచూ బెజవాడకు సేను లోగడ విశ్వవిద్యాలయ సందర్భమున మహాద్రోహము, మహాపాప మొనర్చితి ననియు, ఆ పాపపరిహారార్థము బెజవాడలో శ్రీ రంగయ్యప్పారావుగారి కాలేజి ప్రారంభించుచుంటి ననియు వెల్లడించిరి. రామలింగారెడ్డిగారి యీ హృదయపరివర్తనము ఆంధ్రైక్యతకు ప్రబల సహకారి యని వేరుగ చెప్పవలెనా? పైన వ్రాసిన కారణములతో ఆంధ్రనాయకుల కందరికి (రాయలసీమ - సర్కారు ఆంధ్రులు) తలలు తిరిగినవి. రాయలసీమకళాశాలలను ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున చేర్చవలెనను చర్యలు బయలుదేరినవి. ఆంధ్రరాష్ట్రస్థాపన ప్రధానముగాని కార్యస్థాన మెక్కడను ప్రశ్న ప్రధానము గాదని నాయకులు గ్రహించి ప్రకటించుచున్నారు. ఆంధ్రైక్యతే ప్రధానము. ఆంధ్రులలో రాష్ట్రనిర్మాణముపట్ల భిన్నాభిప్రాయము లేదు. ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణ మావశ్యకమను నినాదము ఆంధ్రదేశమంతటను మ్రోగుచున్నది. రాయలసీమ - ఉత్తరాంధ్రనాయకులు పరస్పర సహకారములతో సంభాషించుకొనుచున్నారు. ఈ ప్రయత్నములు ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమునకు రహదారీ మార్గములు గావా?

ఆంధ్ర మహాసభలు

ప్రథమాంధ్రమహాసభ బాపట్లలో జరిగిన ౧౯౧౩-వ సంవత్సరము నాటినుండి నేటివరకు (౧౯౩౮ అక్టోబరు బెజవాడసభతో) ఆంధ్రదేశమునం ౨౩ మహాసభలు (ప్రత్యేకసభలతో) జరిగినవి. తొలి ౧౨ మహాసభలు మహావైభవముగ జరిగినవి. రాజకీయకారణములచేత తరువాతి సభలలో మునుపటియుత్సాహము లేదు. ఆంధ్రమహాసభాస్థాయిసంఘము నిద్రపోవుచూ పని చేయుచున్నది. రాజకీయములతో ఎట్టిప్రసక్తిలేని ఆంధ్రమహాసభ వైభవముగ నుండుటకు బదులు వైగళ్యదశకు తిరిగినది. ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమునకు రాయలసీమవాసులు విముఖ

తతో నున్నారనుట యథార్థము కాదు. విశ్వవిద్యాలయకార్యస్థానము రేగాదాలో వచ్చిన భేదాభిప్రాయమే వారి విముఖతకు ప్రధాన సూత్రమైనది. ఆంధ్ర మహాసభలకు అధ్యక్షతవహించిన వ్యక్తులు పానుగల్ రాజా, కొమలి పట్టాభిరామారావు, వేదము వేంకట్రాయ శాస్త్రిగార్లును, శ్రీయుతులు గాడిచెర్ల హరిసర్వోత్తమరావు, ఎ. రంగనాథ

అమరావతీ స్తూపములోని
శిల్పసంపత్తి

మొదలియారు, కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి, ఓ. లక్ష్మణస్వామి, సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణయ్య, కె. కోటిరెడ్డి, దేశపాండ్య సుబ్బారావుగార్లు రాయలసీమవాసులై యున్నారు. రాయలసీమ జిల్లాలలో ఆంధ్రమహాసభలు చాల జరిగినవి. అగ్రాసనులైనవా రందరును ఆంధ్రప్రజల మన్ననల నందినవారు. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ మేర్పడిననాటినుండి నేటివరకు ఉపాధ్యక్షస్థానము రాయలసీమనాయకుల కైవసమున నున్నది. ఆంధ్రమహాసభాధ్యక్షులైన రాయలసీమ నాయకు లందరును ప్రత్యేకరాష్ట్రమునకై కృషి సల్పిన ధీరులై యున్నారు. అట్టితరి రాయలసీమవారు రాష్ట్రనిర్మాణముపట్ల భిన్నాభిప్రాయు లనుట యుక్తము కాదు.

చరిత్రాత్మకమైన బెజవాడసభ

శైశవ్యరహితముగ నున్న ఆంధ్రమహాసభకు జీవము కలిగించి ఆంధ్రోద్యమము పునాది వేయు సంకల్పముతో ఆంధ్రమహాసభ బెజవాడలో జరుపవలె నను భావము బెజవాడ యువకులలో ప్రబలినది. మద్రాసు మంత్రులగు గౌ॥ రాజగోపాలాచారి, రాజన్ ప్రభృతులు ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణముపట్ల పలికిన విరసవాక్కులు ఆంధ్రప్రజలను ఆగ్రహపరచినవి. ముఖ్యముగ యువకుల స్వదేశాభిమానులను గావించినవి. దేశమంతటను ఆంధ్రరాష్ట్ర తీర్మానములు చేయబడి ప్రచారము సాగుచున్నది. ప్రజలలో ఉద్రేకము హెచ్చినది. తెగిన అనసుగదా యని బెజవాడలో ఆంధ్రమహాసభ (౧౯౩౮ అక్టోబరు ౧, ౨ తేదీలను) జరుపుటకు సుముహూర్తము నిశ్చయింపబడినది. పక్షభేదములు పాటింపక నిఖిలాంధ్రదేశ ప్రతినిధులు ప్రత్యక్షముకావలెనను కుతూహలముతో మహాసభఏర్పాట్లు చేయబడినవి. ఆంధ్రమహాసభతోపాటు ఆంధ్రమహాసభారజతోత్సవముకూడ ఏర్పాటు చేయబడినది. ఈసభల అధ్యక్షత వహించుటకును, ఉపక్రమించుటకును రాయలసీమాంధ్రనాయకులగు శ్రీ కె. కోటిరెడ్డి, హాలహర్వి సీతారామరెడ్డి, టి. యన్. రామకృష్ణారెడ్డి, కల్లూరు సుబ్బారావుగార్లు ఆహ్వానింపబడిరి. నిఖిలాంధ్రదేశములోని సకలపక్షప్రముఖులకును ఆహ్వానము లంపబడినవి. రాయలసీమనాయకులు భక్తిపురస్సరముగ గౌరవింపబడిరి. అన్నిజిల్లాల నుంచియు ప్రతినిధులు, నాయకులు వచ్చిరి. మహాసభలవంటి కోలాహలము, ఉత్సాహము వర్ణింపనలవికాదు. ఏనుగఅంబారీలమీద విజయవాడ నగరవీథులలో మేళతాళ ధ్వజములతో రాయలసీమ నాయకు లూరేగింపబడిరి. విజయవాడమహాసభ ఆంధ్రోద్యమచరిత్రకు విజయచిహ్నమయినది. సభల కార్యక్రమమంతయు నిర్వహింపబడెను. ౧౯౩౮ లో బెజవాడలో జరిగిన ఆంధ్రమహాసభల వైభవము కని విని ఎరుంగనిదని ఆంధ్రవృద్ధనాయకులు ఆశ్చర్యపడిరి. వేలప్రజలు, నాయకులును సమానోత్సాహమైన నిండుమహాసభ స్నేహోత్సవముగ నుండెను. ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులగు శ్రీ చల్లపల్లిరాజాగారు మహాసభల కార్యక్రమమునకు వీరయువకులవలె ఉత్సాహమును ప్రకటించిరి. అట్టి బెజవాడ ఆంధ్రమహాసభల ఆహ్వానసంఘ కార్యదర్శిగానుండు భాగ్యము లభించినందుల కుప్పొంగుచున్నాను.

డా॥ పట్టాభిగారి నాయకత్వము

ఆంధ్రనాయకప్రముఖులును, ఆర్థికశాస్త్రవిశారదులును, మహావక్తలును, ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసు సంఘాధ్యక్షులును అగు శ్రీ డా. భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్యగారు ఆంధ్రమహాసభలో ప్రధానభారమువహించి రాయలసీమవారికిని, ఉత్తరాంధ్రులకునుగల అపోహలు తొలగించుటకై ఆంధ్రోద్యమమునకు మహోపన్యాస మొసంగిరి. శ్రీ కె. కోటిరెడ్డి, సీతారామరెడ్డి, రామకృష్ణారెడ్డి, కల్లూరు సుబ్బారావుగార్లు ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణ మత్యవసరమని ప్రకటించిరి. ఆంధ్రోద్యమమునకు వృద్ధపురుషులగు న్యాపతి సుబ్బారావుపంతులు, దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్యగార్లు 'వృద్ధులమగు మేము ఆంధ్రరాష్ట్రమును చూచుటకే జీవించియుంటిమి' అని చెప్పినపుడు సభలో హర్షధ్వానములు మిన్నుముట్టినవి. నేడు ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణోద్యమమునకు డాక్టరు పట్టాభిగారు నాయకత్వము వహించి ప్రచండాందోళనము చేయుచున్నారు. డా. పట్టాభిగారి రాయలసీమ సంచారమువల్లనే రాయలసీమవారి కోర్కెలు బాహాటముగ వెల్లడియైనవి. విశాలమైన అయిదుజిల్లాలుగల రాయలసీమసోదరులకు వలయు సర్వసౌకర్యముల నొసంగవలయుననియే డా. పట్టాభిగారు ప్రకటించుచున్నారు. డా. పట్టాభిగారి ప్రకటనలను ఉత్తరాంధ్రులు బలపరచుచున్నారు. ఆంధ్రమహాసభారజతోత్సవ సభాధ్యక్షులగు టి. యన్. రామకృష్ణారెడ్డిగారు కొన్ని హామీలను కోరిరి. ఆంధ్రాధ్యక్షులును, ఆంధ్రరాష్ట్రమును కాంక్షించు ప్రతివారును అందుల కంగీకరించెదరు.

ఆంధ్రైక్యత

ఆంధ్రులలో రాయలసీమవారికి సర్కారువారికి అభిప్రాయభేదము లున్నవను అరవల వాదనకు స్వస్తి చెప్పవలసిన సమయము వచ్చినది. బెజవాడ మహాసభలో జరిగిన చర్చలలో యీవిషయము స్పష్టమైనది. ఉత్తరాంధ్రుల పక్షమున డా. పట్టాభిగారు 'ఇదివరకుచేసిన పొరపాట్లన్నిటిని క్షమించు'మని రాయలసీమవారినికోరిరి. ఆంధ్రనాయకు లందరు ఐక్యము కొఱకు కృషిసల్పుచున్నారు. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షులగు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారును, రాయలసీమనాయకులును రాయలసీమ కళాశాలలను ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున చేర్చుటకు మంచిప్రయత్నములు చేయుచున్నారు. వారి ప్రయత్నములు సఫలములుకాగలవని ఆంధ్రదేశ మువ్విళ్లూరుచున్నది. బెజవాడలో జరిగిన మహాసభలో నియమింపబడిన ఉపసంఘమువారు ఆంధ్రదేశైక్యవిధానమును నిర్ణయించిరి. అందు రాయలసీమవారితోపాటు డా. పట్టాభి, దేశభక్త వెంకటప్పయ్యగార్లు సంతకములు చేసిరి. ఆంధ్రైక్యమే ప్రధానసమస్యగ నెంచవలెనుగాని చిల్లరసమస్యలకు ప్రాధాన్యమీయ దగదు. రాయలసీమవాసుల కోర్కెల నంగీకరించుటకు ఉత్తరాంధ్రులు సిద్ధముగనున్నారు. రాయలసీమ నాయకులు, ప్రజ లీసమయమును గుర్తించి రాష్ట్రసంపాదనకు తీవ్రకృషి సలుపవలసి యున్నది.

గతమును మఱచిపోవలెను

రాయలసీమవారును, సర్కారువారును గతమును మరచిపోయి ముందు కార్యక్రమ మాలోచించవలెను. వెనుకటి సందేహములను విడనాడి ఇరు జిల్లలవారును ఏకకంఠముగ రాష్ట్రమును కోరవలెను. పూర్వచరిత్రను స్మరించుటవలన ఫలితములేదు. జరిగినదాని ముందు జరుగవలసినకార్యక్రమమునకు భంగముకాటిల్ల వచ్చును. ఆంధ్రరాష్ట్రమునఁ జేరమని రాయలసీమవారు భీష్మించుచో ఫలితము రాయలసీమవారే అనుభవింపగలరు.

అనుమానములకు తావులేదు

ఉత్తరాంధ్రులు బలవంతులని, పశ్చిమాంధ్రులు బలహీనులని రాయలసీమవారు భీతిల్లరాదు. ఆంధ్రరాష్ట్రములో సగభాగముగ నున్న రాయలసీమ సోదరులను సర్కారాంధ్రులు త్రోసివేయుదురని తలచుట యుక్తము కాదు. రాయలసీమ - సర్కారుసీమ అను భేదమును అంతరింపజేసి అందరము ఆంధ్రమాతపుత్రుల మను భావముతో నిఖిలాంధ్రదేశాభివృద్ధికి అందరు నడుములు బిగించవలెను. రాయలసీమ 4 జిల్లాలను త్రోసివేసుకొని సర్కారాంధ్రులు రాష్ట్రమును సాధింపను కొనగలరా? అటులో యింత కాలహరణమేల జరిగినది? 'హిందూ', 'ఇండియన్ ఎక్స్‌ప్రెస్' పత్రికలు మీలో మీకుగల తగవులను సర్దుకొనుడని ఆంధ్రులకు ఏల సలహాయిత్తురు? పశ్చిమోత్తరాంధ్రులందరు ఏకమైనగాని ఆంధ్రరాష్ట్రము లభింపదని వేరుగ చెప్పవలెనా?

రాయలసీమవారి బాధ్యత

నేడాంధ్రమహాసభాకార్యస్థానము అనంతపురమునందున్నది. రాయలసీమవారే ఆంధ్రమహాసభకు నేడు అధినేతలుగ నున్నారు. సర్కారాంధ్రులపక్షమున డా. పట్టాభిగారు నాయకుడై మహారథుడై సారథ్యమును చేయుచున్నారు. రాయలసీమవారి కోర్కెలను సర్కారాంధ్రులు గమనించుచున్నారు. న్యాయమగు వారికోర్కెలను అంగీకరించుట సమంజసమని డా. పట్టాభిగారు ప్రకటించుచున్నారు. అందులకు సందేహము లేదు. ఇదివరకే రాయలసీమవారు చాల కాలహరణము చేసిరి. ఇప్పుడైనను రాయలసీమాంధ్రనాయకులు, ప్రజలు ముందుకు వచ్చి వారికష్టములను, వారికోర్కెలను వెలిబుచ్చి రాష్ట్రసాధనకు పూనుకొనుటను చూచి ఏ ఆంధ్రుడుప్పొంగకుండును?

ఇది మంచితరుణము

ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమునకిది మంచితరుణము. ఘడియ రేపురాక ఎప్పుడో, వచ్చునో రాదో దేవునికెరుక. అఖిలభారత కాంగ్రెస్ సంఘమువారు ఆంధ్రరాష్ట్రమును విడగొట్టవలెనని మద్రాసు కాంగ్రెస్ మంత్రివర్గమునకు ఫర్మానా పంపిరి. అటుపిమ్మటనే ఆంధ్రేతర మంత్రులు కొందరు ఆంధ్రరాష్ట్రమాక్షిప్తమేనని చెప్పసాగిరి. కాంగ్రెస్ సభ్యులు అత్యధికముగనున్న మద్రాసు అసెంబ్లీశాసనసభలలో ఆంధ్రరాష్ట్ర తీర్మానము ఏకగ్రీవముగ అంగీకరింపబడగలదు. మద్రాసులోని 'హిందూ', 'ఇండియన్ ఎక్స్‌ప్రెస్', 'మద్రాసు మెయిల్' పత్రికలు ఆంధ్రరాష్ట్ర విభజనను బలపరచినవి. తెలుగుపత్రికలు రాష్ట్రమునకై గాఢకృషి సలుపుచున్నవి.

ప్రజల ఉత్సాహము

ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమునకై ఆంధ్రదేశప్రజ ఆబాలగోపాలము ఉవ్విళ్లూరుచున్నారు. అనేక జిల్లాబోర్డులు, పురపాలకసంఘములు, పంచాయతి సంఘములు 'ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణ' మత్యవసరమని తీర్మానించినవి. అనేక సభలలో ఆంధ్రరాష్ట్రతీర్మాన మామోదింపబడుచున్నది. ముఖ్యముగ ఆంధ్రయువకులు, విద్యార్థులు, స్త్రీలు ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమునకై తీవ్రకృషి సలుపుచున్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ సంఘమువారు యీ విషయమై ప్రత్యేకశ్రద్ధ వహించుచున్నారు.

ఆంధ్ర అసెంబ్లీసభ్యుల బాధ్యత

అఖిల భారత కాంగ్రెస్ సంఘము ఆంధ్రరాష్ట్రమును ప్రత్యేకించమని తీర్మానించినది. ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ సంఘము తీవ్రకృషి సలుపుచున్నది. వెంటనే ఆంధ్రరాష్ట్ర తీర్మానమును అసెంబ్లీ శాసన సభలలో ప్రవేశపెట్టి అంగీకరింపజేయవలసిన బాధ్యత ఆంధ్రశాసనసభ్యులమీద నున్నది. ఆంధ్రమంత్రులు గౌ॥ ప్రకాశం, గిరి, గోపాలరెడ్డిగార్లు తమ అంగీకారమును ప్రకటించిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రమును సాధించి ఆంధ్ర కాంగ్రెస్ నాయకులు శాశ్వతకీర్తిని బడయుదురుగాక!

ఆంధ్రప్రజల కర్తవ్యము

ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమగువరకును ఆంధ్రప్రజలు ఏమరక యుండవలెను. నాయకులను, శాసనసభ్యులను, ప్రభుత్వమును వత్తిడి చేయుచుండవలెను. ఇప్పటి ఉత్సాహమును వేడిని చల్లారనీయక రాష్ట్రము సిద్ధించువరకును దీక్షవహించవలెను. ప్రజలు మందగించిరా, ఉద్యమము అట్లే యుండును.

రాష్ట్రేతరాంధ్రులు

పన్నెండుజిల్లాలలోని ఆంధ్రప్రజలేగాక రాష్ట్రేతరముగా బొంబాయి, కలకత్తా, మధ్యరాష్ట్రములలోను, దక్షిణదేశమున మైసూరు, నైజాంసంస్థానములలోను, బర్మాలోను కోటికిపైగా ఆంధ్రులు నివసించుచున్నారు. వారందరి కష్టసుఖములను ఆంధ్రమహాసభా స్థాయిసంఘమువారు విచారించవలసియున్నది. ప్రత్యేకరాష్ట్ర మేర్పడినగాని వారి కష్టములు తొలగించుటకు సాధ్యము కాదు. అయిననూ ఆయా రాష్ట్రప్రభుత్వములతో ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు జరిపి రాష్ట్రేతరాంధ్రుల కష్టనివారణకై యత్నించుట ఆంధ్రమహాసభవారివిధియని మనవిచేయుచున్నాను. రాష్ట్రేతరాంధ్రులు సంఘములను స్థాపించుకొని, పత్రికలలో ఆందోళన చేయుచూ వారివారి విషయములను ఆంధ్రమహాసభా కార్యస్థానము (ఇప్పుడు అనంతపురము)నకు పంపుచుండవలెను. ఆంధ్రమహాసభా స్థాయిసంఘమున రాష్ట్రేతరాంధ్రులకు తగిన ప్రాతినిధ్య మొసంగలేదు. అది అన్యాయము గాన తగిన ప్రాతినిధ్య మొసగి లక్షలుగ నున్న రాష్ట్రేతరాంధ్రుల పురోభివృద్ధికి పాటుపడవలెనని ఆంధ్రమహాసభాధికారులకు విన్నవించుచున్నాను.

ముగింపు

'ఆంధ్రోద్యమము—ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణము'ను గూర్చి విపులముగ చర్చించితిని. ఆంధ్రులందరు స్వల్పవిషయములపట్ల భిన్నాభిప్రాయములను విడనాడి ఏకమనస్కులై, రాష్ట్రసంపాదనకు దీక్ష వహించి సత్వరముగ ఆంధ్రరాష్ట్రమును సాధించెదరనియూ, ఆంధ్రభాషామతల్లిని, ఆంధ్రమాతను ఆంధ్రులందరు ముక్తకంఠమున పూజించి, వారు భారతవర్షమున తొల్లింటివలె ప్రతాపశౌర్యములుకల్గి మహోన్నతస్థాన మాక్రమించవలెననియు, ఆక్రమింతురనియూ ఆశించుచున్నాను. ఆంధ్రోద్యమస్థాపనాచార్యులగు శ్రీ దేశభక్త కొండ వెంకటప్పయ్య, ఆంధ్రభీష్మ న్యాపతి సుబ్బారావు, దేశోద్ధారక కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగార్ల వంటి వృద్ధుల జీవితకాలముననే ఆంధ్రరాష్ట్ర స్థాపన వారిమనంబుల సంతోషతరంగముల నూగించవలెను, ఊగించగలము అను నుత్సాహ ధైర్యములతో ఈ వ్యాసమును ముగించుచున్నాడను.

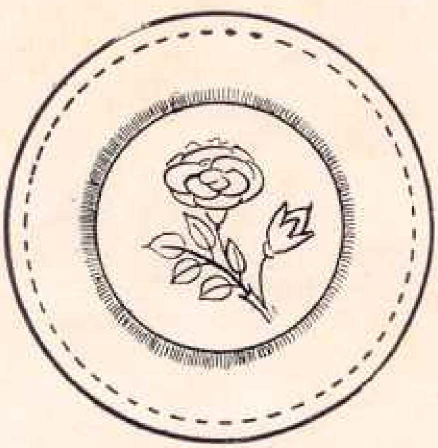
"ఆంధ్రమాతకు జై"

ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రము: ఆంధ్రోత్కళ సమస్య

గండికోట సత్యనారాయణమూర్తి

సర్వతోముఖాంధ్రాభివృద్ధికి ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణ మావశ్యకమని ౧౯౧౩ లో బాపట్లనగరమందు కీర్తిశేషులైన సర్ బయ్యా నరసింహేశ్వరశర్మగారి అధ్యక్షతను జరిగిన ప్రథమాంధ్రమహాసభనాటి నుండి గుర్తింపబడి, నేటివరకూ ఆంధ్ర రాష్ట్రోద్యమమునుగురించి తీవ్రమైన ప్రచార ప్రబోధములు జరుగుచున్నను, భాషాప్రయుక్త హైందవ రాష్ట్ర పునర్విభజన సిద్ధాంతము అఖిలభారతీయ కాంగ్రెసు మహాసంస్థయు, మాంటెగ్యూ ఛెమ్సుఫర్డు రిపోర్టు, నెహ్రూకమిటీ రిపోర్టు, సైమన్ కమిషన్ రిపోర్టు మొదలగునవి ఆమోదించుచున్నను, ఆ సూత్రము ననుసరించియే మొన్న మొన్న నే ప్రత్యేకోత్కళ రాష్ట్రము నకై ఆందోళనము లేవదీసిన ఉత్కళసోదరులకు ప్రత్యేక మగు ఒరిస్సారాష్ట్రము ౧-౪-౧౯౩౬ తేదీ నుండి లభించుటయే కాక ఆంధ్ర ప్రాబల్యముగల బరంపురము, పర్లాకిమిడి మొదలగు తెలుగుసీమ లనేకము ఆంధ్రుల కష్టనష్టములను పాటించకయే ఒరిస్సాలో అన్యాయముగా చేర్చబడినను, ఆంధ్రు లే తద్విషయమై తగినంత శ్రద్ధవహింపక ఊరకుండుట మిగుల శోచనీయము.

దేశోద్ధరణకై బద్ధకంకణు లైన కాంగ్రెసువారిప్పుడు మదరాసు ప్రభుత్వములో పలుకుబడి గల అధికార పదవులను స్వీకరించి యున్నారు. ౩౧-౧౦-౩౭ తేదిన కలకత్తాలో సమావేశమైన అఖిలభారతీయకాంగ్రెసుసంఘమువారు సత్వర ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రావశ్యకతను గురించి ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘాధ్యక్షుడు శ్రీ డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య పంతులుగా రుపపాదించిన తీర్మానము నంగీకరించిరి. ఆంధ్రావనియందంతటను ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర సిద్ధికై తీవ్రతమమగు ఆందోళనము నేడు ద్విగుణీకృతోద్రేకముతో ప్రజ్వరిల్లుచున్నది. రాయలసీమ ఆంధ్ర సోదరులకున్ను తదితర ఆంధ్రులకున్ను కల భేదభావములు తొలగిపోవుటకు ఇటీవల బెజవాడలో జరిగిన ప్రత్యేకాంధ్ర మహాసభవారు నియమించిన స్థాయి సంఘమువారు జయప్రదమయిన కృషి సలుపుచున్నారు. మద్రాసు శాసనసభలోని ఆంధ్ర ప్రతినిధులు ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్రసిద్ధికై పాటుపడుటకు సంసిద్ధులైయున్నారు. భావి ఆంధ్రరాష్ట్రపు వైశాల్యము, జనసంఖ్య,

ఆర్థికసంపత్తి ప్రత్యేక రాష్ట్రోద్యమమునకు సుముఖముగా నున్నందునను, ౧౯౩౫-వ సంవత్సరపు 'గవర్నమెంట్ ఆఫ్ ఇండియా ఆక్టు' వలన ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమునకు క్లిష్టపరిస్థితు లేర్పడజాలవని రాజనీతిజ్ఞులు స్థిరీకరించినందునను, ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకరాష్ట్రసిద్ధి కరతలామలకమైయున్నది.

ఈతరుణముననే అన్యాయముగా ఒరిస్సాలో చేర్చబడిన తెనుగుప్రాంతములను భావి ఆంధ్రరాష్ట్రములోనికి తీసుకువచ్చుటకై ఆంధ్రోత్కళ సమస్యను పునరుద్ధరించి, నూతనోత్కళరాష్ట్ర నిర్మాణకాలమున గంజాం-విశాఖపట్టణముజిల్లాల ఆంధ్రులకు జరిగియుండిన అన్యాయమును తొలగించుటకుగాను సకారణమగు వాదనలను ఆంధ్రులు అధికార్లకు నివేదించవలసియున్నది. ఆంధ్రరాష్ట్రము నుత్తరపునరిహద్దును నిర్ణయించునపుడును, ఒరిస్సారాష్ట్రము దక్షిణపు సరిహద్దు నేర్పరచినపుడును ఆంధ్రులకు జరిగిన అన్యాయమును కార్యదీక్ష వహించి ఆంధ్రమహాజనులు పారద్రోలవలెను. సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ, సారస్వత విషయములలో ఒరిస్సాలో నుండిపోయిన ఆంధ్రసోదరులకు మహత్తరమైన కష్టనష్టములు వాటిల్లుచున్నవి. ఓఢ్రుల ప్రత్యేక సౌకర్యమునకై ఏర్పడిన ఒరిస్సా రాష్ట్రము ధనాభావముచే క్రుంగిపోవుచూ పరిపాలనాచక్రమును నడిపించుటకే కేంద్రప్రభుత్వమువారి

సాంవత్సరిక విరాళమును కాశించుచున్నపుడది ఆంధ్రుల సౌకర్యములను గమనింపదు. ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకప్రాతినిధ్య ముండదు. అల్పసంఖ్యాకసమస్యను లేవదీయు శక్తి మన ఒరిస్సాలోని ఆంధ్రసోదరులకు లేదు. మొన్న మొన్నటివరకు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమువారి యాజమాన్యమున నున్న దక్షిణ ఒరిస్సాలోని కాలేజీలను కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమువారి అధీనమం దుంచుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఆంధ్రభాషలో విద్యావిధానము జరుగుభాగ్యము మన ఒరిస్సా ఆంధ్ర సోదరుల కుండదు. ఒరిస్సా కనుగుణమగు ప్రత్యేకచట్టములు నిర్మింపబడినపుడచ్చటి ఆంధ్రుల సౌకర్యము గమనింపబడదు. ఉద్యోగము లాంధ్రుల కిక మీదట ఒరిస్సాలో దొరకుటయే దుర్లభమగును. ఉత్కళపక్షపాతముకల ఓఢ్రజమీందారుల సంకుచితాదర్శములకు ఆంధ్రు లాహుతి కావలసి యుండును. మొన్న మొన్నటివరకు తతిమ్మా ఆంధ్రులతోపాటు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రమును వాంఛించుచుండిన మన ఒరిస్సా ఆంధ్ర సోదరులు ప్రత్యేకరాష్ట్రము ఆంధ్రులకు సిద్ధించబోవు చున్నపుడు రాష్ట్రేతరాంధ్రులుగానా పరిగణింపబడవలెను? అక్రమముగా ఒరిస్సాలో చేర్చబడిన ఆంధ్రప్రదేశములను మన ఆంధ్రావనిలో కలిపించుట కవసరమగు ముఖ్యమైన వాదనలను ఈ దిగువ క్లుప్తీకరించుచున్నాడను:—

ఇప్పటికి సుమారు ౧౩౦౦ సంవత్సరముల క్రిందట జైమినిసూత్రములకు భాష్యము రచించి ఆంధ్రదేశమందు కర్మమార్గ ప్రధానమైన వైదిక ధర్మమును వ్యాపింపజేసిన ఆంధ్రోత్తముడు కుమారిలభట్టు కాలము నాటికికూడ జయమంగళపురము తెలుగుదేశమున్ను ఓఢ్రదేశమున్ను కలియు సరిహద్దున కలదని "జినవిజయ"మందలి ఈ దిగువ శ్లోకమువలన స్పష్టమగుచున్నది:—

శ్లో॥ ఆంధ్రోత్కలానాం సంయోగే పవిత్రే
జయమంగలే । గ్రామే తస్మిన్మహా
నద్యాం భట్టాచార్యః కుమారకః॥

ఈ జయమంగళమను గ్రామము సుప్రసిద్ధమైన ఛత్రపురమునకు ఉత్తరముగా శాపురము మొదలగు గ్రామములతో ఋషికుల్యానదీతీరమందు ఉన్నది.

హంటరుగారి ఒరిస్సాచరిత్ర(-వ సంపుటము, ౧౬-వ పేజీ)లో నిట్లున్నది:—"గంజాంజిల్లా ఎంతమాత్రమున్ను ఒరిస్సాలోని భాగముకాదు. కృష్ణా, గోదావరి, విశాఖపట్నం, గంజాంజిల్లాలు ఉత్తరసర్కార్లనిపించుకొనుచున్నవి. గంజాం సదరు ఉత్తరసర్కార్లలోని భాగమై యున్నది. క్రీస్తువెనుక ౭౮-వ సంవత్సరమునుండి ౧౧౩౨వరకు ఒరిస్సా దేశమును పాలించిన కేసరివంశపు రాజుల రాజ్యమునకు ఋషికుల్యానది దక్షిణపు సరిహద్దై యున్నది."

బాబూ ప్యారీమోహన్ ఆచార్జిగారి ఒరిస్సా చరిత్ర (౨౦-వ పేజీ)లోనూ, హంటరుగారి ఒరిస్సాచరిత్ర (౧-వ సంపుటము, ౭౦-౧౭౧ పేజీల)లోనూ, ఆరమ్సు 'హిస్టరీ ఆఫ్ హిందూస్తాన్' (౧-వ సంపుటము, 33౫-వ పేజీ)లోను వ్రాయబడిన వ్రాతలనుబట్టి గంజాంజిల్లా అధమము ౮౦౦ సంవత్సరముల కాలము ఉత్తరసర్కార్లతో కలిసియుండి, దక్షిణోత్తరరాజ్యములకు త్రోవమై యున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది. మహమ్మదీయుల కాలమందుగాని, ఫ్రెంచివారి కాలమందు గాని, ఇంగ్లీషు ఈస్టిండియా కంపెనీవారి హయాములో గాని గంజాంజిల్లా ఒరిస్సాలోని అంతర్భాగముగా నుండలేదు.

శాసనములను బట్టి విమర్శించినచో, ప్రస్తుతము ఒరిస్సాలో చేర్చబడిన గంజాంజిల్లా భాగమందు ఓఢ్రులకంటె తెనుగువారే ప్రాచీనులని తెలియవచ్చుచున్నది.

గంజాంజిల్లాను విడదీసి ఒరిస్సాలో కలుపుట ఆంధ్రప్రాబల్యముగల ఉత్తరసర్కారులకు శిరస్సు కొట్టినట్లుండును.

ఇండియా గవర్నమెంటువారి తరఫున హెర్బర్టు రిస్లీగారు 3-౧౨-౧౯౦3 తేదీని శ్రీకాకుళము తాలుకాతప్ప శేషించిన గంజాంజిల్లా యావత్తున్నూ గంజాం-విశాఖపట్నముజిల్లాల మన్య ప్రాంతముల నన్నింటిని బంగళా ప్రభుత్వము లోనికి తీసుకువచ్చిన బాగుండునేమో, మీ యుద్దేశమేమని చెన్నపురిప్రభుత్వమువారికి ఉత్తరము వ్రాయగా, అప్పటి మద్రాసు గవర్నమెంటు ఛీఫ్ సెక్రటరీ యం. హామిక్ దొరగారు ౨౦-౬-౧౯౦౮ తేదీని వ్రాసియుండిన విపులమగు జవాబులో ఈయుద్దేశింపబడిన మద్రాసు రాష్ట్రభాగములను అన్యరాష్ట్రముతో కలిసినచో కలుగనున్న భాషావిషయకపు టిబ్బంది

లను, మన్యప్రాంతములకు అన్యదేశ విగ్రహముమువలన రానున్న పరిపాలనా విషయకమగు ప్రతికూలాంశములను, పత్రికపు బాటల విషయములో ప్రతిబంధకములు మొదలగు వాటిని తెలిపియుండిరి. జయపురము సంస్థానమును ఒరిస్సాలో చేర్చుటకు గల ఆక్షేపణలను సి. ఏ. హెండర్సన్, ఐ. సీ. యస్. గారు ౧౯౩౪లో ఒరిస్సాకమిటీవారికి తమ ప్రత్యేక సాక్ష్యములో వివరిగా తెలిపియుండిరి (చూడుడు: ఒరిస్సాకమిటీ నివేదిక, ౨-వ సంపుటము, ౧౮౮-౧౯౭ పేజీలు). ౩౦-౯-౩౬ తేదీన గంజాం జిల్లాకలక్టరు గెల్లెటీదొరగారు గంజాం మన్యనివాసుల మహాసభ జరిపి వారిని ప్రశ్నించగా వారందరున్ను ఒరిస్సాలో చేరుటకు తమ కిష్టము లేదనియే చెప్పియుండిరి. ఈ మన్య ప్రాంతములందలి ప్రజలు తరతరములనుండి ఆంధ్రుల సంపర్కము కలిగియున్నారు. ఈ ప్రదేశములలో కూడా తెలుగువారనేకులున్నారు. జయపురము జమీందారీ వ్యవహారము లన్నియు చిరకాలమునుండి తెలుగులోనే జరుగుచున్నవి. అచ్చటి ముఖ్యపత్రిక యంతయు తెలుగు వారిదే. ౨౧-౬-౧౯౩౧ తేదీని దేశోద్ధారక శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారి అధ్యక్షతను పార్వతీపురములో జరిగిన ఏజెన్సీ మహాసభలో నీ క్రింది తీర్మానము సభానమ్మతమై అధికారులకు పంపబడెను:— సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ విషయములలో వెనుకబడి యున్న అటవికజాతులు గల గంజాం విశాఖపట్నముజిల్లాల ఏజెన్సీ భాగములు వరదలకున్ను, కాటకములకున్ను అటుపట్టయినట్టిన్ని, ఆర్థికముగా పరపతి లేనటువంటిన్ని ఒరిస్సా రాష్ట్రములో చేర్చుట అటవికజాతుల పురోభివృద్ధికి విరోధము" (యువ॥ శ్రావణ శుక్ల ౬, యువ॥ శ్రా॥ శు. ౭, యువ॥ భా॥ శు. ౧౦ తేదీలు గల "సత్యవాణి" లో నేను విశాఖపట్నం మన్యప్రాంతముల నేల ఒరిస్సాలో చేర్చకూడదో విపులముగను, సకారణముగను వ్రాసియుంటిని).

౧౯౩౧ జనాభాలెక్కల ప్రకారము బరంపురము బీ. భాగమునందు మొత్తము ౯౮,౬౮౬ జనసంఖ్యలో ౨౩,౧౦౪ గురు జాతినిబట్టి ఓఢ్రులున్ను ౨౬,౯౨౪ గురు భాషనుబట్టి ఓఢ్రులున్ను కలరు; తెలుగువారు జాతినిబట్టి ౭౭,౧౯౭ గురు, భాషను బట్టి ౭౯,౬౮౬ మంది గలరు. బరంపురము పట్టణమందు తెలుగువారు నూటికి ౭౮ చొప్పున, ఓఢ్రులు ౨౭ చొప్పున గలరు. ఇండియామంత్రిగారు ఈవిషయము నంగీకరించుచూ "ఆర్థిక విషయములనుబట్టి చూచినను బరంపురమునందు ఓఢ్రులకన్న తెలుగు వారికి యెక్కువ హక్కులు కలవనుటకు సందియము లే"దని వ్రాసియుండియు, ఒరిస్సాకు దక్షిణభాగమున ఓఢ్రులకు ముఖ్యపట్టణము లేదనెడు అసందర్భపు కారణమును చూపుచూ ముఖ్యముగా తెలుగువారి కృషివలన పెంపొందిన బరంపురము పట్టణమును ఒరిస్సాలో చేర్చుట అన్యాయము; ఆంధ్రుల దౌర్భాగ్యము.

జాతినిబట్టి చూచినా, భాషను బట్టి చూచినా పర్లాకిమిడి జమీందారీలో నేభాగముకూడ ఒరిస్సాలో చేర్చరాదు; కేవలము పర్లాకిమిడి మహారాజావారి కోరిక ననుసరించియే అన్యాయముగాను, అక్రమముగాను జమీందారీలోని రైతులు, ఈనాందార్లు, తదితరప్రజలును కూడదని మొరపెట్టినను వినక, ఆ జమీందారీలో సుమారు మూడవ వంతు, ముఖ్యపట్టణమగు పర్లాకిమిడితోసహా, ఒరిస్సాలో కలిపివేసిరి. జమీందారీ లోని రెండువంతుల భాగము మద్రాసులో వదలివేయబడెను. ఈ తాలూకాలో ఉత్కళ ప్రాబల్యముగల ప్రదేశము కనీసము ౧౦ చదరపుమైళ్లమేర వ్యాపించినదైనా ఎక్కడను కనబడదు. ఈ తాలూకా ప్రతిభాగమందున్ను ఆంధ్రుల ప్రాబల్యమే గోచరించుచున్నది. ప్రస్తుతము ఒరిస్సాలో చేర్చబడిన పర్లాకిమిడి తాలూకాలో భాషనుబట్టి చూచినచో తెలుగువారు ౭౪,౯౮౬ గురున్ను, ఓఢ్రులు ౬౨,౪౫౧ మందిన్ని కలరు. ఈ పర్లాకిమిడి జమీందారీ యెస్టేటును చీలికచేసి కొంత భాగమును ఒరిస్సాలో కలిపినందున ప్రజలకే కాదు; పర్లాకిమిడిమహారాజునకును కూడ అనేకకష్టనష్టములు వాటిల్లుచున్నవి. ౧-౪-౩౭ తేదీని పర్లాకిమిడి 'యూంటీ ఎమాల్గమేషన్ సొసైటీ' ప్రధానకార్యదర్శిగా నుండిన నేనున్ను, నాసహాయ కార్యదర్శియు, పర్లాకిమిడి ఆంధ్రుల తరఫున లండన్ నగరమునకు రాయబారిగా వెళ్లియుండినట్టియు శ్రీ

గిడుగు వెంకటసీతాపతి పంతులు గారున్ను పర్లాకిమిడి-ఒరిస్సా సమ్మేళనమును విపులముగా నిరసించుచూ నివేదికలను ప్రచురించి అధికార్లకున్ను, వార్తాపత్రికలకున్ను పంపియుంటిమి.

౧౯౦౪-వ సంవత్సరమునుండియు చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారు గంజాం-విశాఖపట్నము జిల్లాలనుండి ఏభాగమునుగాని విడదీయుటకు తమ అసమ్మతినే తెలుపుచుండిరి. ౧౯౨౧, ౧౯౨౪, ౧౯౨౬, ౧౯౨౭, ౧౯౩౦ సంవత్సరములలో మరల మరల ఈ యుత్కళరాష్ట్రీయ సమస్య ఉదయించినపుడు చెన్నపురిరాష్ట్రము నుండి ఏభాగములను వేరుపరచి ఇతరరాష్ట్రమునకు చేర్చుటకై చేయబడిన ప్రయత్నములనైనను సకారణముగనే మద్రాసు ప్రభుత్వము వారు నిరోధించుచుండిరి. ౧౯౨౪-వ సంవత్సరమున భారతప్రభుత్వము వారు నియమించిన 'ఫిలిఫ్-డఫ్ విచారణసంఘము' పిలువని పేరంటముగా తమ్మడుగని విషయములను గురించి నివేదించియుండిరని మద్రాసుప్రభుత్వమువారాసంఘపు నివేదికను బహుభంగుల తీవ్రవిమర్శలకు గురిచేసిరి. సైమన్ కమిషన్ వారిచే నియమింపబడిన 'అట్లీ ఉపసంఘమువారు' పర్లాకిమిడి తాలూకానుగాని, జయపురము మన్యప్రాంతములనుగాని ఒరిస్సాలో చేర్చకూడదనిరి. ఒరిస్సా సరిహద్దుసంఘము (ఓడోనెల్ కమిటీవారు) జాతి, మాతృభాష, రెండవ ముఖ్యభాష, ఆ ప్రాంతీయుల అభిప్రాయము - ఈవిషయముల ననుసరించియే ఉత్కళరాష్ట్ర సరిహద్దుసమస్య పరిష్కరింపబడవలె నని అభిప్రాయపడుచూ, మొదటి మూడుపరతుల ననుసరించి పర్లాకిమిడి జమీందారీని చెన్నపురి రాష్ట్రమం దుంచుటయే ఆవశ్యకమనిరి; నాల్గవవిషయమందు మాత్రము పర్లాకిమిడిమహారాజావారి అనుచరుల సాక్ష్యమును, అందలి తప్పుసూచనలను ఆమోదించి ఫూకన్ మెహాతా లనే ఇరువురు సభ్యులు అన్యాయముగా పర్లాకిమిడి తెనుగువారే ఒరిస్సాసమ్మేళనము నపేక్షించుచుండిరని వ్రాసిరి; సాక్ష్యసారమును సూక్ష్మబుద్ధితో పరిశీలించి ఓడోనెల్గారుమాత్రము పర్లాకిమిడి తాలూకాను ఒరిస్సాలో కలుపగూడదని తన ప్రత్యేక నివేదికలో వ్రాసిరి. ఈ పర్లాకిమిడి - ఒరిస్సాసమ్మేళనమే జరిగినమొదల పర్లాకిమిడి తాలూకా తెనుగువారేకాదు, చుట్టుపట్లనుండు తెలుగువారందరుకూడ ఒరిస్సాసమ్మేళన మనర్థదాయకమని అచిరకాలములో తీవ్రతరమగు ఆందోళనము సలుపుదురని కూడ వ్రాసిరి. ఈ ఒరిస్సాసమ్మేళనము ఎంతమాత్రము తమకిష్టములేదని సకారణముగ నిరూపించుచూ పర్లాకిమిడితాలూకా ఆంధ్రులు ౧౯౦౦ మహజర్లు ఇండియా కార్యదర్శిగారికి పంపించియుండిరి. మొదట శ్వేతపత్ర నిర్ణయముప్రకారము పర్లాకిమిడి ఒరిస్సాలో చేర్చబడకపోయినను, పర్లాకిమిడి మహారాజావారు తమ పలుకుబడి ప్రభావముననో, పట్టుదల కారణముననో తమకు నష్టదాయకమైనను జమీందారీలోని మూడవ భాగమును ఒరిస్సాలో కలిపించిరి.

భావి ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణకాలమందు ఆంధ్రులు కార్యశూరులై ఈ అన్యాయములనన్నింటిని నిర్మూలనమొనర్చి అక్రమముగా ఒరిస్సాలో చేర్పబడిన భాగముల నన్నింటిని ఆంధ్రరాష్ట్రములో చేర్పించి తమ ఆత్మగౌరవమును కాపాడుకొనెదరుగాక!

ఉత్కళ - ఆంధ్ర సమస్య

గంజాము, విశాఖపట్టణము ఏజెన్సీ భాగముల స్థితి

దూర్వాసుల వరాహనరసింహము

ఉత్కళుల నిరంతరాందోళన సామర్థ్యమువ, అందు ముఖ్యముగ పర్లాకిమిడి రాజాగారి ప్రయత్నప్రాబల్యమును, ముప్పాతిక మాదుకీసములు మన యాంధ్రుల సమయోచితాభావమువలన అధికాంధ్రసంఖ్యాకములైన గంజాం మండలమందలి పర్లాకిమిడి బరంపుర ప్రాంతములును, విశాఖపట్టణమండలమందలి జయపుర, గుణుపుర ప్రాంతములును అసందర్భముగ అన్యాయముగ, ఆంధ్రుల కనంగీకారముగ, ఆర్థికాధారశూన్యమైన యుత్కళరాష్ట్రమున త్రోయబడినది మొదలు ఉత్కళాంధ్రసమస్య ప్రారంభమై, ఓఢ్రుల కేవల స్వార్థపరత్వమువలనను, సహనరాహిత్యమువలనను తీవ్రమై, తక్కువసంఖ్య గల జాతుల జన్మహక్కుల కాపాడుటకు పక్షపాతము లేక న్యాయవంతులుగను ఉండవలసిన ముఖ్యాధికారుల యుత్కళపక్షపాతమున నిలిచినదై, తుద కది ప్రస్తుత మిచ్చటి యాంధ్రులకు హృదయశల్యమై యున్నది. ఈ సమస్యను గురించి బాధితులగుచున్న ఆంధ్రుల యవస్థ యాంధ్రమహాజనులయొక్కయు, ఆంధ్రనాయకులయొక్కయు దృష్టిపథమును ఇంతవరకు నాకర్షించలేకపోయినను ఇటుపైనైన నాకర్షించినగాని వీలులేని పరిస్థితులు కలుగు సమయము వచ్చుటచే దరిద్రరాష్ట్రమున పడి యిక్కట్టులపాలై యున్న యాంధ్రులయెడ గల సోదరభావమునతో, ఒరిస్సారాష్ట్ర నిర్మాణకాలమున ఆంధ్రదేశము కోలుపోయిన ప్రదేశముల పునస్సంగ్రహణ దీక్షాశిక్షతో, గట్టి పట్టుదల కలిగి, కార్యసాధనకుతూహలులై విశేషప్రయత్నముతో నాంధ్రులును, నాయకులును, ముఖ్యముగ చెన్నరాష్ట్ర శాసనసభాంధ్రసభ్యులును తగినంత యాందోళన కావించి జయమును పొందినగాని కాగల యాంధ్రరాష్ట్రము సంపూర్ణరాష్ట్రము కానేరదు.

చెన్నపురినుండి ఒరిస్సాలో నున్న చేర్పబడినది కాక మరికొంతభాగముకూడ నొకప్పుడుత్కళమున కలసియుండి తర్వాత చెన్నపురిలో సంక్రమించినట్లు సూచించుచు తమ జాతీయ సంఘసౌకర్యమునకై తిరిగి దాని నొరిస్సాలో చేర్పవలసియున్నదని ఉత్కళుల వాదన సారాంశము. మిగిలియున్న దను కొన్న దానివిషయమై యింకను అప్పుడప్పుడు అనామకసంఘముల పేర తీర్మానములు లుపపాదింపబడుచున్నట్లు, ఆంధ్రరాష్ట్ర విభజన ప్రయత్నమున వృథాప్రాత్యర్థికభావము వహించి యాంధ్రులంపెడి సమాచారముల తమ ప్రచురణాశక్తత చూపు ప్రత్యుత్తరములతో త్రిప్పివేయు "హిందూ" పత్రికాముఖమున మృషాసమాచార ప్రచారణమూలముగా నాందోళన జరుగుచునేయున్నది. ఈ ప్రాంతము లెప్పటికైన ఒరిస్సాలో సంతర్భూతములై యుండెడి నముకొనుట కట్టి దుర్భ్రమ.

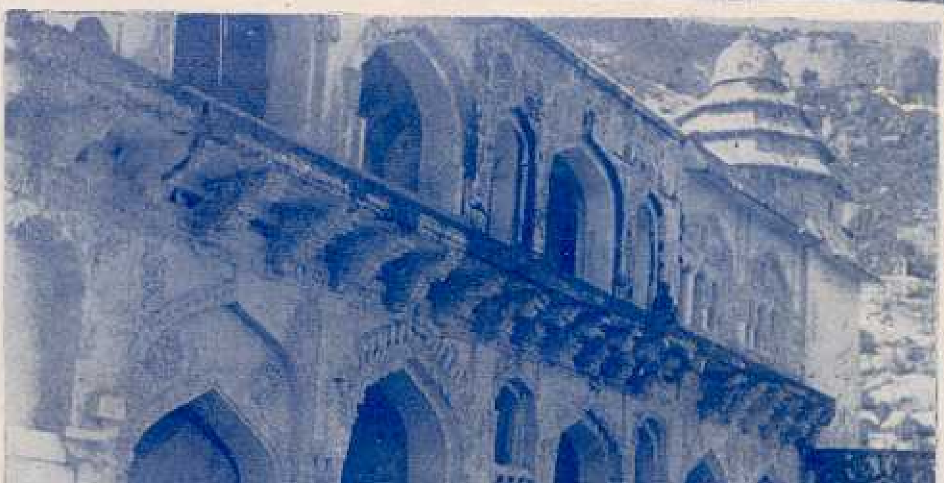
ఆంధ్రదేశమందలి, తద్వారా చెన్నపురి రాజధానియందలి యుత్తరమండలమైన గంజాముత్కళదేశముయొక్క దక్షిణ పరిహద్దును తగిలియుండుటచే ఉత్కళులు కొందరు — చిరకాలమై యుండవచ్చును — తమ సుఖజీవనార్థము దక్షిణముగా వచ్చి యా మండలమున నాంధ్రులతో కలసి నివసించి నానాటికి సంఖ్యాభివృద్ధినొందినను విద్యయందును, నాగరికతయందును వెనుకబడి యుండినందున చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారు వారికి చదువుకొనుటకు సగముజీతములు చేసియు, ఉద్యోగము లిచ్చునపుడు ప్రాధాన్యమొసంగియు అనేక సౌకర్యములు కలుగజేయుచు వచ్చిరి. తత్ఫలితముగా ఇప్పటికింతవారై వారిలో కొందరు మహాశయులు కన్నుతెరచి స్తన్యమిచ్చిన తల్లి చంటినే కరచినచందాన ఇప్పుడు ఆ ప్రభుత్వమువారు తమకు "సవతితల్లి సహాయము" చేసిరని చెప్ప సాహసించుచున్నారు.

అది యట్లుండ ఉత్తరసర్కారులు బ్రిటిషువారి స్వాధీనమునకు వచ్చిన క్రీ. శ. 1766 సంవత్సరమునుండియే కాక అంతకు ముందు ఫ్రెంచివారిక్రిందను, తత్పూర్వము మహమ్మదీయుల దొరతనముక్రిందను నుండునపుడు — మొత్తము సుమారు 400 సంవత్సరములనుండియు, అంతకుమున్ను హిందూ రాజుల రాజ్యమందునునూడ — గంజాము ఆంధ్రదేశభాగముగానే యుండెను గాని యుత్కళమున నున్నట్టుల ఎవ్విధమైన నిదర్శనలేశములును లేవు. అది అశోకునికాలమందును, మహాభారతకాలమందు సహితము ఆంధ్రదేశముననే యున్నదనుటకు ప్రబల నిదర్శనములు కలవు. ఇంతియకాక హంటరు దొరగారు వ్రాసిన ఒరిస్సాచరిత్రమున చిలుకసరస్సు దక్షిణమున నున్న కొండలవరుసయే యుత్కళరాజ్యమునకు దక్షిణపు రిహద్దని వక్కాణింపబడియున్నది. కావున నుత్కళుల ఈ వాదము మిథ్యావాదమై యున్నది. ఉత్కళముతో నొకదిక్కున కలసియున్న గంజాంమండలమే యిట్లు చారిత్రకాంశములచే ఆంధ్రదేశమని దృఢపడుచుండగా ఇక మరియు దక్షిణమునసుండి యుత్కళముతో ఏ దిక్కునను ఏ సంబంధమును లేని విశాఖపట్టణ యేజన్సీప్రాంతము లాంధ్రదేశములోనివే యని వేరుగ చెప్ప నవసరము లేదు. ప్రస్తుత జయపురరాజవంశపు మూలపురుషుడైన వినాయకదేవు సూర్యవంశస్థుడును, జమ్మూరాజవంశజుడును అయిన కనకసేనునికి ముప్పదియారవతరమువా డనియు, దక్షిణదేశమునకు వచ్చి శిలావంశజుడైన నందాపుర రాజకుమార్తెను వివాహమై తద్రాజ్యమునకు రాజయ్యెననియు జయపుర రాజవంశానుచరితము (Family chronicles) వలన తెలియవచ్చుచున్నది. వినాయకదేవునకు రాజ్యమును, కన్యను ఇచ్చిన శిలావంశపు రాజైన ప్రతాపగంగరాజు ఆంధ్రుడు. దీనివలన జయపురజమీందారీప్రదేశము ఆంధ్రదేశమే యని మరియు దృఢముగా స్థిరపడుచున్నది. వినాయకదేవుదరిమిలాను క్రీ. శ. ౧౫౯౮ మొదలు ౧౬౩౬ వరకు నందాపుర రాజ్యమేలిన వీరవిక్రమదేవు శాసనములవలన "నందాపురంపట్టే" యని వాడబడుచున్న ఆరు అగ్రహారములు తెలుగుబ్రాహ్మణుల కిచ్చినట్టును, వీరవిక్రమదేవుపిమ్మట ౧౬౩౬ మొదలు ౧౬౬౯ వరకు

రాజ్యము పాలించిన కృష్ణదేవమహారాజువద్ద పెరుమాళ్లె బసవయామాత్యుడను తెలుగు బ్రాహ్మణుడు మంత్రిగా నున్నటులను సీమంతినీకల్యాణ మను తెలుగుగ్రంథమువల్లను, నరసింహవాజపేయి యను ఆంధ్రబ్రాహ్మణుడు ఆస్థానతర్కపండితుడుగా నున్నట్లు గంగవంశానుచరితమువల్లను తెలియవచ్చు చున్నది. తెలుగులిపిలో నున్న వీరవిక్రమ దేవు శాసనములవల్లను, క్రీ. శ. ౧౦౫౦ మొదలు ౧౩౭౮ వరకు చాలమట్టుకు తెలుగు లిపిలోనే యున్న బస్తరురాజ్యమందలి శాసనములవల్లను, తెలుగువారును, తెలుగుభాషయు పై రెండురాజ్యములలో ౮, ౯ వందల సంవత్సరములక్రిందటనుంచి యున్నటుల స్పష్టమగు చున్నది. మొదటి విశ్వంభరదేవునిమ్మటనుండి ౧౬౭౫ మొదలు ౧౮౦౧ వరకు జయపురమేలిన కృష్ణదేవమహారాజు ఉత్కళబ్రాహ్మణుల రప్పించి విశేషభూవసతు లిచ్చియాదరించెను. నిజ మిట్టులుండ "ఇల్లు చూరబెట్టిన వాసాలు లెక్కపెట్టినట్లు" ఆంధ్రదేశమునకు వచ్చిన యుత్కళులు ఆంధ్రులను, ఆదిమనివాసులైన యడవిజాతులవారలను అటువంటి మన్య తామే స్వదేశస్థులను (Sons of the soil) అని నిట్లు చెప్ప సాహసించుచున్నారో దురూహ్యముగ నున్నది. ఇంతియకాక విశాఖపట్టణము డిస్ట్రిక్టు గెజటీరులో ఉత్కళులు విదేశస్థులని (Foreigners) స్పష్టపరచబడి యున్నది. జయపుర యేజన్సీప్రాంత పర్వతపంక్తులయందలి కనుమలజాడలు, నదుల పారుదల చొప్పు, వాని ప్రవాహోపయోగములు, విశాఖపట్టణ సమప్రదేశములతో వాణిజ్యసౌకర్యమునకు గల బాటలు, ప్రస్తుతపు రోడ్డు కాక జనుల కాలినడక రాకపోకల కనువులగు కనుమల నదిమార్గములు కల ప్రదేశ స్వభావము—వీటివన్నిటినిబట్టియు, ఉత్కళముతో నట్టి రొట్టె సౌకర్యములకు వీలు లేకపోవుటనుబట్టియు చూడ జయపుర సంస్థానము విశాఖపట్టణమండలముతోనే ప్రకృతిసిద్ధమైన సంబంధము గలదిగా నున్నది.

పై నుదాహరించిన చారిత్రక, శాసనిక, స్థానిక, గ్రాంథికాంశములవలన గంజాము మండలమందలి యే ప్రాంతముగాని, విశాఖపట్టణ మండలమందలి యేజన్సీప్రదేశము గాని యెన్నడును ఉత్కళదేశములో నంతర్భాగమై యుండలేదనియు, ఉత్కళరాష్ట్రమున క్రొత్తగా చేర్చిన యూవత్తు చెన్నపురి భాగమును ఆంధ్రదేశమందలిదే యనియు నిశ్చయ మగుచున్నది.

ఉత్కళులు తామున్న ప్రదేశ మంతయు ఉత్కళరాష్ట్రములో చేర్చవలసియున్నదని చెప్పుటకు ఆధారముగా చూపిన యింకొక కారణము తమ జనసంఖ్య ఆంధ్రుల సంఖ్య కంటె నధికమని. ఇరుగుపొరుగుల నున్న రెండుదేశములయొక్క సరిహద్దు ప్రాంతములలో ఈదేశమువా రాదేశమున, ఆదేశమువా రీదేశమున సరిహద్దునకు కొంతదూరమువరకు వ్యాపించుటయు, లేదా రెండుదేశములలోను ఎక్కువ నివాసయోగ్యమయిన ప్రదేశములలో ఇతరదేశమువారు క్రమక్రమముగ ప్రవేశించి యుండుటయు సహజముగ ప్రపంచమంతటను కానబడుచున్నది. అంతమాత్రమున, వచ్చిన వారి సంఖ్య హెచ్చుగ నున్నను ఆ ప్రాంతమును వారి మొదటిదేశములో చేర్చుమనుట న్యాయమా? అందుకు ప్రభుత్వమువారుగాని దేశస్థులుగాని యొప్పుకొందురా? బలవంతముగ చేర్చినచో అచ్చటి నివాసులకు అన్యాయము చేయుట కాదా? ఉత్కళములో నిప్పుడు చేర్చివేసినదానికి ప్రభుత్వమువారు గాని, ఆంధ్రులుగాని అభ్యంతరములు చెప్పిరి కాని అంగీకరించుట లేదు. కావున యథాప్రకారస్థితికి తెచ్చుటయే విధి. వారి సంఖ్య

చంద్రగిరిలోని రామమహాలుయొక్క శిథిలపుకోటభాగము

రైనను తెలితరుల సంఖ్యకంటె అధికమా యనిన అదియును లేదు.

ఉత్కళరాష్ట్ర విషయమైన యాందోళన ప్రారంభమై సుమారు ౫౦ సంవత్సరములకు అధికముగా కావచ్చినది. ౧౯౦౧-వ సంవత్సరమునకు పూర్వపు జనాభా లెక్కలలో గంజాంమండలమున ఉత్కళులు నూటికి యేబదిమంది యుండెడివారు. ఆందోళన ఆరంభమైన పిమ్మట ఎత్తిన ౧౯౦౧-వ జనాభాలో ఓఢ్రను వచ్చిన కొన్ని యాంధ్రజాతులను, కొన్ని యడవిజాతులను ఓఢ్రులనుగా వ్రాయుట మొదలగు మాయోపాయములచే ఓఢ్రుల సంఖ్య ౧౦౦ కి ౬౫ వరకు పెంచబడినది. జనుల న్యాయాధికర్తవ్యములు చెప్పవలసిన అన్ని సమయములందును వారు ౧౯౦౧ సంవత్సర జనాభా లెక్కలనే నొక్కి వక్కాణించుచుండిరి. కుదకా లెక్కలు తప్పని తెలిసినపిమ్మట ప్రభుత్వము వారుకూడ తప్పని యొప్పుకొనిరి. దరిమిలా జనాభాలలో యథాప్రకారముగ ౧౦౦ కి ౫౦ మందే వచ్చిరి. దీనివలన అధికమునకు కారణము స్పష్టమగుచున్నది. ౧౯౩౧-వ సంవత్సరమునకు రాష్ట్రనిర్మాణాంశము తీవ్రమైన యాలోచనలో నుండుటచే ఆ సంవత్సరజనాభాలో గంజాముమండలమునకు ఒక ప్రత్యేకోద్యోగిని ఏర్పాటుచేసి పై పరామరిక చేయబడియేకాక జనాభా పై యధికారి తాను స్వయముగా తణిఖీచేసి పర్లాకిమిడి ఒరిస్సా సూపరెంట్లు పై చెప్పిన ద్రోహమునకు ఒడికట్టిరనియు, అది తనకు విచారకరముగ నున్నదనియు సెన్సస్ రిపోర్టు ౧౪-వ వాల్యూమ్, ౩౦౩-వ పుటలో వ్రాసియున్నారు. ఇందువలన రాష్ట్రసంపాదనకై ఉత్కళు లెట్టిపని చేయుటకును జంకలేదని తెలియవచ్చుచున్నది. ఆ యుద్దరు ఉద్యోగులును కనిపెట్టనివి ఎన్ని యున్నవో తెలియదు. అంత జాగ్రతతో పనిచేయించిన గంజాంజిల్లాలోనే అట్టి సాహసకృత్యము జరిగియుండ, ఎట్టి పరామరికలేక, ప్రాముఖ్యమున్న కొందరి యుత్కళుల పలుకుబడికిలోనైన విశాఖపట్టణ ఏజన్సీలో అట్టి ద్రోహ కృత్యములు చాల జరిగియుండుననుటకు ఏమి సందియము? ఏజన్సీలో ౧౯౧౧, ౧౯౦౧, ౧౯౧౧ సంవత్సరముల జనాభాలలో ఉత్కళులలో చేర్పరాని కొన్ని జాతులను పొరపాటున చేర్చి లెక్కించుటచేతను, ౧౯౨౧, ౧౯౩౧ సంవత్సరములలో దురుద్దేశపూర్వకముగ చేర్చి లెక్కించుటచేతను ఉత్కళుల జనసంఖ్య హెచ్చుగ కనబడుచున్నను పక్షపాతములేక ఇప్పుడు లెక్కించినచో ఆదిమనివాసుల సంఖ్య అధికముగను, ఉత్కళులయొక్కయు ఆంధ్రులయొక్కయు సంఖ్య రమారమి సమానముగను ఉండిక తీరదు. ఉత్కళాంధ్రుల జనసంఖ్య కొంచెము హెచ్చుతక్కువగా సమానమని గెజటీరుకూడ దృఢపర్చుచున్నది. ౧౯౦౧సంవత్సరము దరిమిలాను ఆంధ్రు లనేకులీప్రాంతమునకు వచ్చి కాపుర ముండుటచే వారి సంఖ్య హెచ్చుటకు మారుగ తగ్గియుండుటకు కారణము వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. ఇంత యేల? ఈ జయపురసంస్థానమే రాష్ట్రములో నుండవలయునను అంశము నిష్పాక్షికముగను, సహేతుకముగను, పూర్తిగను ఆలోచింపవలసినచో ఆంధ్రులసంఖ్య అధికమా, ఉత్కళులసంఖ్య అధికమా అను ప్రశ్నతో నిజముగ సంబంధము లేదు. అధిక సంఖ్యాకులును, ఆదిమనివాసులును, అనాగరికులును, ప్రభుత్వమువారిచే రక్షితవ్యులును, ఆర్థికాధారహీనులును అయిన నోరులేని యడవిజాతులవారిని ఏరాష్ట్రము తగినంత ధనము వెచ్చించి, దేశము పెల్లుసిచేసి, అన్ని విధముల వృద్ధిచేసెడు శక్తి గలిగియున్నదో అట్టి రాష్ట్రమున జయపుర ముండవలయును. ధన వెచ్చమునకే ఇండియా ప్రభుత్వమువారి సహాయము నర్థించుచు ఏపని చేయుటకును డబ్బులేక, చేతులు పిసికికొనుచు రిక్త యుత్కళ రాష్ట్రమునకు వారి నుద్ధరించు సామగ్ర్యమెట్లు గలుగును? సర్వతారతమ్య ప్రదేశ వస్తు సామగ్రుల విశాఖపట్టణము లేపున తీసుకొని చేసి ఈ యడవిప్రజల ఆర్థికాభివృద్ధి చేసెడు సదుద్దేశముతో చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారు అధిక ధనవ్యయమున నారంభించి, కొంత పని చేయించిన "అనంతగిరి - జయపూరురోడ్డు" దిక్కులేని చూడక ఒరిస్సాప్రభుత్వమువారు ఉపేక్షించి యూరకుండుట డబ్బులేకయే కదా! కల్లుసారాల త్రాగుడుచే డబ్బు కర్చు పెట్టుకొని ప్రజలు చెడిపోవుచుండుట చూచి కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వమువారు మద్రాసు మొదలగు రాష్ట్రములలో త్రాగుడు బహిష్కారము చేయ ప్రయత్నించుచుండగా రాత్రింబగళ్లు తప్పత్రాగి, డబ్బు పోగొట్టుకొని, శరీరములు పాడుచేసికొని, తిండికిలేక, అధిక దుఃఖములపాలగుచున్న ఈ యేజన్సీప్రజల త్రాగుడు కట్టిపెట్టు ప్రయత్నము ఆకాంగ్రెస్ ప్రభుత్వమువారే ఒరిస్సాలో ఏమైన చేయగలుగుచున్నారా? మరి యేబదివత్సరముల కైన ఈప్రజల కట్టియదృష్టము పట్టనేర్చునా? అట్టి స్థితిలో ప్రభుత్వమువారికి రాబడి తక్కువ, చేయవలసిన పెచ్చు మెక్కువ గల జయపురసంస్థానమును ఒరిస్సాలో చేర్చినందువలన ఒరిస్సానాయకులకు వ్యర్థమనోవిలాసము కలుగుట తప్ప ఎవరికి లాభమైనది? ప్రభుత్వమువారికా, ఆర్థిక దారిద్ర్యమునకు తోడు వ్యయ మధికమగుట; ప్రజలకా, సౌకర్యహానియేకాక అధోగతి కవకాశముగలుగుట లభించును.

పై కారణములచేతను, ఓఢ్రము మరచిపోయి ఆంధ్రమునే వాడుచున్న శిష్టకరణములు ఓఢ్రులేకాని యాంధ్రులు కాలేరనట్లు తమ భాషను మరచిపోయి ఓఢ్రమునే వాడుచున్నట్టియు, తమభాషను ఓఢ్రమును కూడ వాడుచున్నట్టియు ఆదిమజాతులవారు కొందరు ఓఢ్రుల జనసంఖ్య హెచ్చించుటకు జనాభాలో ఓఢ్రులుగా వ్రాయబడినంత మాత్రమున ఓఢ్రులు కాలేరని కారణముచేతను జనసంఖ్య ననుసరించి రాష్ట్రనిర్ణయము చేయుటకుగాని, అథవా న్యాయముగా యోచించినను ఈ ప్రాంతముల నొరిస్సాలో చేర్చుటకుగాని ఎంతమాత్రమును వీలులేదు. ఆర్థికముగా చూచినచో రాష్ట్రమునకే అనిష్టకరము.

పూర్వమున నున్నవారుకాక సుమారు ౬౦, ౭౦ సంవత్సరములు మొదలు ౧౦ సంవత్సరముల క్రిందటివరకు గల కాలమున అనేకులైన యాంధ్రులు వివిధజాతులవారు తమ జన్మస్థలములతో గల సంబంధములనెల్ల వదలుకొని, కుటుంబములతో నీ యేజన్సీకి వచ్చి నివాసముల స్థిరపరుచుకొని తమ కనుకూలములైన వృత్తులలో ప్రవేశించి సుఖజీవనము చేయుచున్నారు. కొందరు వివిధశాఖల యుద్యోగములలోను, కొందరు వర్తకములోను, కొందరు వ్యవసాయములోను, కొందరు వివిధములైన చేతిపనులలోను, మరి కొందరు బళ్లు పెరకువయందును ప్రవేశించియున్నారు. ఇచ్చటి వర్తకు లందరును, మిల్లు బస్సు లారీ సొంతదారులందరును ఆంధ్రులే. బళ్లవాండ్రు, తాపీపనివాండ్రు, వట్టుపనివాండ్రు, బంగారము, వెండి, యినుము,

కర్రపనివాండ్రును, క్షౌరకులును, కంట్రాక్టుదారులును ఆంధ్రులే. ఎక్కువగానో, తక్కువగానో మూలధనము పెట్టి చేయవలసిన అన్ని పనులలోను ఆంధ్రులు లేనిది లేదు. చదువుకొన్నవారిలో ఆంధ్రులసంఖ్యయే హెచ్చు. అధికముగా పన్నులు కట్టువారును ఆంధ్రులే. ఇచ్చటి నాగరికతకు కారణమైనవారును, సంవత్సరమునకు ౫ లేక ౬ రూపాయీల చొప్పున కొన్ని సంవత్సరములకు ముందుగా సొమ్మిచ్చి, నెలకు పిచ్చకుంచముతో పుట్టెడు చొప్పున భత్యమిచ్చుట, గైరుహాజరైన దినములకు రోజుకు రెండణాలచొప్పున ముజరా పుచ్చుకొనుట వగైరా షరతులతో ఇచ్చిన సొమ్ము తీరువరకు పత్రము వ్రాయించుకొని బానిసలచేతనువలె పనులు చేయించుకొను ఉత్కళులవలెగాక వయస్సునుబట్టి ౯ లేక ౬ రూపాయీల చొప్పున నెలజీతము లిచ్చి పనులు చేయించుకొనుచు అనేకజాతులవారికి సదుపాయము చేయువారును ఆంధ్రులే. ఇన్ని విధముల ప్రాముఖ్యము కలిగియున్నను ఇత దుదహరించు ఉత్కళసోదరుల వర్తనమువలన అధికారుల యనాదరణవలన ఉత్కళరాష్ట్రమున నాంధ్రులభవిష్యత్తు అంధకారబంధురముగా తోచుచున్నది; ఏలయన, ఈ ప్రాంతములు ఉత్కళరాష్ట్రమున చేరినపిమ్మట ఉత్కళసోదరు లాంధ్రులను తమతోడిపాటు సమానహక్కులు గల యేకరాష్ట్రీయులనుగా సుహృద్భావమున చూడక ఎక్కడనుండియో కొట్టుకొనివచ్చినవారినివలెను, ఉత్కళమున నెట్టి హక్కులకును అనర్హులైనవారినివలెను ఊహించుచు విద్వేషభావమున నున్నారు. ఉత్కళరాష్ట్రము ఉత్కళులకే యనియు, తదితరులకెట్టిహక్కులును అందుండజాలవనియు చాటుచున్నారు. దానికనుగుణముగా రాష్ట్రారంభము మొదలు ఒరిస్సాప్రభుత్వమువా రేర్పరచిన అన్నిశాఖల యుద్యోగములలో పాట్నా హైకోర్టువారిచే నిష్పాక్షికముగా నియమింపబడిన యిద్దరును, వైద్యశాఖలో నొకరును, ముప్పదిమంది ఎక్సైజు సబ్ ఇనస్పెక్టర్లలో నొకరును, అచ్చటచట చిన్న గుమాస్తాపనులలో నున్నవారిలో కొంతమందియు తప్ప తక్కిన అనేక యుద్యోగములలోను ఉత్కళులేకాని తగిన యభ్యర్థులున్నను ఆంధ్రులు నియమింపబడలేదు. సబ్ డిప్యూటీ కలక్టర్లలోగాని, పోలీస్ సబ్ ఇనస్పెక్టర్లలోగాని తెలుగువారిని వేయలేదు. ఉద్యోగమునం దధికకాలము గడపినట్టియు, అధికార్హత కలిగినట్టియు ఆంధ్రోపాధ్యాయుల హక్కుల త్రొక్కిపెట్టి వారి దిగువనున్న యుత్కళుల పైకి త్రోయుచున్నారు. గుణుపురము హైస్కూలు ప్రధానోపాధ్యాయుని యుద్యోగానంతరమున ఆ పనిలో నియమింపబడుటకు తగిన యెక్కువ సర్వీసు మొదలగు అర్హతలు హక్కులును గల ప్రథమ సహాయోపాధ్యాయుడైన యొక యాంధ్రునికి అతనితర్వాత యెక్కువ సర్వీసు అర్హతకల జయపురము హైస్కూలు ప్రథమ సహాయోపాధ్యాయుడైన మరియొక ఆంధ్రునికి తప్పించి, సర్వీసులోను, గ్రేడ్ లోను వారిద్దరి దిగువను ఉన్న ఒరిస్సా ప్రధానమంత్రిగారైన గౌరవనీయులగు విశ్వనాథదాసుగారి సమీప బంధువును ప్రధానోపాధ్యాయపదవిలో నియమించిరి. కొన్ని పాఠశాలలలో ఆంధ్రపండితులను తీసివేయవలసినదిగా కోరాపుట్టిమండల సంఘములో ఔద్యోగికేతర తీర్మానము లుపపాదింపబడియున్నవి. రాజకీయోద్యోగములలో జాతి మతభేదములు చూడక కేవలము అర్హత ననుసరించే వ్యక్తుల నియమించవలయునని ప్రభుత్వనివేదికలో ప్రస్మరింపబడియున్నను ఫలితము సున్నకు పై గుణుపుర ప్రధానోపాధ్యాయపదవియే తార్కాణ. కొన్ని మాసముల క్రిందట పోలీస్ సబ్ ఇనస్పెక్టర్ల యెంపిక సమయమున కొందరాంధ్రులు గంజాం జిల్లా కలెక్టరు ఆర్. సి. యస్. బెల్ దొరగారు వారిని మొదట సొమ్మని సూపరింటెండెంటుగారు చెప్పినపైని మరల రప్పించిరట; కాని ఉత్కళులకన్న యాంధ్రు లుత్తములుగా నుత్తీర్ణులైనను ఫలితము మాత్రము సున్న. నిష్పాక్షికముగా అన్ని జాతుల శ్రేయస్సును చూడవలసిన ఆంగ్లేయాధికారులే యిట్లొక్క పక్షమువారై యుండ ఆంధ్రులకు న్యాయ మెట్లు దొరకగలదు? ప్రస్తుత కోరాపుట్టి మండలము ప్రజాప్రతినిధిపాలనకు కొరవడిన ప్రదేశమగుటచే స్థానికపాలనాసంఘసభ్యత్వమున కిప్పుడు నియామకమే కాని యెన్నికలు లేనందున ఔద్యోగికాధ్యక్షుడగు కలక్టరు సభ్యుల నియమించును. ప్రస్తుత మండలసంఘ సభ్యులలో అనౌద్యోగికాంధ్రు డొక్కడును లేడు. తాలూకాసంఘములో నొక్కడు మాత్రము కలడు. జయపురములో ఆంధ్రులు చెల్లించుపన్ను లుత్కళులు చెల్లించువానికంటె నధికమైనను గ్రామపాలనాసంఘములో నితరనియుక్తులు పోగా మిగిలిన యెనమండ్రుల్లో ఇద్దరే యాంధ్రులు కలరు. ఒరిస్సారాష్ట్ర శాసనసభ్యులలో కోరాపుట్టి మండలమునుండి ఎన్నికలచే యిద్దరును, హీనస్థితి గల జాతులతరపున నియుక్తులిద్దరును మొత్తము నలుగురుండవలయును. కొన్ని స్థానికపరిస్థితులచే ఎన్నికలలో నాంధ్రులు నిలబడుటకు వీలులేక గవర్నరుగారి వద్దకు రాయబారము వెళ్లిన నియుక్తులలో నొక్కడు యాంధ్రుడైన చేర్చవలయునని మనవి చేసికొన్నను ఆంధ్రుల ప్రార్థన నంగీకరించరైరి. ఒరిస్సా గవర్నరుగారు గత నవంబరులో కోరాపుట్టి దయచేసినప్పుడు ఆంధ్రులు రాయబారమంపి తమ ప్రతిబంధకముల నన్నిటిని వ్రాతమూలమున విశదపరుచుటేగా ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా అంశములు చర్చించునపుడు ఒకవిధముగా నొప్పుకొనుచు, వారు ఆంధ్రపండితులగురించి జవాబిచ్చుటలో "పండితులను తీసివేసినచో ఆంధ్రోత్కళులకు సమాన ప్రతిబంధకమే కదా" యని సెలవిచ్చిరి. ఒక్క ఆంధ్రపండితులనే తీసివేయుటకు ఏర్పాటని రాయబారులు మనవిచేయగా జవాబు చెప్పక యేరకొన్నే మొత్తమున విద్యాసంస్థకి కారణము లేదని పంపివేసిరి. దరిమిలాను అద్దివరకు అనుమతినిచ్చియుండని యుత్కళుల రాయబార మంగీకరించి వారి యంశములను గురించి మాటలాడుచు గవర్నరుగారు కొన్నపురిలో ఉండిపోయిన యుత్కళుల ప్రతిబంధకముల విషయమై వ్యాఖ్యానించినట్లు తెలియవచ్చినది. అది సత్యమే అయినయెడల వారికి ఉత్కళులయెడ గల సుముఖత్వమును, ఆంధ్రులయెడ గల పరాఙ్ముఖత్వమును స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్టిజాడల కనిపెట్టియే కాబోలు తెలుగు క్లాసులు గానివ్వక ఒక్క ఒరియానే యుంచవలయునని, అధికారయుక్తోద్యోగములనుంచి యాంధ్రులను తొలగించి యుత్కళుల నియమించవలయునని, తాము కొండజాతులు కలిసి జనసంఖ్యలో ౧౦౦ కి ౯౬ మంది యున్నామని యసత్యప్రచారము కావించుచు, తమసంఖ్య ఆతరమునకు వచ్చువరకు ఆంధ్రులకు మాని తమకే యుద్యోగము లిచ్చుచుండవలయునని, వర్తకమంతయు ఆంధ్రులే చేయుచున్నందున వారి కనుకూలముగా ఎగుమతి దిగుమతులకు రాకపోకలకు ఉపయోగించకూడదను నుద్దేశముతో సాలూరు ఘాటీరోడ్డు

బహిష్కరించవలయునని, పాఠశాలలలో కేవలము ఒరియాభాషనే నేర్పవలయునని ఇప్పటి యుత్కళప్రముఖులు కొందరు ఆందోళన కావించుచున్నారు. విద్యాభ్యాసనము మాతృభాషామూలమున జరుపు ప్రయత్నముతో ఒరిస్సాప్రభుత్వమువారొకసమితి నేర్పాటు చేసినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. దాని ఫలిత మాంధ్రభాషయెడల ఎట్లు పరిణమించునో తెలియదు.

ధాన్యము, బియ్యము, చింతపండు, శనగలు, గోధుమలు, తోళ్లు, ఆవాలు, వలిశలు, పిప్పలిమోడి, రెల్లచెక్క, కరక్కాయలు, కలప మున్నగునవి జయపురమునుండి సాలూరు విజయనగరములకు ముఖ్యముగా ఎగుమతి యగును. ఆ స్థలములనుంచి జయపుర ప్రాంతమునకు ఉప్పు, కిరసనాయిలు, బట్టలు, నూలు, కాగితములు వగైరా వ్రాతసామగ్రులు, కిరాణాసామానులు, తమలపాకులు, ఇనుపసామానులు, నూనె, నెయ్యి, సున్నము మొదలగునవి దిగుమతి యగును. జయపుర ధాన్యము సాలూరు, బొబ్బిలి, గజపతినగరం తాలూకాలలోను, బియ్యము వగైరాలు విజయనగరము, విశాఖపట్టణపు మార్కెట్టులలోను ఖర్చగును. వలిశలు వగైరాలు పైకి ఎగుమతి యగును. నవరంగపురమునుండి జయపురమువీదుగా రెండు బస్సులును, సాలూరునుంచి నవరంగపురమువరకు రెండు బస్సులును జనుల రాకపోకల నిమిత్తమును, ఎగుమతి దిగుమతుల నిమిత్తమును — రాను ముప్పది, పోను ముప్పది — లారీలును, వందలకొలది బండ్లును ప్రతిదినము తిరుగుచుండును. సాలూరు ఘాటీమీద లెక్కించినచో ప్రతిదినము వచ్చెడి పోయెడి బండ్లు సుమారు ౧౫౦౦ లకు తక్కువ యుండవు. సాలూరు గొప్ప వర్తక స్థలమగుటచే సాధారణవర్తకమే కాక యావత్తు కొండవర్తకమును సాలూరుతో జరుగుచున్నది. ఉత్కళుల యాందోళన సాలూరు ఘాటీరోడ్డు విడిచిపెట్టి కోరాపుట్టినుంచి రాయగడకు పక్కారోడ్డు వేయవలయునని —. ఉద్దేశము? ఆంధ్రదేశముతో సంపర్కము లేకుండ చేయుటకు. ఈ రోడ్డు వేయుట సర్వజనసమ్మతమే. ఇదివరకే చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారు లక్ష్మీపురమువరకు కొంత వేయించియే యున్నారు. కోరాపుట్టి ప్రాంతమునుండి రాయగడ ప్రాంతమునకు అటునుంచి యిటు పోవలసిన యుద్యోగులకు ప్రజలకుమాత్రమే ఉపయోగించును గాని వర్తకమునకుగాని, దిగువదేశముతో రాకపోకలు జరుపుటకుగాని, విస్తారము చుట్టుదారి యగుటచే అధికవ్యయమే కాక మిక్కిలి యసదుపాయముకూడ కలుగును. పొట్టంగి తాలూకానుంచి సాలూరుతో జరుగు కొండవ్యాపారమునకు అవసరముగాని, వీలుగాని పొత్తిగా లేదు సరేకదా సాధారణవర్తకమునకును మిగుల ప్రతిబంధకమై యుండును. ఒకబియ్య ముదాహరణగ తీసికొని చూచిన తక్కినవానినిగురించియు తెలియగలరు. ధాన్యపుపంట రాయగడ, గుణుపుర ప్రాంతములందు అధికము. కావున క్రొత్తమార్గము ద్వారా జయపురబియ్యము ఎగుమతిచేసినచో సముద్రున కుప్పదర్శనమువలె నుండును. రాయపుర ప్రాంతములందును వరిపంట విస్తారముగా నుండుటచే జయపురబియ్య మవసరము లేదు. కాగా, తిరిగీ విజయనగరమునకే రైలు మార్గమున పంపవలయును. చుట్టుదారివలన కలిగెడు అధికఖర్చులకుతోడు రాయగడనుంచి రైలుపై ఎగుమతిచేయుటకు నిలువవలన కలుగు ఖర్చులు కలిపి బియ్యము నమ్మవలసి వచ్చును. అందుచే దూసినుంచియు, గుణుపురమునుంచియు, రాయపురమునుంచియు వచ్చు బియ్యముతో. సమముగా నమ్ముటకు వీలులేక జయపురములో ధర తగ్గించవలెను. తగ్గించినయెడల వ్యవసాయదారులకు కొండజాతివారికి కొంప మునుగక తీరదు. సాలూరు రోడ్డుకారణమున కలిగిన వర్తకముచే ఇప్పటి పంటలకు ధరలు కలిగి వ్యవసాయదారులకు ఒక పూటకైన ఇపు డన్నము దొరకుచున్నది. మరియు ఈ యేజన్సీలో అవసరమై, దిగువనుంచి వచ్చు ఉప్పు వగైరాలకు కూడ క్రొత్తమార్గమున వచ్చుచో ధర లధికమగును. అందుచే ఇప్పటి వ్యవసాయదారులు "గోడపెట్టు చెంపపెట్టు" అన్నట్టు రెండువిధములను నష్టముపొంది తిండికిలేక యుందురు. ఇంతియగాక వర్తకులు, బస్సు, లారీ, మిల్లుల సొంతగాండ్రు, బండ్లవాండ్రు అయిన ఆంధ్రులకే కాక ఆ దెబ్బ దేశమంతకు తగులును. కావున ఒరిస్సాప్రభుత్వమువారు దూరదృష్టి లేని కొందరి యుత్కళుల ఆందోళనము సరకుగొనక నూతనమార్గము పూర్తియైన పిమ్మట సాలూరురోడ్డును విడిచిపెట్టక తగిన మరమ్మత్తులు చేయించుచు యథాస్థితిలో నుంచెదరు గాక!

ఈ ప్రదేశమందలి ప్రజ లందరియొక్క నానావిధ సౌకర్యములకై చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారు సంవత్సరమునకు మొత్తమున 30 లక్షల రూపాయిల చొప్పున వెచ్చము చేయుచు వచ్చిరి. ఆవిధముగా ఖర్చుపెట్టుటకు ఒరిస్సాప్రభుత్వమువారికి శక్యమెక్కడిది? ఈ యన్నికారణములచే కోరాపుట్టి మండలమందున్న యాంధ్రు లొరిస్సాలోనే యుండవలసినచో పెక్కు ఇక్కట్టులకు పాలుకావలసివచ్చును. దీనికి కర్తవ్యము ఆంధ్రనాయకులు ప్రబలప్రయత్నములు చేసి ఒరిస్సాలో కలుపబడిన యాంధ్రభాగములను మరల ఆంధ్రరాష్ట్రమున చేర్పించుటయే.

ఆంధ్రవాణి

కేసరి ఆదినారాయణ శర్మ

ముగురుమూర్తులు నీకు ముత్యాలహారమ్ముఁ జేసి వైచిరి ముద్దుఁ జిలుకరించి
నిజుపేద యొక్కండు నిర్మలభక్తి యర్థి కమ్మకస్తురి తిలకమ్ముఁ దీర్చె
కుమ్మరకొలముది కొమ్మ యొకర్తుక మగజాల హావణిల్లు మకుట ముంచె
శృంగారరసపిపాసి యొకం డమృతబిందువులఁ జిందు నొక కొన్ని ఫలము లిచ్చె
ముద్దుపల్కుల దిట్ట మూమామఁగాఁ గట్టెఁ బారిజాతమ్ముల సౌరభమును
వెలవెలందుక యోర్తు వెలలేని బంగారుచీరఁ గట్టఁగఁ బెట్టె సౌరు గూర్చె

గడన కెక్కఁగఁ జేసె నీ నుడులకడిమి
'నల్లికల బిగువు'ను జూపి యయ్య యొకఁడు
'మృదుల వాగ్గుంభనము' నొక్క మేటి చాటె
నఖిలహితవాణి! కల్యాణి! ఆంధ్రవాణి!

కల్పనాచాకచక్యములోనఁ జేమించి పింగళివారింటఁ బెరిఁగినావు
ఒకమాట పై కని యొండు రెండర్థాల భూషణాదులచేతఁ బొలిచినావు
భావరంజక పద లావణ్యమును గూర్చి చేమకూరకుఁ బస చేర్చినావు
అచ్చంపుబాస మాటాడఁగా నేర్చి తిమ్మన్నలతో నాట లాడినావు

ఔర! నీపెంపు నీసొంపు నీరసజ్ఞ
తా విశేషపాకంబును నీ విలాస
చేష్టలును జూడఁజూడ నచ్చెరువు నూవె
అఖిల హితవాణి! కల్యాణి! ఆంధ్రవాణి! *

'విజ్ఞానచంద్రికా' విహారణమ్ముల నల్పి 'సాహితీసభల' విశ్రాంతి గాంచి
ధృతి 'నాంధ్రపత్రికా' తేజమ్ము నెలరించి 'భారతీ' కీర్తి నింపార నెఱపి
'గ్రంథమాలా'వనుల్ గలయంగఁ ద్రిమ్మరి 'అవతారతత్త్వా'ల నవధరించి
'నవ్వులతోఁట'లోఁ బువ్వుల నారిచి 'సర్వస్వఖను'లను సరగ నెమకి

'కృష్ణవేణియు' నీకళాతృష్ణఁ దీర్ప
లలితనీరాజనము 'గృహలక్ష్మి'యిడఁగ
'విశ్వవిద్యాలయాం'గన విందు వెట్ట
హాయిఁ గనినట్టి రాణి వీ వాంధ్రవాణి!

---

* సూచన:—గీతములోఁ బైపాదములకు వరుస కలదు. మొదటిపాదములోఁ గళాపూర్ణోదయము, రెండవపాదములో రెండర్థాల యలంకారము లని, రెండర్థాలచే రామరాయ భూషణాదుల నని, మూఁడవపాదములో లావణ్యము లవణ సంబంధ మని రెండవ యర్థము, నాలవపాదములో తిమ్మన్నలతో ననుట కూచిమంచి, ప్రవ్వగిరివారలతో ననియు గమనింపఁగలరు. కే. ఆ.

శ్రీరంగపతి భక్తి సేవించి మధురమీనాక్షీశు పదపూజన మ్మొనర్చి
వేంకటప్రభునకు వినతుల నర్పించి కాళహస్తీశు నగ్గలిక మ్రొక్కి
రంగనాయకుని నారాధించి సింహపురీశ్వరు నర్చలఁ బ్రీతుఁ జేసి
కిష్కింధ వీక్షించి కృష్ణరాయుని సభాస్థానాంగణమున స్వేచ్ఛగఁ జరించి
శ్రీమల్లికార్జును సిరిగిరిలోఁ జూచి యతని వ్రాఁగింటికి నతు లొనర్చి
కంబానఁ బొడమిన ఘను నహోబిల నృసింహుని ముక్తిధనదునిఁ గని యెఱింగి

కొండవీడును నల్గొండ గోలకొండ
రాణ్మహేంద్రమ్ము పలనాడు రాచకొండ
లెలమిఁ బర్యటనమ్ములఁ దెలఁగి తౌర!
అఖిలహితవాణి! కల్యాణి! ఆంధ్రవాణి! *

కృతికన్యకల కర్హపతుల నన్వేషించు కవిశేఖరులఁ గాంచఁ గలుగునపుడు
భువనప్రశస్తమై పొలుచు భాషాసేవ నిఖిలాభిసంధ్యమై నెగడునపుడు
శిల్పకల్పనయం దనల్పచాతురిఁ జూపు కవిలోకనుతు లందఁ గలుగునపుడు
అభినవమార్గవిహారులై యొసఁగు భావకవుల ధృతి నెన్నవలసినపుడు

ప్రాజ్య సామ్రాజ్య వైభవోపమ సుఖమ్ము
నంది యానందమును గాంచునట్టి ధన్య
వీవె కద నిస్తులామోద భావవిలస
దర్థభూషారుచిరవాణి! ఆంధ్రవాణి!

కాశినాథునివంశకలశాబ్ధిచంద్రుండు నిన్ను గోముగఁ బెంచుచున్నవాఁడు
శ్రీపాదవంశప్రసిద్ధమౌక్తికము నిన్ గైసేయఁగల దిట్ట గలఁడు చెంత
చెళ్ళపిళ్ళకులాబ్ధిశీతాంశుఁడు గలండు నీకీర్తి దిక్కులు నిండఁజేయఁ
బీఠికాపురనేత పేరోలగమున నిన్నరుదార నెలకొల్పి యరయుచుండు
పండితసత్కార భవ్యకీర్తి సమగ్రశీలి యున్నాఁడు గద్వాలఱేఁడు
జాషువకవి నూత్నభూషణములు మేల్మిసూడిద లిడి నీకు సొగసు దెచ్చు

జయపురాధీశ్వరుండు నిన్ బ్రశస్తరత్న
ఘటితసింహాసనాసీనగా నొనర్చు
నీదు మురిపెంపు నుడిసొంపు నేర్పు గూర్పు
అఖిలకల్యాణములరాణి! ఆంధ్రవాణి!

---

*సమాచారము — పైఁ గనిన క్షేత్రాదులెల్లను సాంధ్రకావ్య పురాణాదిక ప్రసిద్ధంబు లగుట సాంధ్రవాణీ పర్యటనమ్మునఁ జేర్పఁగల్గితి నని భావము. కే. ఆ.

ఫెడరేషను: రాష్ట్రములు - ధనసమస్య

తిమ్మరాజు సత్యనారాయణరావు

"ధనమూలమిదం జగత్" అనేలోకోక్తి అందరికీ తెలిసినదే. అది వ్యక్తులవిషయంలో ఎంత నిజమో, ప్రభుత్వాలవిషయంలోనూ అంతే నిజము.

మన రాష్ట్రంలోనూ, ఇంకా ఆరురాష్ట్రాలలోను కాంగ్రెసుమంత్రివర్గాలు ఏర్పడినవి. పరిపాలన ప్రజాప్రతినిధుల చేతులలోనికి వచ్చింది. ప్రజలందరూ గంపెడాశతో ప్రభుత్వం ఏమేమో చేసి తమక్షేమాన్ని ఒక్కసారిగా బాగుచేసేస్తుందని ఎదురుచూస్తున్నారు. విద్యావ్యాప్తి కావాలి; త్రాగేటందుకు, వ్యవసాయానికి నీళ్లు కావాలి; రోడ్లు, వంతెనలు కావాలి; ఆస్పత్రులు, డాక్టర్లు, మందులు, మంత్రసానులు కావాలి; వ్యవసాయాభివృద్ధికి పరిశోధన, ప్రచారము, ప్రదర్శనము కావాలి; రైతులు తయారుచేసిన వస్తువులు అమ్ముడుపోయే ఏర్పాట్లు కావాలి; వారికి తగురీతిని అప్పులు కావాలి; కార్మికులకు, పేదలకు ఇండ్లు కావాలి; అనాథలకు అన్నం కావాలి; నిరుద్యోగులకు ఉద్యోగం కావాలి; పరిశ్రమలకు సహాయం కావాలి; పల్లెటూళ్లకి రేడియోలుకావాలి! అక్కరలేని దేమున్నది? అన్నీ కావాలి.

అంతేకాదు; పన్నులు — ముఖ్యంగా భూమిపన్ను తగ్గాలి!

ఇన్నిటికీ కావలసినడబ్బు ఎక్కడనుండి వస్తుంది? ఖర్చులు ఎక్కువ కావాలి — పన్నులు తగ్గాలి!

రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వాల ధనసమస్య అన్ని సమస్యలకు కీలకంవంటిది.

ప్రభుత్వానికి ధన మంతా ప్రజల నుండియే రావాలి. ప్రజలిచ్చే పన్నులద్వారా వచ్చినడబ్బు ప్రభుత్వం ఖర్చుపెడుతుంది. అయితే, మనదేశంలో ఒకప్రభుత్వమే కాదు మూడుతరహాల ప్రభుత్వాలున్నాయి:—

(౧) కేంద్ర, లేక ఫెడరల్ ప్రభుత్వము.

(౨) రాష్ట్రప్రభుత్వాలు. — మన మదరాసురాజధానిలోని ప్రభుత్వంవంటివి.

(౩) స్థానికప్రభుత్వాలు — అనగా మునిసిపాలిటీలు, డిస్ట్రిక్టుబోర్డులు, పంచాయితీలు మొదలయినవి.

ఈమూడుతరహాల ప్రభుత్వాలకు డబ్బు ప్రజలవద్దనుండియే రావాలి; అంటే, ప్రజలు పన్నులద్వారాను, ఇతరవిధాలను, చెల్లించే డబ్బు ఏదో ఒకవిధముగా ఈ ప్రభుత్వాలు పంచుకోవాలన్నమాట. ఈ పంపకము సరిగా కుదరకపోతే చాలా చిక్కులు వస్తాయి. ఒక ప్రభుత్వానికి డబ్బు చాలకపోవచ్చును; లేదా ఒకప్రభుత్వం ఇంకొకప్రభుత్వంమీద డబ్బు కోసం ఆధారపడి స్వాతంత్ర్య మంతా కోల్పోవచ్చును.

స్థానికప్రభుత్వాలు రాష్ట్రప్రభుత్వాలకు లోబడినవి. అందుచేత వాటిసంగతి ప్రస్తుతం తలపెట్టక, ఫెడరేషనుకీ, రాష్ట్రాలకీ ఆదాయ వ్యయాలపంపకం ఎలా జరగవలెనో, ఎలా జరగింకో కొంచెం ఆలోచిద్దాం.

ఫెడరల్ ప్రభుత్వము దేశ మంతటికీ సంబంధించినది. దేశమందలి ప్రజలందరికిని కావలసిన వ్యవహారాలు చూసేది. దేశాన్ని పరదేశీయుల దాడినుండి రక్షించుట, ఇతరదేశాలతో రాజకీయ సంబంధాలు, దేశానికంతటికీ సంబంధించిన వర్తకము, వాణిజ్యము, పరిశ్రమలు, రైల్వేలు మొదలయినవి ఫెడరేషనుకు చెందినవి. రాష్ట్రప్రభుత్వాలు ఆయా ప్రాంతములకు ప్రత్యేకముగా అవసరమయిన పనులు చేసేవి. వ్యవసాయము, విద్య, ప్రజల ఆరోగ్యము, స్థానికపరిశ్రమలు, న్యాయ నిర్వహణము, శాంతిభద్రతలు కాపాడుట, స్థానిక స్వపరిపాలన మొదలయినవి రాష్ట్రప్రభుత్వాలు నిర్వహించాలి. కొన్నిపనులు రెండింటికీ సంబంధించినవే కాని, చాలాభాగం రెండుతరహాల ప్రభుత్వాలూ వేర్వేరుపనులు చూసుకుంటాయి.

తమతమ పనుల విషయములలో ఏ ప్రభుత్వానికి ఆప్రభుత్వము పూర్తిగా స్వతంత్రముగా ఉండాలి. ఇది ఫెడరల్ విధానము యొక్క ముఖ్యలక్షణము. ఫెడరేషనుకి రాష్ట్రాలతో పనవు; ఫెడరేషను తాలూకు పనులలో రాష్ట్రాలసమ్మతి అవసరంలేదు. ఇందులో ఏ ఒక ప్రభుత్వమయినా రెండవదాని అనుగ్రహంమీద ఆధారపడితే అది ఫెడరల్ విధానము కానేకాదు.

అందుచేత, ఈ ప్రభుత్వాలకి, తమతమ పనులు నెరవేర్చుకోడానికి కావలసిన సొమ్ము ఇతర ప్రభుత్వాల నడగవలసిన అవసరం లేకుండా వేరే యేర్పాటుకావాలి. అలా యేర్పాటు చేయడంలో ఈక్రింది ముఖ్యసూత్రాలు గమనించాలి.

(౧) ఏ ప్రభుత్వానికి ఏర్పాటుచేసిన సొమ్ము ఆప్రభుత్వం పెట్టవలసిన ఖర్చులకు

సరిపోవాలి (Adequacy). లోటెంతఖర్చు మీద పడేసి, కాస్త ప్రాముఖ్యత చేతికిచ్చి, మాకు వేరే యేర్పాటు చేశామంటేమాత్రం లాభ మేమిటి ?

(౨) ఒక ప్రభుత్వంచేసే పనులకు, దానికి చూపించిన ఆదాయాధారములకు పొత్తు కుద రాలి (Suitability).

మాటవరుసకు మన చెన్న రాజధానికి మన రాష్ట్రంలోను విశాఖపట్నంలోను దిగుమతి అయ్యే సరుకులమీద పన్నులువేసుకొని ఆదా యం రాబట్టుకోమన్నా రనుకుందాము. మనం పన్నులు వేస్తాం ; మనకంటె బొంబా యిలో తక్కువవేశా రనుకుందాం. అప్పుడు సరుకు లన్నీ బొంబాయిలోనే దిగుతాయి, ఇక్కడి రేవులకు రానేరావు. అక్కడకూడా మనం వేసేటంతపన్నులే వేసేలాగ చూసే అధి కారం మనకు లేదు. కనుక, అన్ని రేవులలోనూ ఒకేరీతిని పన్నులు విధించేలాగున చూడా లంటే ఆపని ఫెడరేషన్ చెయ్యాలిగాని రాష్ట్రాలు చెయ్యలేవు. అందుచేత ఎగుమతి దిగుమతిపన్నులు ఫెడరేషన్‌కి కుదురుతాయి కాని, రాష్ట్రాలకు కుదరవు. ఆవిధంగా ప్రభు త్వం చేసే పనులకు, దానికిగల ఆదాయాధా రాలకు పొత్తు కుదరాలి. లేకపోతే ఆదాయం సంపాదించడం కష్టమవుతుంది.

(3) ప్రభుత్వాలకిచ్చిన ఆదాయము ప్ర స్తుతం సరిపోవడమేకాక, అవసర మయితే పెరిగేదిగా ఉండాలి (Elasticity).

పరిస్థితు లెల్లప్పుడూ ఒకలాగే ఉండవు. హఠాత్తుగా పెద్దఖర్చేదయినా రావచ్చును; కాలక్రమేణా ప్రభుత్వాలు చేయవలసిన కార్యాలతోపాటు ఖర్చులుకూడా పెరగక మానవు. ఒకయుద్ధం వచ్చిం దనుకుందాం. ఫెడరల్ ప్రభుత్వము ఇతరులను యాచించ వలసిన అవసరం లేకుండా తగినధనము తెచ్చు కోగలిగిన స్థితిలో ఉండాలి. రాష్ట్రప్రభు త్వాలుకూడా తాము ప్రజాశ్రేయస్సుకోసం కావలసినవాటికి ఎక్కువగా ఖర్చుపెట్టవల సినకొలది, తమ ఆధారములద్వారా ఎక్కువ ఆదాయం తెచ్చుకోగలగాలి.

(౪) ఫెడరేషన్‌లో చేరిన రాష్ట్రాలు, సంస్థానాలు అన్నిటికీకూడా ఈ పంపక ములో అన్యాయం లేకుండా సమానస్థితిలో ఉండేలాగ చూడాలి (Equity); అనగా, ఒకరాష్ట్రానికి ముఖ్యమైన అవస రాలకే డబ్బు లేకుండా ఉంటే, ఇంకో రాష్ట్రానికి ఇష్టంవచ్చినట్లు ఖర్చుపెట్టేలాగ ధనమియ్యడంవంటి అన్యాయాలు జరగరాదు. అంతేకాదు; ఫెడరేషన్ ధనవంతములయిన రాష్ట్రాలనుండి రాబట్టిన ధనమునుండి పేద రాష్ట్రాలకు కావలసిన ధనసహాయం చేయాలి.

పెనుకొండకోట ముఖద్వారము

ఈ మాత్రా లన్నిటికీ సరిపడేలాగ పంప కముచేయడం చాలాకష్టము. రెండవమాత్రను ననుసరించి కార్యనిర్వహణమునుబట్టి ఆధారములు పంచిపెట్టితే, చాలా ఆధారాలు ఫెడరల్ ప్రభుత్వానికే పోతాయి— రాష్ట్రములకు డబ్బు చాలదు. అందువలన, కొన్ని ఆధారములు డబ్బు వసూలుచేయడానికి ఫెడరేషన్ చేతిలో పెట్టి, వానిలో భాగమో, పూర్తిగానో, నిర్ణయమైన ఒకపద్ధతిప్రకారం రాష్ట్రాలకుపంచిపెట్టమనడం సామాన్యముగా జరుగుతూఉంటుంది.

ఈ మాత్రములు మనస్సులో నుంచుకొని, ప్రస్తుతం అమలులోఉన్న పంపకపుపద్ధతి సరియైనదా కాదా అని పరిశీలించాలి. ముందు ఇంతకు పూర్వమున్న పద్ధతినీ, ప్రస్తుతపద్ధతి యేర్పడినవిధమునూ కొంత పరిశీలిస్తే మంచిది.

౧౯౨౦-వ సంవత్సరానికి పూర్వము కేంద్రప్రభుత్వానికి, రాష్ట్రప్రభుత్వాలకు ఖర్చులు ఆదాయం పంచుకొనే యేర్పాట్లేవో ఉండేవికాని, రాష్ట్రాలకు ధనవిషయంలో నిజమైన స్వాతంత్ర్యమేమీ ఉండేదికాదు.

౧౯౨౦ లో మన రాజ్యాంగవిధానము మారింది. రాష్ట్రాలలో ద్వంద్వ ప్రభుత్వ విధానము ఏర్పడినది. కొన్ని పరిపాలనా శాఖలను ఎన్నికైన ప్రజాప్రతినిధుల బలము మీద నియమింపబడిన మంత్రులచేతిలో పెట్టారు. రాష్ట్రములకు కొంచెం స్వాతంత్ర్యం కలిగించడానికి కొన్ని ఆదాయాధారములు ప్రత్యేకం రాష్ట్రాలకి, కొన్ని ప్రత్యేకం కేంద్ర ప్రభుత్వానికి యిచ్చారు. ఆ విధానము ప్రకారము కేంద్రప్రభుత్వాని కిచ్చిన ఆదాయాధారా లివి:—

(౧) సుంకములు (కస్టమ్సు— ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులు).

(౨) ఆదాయపుపన్ను (ఇన్‌కమ్‌టాక్సు).

(౩) ఎక్సయిజు పన్నులు, మత్తుపదార్థములమీద కాక మిగిలినవి (ఎక్సయిజు పన్నులనగా దేశంలో తయారై దేశంలోనే ఉపయోగపడే వస్తువులమీద విధించే పన్నులు).

(౪) రైల్వేలవలని ఆదాయము.

(౫) పోస్టాఫీసు, టెలిగ్రాఫు—వీనివలని ఆదాయము.

రాష్ట్రప్రభుత్వాల కిచ్చిన ఆధారములు:—

(౧) భూమిపన్ను.

(౨) నీటిపన్నులు.

(౩) అబ్కారీ (మత్తు పదార్థములమీద ఎక్సయిజు పన్నులు).

(౪) అడవులవల్ల ఆదాయము.

(౫) కోర్టుఫీజు.

(౬) రిజిస్ట్రేషన్ ఫీజు.

(౭) స్టాంపులు.

(౮). ఆదాయపుపన్ను పెరుగుదలలో ఒక స్వల్పభాగము.

ఇవికాక "షెడ్యూలు పన్ను"లని — ప్రకటనలమీద, వారసత్వపు ఆస్తులమీద, జూదపు పందెములమీద, సినిమాలు మొదలయిన వేడుకలమీద పన్నులు విధించుకొనే అధికారం రాష్ట్రప్రభుత్వాల కిచ్చారు.

ఇదివరకు కేంద్రప్రభుత్వమునకు చెందుతూ ఉన్న భూమిపన్నువంటి ముఖ్యమైన ఆధారాలు రాష్ట్రప్రభుత్వాల కిచ్చివేయడంవలన కేంద్ర ప్రభుత్వానికి వచ్చేలోటు భర్తీచేయడానికి, రాష్ట్రాలన్నీ కొంతకొంత మొత్తము ఏటేటా కేంద్రప్రభుత్వానికి చెల్లించుకోవలెనని యేర్పాటుచేశారు. ఆ మొత్తము లివి —

మదరాసురాజధాని	రు.	౩౪౮	లక్షలు.
యునైటెడ్ ప్రావిన్సెస్	,,	౨౪౦	,,
పంజాబు	,,	౧౭౫	,,
బెంగాలు	,,	౬౩	,,
బొంబాయి	,,	౫౬	,,
సెంట్రల్ ప్రావిన్సెస్	,,	౨౨	,,
అస్సాం	,,	౧౫	,,
బీహారు, ఒరిస్సా	,,	ఏమీ లేదు.	

ఈ మొత్తములు కేంద్ర ప్రభుత్వమునకు వీలు కాగానే తగ్గించి క్రమేణా రద్దుచేయాలని నిర్ణయించారు.

దీనివల్ల జరిగిన దేమిటంటే, రాష్ట్రప్రభుత్వాలకు ప్రత్యేకముగా ఆదాయాధారాలేర్పడినవికాని, నెత్తిమీద బోలెడంత ఖర్చు పడింది. బాగా ఖర్చుపెట్టవలసిన శాఖలు — విద్య, ఆరోగ్యము, పరిశ్రమాభివృద్ధి, స్థానిక స్వపరిపాలనవంటివి మంత్రుల చేతులలోనికి వచ్చాయి. ముఖ్యమైన రివిన్యూవంటి శాఖలు గవర్నరుచే నియమింపబడిన కౌన్సిలర్ల చేతిలోనే ఉండిపోయాయి. గవర్నరే సర్వాధికారి; ఆయన దేనినయినా త్రోసిరాజని తన యిష్టంవచ్చినట్టు చేయవచ్చును. పైగా ప్రతి చిన్నవిషయానికికూడా గవర్నరు జనరల్ గారి (వైస్రాయిగారి) అనుమతికావాలి; ఆయనకి అప్పు తెచ్చుకోడానికికూడా ఇండియా గవర్నమెంటువారిని ఆశ్రయించవలసినదే కాని ఏమీ స్వతంత్రం ఉండేదికాదు. అందరికిపైన ఇంగ్లండులో ఉన్న ఇండియామంత్రి సమస్త విషయాలపైనా సర్వాధికారాలు చెలాయిస్తూ ఉండేవాడు.

ఖర్చు మీదపడింది, స్వతంత్రంలేదు, డబ్బు లేదు! ఒకచేతితో యిచ్చినడబ్బు, ఇంకో చేతితో పైనచెప్పిన మొత్తాలరూపకంగా తీసేసుకున్నారు. ఇంక, బొంబాయి, బెంగాలువంటిరాష్ట్రాలకు భూమిపన్ను ప్రత్యేకించి యిచ్చినంతమాత్రాన ఆట్టే డబ్బు చేరలేదు. అక్కడ వర్తకము, పరిశ్రమలు బాగా అభివృద్ధి చెందాయి. ఆదాయపుపన్ను బాగా వస్తుంది. అందుచేత ఈ ఆదాయపుపన్నులో మంచిభాగం తమకీయవలసినదని ఆ రాష్ట్రాలవారు అలజడిచేయడం ప్రారంభించారు.

ఈ విధానంక్రింద రాష్ట్రప్రభుత్వాలకు పని జరుపుకోవడం కష్టమయిపోయింది. ప్రతి రాష్ట్రంలోనూ ఆదాయము ఖర్చుకి చాలక లోటుకనబడుతూ వచ్చింది. కేంద్రప్రభుత్వం పుచ్చుకుంటున్న మొత్తములు వదిలేయాలని రాష్ట్రాలు చాలా అలజడిచేశాయి. చివరకు, ౧౯౨౫-౨౬లో ఈ మొత్తములు తగ్గించడం ప్రారంభించి, ౧౯౨౭-౨౮ నాటికి పూర్తిగా రద్దుచేశారు.

సైమన్ కమిషన్ విచారణ: — ద్వంద్వ ప్రభుత్వవిధానము విఫలం కావడాని కొక కారణము ధనవిషయమైన యేర్పాట్లు సరిగా ఉండకపోడమే. కోట్లకొలది ప్రజలుగల దేశంలో, ప్రజల అభివృద్ధికి కావలసిన కార్యాలు నెరవేర్చాలంటే బోలెడంతసొమ్ము కావాలి. ఈ కార్యాలమీద ఖర్చు క్రమేణా పెరిగేది కాని తగ్గేదికాదు. ఈ కార్యాలన్నీ నెరవేర్చవలసిన బాధ్యత రాష్ట్రప్రభుత్వాలది. కాని, రాష్ట్రప్రభుత్వాల కిచ్చిన ఆదాయాధారములు పెరిగేవి కావు. భూమిపన్ను అప్పటికే తడిసిమోపెడైనది. ఇంక తగ్గవలసినదేకాని హెచ్చరాదు. మద్యపాననిషేధం అవలంబించినకొలది అబ్కారీ ఆదాయం నశించిపోతుంది. పెర్మనెంటు సెటిల్మెంటులో ఉన్న బెంగాలువంటి రాష్ట్రాలలో భూస్వాములు ధనవంతు

లవుతూఉన్నా భూమిపన్ను ఎప్పటిలాగే ఉంటుందికాని పెరగదు. ఇంక ఆదాయం వచ్చేది ఎల్లాగ ?

కేంద్రప్రభుత్వానికో, పెట్టవలసినఖర్చులు న్యాయంగా చూస్తే తగ్గాలిగాని హెచ్చకూడదు. అన్నిటికంటె ముఖ్యమైనది సైన్యంమీద ఖర్చు బాగా తగ్గించవచ్చును. అప్పటిలో సాలీనా దాదాపు ౭౦ కోట్ల రూపాయలు ఖర్చుపెట్టేవారు. ఇప్పుడు రు. ౪౫ కోట్లకు తగ్గినది. ఇంక ఆదాయాధారాలన్నీ కాలక్రమేణా దేశస్థితి బాగుపడినకొలది హెచ్చేవేకాని తగ్గేవికావు. సుంకములు, ఆదాయపుపన్ను, రైల్వేఆదాయము, ఎక్సైజు పన్నులు - ఇవన్నీ అల్లాంటివే.

ఖర్చు పెరుగుతూ ఉండి బాగా సొమ్ము కావలసిన రాష్ట్రాలకు పెరగని ఆదాయాధారాలు వచ్చాయి. ఖర్చు తగ్గుతూరావలసిన కేంద్రప్రభుత్వానికి పెరిగే ఆధారాలు వచ్చాయి.

ఈస్థితిలో, సైమన్‌కమీషన్‌వారు రాజ్యాంగవిధానాన్నిగురించి విచారణ చేయడానికి వచ్చారు. ఆవిషయంలో ఆకమీషన్‌కి సలహాదారుగా ఉన్న సర్ వాల్టర్ లెయిటన్ అనే సుప్రసిద్ధ అర్థశాస్త్రజ్ఞుడు ఒకచక్కని నివేదిక తయారుచేశాడు.

ఆనివేదికలో, కేంద్రప్రభుత్వంవారి ఖర్చు తగ్గించి కొంత ఆదాయం రాష్ట్రప్రభుత్వాల కివ్వడం ముఖ్యమైన సూచన. అదికాక, కొన్ని కొత్తపన్నులు కేంద్ర ప్రభుత్వమే విధించి, వసూలుచేసి, రాష్ట్రప్రభుత్వాలకు పంచిపెట్టాలని సూచించాడు. మూడవది — రాష్ట్రప్రభుత్వాలకు కొన్ని కొత్తపన్నులు విధించుకోడానికి అధికారం యివ్వాలని సూచించాడు. ఈ మూడువిధాలా రాష్ట్రప్రభుత్వాల ఆదాయం వృద్ధిచేస్తేనేగాని ప్రజోపయోగకరములైన కార్యాలు చేయడానికి వీలుండదని ఆయన స్పష్టంగా చెప్పేశాడు. ఆయన నివేదికలో సూచించిన పంపకపుపద్ధతి యిది:

(౧) కేంద్ర ప్రభుత్వానికి చెందిన ఆధారాలలో, ఆదాయపుపన్ను ఏరాష్ట్రంలో నయివాసనే వసూలయినదానిలో సగం ఆ రాష్ట్రానికి ఇయ్యవలెను. ఇది బొంబాయి, బెంగాలువంటి పారిశ్రామిక రాష్ట్రాలకు సంతృప్తికరంగా ఉంటుంది.

ఉప్పుపన్నువలని ఆదాయము క్రమేణా రాష్ట్రాలకు పంచిపెట్టవలెను.

వర్తక వాణిజ్యములపై స్టాంపుల రూపకముగా విధించేపన్ను కేంద్ర ప్రభుత్వానికే చెందవలెను.

(౨) రాష్ట్రప్రభుత్వాలు కొత్తగావిధించవలసిన పన్నులు:—

(i) వ్యవసాయదారుల ఆదాయములపై ఇదివరలో ఆదాయపు పన్ను లేదు. ఈపన్నును విధించవలెను. దీనివలన మదరాసు, యునైటెడ్ ప్రావిన్సెస్, పంజాబు మొదలయిన వ్యావసాయిక రాష్ట్రాలకు, పెర్మనెంటు సెటిల్మెంటు క్రిందనుంచి భూమిపన్ను హెచ్చించలేని బెంగాలు, బీహారుల వంటి రాష్ట్రాలకు లాభం కలుగుతుంది.

(ii) ఆదాయపు పన్నుపై, రాష్ట్రముల అవసరం నిమిత్తము, నూటికి ౨౫ వరకు రాష్ట్రాలు అదనపు పన్ను విధించుకోవచ్చును.

(iii) " టెర్మినల్ టాక్సెస్ ", అనగా రాష్ట్రాల పరిహద్దులలోఉండే రైల్వే స్టేషన్లు మొదలయినచోట్ల, ఒకరాష్ట్రంనుంచి ఇంకోరాష్ట్రానికి పోయే సరుకులమీద, ప్రయాణీకులమీద చిన్న పన్నులు విధించుకోవచ్చును.

(iv) ఇదివరకున్న 'షెడ్యూల్డు'పన్నులు ఇదివరలోలాగే రాష్ట్రాలకు చెందవలెను.

(౩) కేంద్ర ప్రభుత్వమే విధించి రాష్ట్రప్రభుత్వాలకు పంచిపెట్టే పన్నులు:— ప్రజలంతా ఉపయోగించే సిగరెట్లు, అగ్గిపెట్టెలు మొదలయిన వస్తువులమీద ఎక్సైజు పన్నులు విధించి, అవి రాష్ట్రాలకు జనాభానుసరించి పంచిపెట్టవలెను. కాలక్రమేణా వీనిలో ఉప్పుపన్నుకూడా చేర్చాలి. ఇలా చేస్తే, ప్రజాబాహుళ్యం కలిగి ఇతరవిధాల అభివృద్ధిలేని బీహారు, ఒరిస్సా, అస్సాం మొదలయిన రాష్ట్రాలకు లాభం కలుగుతుంది. ఈ పన్నులు విధించడంలోను, హెచ్చుచేయడంలోను రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలతో సంప్రదించి కేంద్రప్రభుత్వమే ఏర్పాట్లు చేయవలసి ఉంటుంది. ఎప్పుడయినా కేంద్రప్రభుత్వానికి అవసరమయితే ఆదాయపు పన్నుమీదను, పైనచెప్పిన ఎక్సైజుపన్నులమీదను అదనపుపన్నులు (సర్‌చార్జీలు) విధించుకోవచ్చును.

లెయిటన్‌గారు సూచించిన యీవిధానమంత చక్కనిపద్ధతి యిదివరలో ఎవరూ సూచించియుండలేదు. కేంద్రప్రభుత్వానికి, రాష్ట్రప్రభుత్వాలకి, స్వాతంత్ర్యానికి లోటు రాకుండా, ఆదాయాధారాల నిర్వహణమునకు పరిమితిని, రాష్ట్రప్రభుత్వాలకి అవసరమయిన డబ్బు ఏర్పాటుచేస్తూ, పారిశ్రామిక రాష్ట్రాలకు, వ్యావసాయికరాష్ట్రాలకు, ప్రజాబాహుళ్యంగల పేదరాష్ట్రాలకు సహాయం చూపగలిగిన విధానము ఇదొక్కటే.

అయితే, ఈవిధానం అమలులోకి రాలేదు. ౧౯౨౯వ సంవత్సరంనుంచి ఆర్థికమాంద్యం దేశంమీదపడి కేంద్రప్రభుత్వానికే డబ్బు చాలకపోయెను. ఇంక రాష్ట్రాలకిచ్చేదెక్కడ ? అదికాక, శాసనోల్లంఘనం ప్రారంభం కావడం, సైమన్‌నివేదిక మూలబడడం, రౌండుటేబులు సమావేశాలు జరగడం, ఫెడరేషన్ ఏర్పాటుచేస్తామనడం, ఆఫెడరేషన్‌లోకి స్వదేశసంస్థానాలుకూడా వస్తామనడం — ఇవన్నీ జరిగినవి. బ్రిటిషు ఇండియారాష్ట్రాలను, స్వదేశసంస్థానాలను కలిపి ఫెడరేషన్ ఏర్పాటుచేసే ఉద్దేశముతో ౧౯౩౫-వ సంవత్సరపు గవర్నమెంటు ఆఫ్ ఇండియాయాక్టు తయారయినది. దీనిప్రకారము, రాష్ట్రాలలో గవర్నర్లకిచ్చిన ప్రత్యేకాధికారములకు లోబడి, పరిపాలనంతా ప్రజలచేత ఎన్నుకోబడిన ప్రతినిధుల చేతులలోనికి వచ్చింది. పూర్వము వలె వైస్రాయిగారికి, ఇండియామంత్రికి రాష్ట్రాలకు సంబంధించిన ప్రతిచిన్న విషయంలోనూ జోహుకుములు చేయనక్కరలేదు. ధనవిషయంలోకూడా, అప్పులు తెచ్చుకోడానికి, పన్నులువేసుకోడానికి, ఇష్టంవచ్చినట్లు ఖర్చులలో మార్పులుచేయడానికి — కొలదిమినహాయింపులుపోగా — స్వాతంత్ర్యమున్నది.

కాని, కేంద్రమున, పూర్వపు గవర్నమెంటు ఆఫ్ ఇండియా పోయి, కొత్త ఫెడరల్ గవర్నమెంటు వస్తుంది. బ్రిటిషు ఇండియా ప్రతినిధులు, స్వదేశసంస్థానాధీశులచే పంప

బడిన ప్రతినిధులు కలిసిన శాసనసభలు రెండు ఏర్పడతాయి. వైస్రాయిగారి కిచ్చిన ప్రత్యేకాధికారములల్లా ఉండగా, సైన్యము, రాజకీయ వ్యవహారాలు మొదలయినవి ప్రజాప్రతినిధులచేతుల్లోకి రానేరావు. ధనవ్యవహారాలు పేరునకుమాత్రం ఒకమంత్రిచేతిలో ఉన్నా, ఆయనకువెనక వైస్రాయిగారిచేత నియమింపబడిన ఒక 'సలహాదారు' ఉంటాడు. ఆ'సలహాదారు' సలహానుసరించి మంత్రి నడుచుకోవాలి; అనగా, అసలు ముఖ్యవిషయాలేమీ ప్రజాప్రతినిధులచేతిలో ఉండవన్నమాట. ప్రజాప్రతినిధు లేమయినా చేయదలచుకున్నా నిరంకుశప్రభువులు, బ్రిటిషువారికి విశ్వాసపాత్రులు అయిన సంస్థానాధీశుల ప్రతినిధులు ప్రతిదానికీ అడ్డం వస్తారనడాని కేమీ సందేహంలేదు. ఫెడరేషన్ ఇటువంటిదైనప్పుడు, ఫెడరల్ ప్రభుత్వము వారినుండి ధనసహాయం రాష్ట్రప్రభుత్వాలు ఆశించజాలవని వేరే చెప్పనక్కరలేదు.

ఈ కొత్త ౧౯౩౫-వ సంవత్సరపు చట్టము ప్రకారం యీ క్రిందిరీతిని ఆదాయాధారాల పంపకం జరిగింది:—

1. ఫెడరేషనుకు (కేంద్ర ప్రభుత్వానికి) ప్రత్యేకంగా యిచ్చిన ఆధారములు:

(౧) దిగుమతిపన్నులు (ఉప్పుమీద మినహాయించి); రైల్వేలవలని ఆదాయము, ఫెడరల్ ప్రభుత్వమువారుచేసే యితర వ్యాపారములవలని లాభము; రిజర్వుబ్యాంకులాభములలో భాగము; కంపెనీలపై ఆదాయపు పన్ను.

(౨) ఎగుమతి పన్నులు; ఉప్పుపన్ను; మత్తుపదార్థాలు కానివాటిమీద ఎక్సయిజుపన్నులు.

వీనివలనిఆదాయము ఫెడరేషన్‌కే చెందుతుంది; కాని ఫెడరల్ గవర్నమెంటువారు, వారి యిష్టానుసారము, ఈ ఆదాయమంతాగాని, లేక ఇందులో కొంతగాని, రాష్ట్రప్రభుత్వాలకు ఇయ్యవచ్చును. లెయిటన్ గారు బెంగాలు, అస్సాం. మొదలయిన రాష్ట్రాలకు ఇచ్చితీరాలి. ఇది ఆ రాష్ట్రాలకు ప్రత్యేకసహాయంకోసం యేర్పడినది.

2. ఫెడరల్ ప్రభుత్వము, రాష్ట్రప్రభుత్వాలు పంచుకొనేవి:

(౧). ఆదాయపుపన్ను (వ్యవసాయదారుల ఆదాయములమీద, కంపెనీలమీద మినహాయించి)

ఇది కేంద్రప్రభుత్వంవారే వసూలుచేసి, ఇందులో సగానికి తక్కువ కాకుండా, ముప్పాతికకు ఎక్కువ కాకుండా ఒక నిర్ణీతభాగం రాష్ట్రాలకు పంచిపెట్టాలి. ఫెడరేషన్ క్రిందనున్న ప్రాంతాలలో వసూలయిన ఆదాయపుపన్ను, ఫెడరల్ ఆఫీసర్ల జీతాలమీద పన్ను, ఫెడరేషన్‌కే చెందుతాయి.

అత్యంతావసరం వస్తే ఫెడరల్‌గవర్నమెంటు ఆదాయపు పన్నుపై అదనపు పన్ను విధించవచ్చును.

3. రాష్ట్రాలకు చెందే ఆధారాలు:

(౧) వ్యవసాయంచేసే భూమికాక యితర విధముల ఆస్తిపై వారసత్వపుపన్నులు; రైల్వేలమీద, విమానములమీద తీసికొనిపోబడే వస్తువులమీద, ప్రయాణికులమీద విధించే టెర్మినల్ పన్నులు; హుండీలు, చెక్కులు, ప్రామిసరీనోట్లు, ఇన్సురెన్సు పాలసీలు, రసీదులు వగైరా పత్రములమీద అంటించవలసిన స్టాంపులవలని ఆదాయము.

ఇవన్నీ రాష్ట్రాలకు చెందేవేగాని, వీనికి సంబంధించిన శాసనాలువగైరా కేంద్రప్రభుత్వమే చేయాలి. ఫెడరేషన్‌కి అవసరమయితే వీనిమీద అదనపు పన్నులు విధించవచ్చును.

వీనివలన వచ్చే ఆదాయం అంతా రాష్ట్రాలకే చెందుతుంది. వీటినిగురించిన శాసనాలు, వసూళ్లు వగైరాపని అంతా రాష్ట్రప్రభుత్వాలే చేయాలి.

ఈ కొత్తవిధానము చాలావరకు లెయిటన్‌గారి సూచనలనే అనుసరించినది. కాని కొద్దిమార్పులవలన రాష్ట్రప్రభుత్వాల స్థితి నీరసించినది. లెయిటన్‌గారు రాష్ట్రప్రభుత్వాలకే పంచిపెట్టాలన్న ఎక్సయిజుపన్నులు ప్రస్తుతం ఫెడరేషన్‌కే చెందుతాయి. ఎన్నడయినా ఫెడరలు గవర్నమెంటువారికి వీలయి, దయపుట్టినే, వైస్రాయిగారు అనుమతిస్తే, అప్పుడు ఆడబ్బు రాష్ట్రాలకు, సంస్థానములకు పంచవచ్చును. అదయినా జనాభా ననుసరించి కాదు; వారి యిష్టప్రకారము. ఆదాయపుపన్నుమీద అదనపు పన్ను విధించుకొనే అధికారం రాష్ట్రాలకు లేదు.

పైన చెప్పినవి కాక కొత్తపన్నేదయినా విధించుకోవలెనంటే, రాష్ట్రాలయినాసరే, ఫెడరల్ గవర్నమెంటయినా సరే వైస్రాయిగారి అనుమతి పొందాలి.

ఈ విధానమంతా వెంటనే అమలులోనికి రాదు. రాష్ట్రాలకు ఆదాయపు పన్నులో రావలసినభాగం కొంతకాలంవరకు ఫెడరేషనే అట్టేపెట్టుకుంటుంది. క్రమేణా వీలుననుసరించి ఇది రాష్ట్రాల కిచ్చివేస్తారు. కొత్తగా యేర్పడిన కొన్ని రాష్ట్రాలకు డబ్బు చాలదు గనుక, వాటికి కొన్ని గ్రాంటులిస్తారు.

నీమియరు నిర్ధారణ:— ఆదాయపు పన్నులో ఎంతభాగం ఏరాష్ట్రానికి ఎప్పుడు వచ్చేది, ఏరాష్ట్రానికి ఎంతగ్రాంటు యిచ్చేది, ఈరాష్ట్రాలు ఇదివరలో కేంద్ర ప్రభుత్వం దగ్గర తీసుకొన్నఅప్పు ఏవిధంగా సర్దేది- ఈ విషయాలు నిర్ణయించడానికి సర్ ఆటో నీమియర్ గారనే ఆర్థికవేత్త విచారణచేశారు.

నీమియరుగారు విచారణ చేసేటప్పటికి

భాగం వచ్చేది. ఆభాగం ౧౯౨౯-౩౦ లో రు. ౬ కోట్ల ౨౫ లక్షలవరకు వచ్చింది. అటువంటిది ఆలాభమంతా పడింది నష్టం కన పడడం ప్రారంభించింది. ఇందువలన కేంద్ర ప్రభుత్వ మేమీ పంచిపెట్టలేని స్థితిలోనికి వచ్చింది. రాష్ట్రాలలో ఖర్చులు తగ్గించను కొన్ని మదరాసువంటి రాష్ట్రాలలో తప్ప మిగిలిన అన్నింటిలోనూ లోట్లే కనిపించినవి.

ఈ స్థితిని సరిపెట్టి క్రొత్త రాజ్యాంగవిధానం అమలులోనికి వచ్చేటట్లు నీమియరుగారు నిర్ధారణ చేయవలసి వచ్చింది. ఆయన నిర్ధారణ ఈ క్రిందివిధంగా చేశారు :—

(౧) ఆదాయపుపన్నులో సగం (౫౦%) రాష్ట్రాలకీయ్యాలి.

(౨) కాని, మొదటి ౫ సంవత్సరాలలో, ఈ భాగంలోనుంచి, రైల్వేలవలన కేంద్ర ప్రభుత్వానికి వచ్చే సొమ్ము కలిపి రు. ౧౩ కోట్లు ఏటా రావడానికి ఎంతకావాలో అంత సొమ్ము కేంద్రప్రభుత్వమే మినహాయించుకుంటుంది.

(౩) తరువాత ౫ సంవత్సరాలలో, గత సంవత్సరంలో మినహాయించుకున్న దానిలో సంవత్సరాని కొకవంతు చొప్పున పెంచుతూ వచ్చేభాగం రాష్ట్రాల కీయ్యాలి. అంటే, ౧౦ సంవత్సరాల తరువాతకాని యీ భాగం పూర్తిగా రాష్ట్రాలకు రాదన్నమాట. ఈలోపుగా ఏకొంచెమయినా రావాలంటే అది రైల్వేలమీద, కేంద్ర ప్రభుత్వానికి వచ్చే లాభంమీద ఆధారపడి ఉంటుంది.

(౪) ఆదాయపు పన్నులో భాగం రాష్ట్రాలకు పంచిపెట్టేటప్పుడు ఈ క్రిందిరీతిని పంచిపెట్టాలి:—

మదరాసు	నూటికి	౧౫	వంతులు
బొంబాయి	,,	౨౦	,,
బెంగాలు	,,	౨౦	,,
సంయుక్త రాష్ట్రాలు(యు.పి.)		౧౫	,,
పంజాబు	,,	౮	,,
బీహారు	,,	౧౦	,,
మధ్యపరగణాలు (సి.పి.)	,,	౫	,,
అస్సాం	,,	౨	,,
పరిహద్దురాష్ట్రం	,,	౧	,,
ఒరిస్సా	,,	౨	,,
సింధు	,,	౨	,,

(౫) ఇదికాక, రాష్ట్రాలు కేంద్రప్రభుత్వానికియ్యవలసిన అప్పు వంతటిని మదింపుచేసి, అంతా నూటికి తప్పవడ్డీ చొప్పున ౪౫ సంవత్సరాలలో తీర్చుకొనేలాగున యేర్పాటు చేశారు. దీనివలన ప్రస్తుతం కొన్ని రాష్ట్రాలకు యీ క్రిందిరీతిని ఖర్చులు తగ్గుతాయి:

మదరాసు	౭౬.౨ లక్షల రూపాయలు	
బొంబాయి	౪.౨	,,
సింధు	౦.౭	,,
సం.రా. (యు.పి.)	౧.౯	,,
పంజాబు	౧.౭	,,
మధ్య పరగణాలు (సి. పి.)	౨.౪	,,

కొన్ని రాష్ట్రాలు కేంద్రప్రభుత్వానికి కీయవలసిన అప్పు పూర్తిగా రద్దు చేయబడినది. దానివలన వారికి యీ క్రిందిరీతిని లాభం కలిగింది.

బెంగాలు	రు. ౩౭ లక్షలు
బీహారు	౨౫ లక్షలు
అస్సాం	౧౫½ ,,
పరిహద్దురాష్ట్రం	౧౨ ,,
ఒరిస్సా	౯½ ,,
మధ్యపరగణాలు(సి.పి.)	౧౫ ,,

(౬) జనపనార ఉత్పత్తి చేసే బెంగాలు, బీహారు, అస్సాం రాష్ట్రాలకు ఎగుమతి పన్నులో నూటికి ౬౨½ వంతులు ఇయ్యవలెను.

(౭) ఇన్ని చేసినా సరియైన ఆర్థికస్థితిలోనికి రాలేకపోయిన రాష్ట్రాలకు ఈక్రింది గ్రాంటులు ఏటా యివ్వవలెను:

సంయుక్తరాష్ట్రాలు (యు.పి.) రు. ౨౫ లక్షలు (౫ సంవత్సరాలవరకే.)

అస్సాం రు. ౩౦ లక్షలు.

పరిహద్దు రాష్ట్రం రు. ౧౦౦ లక్షలు (౫ సంవత్సరములతరువాత యీ గ్రాంటును గురించి తిరిగి విచారణ చేయాలి.)

ఒరిస్సా—రు. ౪౦ లక్షలు (మొదటి సంవత్సరంలో ౪౭ లక్షలు; తరువాత ౪ ఏండ్లవరకు ౪౩ లక్షలు.)

సింధు—రు. ౧౦౫ లక్షలు. (క్రమేణా యీ గ్రాంటు తగ్గింపబడును.)

నీమియరుగారి నిర్ధారణ రాష్ట్రాలన్నిటికీ న్యాయం చేసిందని చెప్పలేము. కాని, అన్ని రాష్ట్రాలూ లోటులేకుండా ఆదాయవ్యయాలు సరిపెట్టుకొనేటందుకు కావలసిన యేర్పాటుమాత్రం చేసింది. దీనివలన రాష్ట్రాలలో ప్రజాపరిపాలన ప్రారంభం కావడానికి కావలసిన పరిస్థితులుమాత్రం యేర్పడినవి.

రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల ధనసమస్య

ఇంతవరకు ధనసమస్యయొక్క చరిత్ర, ఇప్పటికి తేలిన పంపకపు స్వరూపమును తెలుసుకున్నాము. ఈ పరిస్థితులలో ప్రజా ప్రతినిధులయిన కాంగ్రెసువారి ప్రభుత్వాలు రాష్ట్రాలలో ప్రారంభించినవి. ఈ క్రొత్త రాజ్యాంగవిధానముప్రకారం యేర్పడిన ధన విభజనను సరియైనదేనా? మనం మొదట్లో చూచిన సూత్రాలకు సరిపోతుందా?

ఆదాయమూలముల విభజన ప్రభుత్వాలు చేసే పనుల ననుసరించియే ఉన్నది. దేశ మంతటా పనూలు చేయవలసినవి, రాష్ట్రాల సరిహద్దులలో ఇమడనివి అయిన సుంకములు, ఆదాయపుపన్ను, కొన్ని ఎక్సైజులు మొదలయినవి ఫెడరేషనుకే చెందుతాయి. రాష్ట్రాల కిచ్చిన ఆధారాలుకూడా రాష్ట్రాల కార్యముల ననుసరించినవే.

కాని, ఇల్లాగ యిచ్చిన ఆధారాలు రాష్ట్రాల ఖర్చులకు సరిపోవు. అందుకనే ఆదాయపుపన్నులో సగం రాష్ట్రాలకు చెందవలె నన్నారు. కాని ఎన్నడో గాని యీభాగం రాష్ట్రాలకు రాదు. ఎక్సైజుపన్నులు ఇప్పట్లో రాష్ట్రాలకు పంచిపెట్టరు. ఎప్పటికయినా అందులోనుంచి ఏమయినా వచ్చినా అది ఫెడరల్ గవర్నమెంటువారి దయాదాక్షిణ్యాల ననుసరించి రావలసినదే కాని నిశ్చయంగా ఆశించడానికి వీలులేదు.

క్రొత్తగా విధించదగిన పన్నులు — వ్యవసాయదారుల ఆదాయంమీద పన్నులు, వారసత్వపు పన్నులు, టెర్మినల్ పన్నులు ఉన్నాయి. కాని ఇవి విధించడం కష్టమయిన సంగతి. వీనివలన ఎంత వస్తుందో యేమీ తెలియదు.

అవసరమయిన పరిస్థితులలోనయినా అదనపుపన్నులు విధించుకొనే హక్కు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు లేనేలేదు.

ఇదంతా చూస్తే ఈవిధానంవలన వచ్చే డబ్బు రాష్ట్రాలలో పెట్టవలసిన ఖర్చుకి ఎంత

మాత్రమూ పరిపోవని, అవసరాలు పెరిగిన కొలది పెరిగేలక్షణం ఈ ఆదాయానికి పూర్తిగా లేదని స్పష్టమవుతుంది.

ఇంక - రాష్ట్రాల కన్నిటికీ ఈ విభజనలో న్యాయం జరిగిందా ? ఒకవిధముగా జరిగిన దనే చెప్పవచ్చును. ప్రతిరాష్ట్రంవారికీ ఇంకా రావలెననే ఉంటుంది కాని, ఇది ఒకరీతిగా అన్ని రాష్ట్రాల అవసరాలను గమనించియే చేయబడినది.

ఇట్టి పరిస్థితులలో బయలుదేరిన రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు ఈ ధన సమస్యను ఎట్లు పరిష్కరించగలవు ? ప్రజలకు కావలసిన కార్యాలన్నీ ఎలా నెరవేర్చగలవు ?

మనకు ముఖ్యమైనది మదరాసు రాజధాని గనుక, ఈ రాజధానియొక్క ధన సమస్యను కొంచెం పరిశీలించి చూద్దాం.

మదరాసు రాజధాని ఆదాయ, వ్యయములు (౧౯౩౫-౩౬).

ఆదాయము :		లక్షల రూపాయలు
(౧) భూమిపన్ను	...	౭౪౧.౨౦
(౨) ఆబ్కారీ	...	౪,౦౮.౨౬
(౩) స్టాంపులు	...	౨,౦౯.౧౮
(౪) అడవులు	...	౪౪.౯౭
(౫) రిజిస్ట్రేషన్	...	౩౧.౧౫
(౬) మోటార్లు పన్నులు	...	౮౩
(౭) నీటిఆదాయము	...	౨.౦౨
(౮) వడ్డీలు	...	౨౧.౩౪
(౯) పరిపాలనా శాఖలు వగైరా	...	౧,౪౭.౯౭
		౧౬,౦౬.౫౨

వ్యయము.		లక్షలరూపాయలు.
(౧) పన్నులు వసూలు చేయుటకు	...	౯,౩౦.౩౧
(౨) కాలువలు, అడవులు వగైరా	...	౯౦.౧౯
(౩) ఋణాలమీద వడ్డీ	...	౬౩.౫౦
(౪) పరిపాలనఖర్చులు	...	౨,౭౬.౨౨
(౫) కోర్టులు, జైలు వగైరా		౧,౨౧.౮౩
(౬) పోలీసు	...	౧,౬౭.౬౯
(౭) విద్య	...	౨,౫౫.౮౭
(౮) వైద్యము	...	౯౩.౦౩
(౯) ప్రజారోగ్యము	...	౨౪.౨౬
(౧౦) వ్యవసాయము	...	౪౦.౭౪
(౧౧) పరిశ్రమలు	...	౨౨.౬౦
(౧౨) ఇతరశాఖలు	...	౫౬.౪౭
(౧౩) సివిల్ వర్కులు	...	౧,౨౩.౨౨
(౧౪) పింఛనులు, అలవెన్సులు		౯౦.౪౩
(౧౫) ఇతరములు	...	౩౪.౭౭
		౧౫,౯౦.౧౯

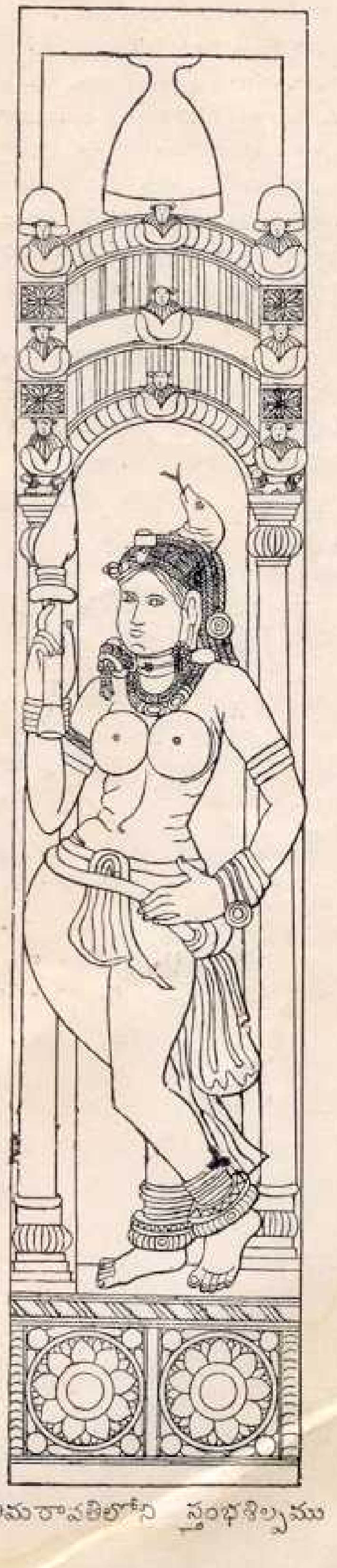
ఇప్పు డున్న ఆదాయమూధారములలో అన్నింటికంటె ముఖ్యమైనది భూమిపన్ను. కాని యీపన్ను తగ్గవలెనని ప్రజ లందరు కోరుచున్నారు. ఈసంవత్సరపు బడ్జెటులో ౭౫ లక్షలరూపాయలు రెమిషన్ ఇచ్చియే ఉన్నారు.

దీని తరువాత ముఖ్యమైనది ఆబ్కారీ. దీనివలన ౪ కోట్ల రూపాయలకు పైగా వస్తోంది. కాని కాంగ్రెసువారు మద్యపాన నిషేధమును పూర్తిగా అమలులో ఉంచ దలచుకున్నారు. ఇది సేలం జిల్లాలో అప్పుడే ప్రారంభమైనది. ఒక్క సేలంలో నిషేధం వల్ల యేటా ౨౬ లక్షలు నష్టం వస్తుంది. ఈ కార్యక్రమం పూర్తిగా సఫలమయ్యేసరికి ౪ కోట్లరూపాయిల ఆదాయంనశించిపోతుంది.

ప్రభుత్వమువారు ఋణగ్రస్తులకు సహాయము చేయబూనినారు. అందువలన కోర్టుల ఆదాయము తగ్గినా, స్టాంపులవలని ఆదాయముకూడా తగ్గిపోవును.

ఇంక ఖర్చు సంగతి: — ప్రస్తుతం చేసే ఖర్చులలో తగ్గించడానికి అవకాశాలు తక్కువ. మొత్తము వ్యయంలో నూటికి ౧౫ వంతులు తగ్గించుటకే వీలులేదు. గవర్నరు, సివిల్ సర్వీస్ ఉద్యోగులు మొదలయిన వారి జీతాలు తగ్గించడానికి అధికారం లేదు. మిగిలిన ఉద్యోగుల జీతాలు తగ్గిస్తారు గాని అందువలన ఏ కొలది లక్షలోమాత్రమే మిగులుతుంది. ఉన్నతవిద్య మొదలయిన వానిలో కొంత ఖర్చు తగ్గినా, ఇతర విధాల ఖర్చులలో హెచ్చే దాని కేమీ పరిహారు.

ఇంతవరకు విద్యావ్యాప్తి, వైద్యసహాయము, ప్రజారోగ్యము, వ్యవసాయము, పరిశ్రమలు మొదలయిన ప్రజోపయోగకరములగు కార్యాలపై చేసే ఖర్చు బహు స్వల్పము. అంతా కలిపి మొత్తము ఖర్చు రు.

అమరావతిలోని స్తంభశిల్పము

౧౬ కోట్లలోను, దాదాపు రు ౫ కోట్లు అవుతోంది.

మనరాజధానిలో ౪౬.౭ లక్షల ప్రజలున్నారు. ప్రజాసంఖ్యనుబట్టి చూస్తే—విద్యావిషయంలో మనిషికిపాలువకుం-౮-౦ఖర్చగుచున్నది! ప్రజారోగ్యానికి తల కొకపావలా అయినా ఖర్చు పెట్టటంలేదు; వ్యవసాయాభివృద్ధికి, పరిశ్రమలకు కలిపి గ్రామానికి దాదాపు రు. ౧౦౦ మాత్రమే ప్రభుత్వము ఖర్చుపెట్టగలుగుచున్నది; అనగా, తలకొక ౦-౨-౬ మాత్రమే నన్నమాట! ఇతర దేశాలలో ఈవిషయాలమీద పెట్టే ఖర్చుతో పోల్చిచూస్తే ఇది బహు తక్కువ. వీటిమీద ఇంకా అనేకరెట్లు ఖర్చు పెట్టగలిగితేనే గాని దేశసౌభాగ్యం వృద్ధికాదు.

ఇంక ఈధనసమస్యను ఎదుర్కొనడానికి ఏమి ఉపాయములు కలవు?

(౧) ఇదివరలో అవుతున్న అన్ని విధాల ఖర్చును జాగ్రత్తగా పరిశీలించి ఎక్కడెక్కడ తగ్గించడానికి అవకాశ మున్నదో అన్ని విధములా తగ్గించాలి. ముఖ్యంగా, ప్రభుత్వం వారు కట్టించే నిర్మాణాలలోను, పరిపాలనా శాఖలలోను అనవసరమైన ఖర్చులు లేకుండా చూడాలి.

(౨) ధనము తప్పక కావలసినది కనుక, కొన్ని కొత్తపన్నులు విధించక తీరదు. ఆ పన్నులు విధించేటప్పుడు, వానిభారం మోయగలిగిన జమీందార్లు, ధనవంతులు మొదలయినవారిమీదనే ఎక్కువగా పడేలాగున మాత్రం చూడాలి. అందుకు వీలయినంత త్వరలో ధనవంతులయిన భూస్వాముల ఆదాయములపై పన్నులు, వారసులకు సంక్రమించే ఆస్తులపైని పన్నులు కధించాలి. ప్రపంచంలోని ప్రతి నాగరిక దేశంలోను ఇవి అప్పుడే వృద్ధిచెందియున్నాయి.

(౩) వడ్డీవ్యాపారంవల్ల జీవించేవారు, వర్తకులు మొదలయినవారు, రైతులతో పోల్చిచూస్తే, రాష్ట్రప్రభుత్వాని కిచ్చేది బహు స్వల్పము. అందువలన లైసెన్సులద్వారా, వృత్తిపన్నులద్వారా, వ్యాపారంమీద పన్నులద్వారా వారినుంచి మరింత ధనం రాబట్టవలెను. ఈ సంవత్సరం మిల్లుబట్టల వర్తకులపై లైసెన్సులు విధింపబడినవి. ఇట్టివి యింకా వ్యాప్తం చేయవలెను.

(౪) ప్రజలకు చాలామందికి అవసరం అయిన పరిశ్రమలు, వ్యాపారాలు ప్రభుత్వమే అవలంబించి, ప్రజల కుపయోగకరంగా నడుపుతూ, వానివలన లాభాలుకూడా సంపాదించవచ్చును. విద్యుచ్ఛక్తి తయారుచేయుటలో, ట్రాంబండ్లు మొదలయినవి నడుపుటలో అట్టిలాభములు రాబట్టవచ్చును. ఇంకా ఏయేపరిశ్రమలు – ఉదాహరణకు ఇన్సురెన్సు వంటివి — అవలంబించవచ్చునో విచారించవలెను. అడవులను బాగా పెంపొందించి వానివలని ఆదాయము వృద్ధిచేయుటకు ప్రయత్నించాలి.

(౫) కేంద్రప్రభుత్వంవారు అనవసరంగా పెంచుతున్న ఖర్చులను తగ్గించి రాష్ట్రప్రభుత్వాలకు రావలసిన ఆదాయపు పన్నులో భాగం, వారేయవసిన ఎక్సైజు పన్నులలో భాగం త్వరలో ఇచ్చేలాగున చూడాలి. ఇది అన్నింటికంటె కష్టమయినది. ఎందుచేతనంటే ప్రజాప్రతినిధుల పలుకుబడిని అణచివేయడానికి వీలయిన రీతిని ఫెడరేషన్ నిర్మింపబడినది.

(౬) రాష్ట్రాలలో ప్రజోపయోగం నిమిత్తము పెట్టవలసిన ఖర్చులో చాలభాగం శాశ్వత నిర్మాణములపై ఖర్చు – రోడ్లు, వంతెనలు, కాలువలువగయిరాలు – వీనికి కావలసిన ధన మంతా ఋణాలరూపకంగా తేవచ్చు. ఇట్టిఋణాలు విరివిగా తెచ్చి వ్యవసాయమూ, పరిశ్రమలూ బాగా వృద్ధి అయేలాగ చూస్తే ప్రజల ఆదాయాలు వృద్ధిఅవుతాయి; ప్రజలు ఇంకా పన్నులు ఇవ్వగలుగుతారు. అయితే, ఈ అప్పులమీద చెల్లించవలసిన వడ్డీకి, అసలులో కొంచెం భాగానికిమాత్రం ఏటా మామూలు ఆదాయంలోనే ఏర్పాటుచేయాలి.

(౭) స్థానికప్రభుత్వాలఆదాయవ్యయములను బాగా పరిశీలించి కట్టుదిట్టము చేసి, సాధ్యమైనంతవరకు వారిఆదాయము అక్కడి ప్రజలపై విధింపబడిన పన్నులద్వారా రాబట్టేలాగున చూడవలెను.

ఈపద్ధతు లన్నిటిని అవలంబించి రాష్ట్రముల ఆదాయము వృద్ధిచేయవచ్చును. ఏమయినా, రాష్ట్రప్రభుత్వాల ధనసమస్య చాలా క్లిష్టమయినది. దీనిని సంతృప్తికరంగా పరిష్కారము చేయగలిగితే కాంగ్రెసువారు దేశాభివృద్ధికి గట్టిపునాది చేసినవా రవుతారు.

శిలాప్రతిమ

శివశంకరశాస్త్రి

* శిలాప్రతిమ *

బహుదినాలనుండి పరికించుచున్నాను
వింత గొలుపు నీదువిధము మిగుల!
పవలు రేలు నీవు ప్రాణప్రియా యంచు
పాడుచుండు టేమి పడతిగూర్చి?

ప్రతిదినమ్ముగూడ నుతియించుచున్నావు
కఠినశిలలు జాలి గరగునట్లు
నిజసుధార్ద్రదృష్టి నిలిపి నీపై నామె
ఎన్నడేని కనికరించెనొక్కొ?

* సాధకుడు *

స్నిగ్ధహృదయాబ్జ మైన నాజీవితేశ్వ
రీకృపాలోకనము ప్రసరించు వరకు
భ్రమరరూపముతో నామె శ్రవణపాళి
పాటపాడుచు వేడుదు ప్రత్యహమ్ము.

* శిలాప్రతిమ *

కఠినహృదయురాలు కాదేని యొకన్న
మౌన మింతకాల మూను టెట్లు?
నిష్కలంక మైన నీ ప్రేమలహరిలో
కరగిపోవ దేమి కన్నమనసు?

* సాధకుడు *

స్నిగ్ధహృదయాబ్జ మైన నా జీవితేశ్వ
రీకృపాలోకనము ప్రసరించువరకు
సుమపరాగమ్మునై యామెసుందరాంఘ్రి
పంకజము లంటి సేవింతు ప్రత్యహమ్ము.

* శిలాప్రతిమ *

కుశలబుద్ధివయ్యు కొంచెమేనియు తత్త్వ
మరయకున్నవాడ వక్కటకట!
ఇంత వెఱ్ఱి వయిన ఏవిధమ్ముగ నీవు
సంచరింపగలవు జగములోన!

* సాధకుడు *

ఈ విచిత్రజగత్తుతో నేల నాకు
ఓ ప్రమాదేవి! ప్రేయసి యొకతె చాలు
సకలలోకము లబ్ధకా సరణి దోచు
ప్రియ హృదయపద్మమందు వ్యాపించియుండ

* శిలాప్రతిమ *

ప్రతిదినమ్ము నీవు ప్రమవిగ్రహంబును
కన్నులార జూచుచున్నవాడ
వయిన నిన్ను భ్రమయె ఆవరించిన దేల
సాంద్రమిహికవోలె సరళబుద్ధి!

* సాధకుడు *

గాఢవిశ్వాస మొక్కటే కలదు తల్లి!
నన్ను ప్రేయసి కరుణ నేనాటికైన
స్వీకరింపకపో దని: చెప్పజాల
తక్కు గలవి సమీక్షించి తర్కదృష్టి.

* శిలాప్రతిమ *

వెఱ్ఱిమాట! గాఢవిశ్వాస మున్నంత
మాత్రమునన నేమి మంచి కలుగు?
వివిధవిషయములను విమర్శింపకున్నచో
నిజము తెలియు టెట్లు నీకు తండ్రి!

* సాధకుడు *

నిజము ప్రియురాలుమాత్రమే: నిఖిలలోక
మెట్లు చరియించుచున్న నా కేమి చింత!
పూర్వమెరుగుదు ననుభవపూర్వకముగ
తల్లి, నాప్రేయసీమనోధర్మ మెల్ల.

* శిలాప్రతిమ *

అయ్యొ, యేమి వెఱ్ఱి! అన్యథా భావింప
కుందువేని యడుగు దొక్కమాట:

దేనివలన నీవు దేవతగా నెంచు
చుందు వామె నెప్పు డోకుమార ?

* సాధకుడు *

ఆమె మానవయువతియే యగుట నిజము:
కాని ఆయమపల్కులు కర్ణగోచ
రమ్ము లైనంత నాకు నిర్ఝరమనోజ్ఞ
మధురసంగీతనాదముమాడ్కి దోచు.

ఆమె మానవయువతియే యగుట నిజము :
కాని ఆయమరూపమ్ము కానవచ్చి
నంతనే నాకు సర్వలోకైకనయన
హారిసౌందర్యదేవతయట్లు తోచు.

ఆమె మానవయువతియే యగుట నిజము :
కాని ఆయమ మెత్తని మేను సోకి
నంతనే నాకు పారవశ్యమ్ము కలిగి
అద్వితీయమహానందమట్లు తోచు !

* శిలాప్రతిమ *

చాలుజాలు నోయి ! సామాన్యురాలిపై
నిట్టి దృష్టి యుంచు టేమి సొగసు !
ఇంక నెపుడుగూడ నిట్లు మాటాడకు
ప్రాజ్ఞు లెల్ల నిన్ను పరిహసింత్రు.

* సాధకుడు *

అఖిలము సహింపగలడు గాఢానురాగ
మట్టిమెడ లజ్జయును దుస్సహమ్ము కాదు
ప్రాజ్ఞులకు నేను పరిహాసపాత్ర మెప్పు
డగుదు, నప్పుడె నాదోష మన్నమాట.

* శిలాప్రతిమ *

శుభము కల్గు నీకు నభిమతం బగునేని
సరళమానసుండ, సత్వరముగ
ఉజ్జగింపవలయు నూహములో గూడ
ఆమె కన్వయించునట్టి వెల్ల.

* సాధకుడు *

ఆర్ద్రహృదయముతో ప్రియురాలు నాకు
తొలుత నొసగిన ప్రణయవస్తువుల నెల్ల
మరణకాలమునందు సమ్మదముతోడ
ఎదపై చేర్చి ప్రాణముల్ విడుతుగాక!

నిఖిలసౌందర్యసముదాయనిలయమైన
ప్రణయినీదివ్యముఖచిత్రపటమువంక
మరణకాలమునందు సమ్మదముతోడ
వీక్షణము నిల్పి ప్రాణముల్ విడుతుగాక.

అఖిల మధురాతిమధుర నామాతిశాయి
యైన ప్రియురాలి నామధేయమ్ము నేను
మరణకాలమునందు సమ్మదముతోడ
పడబడక పల్కి ప్రాణముల్ విడుతుగాక !

* శిలాప్రతిమ *

నాకు జాలి కల్గినది గాని నీమీద,
కరగ దేమి యామె కఠిన మనసు ?
కాని లెమ్ము ! బుద్ధి కర్మానుసారిణి,
కొంతవడికి నిజము గోచరించు.

[అంతర్ధానమగును]

* * *

* సాధకుడు *

అహరహోపాస్యదేవత యైన చంద్ర
కాంతపాషాణనిర్మిత కిప్రమమూర్తి
ఈప్రమాదేవియే ద్రవియించె గాని
నీకుమాత్రము, ప్రియురాల, నెనరు లేదు !

అన్యభావము లన్నిటి నవల ద్రోసి
చిత్తసద్మమునం ప్రతిష్ఠించి దేవి,
నిన్ను ధ్యానించుచున్నాను నిరత మేను,
నీకుమాత్రము నామీద నెనరు లేదు!

ప్రవిమలప్రేమరస సుధాపాన మత్త
వివశహృదయుండనై లజ్జ విడిచి, నిన్ను
స్తవము చేయుచునుందు నక్తందినమ్ము:
నీకుమాత్రము నామీద నెనరు లేదు !

దైవవశమున నీసన్నిధాన లాభ
మొదవగా, దేవి, గర్వము నుజ్జగించి
పాదములమీద వాలితి ప్రణయవశత :
నీకుమాత్రము నామీద నెనరు లేదు !

["సాధకుడు" అను కావ్యములోని ఘట్టము.]